
HD WIDENER
HW N1Z1 N

Israels Historie

i det gamle Testamente,

Tredie Deel

(Josva, Dommernes, Ruths, 1ste og 2den Samuels Bog samt en Deel af Krønikebøgerne),

oplyst

ved Hjælp af de nyere Reisebeskrivelser og andre videnskabelige Hjælpemidler

ved

C. A. Boisen,
Dr. phil. Sognepræst i Vesterborg.

Kjøbenhavn.
Forlagt af C. A. Reitzels Bo og Arvinger.
Bianco Lunos Bogtrykkeri.
1855.

Indholdsregister.

Overgangen af Jordan under Josva. Jerichos og Ais Indtagelse.

Efter den af os fulgte Tidsregning falder Israels Ankomst til Jordans Flodgrændse tilligemed Moses Død ved Aaret 2709 efter V. Sk. og i Begyndelsen af det 13de Aarhundrede f. Chr. Folket havde nu naaet Maalet for sin Vandring og skulde under den dertil bestemte Josvas Anførsel tage det forjættede Land i Besiddelse. Han var en Søn af Nun af Ephraims Stamme, og ved ham skulde Joseph i Kraft af Jakobs Velsignelse fremtræde som den Førstefødte istedetfor Ruben og som en Fyrste blandt sine Brødre s. 1 Mos. 49, 26 jf. 1 Krøn. 5, 1. Til denne Fyrste, der dog havde været Moses villige Tjener s. Jos. 1, 1 og var indviet af ham, talede Herren nu ligesom før til Mose rimeligviis ud fra Helligdommen jf. 5 Mos. 31, 14. 23 og bød ham med Folket at gaae over denne Jordan, som laae for deres Øine Josv. 1, 2; thi Landet, som de hiinsides skulde betræde, og som Herren havde tilsagt Mose ligesom fordum Abraham, vilde han give dem heelt, saaledes som det nu var beboet af Hethiterne 1, 4, der her ligesom oftere nævnes for Kananiter i Almindelighed jf. 2 Kong. 7, 6. 10, 29 s. Hengstenb. Authent. d. P. II. S. 275, medens de kort efter anføres ved Siden af Kananiter, Heviter, Pheresiter, Girgasiter, Amoriter,

og Jebusiter s. 3, 10 *). Dette hele Land, hvori ogsaa den allerede indtagne Deel Øst for Jordan indbefattes, betegnes med sine naturlige Grændser (s. Grundtvig Verdens Hist. I. S. 140), som er Ørken imod Syd, Libanon imod Nord, Euphrat imod Øst og Middelhavet imod Vest, endskjøndt det kun var i Davids Tid, at Israels Erobringer strakte sig omtrent saavidt. Men Arvens Udvidelse beroede paa Troskaben mod Herren og hans hele Lov 1, 7, og dennes Overholdelse bliver derfor fremfor Alt paalagt Josva, at han ikke skal vige fra den hverken til Høire eller Venstre 1, 7, hverken lægge til eller tage fra, som Talmudisterne forklare dette Udtryk, ei heller lade Lovens Bog vige fra sin Mund, men grunde i den Dag og Nat for med Forstand at kunne lægge andre den paa Hjerte. Da skulde Josva og med ham Folket have Lykke paa sin Vei. Herren vilde være med ham, som Han havde været med Mose, og ikke slippe og forlade ham; ingen skulde kunne modstaae ham, intet forfærde ham, men stærk og frimodig skulde han udføre Herrens Sag som Frelser for sit Folk — et Forbillede paa den store Josva d. e. Jesus, som i Tidens Fylde vilde afløse Mose, fuldkomme det ved ham begyndte Værk og formedelst Evangelium bringe Guds Folk gjennem Daabens

*) Ewald søger at vise, at Kananiter have været Beboerne af Jordans vestlige Bred saavelsom af Kysten ved Middelhavet og som Besidderne af Handel og Skibsfart faaet en saadan Overvægt over de andre Stammer, at deres Navn kom til at betegne hele Folket, medens man i Sydlandet dog ogsaa gjerne brugte som almindeligt Navn: Amoriter, hvilken Stamme efter 4 Mos. 13, 29 var Bjergfolket og den meest krigerske Stamme. Hethiter tilligemed Pheresiter vare de mere fredelige og civiliserede Dalbeboere, Heviter derimod Beboere af ordentlige og befæstede Stæder. Girgasiter og Jebusiter skal have deres Navn efter deres Hovedstæder, de Sidste efter Jebus som gammelt Navn paa Jerusalem. (s. Geschichte des Volkes Israel I. S. 278 fgd.).

Jordan trods alle Fiender til Hvile i Fædrelandet, som Loven kun kunde see og pege paa, men ikke bringe tilveie (s. Sacks Apologetik S. 342 fgd.).

Det Første. Josva efter Moses Død 1, 1 og som Josephus bemærker (Oldskr. V. 1), efterat de sædvanlige Sørgedage vare til Ende, foretog sig, var gjennem Folkets Befalingsmænd (Schoterim eg. Skrivere) at udstede Befaling til at berede Tæring paa Veien, thi inden tre Dage skulde Overgangen over Jordan finde Sted for at tage Landet hiinsides i Besiddelse 1, 10. 11. Man seer heraf, at Josva ikke mere gjorde Regning paa det daglige Mundforraad, som Israel havde havt i Ørken, hvilket ogsaa vilde have været overflødigt nu, da Toget gik igjennem beboede og dyrkede Egne. Derfor hedder det 2 Mos. 16, 35: Israels Børn spiste Manna i 40 Aar, indtil de kom til et beboet Land, de spiste nemlig Manna indtil de kom til Grændsen af Kanaans Land. Og naar der Josv. 5, 10. 11 berettes, at Mannaet først ophørte, da de efter Overgangen havde holdt Paaske paa Jerichos Slette, saa de spiste af Kanaans Lands Afgrøde i dette Aar, saa maa dette rimeligviis forstaaes om det endelige fuldkomne Ophør, efterat det regelmæssige Mannafald allerede tidligere f. Ex. da de paa Herrens Befaling kjøbte Spise af Edomiterne, ikke maa have fundet Sted s. Hengstenb. Gesch. Bileams, Anhang S. 281 fgd. Den næste Befaling gjaldt de halvtredie Stammer, som allerede vare bosatte Øst for Jordan, men nu, ihukommende det allerede ved Mose modtagne Paalæg, skulde lade Koner, Børn og Qvæg blive tilbage, medens de Stridsdygtige iblandt dem droge over i Spidsen for deres Brødre for at skaffe disse den Hvile, som de selv alt havde fundet 1, 12 fgd. Dertil erklærede de sig ogsaa aldeles villige ligesom til i alle Maader at overføre deres Lydighed fra Mose til Josva

under Forudsætning af, at Gud vilde være med den Sidste som med den Første 1, 16. 17.

Nøglen til Kanaans Land fra denne Side var Jericho*), hvorfor Josva først henvendte sin Opmærksomhed derpaa. Denne gamle Stad, hvis Navn maaskee kommer af ריח dufte, altsaa: den duftende paa Grund af dens berømte Balsam og Roser, kaldtes ogsaa Palmestaden (עִיר הַתְּמָרִים s. 5 Mos. 34, 3 Domm. 1, 16. 3, 13) formedelst dens Rigdom paa Palmetræer, og laae paa en overordentlig frugtbar Slette i Jordandalen, der strakte sig 3 Miil i Længden langs med Jordan og 1½ Miil i Breden omgivet paa tre Sider af nøgne, vilde mod Vest amphitheatralsk opstigende Kalksteensbjerge. Den laae 150 Stadier eller 3 Miil fra Jerusalem, 60 Stadier eller lidt over en Miil fra Jordan og 1½ Miil fra denne Flods Udløb i det døde Hav. Jerichoslettens Frugtbarhed var berømt i Oldtiden, og endnu i Korstogenes Tid bar den Navn af Palæstinas Have. Men Mangel paa Dyrkning og regelmæssig Vanding har nu ogsaa gjort Størstedelen af denne Oase til en Ørken. Kun hvor der endnu er Kilder og Bække, frembringes ved Hjælp af den tropiske Hede, som en saadan af Bjerge indsluttet dybtliggende**) Slette maa

*) Den Omstændighed, at Navnet i Pentateuchen bestandig skrives Jerecho, i Josva Bog derimod Jericho, beviser Forfatternes Forskjellighed. Efter Josva er Skrivemaaden: Jericho den Almindelige indtil efter det babyloniske Fangenskab, da man igjen har optaget Pentateuchens Skrivemaade (s. Hengstenb. Gesch. Bil. S. 256).

**) Schubert (Reise III. S. 80) har derom Følgende: „At Varmens Grad er saa høi, kommer af Egnens mærkværdig dybe Beliggenhed. Vi saae Qvægsølvet i vort Barometer, da vi iagttog dets Stand om Aftenen og den derpaa følgende Morgen, at være steget saa høit som vi endnu aldrig i vort Liv havde fundet det;

være udsat for, den frodigste Vegetation. I Cotovicus's Reisebeskrivelse fra Slutningen af det 16de Aarhundrede hedder det derom: Jericho ligger paa en meget stor Slette omgivet af Bjerge i Form af et Theater, yndig og frugtbar i høieste Grad og skjøndt nu udyrket fuld af Blomster og vellugtende Urter. Formedelst Solens Reflex er den udsat for umaadelig Hede, og deraf kommer det ogsaa, at Frugt og Sæd i Jerichodalen modnes to Uger førend i Jerusalem (s. Winer Reallexic. I. S. 543). Hvorledes Egnen har seet ud i Oldtiden, see vi bedst af Josephus's Beskrivelse. Efterat han i Bogen om den Jødiske Krig først har beskrevet den „ypperlige vandrige Kilde", som han med Rette anseer for Propheten Elisas Kilde, og hvorpaa Frugtbarheden i Jerichos nærmeste Omegn beroede, fortsætter han saaledes: „Denne Kilde løb videre ud end alle andre Kilder, thi den tager sit Løb igjennem en Mark, der var 70 Stadier lang og 20 Stadier bred, og hvor der var en stor Mængde deilige Haver. Der voxede og mange Slags Palmetræer, hvilke saavel i Henseende til Smagen som Navnet vare skilte fra de Andre, og af disse vare nogle saa fede, at naar de bleve stampede, gave de Honning fra sig, hvilket var hartad ligesaa godt som andet Honning, hvoraf der ogsaa fandtes stor Overflødighed i dette Landskab. Desforuden voxede her Opobalsam, hvilken var den Ypperligste af alle dette Landskabs Frugter, saavelsom Cyprus og Myrobalanum, saa at man ikke tager feil, naar man kalder det et guddommeligt Land, i Henseende til, at de allerkosteligste Frugter, som ere andre Steder overmaade rare, voxe der i stor Mængde. Desuden er der intet Sted i hele

---

af vore snart derefter ogsaa ved flere andre Iagttagere stadfæstede Beregninger viser det sig, at Jordansletten ved Jericho paa en uventet Maade ligger 528 Pariserfod under Havspeilet.

Verden, hvor de almindelige Frugter ere bedre og voxe i større Overflødighed. Alt hvad der bliver saaet, kommer frem med stor Rente. Aarsagen til denne Frugtbarhed er i mine Tanker det ypperlige Vand og Luftens Varme. Denne gjør, at det kan komme frem og udbrede sig, og Vandet giver Kraft til Rødderne, at det kan skyde sig frem endog i den hedeste Sommertid, da Jorden ellers er saa tør og forbrændt, at intet uden med megen Nød kan komme frem af den. Vandet er alle Tider af en anden Natur end Luften. Det, som bliver om Sommeren øst før Solens Opgang, er koldt, omendskjøndt Luften er varm; derimod om Vinteren er det lunkent og forfrisker det, som det bliver øst paa. For Resten er her altid saadan tempereret Luft, at naar det paa andre Steder i Judæa sneer, saa gaae Indvaanerne her i linnede Klæder. Denne Egn ligger 150 Stadier fra Jerusalem og 60 Stadier fra Jordan. Veien derfra til Jerusalem er ikke Andet end en øde steenagtig Ørken, og til Jordan og Asphaltites Sø er den vel mere jævn og flet, men og øde og ufrugtbar. Dette maa være nok talt om den deilige Egn, i hvilken Jericho ligger" (Jød. Krig IV. 8, dansk Oversættelse). Med en saadan Beliggenhed maatte Jericho i Oldtiden være en rig og prægtig og tillige en stærkt befæstet Stad, da den altid var Nøglen til Palæstina for de Hære, som kom fra Østen. Sløifet af Josva blev den paany bygget eller befæstet af Kong Achab, hvorved Bygmesteren paadrog sig den Forbandelse, som Josva havde udtalt over dens Fornyelse (s. Josva 6, 26 jf. 1 Kong. 16, 34. Siden var her en Prophetskole s. 2 Kong. 2, 5. I Makkabæernes Tid blev den atter befæstet af Jonathan s. 1 Makk. 9, 50 og flere Kast eller bleve efterhaanden anlagte deromkring. Herodes den Store forskjønnede Staden og byggede en prægtig Borg derved. Her var det han døde efter at have ladet en Mængde af Landets Store indeslutte i Rendebanen

med Befaling til hans Søster Salome at lade dem henrette i det Dieblik han døde, for at hans Død kunde blive mindet med tilbørlig Landesorg — en Befaling, som dog ikke blev udført. Under Romerne var her formedelst Balsamhandelen en Overtolder s. Luc. 19, 1. En stor og prægtig Stad maa Jericho især dengang have været med en stor Circus, glimrende Paladser og 20 Stadier (henved ½ Miil) i Omfang. Men allerede i det 7de Aarhundrede var den aldeles ødelagt rimeligviis af Saracenerne, og kun den rige, frugtbare Egn, i hvilken ogsaa Sukkerrøret blev dyrket, og hvor mange Klostre bleve anlagte, gjorde Jericho berømt i Korstogenes Tid.

Nu er her kun en ussel Landsby, som dog i Navnet Ericha tydelig nok viser hen til det gamle Jericho. Om dennes saavelsom dens Omegns nuværende Beskaffenhed vil vi høre Robinson, som en af dens nyeste Besøgere. Han kom til Jericho fra Udløbet af Jordans Flod i det døde Hav og naaede paa denne Vei først en skjøn Kilde med klart Vand, omgivet af en lille Skov af et Slags Piletræer og andre Værter. Denne Kilde hedder Ain Haila og ikke langt derfra findes en Ruin af et græsk Kloster ved Navn Kusr Haila. Navnet og derfor ogsaa Stedet er uden Tvivl det Samme som det Beth-Hagla, der anføres Josv. 15, 6. 18, 19 som Grændsepunkt imellem Juda og Benjamins Stamme nær ved „Nordtungen af det døde Hav". „Vi gik, hedder det hos Rob." fra Kusr Haila Kl. 4½ henad Jericho over et skjønt og fuldkommen jævnt Flakland af mere end een Times Vei (Stunde) i Breden. Hele Landstrøget kunde med Lethed dyrkes, da Grunden er skjør og frugtbar som den i Ægypten og behøver blot det overflødige Vand omkring Jericho for at blive yderst giftig. Nu er den kun bevoxet med Buske hist og her ligesom Ørken og med Pletter af vildt for Tiden tørt og forbrændt Græs. Da vi nærmede os Taarnet eller det saakaldte

Kastel ved Jericho, traf vi Spor af Dyrkning og kom over Marker, hvoraf der efter al Sandsynlighed Aaret i Forveien var høstet Mais, Hirse, Indigo o. desl. Nubk-Træer stode adspredte omkring ligesom ogsaa Zukkum eller Balsamtræet*)".

Søndagen den 13de Mai tilbragte Robinson i Jericho og var Vidne til Hvedehøsten, som næsten var fuldendt. Tre Dage i Forveien havde han seet Hveden endnu grøn paa Markerne ved Hebron og fandt atter Høsten der den 6te Juni saa vidt fremrykket som nu i Jericho. Byghøsten var her allerede forbi for mere end tre Uger siden. Hr. Smith havde besøgt Stedet for nogle Aar siden og dengang allerede d. 22de April fundet Bygget fuldkommen indhøstet og udtærsket (s. Rob. II. S. 521 fgd.). „Vi vendte nu, siger Rob.," tilbage igjennem Byen, som paa Arabisk fører Navnet Eriha, eller som det sædvanligt bliver udtalt, Riha, et vantrevent Skud af det gamle Jericho saavel i Henseende til Navn som Charakteer. Midt i den uhyre Slette, hvor den ligger, erindrede den mig meget om en ægyptisk Landsby. Sletten er frugtbar og skikket til let Dyrkning, derhos tilstrækkelig Vanding med et Klima, der passer til alle Frembringelser. Alligevel ligger den næsten øde, og Byen er den elendigste og smudsigste, vi have seet i Palæstina. Husene eller Hytterne ere blot fire Mure af Steen, som ere tagne af gamle Ruiner og løst sammenkastede, med flade Tage af Maisstengler eller Riis og derover lagt Gruus. De staae ganske uregelmæssigt i store Mellemrum, ethvert er omgivet af en Gaard med en Hæk af tørre tornede Nubk-

---

*) Den rette Jerichobalsam findes ikke mere saalidt som de Rosenbuske, som Sirach roser 24, 15; derimod voxer her endnu Zukkum eller Zakkum, et vildt tornet Træ, af hvis grønne Nødder man bereder Zachæus-Olie, som et meget søgt Lægemiddel under Navn af Jerichobalsam (see Volney Reise II. S. 201).

Grene. I mange af disse Rum er der aabne Skuur med lignende Tage, Qvæghjorderne blive om Natten bragt ind og gjør dem yderst smudsige. En lignende, men stærkere Hæk af Rubk-Grene omgiver hele Byen og danner et næsten uigjennemtrængeligt Hegn *). De faa Haver rundt omkring synes intet at indeholde uden Tobak og Agurker. Et enkelt forladt Palmetræ hæver nu frygtsomt sit Hoved, hvor engang den berømte Palmestad stod. Ikke en eneste Artikel af Levnetsmidler var her at faae tilkjøbs undtagen umalet Hvede. Vi havde forsøgt den forrige Aften at faae noget til os og vore Araber, men forgjæves; ei engang de sædvanlige Adas eller Lindser vare at erholde. Dersom Palmeskovene her endnu vare forhaanden i deres gamle Pragt, saa vilde Ligheden med Ægypten og dets Jordbund næsten være fuldstændig, især da de gjentagne Ødelæggelser af Riha har hævet det op paa Gruushobe lig de ægyptiske Landsbyer" (s. Rob. II. S. 523 fgd.) **).

---

*) Schubert bemærker, (Reise III. S. 76): "Den lille By Richa er vel ikke omgivet af Mure, men derimod af et ligesaa uigjennemtrængeligt Værn, som stiger op af egen Kraft, nemlig tætte Rækker af tornede Værter, især naar jeg mindes ret, Cactus og Opuntiumsfigentræet. Disse Værter, som næsten ikke behøve nogen draabeflydende Vædske til deres Opholdelse, men have nok i det gas- eller dampformede Vand, som overalt indeholdes i Luften, til Næring for de kjød- og saft-fulde Blade, ere i mange ogsaa af de vandløseste Egne af Palæstina benyttede til dette Øiemed; een eller flere Indgange, som lettere lade sig lukke, føre gjennem Tykningen af de tornede Bladestammer, og disse selv tjene til tilstrækkelig Beskyttelse imod Schakalernes og Leopardernes Indbrud."

**) Om Egnen ved Jericho vil vi endnu tilføie en Bemærkning af Lord Francis Egerton (s. Syria and the holy land by W. Kelly p. 405 etc.): Vi kom over Levningerne af forskjellige Vandled-

Klimaet ved Jericho beskriver Robinson som meget hedt og derfor usundt især for Fremmede. Paa den korte Reise fra Jerusalem til Jericho (omtrent 3 Miil) kommer man fra en reen og tempereret Atmosphære til et ægyptisk Klimas lumre Hede, hvilket ikke er at undre over, naar man veed, at Jordandalen ligger flere hundrede Fod under Havspeilet og næsten 3000 Fod lavere end Jerusalem. I dansk Tidsskrift af Schouv No. 14 S. 168 angives Middeltallet af de nyeste og nøiagtigste Beregninger over det døde Havs og Tiberias Søes Dybde under Middelhavet for det Første til 1390 engelske Fod og for det Sidste til 648 Fod, og Redacteuren tilføier: „Den dybe Indsænkning af det Bækken, hvori disse to Indsøer ligge, oplyse Grunden til adskillige mærkelige Naturforhold saasom til den høie Varme, som her finder Sted, og

---

ninger byggede til Bedste for den fordum saa lykkelige Agerdyrkning paa Sletten ved Jericho. De maae tilsammen, da de vare i heldig Virksomhed, have dannet et glimrende Vandledningssystem, maaskee uopnaaet af noget, som nu existerer, og de bevise en Grad af national og individuel Rigdom og Civilisation, som næsten er ubegribelig for Nutidens Reisende, der befinde sig midt i en øde tør Ørken bedækket med Torne og belagt med Salt. Det smukkeste Udseende af Sletten ved Jericho bestaaer i den udstrakte Lund — det skulde snarere kaldes en Skov — som grændser til den vestlige Side af den nuværende Landsby og strækker sig maaskee to Miil eller mere imod Nord. Ved Bredderne af Floden er der fuldkommen Tykning, paa mange Steder uigjennemtrængelig for Mennesker eller Dyr. Det hyppigste Træ deri er Nebk ogsaa kaldet Sidr og af vore Arabere Dôm, hvilket bærer en lille Frugt lig et Æble, saftløs og melet, naar den er moden, men med den fineste og behageligste Lugt. Jeg har aldrig seet et Træ saa overflødig og saa mægtig bevæbnet med Torne. Jeg formoder, at det maa have været dette Træ, som standsede Absalons Flugt.“

som blandt andet bevirker Dadbelpalmens Frodighed ved Jericho, der allerede i Oldtiden blev kaldt Palmestaden.“ Om Kilderne ved denne Stad, af hvilke den saakaldte Ain es-Sultan uden Tvivl er den, som er bekjendt fra Elisas Historie, og den endnu større Kilde Dûk ved sit Navn minder om Fæstningen Dôk tæt ved Jericho, hvor Simon Makkabæer myrdedes af sin Svoger Ptolomæus, der var sat til Høvding over Jerichos Slette (s. 1 Makk. 16, 15 fgd.) — ville vi senere faae Leilighed til at tale. — Indbyggerne i Riha ere omtrent 200 i Tal og høre til de saakaldte Ghavârineh eller Beboere af Ghôr. De ere et arabisk Blandingsfolk, og saa lade til Arbeide, at de lade andre Stammer besaae deres Agre imod at faae en Fjerdedeel af Høsten, medens Høstfolkene faae Halvdelen og Regjeringen Fjerdedelen (s. Rob. II. S. 520). De beskrives som gjæstfrie og godmodige, men svage og udsvævende Folk, hos hvem Mændene finde sig i deres Koners Utroskab — heelt forskjelligt fra Beduinernes Sæder. Robinson hørte sine arabiske Ledsagere tale om utilladelig Omgang imellem Qvinderne i Jericho og de ankommende Fremmede som noget, der fulgte af sig selv. Han bemærker: „Sælsomt, at Beboerne af denne Dal have bevaret denne Charakteer fra de ældste Tider, og at Sodoms og Gomorras Synder endnu blomstre paa den samme med Forbandelse beladte Jordbund“ (II. S. 525). Den Omstændighed, at Josvas Speidere strax kom ind i en Skjøges Huus, Josva 2, 1, stemmer ogsaa overeens med Egnens baade tidligere og sildigere Rygte.

Fra Sittim-Sletten, som vi kjende af 4 Mos. 25, 1 (s. Isr. Hist. II. S. 270), bleve de tvende Speidere udsendte for at besee det nærmest liggende Land og navnlig Jericho. Forsigtigheden bød dem at komme til den fjendtlige By imod Natten, og Herberge fandt de i Rahabs Huus, hvis

Beliggenhed ved Stadsmuren kunde tjene til at lette deres Flugt i paakommende Tilfælde. Man har villet befrie Rahab for det Tilnavn, som dog ogsaa det nye Testament tillægger hende Hebr. 11, 31 Jak. 2, 25, og gjøre hende til en Gjæstgivetske; men det var nok i Jericho som endnu i Orienten, hvor ingen offentlige Gjæstgiverier findes, og hvor en Fremmed vanskelig finder Adgang til noget eenligt boende Fruentimmer, med mindre hun driver Rahabs Haandtering. Kongen i Jericho fik imidlertid Nys om de Fremmedes Ankomst og forlangte dem som Speidere fra de allerede frygtede Israels Børn udleverede 2, 2. 3. Men Rahab skjulte dem under Hørstenglerne, som hun havde spredt paa det flade Tag til Tørring, og indbildte Kongens Sendebud, at de Fremmede om Aftenen, førend Portene lukkedes, vare dragne bort, saa at de vel endnu kunde indhentes. Man satte nu efter dem ad Jordan til lige til Færgestedet 2, 7. Men Rahab gik op til Speiderne og kundgjorde dem sin Overbeviisning, at Herren havde overgivet deres Folk dette Land, ligesom hun og beskrev dem den Forfærdelse, der alt havde grebet Landets Indbyggere ved Rygtet om hvad der var skeet ved det røde Hav og hiinsides Jordan. Hun bekjender sin Tro paa Israels Gud, som Gud i Himlen og paa Jorden 2, 11, men tager et helligt Løfte af dem, hun for denne Guds Skyld vil frelse, at de vilde gjengjælde Kjærlighed med Kjærlighed og sikkre hende og hendes Slægt for den forestaaende Ødelæggelse. Da de med Eed havde forbundet sig dertil, nedlod hun dem ved en Snor gjennem Vinduet, som maa have været ud til Stadsmuren, og raadede dem at skjule sig tre Dage i den vilde Bjergegn, som tæt Østen for Jericho begynder med Bjerget Kuruntel d. e. Qvarantana, saakaldet af de 40 Dages Fristelse, der af Sagnet henlægges i denne

Bjergørken *). Den Skarlagens Snor **), hvormed de vare nedladte, 2, 18., bød de hende at binde i Vinduet, naar

*) Schubert, som reiste fra Jerusalem til Jericho, beskriver denne Egn som den frygteligste, han nogensinde havde bereist — „lig et Dødsleie, paa hvilket den sidste Gnist af Liv kæmper med Døden og er bestandig nær ved at slukkes uden dog at kunne komme til at gaae ud.“ Her er den saakaldte Morddal, hvor saaofte i ældre og nyere Tid Reisende ere blevne udplyndrede og stundom ihjelslagne af Røvere, og hvor det christelige Sagn henlægger Scenen for den barmhjertige Samaritans Historie. „Disse øde Høider, som Naturen paalagde en bestandig Fastetid, skulle være Fristelsens Bjerg, paa hvilket Herren efter 40 Dages Fasten, der gik over Menneskets Natur, bestod en Kamp med Magter, som kun vige for den guddommelige Magt. Bjergskrænten, som herfra fører ned til det gamle Jerichos Slette, er saa steil og gaaer saa langvarigt nedad o. s. v.“ (III. S. 74). Klippen Quarantana hæver sig paa Vestkanten af Jerichos Slette steil næsten som en lodret Klippevæg 1200 til 1500 Fod høi. Et Kapel staaer paa den høieste Spidse, den østlige Væg er fuld af Grotter og Huler, hvori tidligere en Mængde Eremiter havde deres Bolig. „Den, som fra den gruelige Bjergørken traadte ud til denne østlige Klipperand, saae vistnok Verden med dens Herlighed for sine Fødder. I en vid Halvkreds leirede sig Bjerget som en Muur omkring et Paradiis, et blomstrende Haveland, gjennemstrømmet af „den stolte Jordan“, overspændt som med et Sølvnet af Bække og Kanaler, og i Midten, imellem Valsam- og Rosen-Haver og Palmernes høie Stammer Jericho, den kongelige Stad med dens Taarne og Paladser, foran dens Porte en uophørlig Tummel af Vandrere, Kjøbmænd, Krigsfolk, Heste og Kameler og længere ned til Høire i Skjødet af mørke Klipper det døde Hav i ubevægelig Stilhed“ s. Bäßler: Det heilige Land S. 181.

**) Josephus (Oldskr. V. 1) siger, at det var et Skarlagens Klæde. Andre vil gjøre det til en Traad, forat det aftalte Tegn ikke skulde tiltrække sig Indbyggernes Opmærksomhed. Men da Rahab først skulde give Tegnet, naar Israeliterne havde taget Staden, beho-

Israeliterne trængte ind i Staden, for at man derpaa kunde kjende hendes Huus, i hvilket hun skulde samle sin Slægt. Efter tre Dages Ophold paa Bjerget steg de ned, gik uan-fægtede over Floden og berettede Josva hvad de havde erfaret om Indbyggernes Angst som Varsel for Israels Seir 2, 23.

Om Morgenen var Josva brudt op fra Sittim og havde leiret sig ved Jordan, hvor Israeliterne tilbragte den sidste Nat, før de gik over 3, 1. Og da de tre Dage vare omme, som Josva havde bestemt 1, 11, og inden hvilke Speiderne vare komne tilbage 2, 22, blev der atter givet Befaling til Hærens Opbrud med Pagtens Ark og Præsterne og Leviterne, som bare den, i Spidsen og i en Afstand af henved 2000 Alen 3, 4 for at vise Veien; thi denne Vei, hed det, ere I ikke dragne tilforn." Og Josva sagde til Folket: Helliger Eder; thi imorgen vil Herren gjøre Underværker midt iblandt Eder 3, 5. Efterat nu alle Forberedelser vare skete, og Herren havde aabenbaret for Josva, hvorledes Han vilde gjøre ham stor for hele Israels Øine til Tegn paa, at Han vilde være med ham ligesom forhen med Mose 3, 7, kundgjorde Josva for det forsamlede Folk, hvad der vilde skee. I Tillid til at den levende Gud var midt iblandt dem 3, 10, ligesom al Jordens Herres Pagts Ark gik foran dem over Jordan 3, 11 brød Folket op fra deres Telte, og da Præsterne med Arken havde naaet den yderste Bred af Floden, som nu i Høsttiden stod fuld over alle sine Bredder 3, 15, da „standsede Vandet, som løb ovenfra og stod som en Muur langt borte ved Staden Adam, som ligger ved Siden af Zarthan, men det, som løb ned i Ørkhavet eller det døde Hav, forløb ganske, og Folket gik over ligefor Jericho" 3, 16.

---

vedes ikke nogen videre Forsigtighed. Det var rimeligt, at hun blev forskaanet ved Hjælp af den Snor, som havde reddet Israels Udsendinge.

Midt i Floden stode Præsterne med Pagtens Ark paa det Tørre, indtil hele Folket var gaaet over 3, 17. Til nærmere Oplysning om denne Overgang ville vi imidlertid give en Udsigt over ældre og nyere Beretninger om Floden, som hermed begynder sin underfulde Historie.

Jordan kaldes nu af Araberne Esch-Scheriat d. e. Vandingsstedet stundom med Tilnavnet el-Kabir, „den Store“ til Adskillelse fra Scheriat-el Mandhur eller Jarmuk. Dog seer man af Abulfeda og andre arabiske Forfattere, som Schultens anfører i hans index geograph. ad vitam Saladini, at den ogsaa kaldes el-Urdun, og at der gjøres Forskjel imellem den større Jordan, som svulmende af Vande fra Bjergene og mange Kilder falder i Tiberias Sø og den Mindre imellem Tiberias Sø og det døde Hav. Den store Dal, igjennem hvilken den flyder nedenfor Tiberias Sø, kaldes el-Ghôr, hvilket betyder et dybtliggende Landstrøg eller Slette sædvanlig imellem tvende Bjerge, og dette Navn bruges ogsaa om den Deel af Sletten, hvori det døde Hav ligger og endnu meget sydligere. De fleste Reisende og Pilgrimme have kun besøgt Jordandalen ved Jericho og givet os Efterretninger derom. Seetzen og Burckhardt vare de Første, som have meddeelt noget om den nordlige Deel. Siden have Irby og Mangles, Bankes og Buckingham bereist enkelte Punkter af Floden, og i Aaret 1847 har den engelske Lieutenant Molineux foretaget en Reise i en Skibsbaad fra Søen Tiberias gjennem Jordan til det døde Hav med det Formaal „at undersøge Jordans Løb samt den Dal, hvorigjennem den flyder og navnlig maale Dybden af det døde Hav.“ Jordan fandtes meget besværlig at beseile, der fandtes Levninger af ødelagte Broer, der spærrede Farten. Paa en heel Dags Reise havde man neppe saa meget Vand, at Baaden kunde flyde 50 Favne ad Gangen. „Paa mange

Steder deler Floden sig i en Mængde smaae Render, som følgelig ikke ere meget dybe, saa at vi efter halvanden Times Seilads stode ganske stille og nødtes til at losse alt og bære Baaden 50 Favne over Klipper og gjennem Tjørnekrat, og paa mange andre Steder blev det siden næsten ligesaa slemt. Ghor eller Jordans store Dal er her (i den nordligste Deel) 8 eller 9 (engelske) Miil bred, men denne Strækning er intet mindre end en Flade, ikke andet end en Fortsættelse af nøgne Bakker med guult fortørret Ukrud, der i Frastand lignede Kornstubber. Disse Bakker blive imidlertid aldeles ubetydelige, naar de sammenlignes med de Bjergkjæder, som omringe Ghordalen, og denne Deel af Ghor kan derfor kun sammenlignelsesviis kaldes en Dal". En Mængde Dæmninger strakte sig tværs over Floden, men vare kun løse Diger af Stene, Mudder og Græstørv og hæve sig 3 til 4 Fod over Vandfladen. Deres Bestemmelse er at lede Strømmen ind i Render, som vande de smaae grønne Pletter paa begge Sider. Ikke langt fra den ødelagte Landsby El-Bukah deler Jordan sig i to omtrent ligestore Arme og dens bugtede Løb, som betegnes af en yppig Plantevært, ligner en kæmpestor Slange, der snoer sig nedad Dalen. Efter at have dannet en aflang Øe, der er 5 til 6 (engelske) Miil i Omkreds, forene Armene sig atter ligeoverfor en gammel mærkelig dannet Bro, der paa Kaartet er aflagt under Navn af Jisr Mejamia. Denne Bro er endnu i saa god Stand, at Veien gaaer over den, og bestaaer af en stor spids Bue i Midten med to Mindre paa hver Side. Paa den vestlige Bred ligeoverfor Enden af Broen ligger en stor, men forfalden fiirkantet Bygning, hvis Sider ikke ere mindre end 200 Fod lange. Den har været godt bygget og har endog nu nogle Levninger af en smuk massiv Port, som var opført af meget store Stene med et vist ægyptisk

der, 12,000 ialt. Kongen, som var fanget levende, blev henrettet og derefter ophængt paa et Træ indtil Solens Nedgang, da Kroppen ifølge Lovens Bestemmelse 5 Mos. 21, 22. 23 blev nedtaget. Udenfor Stadsporten begroves den under en Steendynge 8, 29, og hele Staden gjordes til en øde Gruusdynge „for evig Tid," men er dog senere ligesom Jericho bleven bygget paany, da den nævnes igjen som Ajat eller Ai Es. 10, 28 Nehem. 11, 31 Esr. 2, 28. Evald gjør opmærksom paa det Nødvendige eller Hensigtsmæssige i disse to Fæstningers fuldkomne Ødelæggelse, for at Gilgal, som under hele Kampen om Landet skulde være Israels faste Plads og Tilflugssted, kunde være desto sikkrere (s. Gesch. d. V. Isr. II. S. 249). At Hovedqvarteret blev i Gilgal, stadfæstes af det Følgende f. E. 9, 6, ligesom ogsaa Josephus beretter, at Byttet fra Ai uddeeltes af Josva iblandt Folket, da han kom tilbage til Leiren ved Gilgal.

Egnen imellem Gilgal og Ai eller, hvad der kommer ud paa det Samme, imellem Jericho og Bethel er bleven undersøgt af Robinson netop i den Hensigt at finde Spor af Ais Beliggenhed. Vi have allerede (s. Isr. Hist. I. S. 98) nævnet den lille By Deir Divan, tæt Østen for Beitin d. e. Bethel, som det Sted, hvor Ai nærmest maa søges. Fra Jericho til Deir Divan gaae nu tre Veie, den Korteste og uden Tvivl Ældste gaaer langs med Klippevæggen op imellem Qvarantana og Vadi Kelt (sandsynlig Elias's Bæk Krith). Egnen i det Hele er vild, fuld af Klipper med dybe ufrugtbare Dale imellem sig. „Alt hvad vi kunde see omkring os, var kun Bølger af nøgne, øde, pyramide- og kegle-formige Bjerge med dybe Vadier imellem, kun betegnede ved Spor af Geder, som klattre op langs med deres Sider for at afæde de faa sparsomt spredte Urter. Det var en af de sandeste Ørkener, som vi endnu havde besøgt." Fra Kastellet ved Riha, som Sag-

net i Egnen gjør til Zachæus's Huus, og som efter Buckinghams Mening skulde være Stedet for Gilgal, og det gamle Jericho derimod søges høiere oppe imod Bjergene, hvor større Ruiner findes — reiste Robinson med sine Ledsagere om Morgenen Kl. 6 og kom ad en besværligere Omvei og med adskillige Ophold omtrent Kl. 3 til et Sted ved en ødelagt Landsby tæt sydlig for Deir Divan, som han beskriver saaledes: „Stedet ligger paa en Høi eller en imod Syden imellem to ikke dybe Vadier fremragende Spidse. I den østlige Dal gives nogle udhulede Grave. Den vestlige Dal er den Bredeste, og Klipperne ved denne Side ere steile et Par Fod op. Her ligge tre Vandbeholdninger, fordetmeste udhugne i Klippen og med Kjendetegn paa Ælde. Paa Høien selv ligge Ruiner eller Grundmure af store tilhuggede Steen i ikke ubetydeligt Antal. Mange Stene ere sandsynligviis bortførte til Opbyggelsen af den nuværende Landsby. Medens mine Ledsagere udmaalte Vandbeholdningerne, saae jeg mig om efter de smaae Stene af musivisk Arbeide, som de ofte findes omkring Jerusalem, og paa et Rum af nogle Fod opsamlede jeg en Haandfuld. Alle disse Omstændigheder vise hen paa et gammelt Sted af nogen Betydning, men vi vare endnu ikke paa det Rene om, at det var Ai." Efter at have undersøgt et Par andre Punkter i Nærheden kom R. til det Resultat, „at den sandsynlige Beliggenhed for Ai maa antages at være Ruinstedet lige sydlig for Deir Divan. „Det er en Times Vei fjærnet fra Bethel, hvor den dybe Dal Vadi-el-Mutyah ligger i Nærheden imod Norden, medens der imod Sydvest gives andre mindre Vadier, hvori Israeliternes Baghold let kunde holde sig skjult" (s. Robins. II. S. 559—564). Afstanden imellem Jericho og Deir Divan er omtrent tre Miil. Beth-Aven, som efter 7, 2 laae ved Ai Østen for Bethel, maa altsaa søges i Egnen af Deir-Divan. Det nævnes igjen

Josv. 18, 12 som yderste Grændsepunkt for Benjamins Lod mod Ørken, hvorfra Grændsen gaaer imod Vest til „den søndre Side af Lus, som er Bethel" o. s. v. jf. 1 Sam. 13, 5. 14, 23 „Bethaven Østen for Mikmas", der ligger lidet sydligere end Deir Divan. Beth-Aven maa altsaa have været en virkelig By og kun hos Propheterne have laant sit ildevarslende Navn: „Daarlighedens, Afguderiets eller Ugudelighedens Huus" til Bethel (s. Hos. 4, 15. 5, 8. 12, 5. Amos 5, 5: „Bethel blive et Aven."

Man har undret sig over at finde Josva med hele Folket strax efter Ais Indtagelse paa Ebals Bjerg ved Sichem omtrent 5 Miil høiere oppe i Kanaans Land, hvor han byggede et Alter af hele utilhugne Stene og offrede Brændoffre og Takoffre efter Moses Befaling 8, 30. 31 jf. 5 Mos. 27, og man har derfor villet med Josephus forlægge denne Begivenhed til en senere Tid. Men det maa erindres, at Befalingen netop lød paa at holde denne Offerfest med dertil hørende Indvielse og Forpligtelse til Loven som det hellige Lands Lov, saasnart de vare komne over Jordan s. 5 Mos. 27, 2. 12. Ogsaa Abraham, Forjættelsens Fader, havde efter sin Ankomst til Landet først bygget et Alter ved Sichem s. 1 Mos. 12, 6. 7 og var derfra draget til Bjerget imellem Bethel og Ai, hvor han ligeledes opreiste et Alter og paakaldte i Herrens Navn 1 Mos. 12, 8. Israeliterne droge altsaa omtrent i Stamfaderens Spor og kunde efter fuldbyrdet Høitidelighed i Sichems Dal under Kananiternes Forfærdelse snart paa den ved Ais og Jerichos Indtagelse sikkrede Vei vende tilbage til Gilgal, hvor naturligviis den fornødne Besætning var efterladt. Paa Ebals Bjerg, som Samaritanerne have villet gjøre til Garizim, blev en Gjenpart af Moseloven opskrevet paa store Stene s. 5 Mos. 27, 2 fgd., om hvilken Opskrift vi tidligere have bemærket det Fornødne

(s. Isr. Hist. II. S. 312 fgd.). Her stod hele Israel med deres Overster, Ældste og Dommere paa begge Sider af Arken ligeoverfor Præsterne og Leviterne, som bare Pagtens Ark, den ene Halvdeel henimod eller opad (אל־מול jf. 5 Mos. 27, 12: על) Bjerget Garizim og Halvdelen opad Bjerget Ebal, hvorpaa baade Velsignelsens og Forbandelsens Ord i alle Maader oplæstes af Josva, som de vare skrevne i Loven, for hele Israels Forsamling, for Qvinderne og Smaabørnene og den Fremmede, som vandrede iblandt dem.

Sichem nævnes ikke paa dette Sted, og ligesom den i Jakobs Dage maa have været liden, siden Jakobssønnerne vare i Stand til paa een Dag at ihjelslaae dens mandlige Indbyggere, saaledes maa den, svækket ved dette Nederlag, endnu i Josvas Tid have været mindre betydelig, men blev dog bekjendt som en af Ephraims Stæder, der blev gjort til Fristad og Levitstad s. Josv. 20, 7. 21, 21, hvor Josva sidste Gang forsamlede Folket og foreholdt dem Lov og Ret Josv. 24, 1. 25. Den laae, som bekjendt, og ligger endnu under Navnet Nablûs imellem Bjergene Garizim og Ebal, og om disse Bjerge ville vi her meddele nogle Oplysninger.

Dalen imellem begge Bjergene er fra Garizims til Ebals Fod ikke mere end omtrent 1600 Fod bred og strækker sig fra Sydost mod Nordvest. Staden ligger lige paa Vandskjellet i denne Dal, saa at Vandene i den østlige Deel løbe mod Ost til Sletten og videre til Jordan, medens Kilderne paa den vestlige Side sende en skjøn Bæk mod Nordvest nedad til Middelhavet. Bjergene Garizim og Ebal hæve sig med steile Klippevægge umiddelbar fra Dalen paa hver sin Side omtrent 800 Fod høit. Efter Schuberts Barometermaalinger ligger Nabulûs 1751 Parisersod over Havet og Garizims Top omtrent 2500 Fod, lige med Oliebjerget ved Jerusalem. Begge disse Bjerges Sider, siger Robinson, vare sete herfra

for vore Dine lige nøgne og ufrugtbare, omendskjøndt det har behaget nogle Reisende at beskrive Garizim som frugtbart og indskrænke Ufrugtbarheden til Ebal *). Den eneste Undtagelse til Fordeel for det Første er, saavidt vi kunde bemærke, en lille ligeoverfor Vestenden af Staden nedløbende Slugt, som vistnok er fuld af Kilder og Træer; i andre Henseender ligge begge Bjergene øde, naar man undtager et Par Oliventræer, som ere spredte omkring paa dem. Det nordlige Bjergs, Ebals Side er langs med Foden fuld af gamle udhulede Grave. Det sydlige Bjerg hedder nu hos Indbyggerne Dschebel-et-Tûr, omendskjøndt Navnet Garizim idetmindste er bekjendt for Samaritanerne. Ebals nuværende Benævnelse have vi ikke erfaret (s. Rob. III. S. 316). Af en ung Samaritaner blev Robinson ledsaget op paa Bjerget Garizim. De gik op ad den omtalte Slugt, som er fuld af Frugttræer og grønne Værter. Ovenover Slugten bliver Bjerget steilere, dog kan man uden Vanskelighed ride derop. Efter 20 Minuters Stigen naaede de Høiden af Bjerget, som udgjør en vidt imod Vest og Sydvest udstrakt Flade. 20 Minuter brugtes atter for at komme hen til den østlige Rand af Bjerget, hvor der staaer et Veli (Kapel), og som maaskee er det høieste Punkt, hvorfra man kan oversee Sletten imod Øst og hele Landet rundt omkring, indbefattet Dschebel-esch-Scheik eller Hermon i det Fjærne. Her er Samaritanernes hellige Sted, hvor de endnu fire Gange om Aaret komme op for at holde Gudstjeneste. Stedet blev foreviist, hvor de bringe Paaskeofferet, syv Lam for dem alle. Det er betegnet med to parallele

*) Ogsaa Schubert siger (III. S. 153): Det bliver dog derved, at allerede formedelst sine Kilders Mængde og sin Beliggenhed imod Himmelegnen er Garizims Skraaning ulige frugtbarere end Ebals; oppe paa den skyggeløse Høide kan de være hinanden lige.

Rækker af raae Steen, ved Siden er der en lille med Steen muret Grube, hvori Kjødet bliver stegt. Paa Bjerget findes Ruiner af en uhyre Bygning af hugne Steen med Mure, som paa nogle Steder ere ni Fod tykke og med Levninger af firkantede Taarne. Man kommer let paa den Formodning, at det maa være Levningerne af Samaritanernes Tempel paa Garizim *); men de nuværende Samaritaner knytte ingen hellige Erindringer til disse Ruiner og kalde dem blot El-Kulah d. e. Kastellet. Det har uden Tvivl været den Fæstning, som Keiser Justinian lod opføre til Forsvar for den her af Zeno til Ære for den hellige Jomfru byggede Kirke imod de oprørske og de Christne hadefulde Samaritaner, der fra nu af

---

*) Anledning til dette Tempels Opbyggelse gav den Søn af Ypperstepræsten Jojada, om hvem allerede Nehemias 13, 28 fortæller, at han blev Horoniten Sanballats Svigersøn og derfor uddrevet af Jerusalem. Efter Josephus (Oldskr. IX, 7) var Sanballat den persiske Statholder i Samaria under Darius Kodomannus og Alexander den Store omtrent 330 Aar f. Chr., og hans Svigersøn ved Navn Manasse, en Broder til Ypperstepræsten Jaddua, som ifølge Nehem. 12, 11 var Jojadas Sønnesøn, saa at Josephus synes at have begaaet en chronologisk Feiltagelse paa omtrent 80 Aar. Sanballat, som faldt fra Perserkongen, skal af Alexander d. St. have faaet Tilladelse til at bygge Templet paa Garizim og indsat sin Svigersøn Manasse til Ypperstepræst ved dette Tempel, der var bygget paa Trods imod Jerusalem. Sichem ved Foden af Garizim blev nu Samaritanernes Hovedstad og tillige beboet af de frafaldne Jøder, som i Jerusalem gjorde sig skyldige i Overtrædelser af Loven og derfor maatte flygte til Sichemiterne. I Aaret 129 f. Chr. blev Templet paa Garizim ødelagt af Johannes Hyrkanus, efterat det idetmindste havde staaet i 200 Aar, og Hadet tiltog stedse imellem Jøder og Samaritaner, som endnu paa Jesu Tid havde deres Gudsdyrkelse paa Garizim og levede i Forventning om en Messias Joh. 4, 20. 25 (. Robins. III. S. 340 fgd. L. Müller: Bib. Hist. I. S. 272 fgd.).

vare fordrevne fra Garizim indtil Muhammedanerne bemægtigede sig Landet, og have rimeligviis aldrig faaet deres gamle Tempel opbygget paany, men maatte nøies med et Alter eller en anden mindre Bygning til deres Dyrkelse. Lige under Kastellets Mure ligge ved Vestsiden et Par flade Stene, man veed ikke, om de ere lagte af Naturen eller af Menneskehaand. Under dem, fortalte den samaritanske Fører, at de 12 Stene befandt sig, som Israeliterne havde bragt med fra Jordan, og her, sagde han „vil de blive indtil el-Muhdi (d. e. Føreren) kommer“, under hvilket Navn Messias nu betegnes af Samaritanerne. Lidt længere mod Syd drog Veiviseren sine Skoe af, idet man nærmede sig Overfladen af en flad Klippe, som efter hans Sigende var det helligste Sted, hvor Tabernaklet med Pagtens Ark havde staaet. Omkring denne Klippe fandtes svage Spor af tidligere Mure, som maaskee have hørt til det gamle Tempel, skjøndt Samaritanerne nu ikke veed noget derom. Stedet er deres Kebla, hvortil de allevegne henvende Ansigtet, naar de bede. Nær derved vise de det Sted, hvor efter deres Formening Abraham skulde offre Isak. Fra Sydsiden af Bjerget er der en vid Udsigt over den store frugtbare sydlige Slette. Paa den anden Side kan man see, hvorledes ogsaa Bjerget Ebal ovenpaa udbreder sig til en Flade ikke uligt Garizim. Dalen imellem dem med dens Kilder, Haver og Lunde beskrive alle Reisende som et af de skjønneste Landskaber i Syrien. Robinson finder, at han intet havde seet i Palæstina, som kunde sammenlignes dermed, og Lord Egerton, som sammenligner Nablûs med det berømte Bagnères i Pyrenæerne, siger: „Jeg nød aldrig nogen behageligere Hvile, end i den Vugge, hvis to Sider dannes af Bjergene Ebal og Garizim“ (s. Robinf. III. S. 313 fgd. Kelly: Syria and the holy land p. 423 etc.).

Krigens Fortsættelse, Sydlandets Erobring efter Slaget ved Gibeon.

Længe har Josva ikke kunnet nyde Hvile i Sichems Dal, thi ved Efterretningen om de vundne Seire flokkedes alle Kongerne paa denne Side Jordan, paa Bjerget, paa Sletten og ved Stranden af det store Hav (Middelhavet) op imod Libanon med deres forskjellige Folkestammer som een Mand til Kamp imod Josva og Israel 9, 1. 2. Indbyggerne af Gibeon derimod, som ikke synes at have havt Konger, men tilligemed dens Aflæggerstæder Kephira, Beeroth og Kirjath-Jearim 9, 17 at have bevaret en mere republikansk eller patriarkalsk Regjering s. 9, 11, søgte at redde sig ved fredelig Underhandling, og da de formodentlig ikke turde stole paa den i Almindelighed tilbudte Fred, fordi de vare Kananiter — Heviter kaldes de 9, 7, saa ønskede de at slutte en separat Fred og „handlede derfor med List, idet de gik hen og gav sig ud for Affendinger (יִּצְטַיָּרוּ), tog nogle gamle Sække paa deres Esler og nogle gamle revne og udblødte Læderflasker til Viin og gamle lappede Skoe paa deres Fødder med tørt og mullent Brød til deres Tæring“, og kom saaledes til Josva i Leiren ved Gilgal som fra et langt bortliggende Land for at gjøre Forbund 9, 4—6. De sagde, at de vare komne for Herrens Navns Skyld, fordi de havde hørt Rygtet om ham og hvad han havde gjort for Israel i Ægypten og hiinsides Jordan, medens de klogelig tog sig i Agt for at nævne hvad der var skeet nylig og i Nærheden 9, 9. 10, hvilket de som kommende langveis fra ikke kunde vide, da de forlod deres Hjem med nybagt Brød, nye Flasker, Skoe og Klæder 9, 12. Israeliterne lode sig skuffe og uden at spørge Herren tilraads tog de af de Fremmedes Brød uden Tvivl til

Tegn paa Gjæstevenskab, som endnu Skik er i Orienten, medens Josva gav dem Fred og sluttede Forbund med dem, og Menighedens Fyrster tilsvor dem det 9, 15. Der var dengang som nu i hine Egne ingen Værtshuse, derfor maatte man til en længere Reise forsyne sig med alt. Den Reisende bruger store Sække af uldent Tøi eller Haardug og har deri Klæder, Tepper, Matratser, Kjøkkentøi og Føde, Foder o. s. v. Naar nogen maa føre sin Bagage paa det samme Dyr, som han rider paa, gaaer han for at lette Dyret ofte ved Siden og kan saaledes komme til at slide sine Skoe og Klæder. Lædersække bruges baade til Viin og Vand, og naar der underveis rives eller slides Hul paa dem, maae de lappes eller bødes for at holde Vinen jf. Matth. 9, 17. Foruden det Brød, som daglig bages, har man ogsaa i Østerlandene et Slags Beskøiter, som kan holde sig længe, men bliver saa haardt, at det maa opblødes i Vand, og tilsidst mullent. Paa Brødets Haardhed kan man kjende Reisens Længde. Saaledes fortælles der om en Beduinhøvding, at han sendte Bud til en fjendtlig Stamme, og da Budet kom tilbage efter at være taget i Eed paa ikke at ville røbe Stammens Nærhed, men paa Anmodning forsynet med Brød og Melk, som han lod Høvdingen smage, sluttede denne strax af Fødemidlernes Friskhed, at Fjenden var nær. Muligt, at Israeliterne ogsaa have havt en saadan Prøve i Sinde, da de smagte paa Gibeoniternes Brød. Men kun tre Dage derefter opdagede de Bedrageriet, da de brød op og kom til Gibeoniternes Stæder 9, 17. Folket knurrede over det rige Bytte, som saaledes var dem unddraget; men Fyrsterne stod paa, at Eden skulde holdes og Bedragerne holde Livet, men kun som Trælle, saa de blev Brændehuggere og Vanddragere for Menigheden d. e. i Menighedens Sted ved Guds Huus og Alter, hvor Herren

maatte vælge dettes Sted *). Josva foreholdt Gibeoniterne deres List, men da de undskyldte sig med, at de havde hørt, som en Befaling af Herren til Mose, at alle Landets Indbyggere skulde udryddes, og derfor havde villet redde Livet, men iøvrigt nu ganske gav sig i hans Vold, saa udfriede han dem af Israeliternes Haand og stadfæstede Fyrsternes Bestemmelse over dem 9, 22. 27.

Gibeon er siden blevet en bekjendt Stad. Josv. 10, 12 hedder det om den „en stor Stad, som en kongelig Stad — Lindberg: som en af Rigsstæderne — større end Ai, og alle deres Mænd vare vældige Karle." Endskjøndt dens Indbyggere bleve skaanede og rimeligviis som Proselyter optagne i Israel og forsvarede mod ydre Fjender, bleve de dog kun at ansee som tjenende Vasaller, og Staden tilfaldt ved Lod Benjamin Stamme og blev siden en Levitstad s. Josv. 18, 25. 21, 17, hvor Tabernaklet i lang Tid var oprettet under David og Salomon s. 1 Krøn. 16, 39. 21, 29. 2 Krøn. 1, 3, saa at Gibeoniterne paa den Tid have havt lettere ved at udføre deres Tempeltjeneste, ligesom den ogsaa blev Skuepladsen for adskillige Begivenheder fra den Tid, og „Gibeons Høi," „Gibeons Dam", „den store Steen ved Gibeon" nævnes ved saadanne Leiligheder. Jerem. 41, 12 tales om Gibeons store Vande; Gibeons Ørk eller Slette 2 Sam. 2, 24. I det Nye Test. nævnes den derimod slet ikke. Josephus kjender den under Navn af Gabaon som beliggende 50 Stadier nordlig for Jerusalem. Hieronymus nævner ligeledes i samme Egn baade Ajalon og Gabaon. Af Historieskrivere

*) De saakaldte Nethinim hos Esra og Nehemias (s. Esr. 2, 43. 48. 70. Nehem. 7, 46. 11, 26. 1 Krøn. 9, 2, Helligdommens Tjenere, der beskrives at have Bolig i Præstestæderne og i Jerusalem (Ophel).

fra Korstogenes Tid anføres den endnu med samme Navn, men af Araberne kaldes den allerede paa den Tid El-Dschib. I den nyere Tid er Richard Pococke først bleven opmærksom paa den lille By af dette Navn, som upaatvivlelig er det gamle Gibeon. Den ligger omtrent 5 Fjerdingvei (2½ Stunden = 60 Stadier) Nordvest for Jerusalem og omtrent 3 Miil lige Vesten for Jericho. Robinson beskriver den skjønne frugtbare Slette, i hvis Midte ligesom i et Bækken man seer den langagtige Bjergryg, hvorpaa El-Dschib ligger. Bjerget bestaaer af horizontale Lag af Kalksteensklipper, som næsten danne regelmæssige Trin, medens det hæver sig op fra Sletten, derhos er det paa nogle Steder steilt, vanskeligt at bestige og skikket til allevegne at blive stærkt befæstet. Paa Toppen af dette Bjerg ligger Landsbyen El-Dschib. Den er af middelmaadig Størrelse. Husene staae meget uregelmæssigt og ujævnt, det Ene næsten over det Andet. Det synes fornemmelig at være Boliger i gamle massive Ruiner, der ere nedfaldne i enhver Retning. En stor massiv Bygning er endnu at see, maaskee et tidligere Kastel eller befæstet Taarn. De nedre Rum ere hvælvede med runde Buer af hugne og omhyggelig sammenføiede Steen. Stenene ere store udentil, og det Hele har Udseende af Ælde. Henimod Øst sænker Bjergryggen sig lidt, og her omtrent hundrede Skridt fra Byen lige under „Rygraden" imod Nord er en skjøn Vandkilde. Den er i en udhulet Kjelder og under den høie Klippe, saa at den danner en stor underjordisk Vandbeholdning. Ikke langt nedenfor imellem Oliventræerne ligge Levningerne af en anden aaben Vandbeholdning, omtrent saa stor som den ved Hebron, maaskee 123 Fod lang og 100 Fod bred. Den skulde uden Tvivl i gamle Dage tjene til at optage det overflødige Vand fra Hulen (s. Robins. II. S. 351 fgd.).

Af de tre til Gibeon hørende Stæder er Kephira ikke

videre bekjendt, men de tvende Andre kan man uden Tvivl endnu paavise. Reppe en Miil fra El-Dschib imod Nord paa Veien fra Jerusalem til Nablûs træffer man en Landsby ved Navn Bireh, som vistnok er det gamle Beeroth. Den ligger meget høit og kan sees i stor Afstand. Husene ere lave, og mange af dem staae heelt i Jorden. Mange store Stene og forskjellige Grundbygninger bevise Stedets Ælde. Her findes ogsaa Levninger af en skjøn gammel Kirke med Spidsbuer, hvoraf følger, at den stammer fra Korstogenes Tid. Den blev sandsynligviis opbygt af Tempelherrerne, hvem Stedet dengang tilhørte. Byen har nu en Befolkning af omtrent 700 Sjæle, alle Muhammedaner. Afstanden fra Jerusalem kan man, naar man reiser med Hest eller Muuldyr tilbagelægge i 3 Timer; fra Bireh til El-Dschib brugte Robinson paa en lille Omvei 1½ Time. Maundrell var den Første, som lagde Mærke til Bireh og yttrede, at det maatte være det Samme som det gamle Beer eller Beeroth. Da Navnet betyder Brønd eller Brønde, saa bemærker Maundrell, at han fandt en meget rig Kilde med uforlignelig skjønt Vand ved Foden af det Bjerg, hvorpaa El-Bîr ligger, og at Byen har faaet sit Navn deraf (s. Bachiene II. 3 § 274). Ogsaa Robinson holder Navnenes Overeensstemmelse for afgjørende*).

---

*) Robinson har, i Modsætning til den høist upaalidelige kirkelige Tradition angaaende de bibelske Localiteter i Palæstina, med Rette lagt særdeles Vægt paa en anden Tradition, nemlig Forplantelsen af de gamle Stadsnavne i Folkets Mund. Dennes Sikkerhed beroer paa det Eiendommelige i de semitiske Sprog. De hebraiske Navne bleve i aramaisk Form i Brug længe efter det N. Test. Tider og vedligeholdt sig i Almuens Mund uagtet Grækernes og Romernes Forsøg paa at fortrænge dem ved andre af deres eget Sprog, hvilket kun lykkedes med Enkelte (f. E. Nablûs). Efter Palæstinas Erobring af Muhammedanerne, da det aramaiske

„Desuden, siger han, blev Beeroth efter Eusebius's Beretning seet af den Reisende paa Veien fra Jerusalem til Nicopolis (Amvâs d. e. Emmaus) ved den 7de romerske Milesteen. Denne Vei var den nuværende Kameelvei fra Jerusalem til Ramleh, nær forbi El-Dschib, og indtil den Dag idag holder Eusebius's Beskrivelse Stik. Naar den Reisende fra Bjergene kommer ud paa Sletten omkring El-Dschib, seer han El-Bireh paa sin høire Haand, efterat han er bortfjærnet fra Jerusalem noget mere end 2 Timers Vei“ (s. Robins. II. S. 347). Muligt, at Kirkeruinerne i Bireh staaer i nogen Forbindelse med den Kirke, som allerede Keiserinde Helena skal have anlagt her, fordi man antog, at det var paa dette Sted, Jesus først blev savnet af sine Forældre efter een Dagsreise fra Jerusalem *) s. Luc. 2, 44. Den tredie af Gibeon afhængige Stad ville vi senere faae Leilighed til at omtale nærmere og kun her bemærke, at Robinson synes at have Grund til at formode, at han har fundet det gamle Kirjath Jearim i det nuværende Kuriat el Enâb, saa at „Skovenes Stad nu er bleven til „Vinens Stad“, medens det Væsentlige i Navnet synes at være bleven tilbage, siden Staden andetsteds anføres under det blotte Navn Kirjath s. Josv. 18, 2. Den ligger paa den direkte Vei til Ramleh og Lydda lige 3 Timer (Stunden) eller ni romerske Mile (omtrent 1½ almindelige geograph.

Sprog maatte vige for det beslægtede Arabiske, fandt de gamle Egennavne lettest Indgang i den arabiske Mund og bleve saaledes bevarede indtil nu (s. Robjns. II. S. 7 fgd.).

*) Endnu pleie Pilgrimmene, naar de efter Paasken vende tilbage fra Jerusalem til deres Hjem efter gammel Sædvane ikke at udstrække den første Dagsreise længer end til Bireh, hvor Ruinerne af et anseeligt gammelt Kloster ere blevne benyttede til en Khan eller et Herberge for Karavanerne (s. Schubert. III. S. 7 fgd.).

Miil) fra Jerusalem og altsaa ikke langt fra El-Dschib (s. Robins. II. S. 589 fgd.).

Ais og Jerichos Fald saavelsom Gibeons Overgivelse satte stor Skræk i de øvrige kananitiske Stæders Smaakonger, og en af de Mægtigste, Kongen i Jerusalem, Adonisedek, som kun med sit Navn minder om Gudsmanden Melchisedek i Salem 1 Mos. 14, 18, stillede sig nu i Spidsen for de ham maaskee underordnede Konger i Hebron, Jarmuth, Lachis og Eglon for først med Magt at sikkre sig Gibeon 10, 5. Gibeoniterne maatte derfor tye til Leiren i Gilgal og anraabe Josva om Hjælp imod alle Amoriterkongerne paa Bjerget d. e. Høilandet — den senere saakaldte Juda Bjergegn, i Modsætning til Sletten, hvorpaa Gibeon laae. Styrket og opmuntret af Herren drog Josva ud med Krigsfolket, og efter at have marscheret hele Natten kom han pludselig over Kananiternes samlede Leir ved Gibeon, slog dem med et stort Nederlag og forfulgte dem paa Veien opad Beth-Horon til og endnu videre lige til Aseka og Makkeda. Paa Flugten ned fra Beth-Horon var det, at Herren selv ogsaa overfaldt Fjenden med saa store Stene fra Himmelen, at der faldt endnu flere for disse Hagelstene end der blev dræbt med Sværdet af Israels Børn 10, 11. Den Dag Herren saaledes overgav Amoriterne eller Kananiterne til Israels Børn, blev paa en underlig Maade forlænget, da Josva midt i Kampens Hede raabte: Sol, stat stille i Gibeon og Maane i Ajalons Dal, og, som det forekom ham og hele Israel, og er blevet opskrevet i „de Oprigtiges Bog“ (Grundtvig: Kæmpevisebogen), opholdtes Solen og Maanen indtil Folket havde taget Hævn over sine Fjender, saa „Mage til Dag var der ikke hverken før eller siden, at Herren hørte efter en Mands Røst, thi Herren kæmpede for Israel“ 10, 14. De fem Konger havde taget Skjul i Hulen ved Makkeda, men Josva, som erfarede

det, bød kun at sætte svære Stene tilligemed Vagt for Hulens Indgang og blive ved at forfølge Fjendens Bagtrop og fuldende Nederlaget, hvorfra kun faa reddede sig til de faste Stæder 10, 20. Uden at møde videre Modstand i aaben Mark satte hele Israels Hær sig fast og slog Leir ved Makkeda, hvorpaa de indespærrede Konger bleve ført frem for Josva, som for at styrke Folkets Mod til at underkaste sig Landet, bød sine fornemste Krigsmænd i alles Paasyn at sætte Fod paa Kongernes Halse, en gammel østerlandsk Skik, hvis Afbildning f. Ex. findes paa en Klippe ved Besitun i det gamle Medien og antages af Ker Porter at forestille Salmanassar triumpherende over Israels Konge, ligesom det ogsaa fortælles, at den persiske Kong Sapor efter at have fanget Keiser Valerian i nogen Tid pleiede at sætte sin Fod paa hans Hals, naar han steg til Hest. Saaledes, sagde Josva, vil Herren gjøre ved alle Eders Fjender, som I kæmpe imod 10, 25, og derefter lod han Kongerne dræbe og hænge op paa fem Træer indtil Aftenen, men efter Solens Nedgang deres Legemer nedtage og atter kaste i Hulen med store Stene for Indgangen.

Hvad Skuepladsen for dette første afgjørende Hovedslag angaaer, saa er Gibeon allerede omtalt som bekjendt, men ogsaa Ajalons Dal har Robinson uden Tvivl fundet. Det er en bred og skjøn Dalslette, som nu hedder Merdsch-Ibn-Omeir, trækkende sig fra Nordvest imod Sydvest, og paa hvis Sydside findes en lille By ved Navn Jalo, der efter Robinsons Mening ikke vel kan være noget Andet end det gamle Ajalon. Den laae efter Josv. 19, 42 i Dan Stamme og kaldes af Josephus Ælon, af Eusebius Ailon, men allerede af Epiphanius Jalo (s. Reland Palæst. S. 553). Det nuværende Jalo ligger omtrent 2 Miil lige Vest for El-Dschib og 2¼ Miil Nordvest for Jerusalem. Robinson nærer ingen

Tvivl om, at det var over denne herlige Dal, at Josva saae tilbage til Gibeon, da han udbrød: „Sol, stat stille i Gibeon og Maane i Ajalons Dal“ (s. Rob. III. S. 278 fgd.). Endnu fuldkomnere Vished har man for, at Beth-Horon er gjenfundet. Staden blev bygget som Tvillingstad under Navn af Ovre- og Nedre-Beth-Horon s. 1 Krøn. 7, 24. Dette stemmer paa en mærkelig Maade overeens dermed, at man i nyere Tid har fundet et dobbelt Beit-Ur, to nær ved hinanden liggende Byer, hvoraf den Ene endnu hedder Beit-Ur-et-Tahta (Nedre-Beit-Ur), og den Anden Beit-Ur-el-Fôka (Ovre-Beitûr). Begge ere smaae, men Grundmure af store Stene afgive Beviis paa høi Ælde, og de ere forbundne med hinanden ved et langt og steilt Pas, gjennem hvilket Opgangen er meget klippefuld og ujævn, men Klippen er paa mange Steder hugget bort, og en Sti anlagt med Trin, et Beviis paa, at det er en gammel Vei. Robinson finder det aldeles utvivlsomt, at det er det gamle Beth-Horon. Denne Stad laae i Ephraims Land, men paa Grændsen ved det nordvestre Hjørne af Benjamins Gebet (s. Josv. 18, 13. 14 jf. 1 Krøn. 7, 24). Der tales om Opgangen og Nedgangen (מַעֲלֵה, מוֹרָד) ved Beth-Horon s. Jos. 10, 10. 11, og det var ved denne Nedgang gjennem Passet, at Herren kom efter de Flygtende med Hagelstenene. Salomon befæstede begge Byerne s. 1 Kong. 9, 17 2 Krøn. 8, 5, og i Makkabæernes saavel som i Romernes Tid var Bjergpasset ved Beth-Horon et vigtigt Punkt og den store Communications- og Transport-Vei gik herigjennem. Ogsaa Apostelen Paulus maatte ad denne Vei føres fra Jerusalem til Cæsarea Ap. Gjern. 23, 31. 32. Afstanden fra Jerusalem til Ovre-Beth-Horon angives af Josephus til 100 Stadier, af Hieronymus og Eusebius til 12 romerske d. e. omtrent to geographiske Miil, hvilket passer til Robinsons langsomme Reise derhen paa en meget besværlig

Udseende. Landet langs med Jordans Bredder syntes at være stærkt befolket. Dalen begyndte at faae et langt bedre Udseende og syntes at bestaae af to forskjellige Flader, hvoraf den Øverste paa begge Sider løber ud fra Foden af de Bakker, som danne den store Dal og er temmelig flad, men gold og udyrket; derpaa sænke de sig i Skikkelse af runde Sandbanker eller hvidagtige lodrette Klipper, der have en Høide af 150 til 200 Fod, ned mod den lavere Slette, som burde kaldes Jordans Dal i egentlig Forstand. Hist og her beskyller Floden Foden af de Klipper, som begrændse den mindre Dal, men i Almindelighed snoer den sig i mangfoldige Bugter hen imellem dem. Her var den lavere Slette omtrent $1\frac{1}{2}$ til 2 Mile bred og saa bedækket med den yppigste og frodigste Plantevæxt, der lignede et tropisk Krat, saa man kun paa meget faa Steder kunde nærme sig Bredden. Længere nede udvider den nedre Dal sig til en prægtig Slette, som strækker sig fra Foden af Bjergene paa begge Sider tværs over Ghor, men med en høi Skrænt paa den vestlige Side, hvor den store arabiske Landsby Beisan ligger. Udsigten fra dette Punkt udover Jordans Dal, beskriver Molyneux som noget af det Smukkeste, han havde seet, idet en yppig Plantevæxt strakte sig op paa Skraaningerne af de østlige Bakker, der ere bevoxede med Træer paa Toppen, og alt trivedes i den yppigste Frodighed. Siden begynde de høiere Terrasser at komme nærmere og at indsnevre det frugtbare Rum nedenfor dem, og Dalen antager efterhaanden sin oprindelige Skikkelse aldeles forskjellig fra Omegnen af Beisan. Flodens krumme Løb betegnes dog bestandig smukt ved Striber af grønt Løv paa dens Bredder. Paa mange Steder kan man gaae tørskoet over den ved Hjælp af Klippestykker og Stene, men da der sees Bundfælding paa Jordansletten og Vandmærker paa adskillige Steder i nogen Afstand fra Floden,

er det klart, at Jordan undertiden stiger høit over sine Bredder; en arabisk Scheik fortalte M., at den om Vinteren undertiden er ½ Time bred, hvilket forklarer den yppige Plantevæxt i denne Deel af Ghor (s. Dansk Tidsskrift af Schouw Nr. 14 S. 141 fgd.).

Med denne nyeste og meest authentiske Beskrivelse stemme de ældre Efterretninger, som Robinson har samlet, ret godt overeens. Floden, siger Burckhardt, løber i en omtrent ¼ Time bred Dal (undertiden mere, undertiden mindre), som er betydelig lavere end den øvrige Deel af Sletten Ghor. Denne lavere Dal var der, hvor Burckhardt saae den, bedækket med høie Træer og frodigt Grønt, der dannede en paafaldende Contrast til de sandige Skrænter, som begrændsede den fra begge Sider. Længere nede bestaaer ogsaa den lavere Dal paa sine Steder af nøgent Sand, og det Grønne er idetmindste for en Deel indskrænket til en endnu lavere Stribe langs Flodbredden. Flodens Leie er forskjelligt paa forskjellige Steder, paa nogle bredere og flakkere, paa andre smalere og dybere. Ved Vadestedet nær ved Beisan fandt Irby og Mangles d. 12te Marts, ved Udmaaling, at Breden beløb sig til 140 Fod; Strømmen var hastig og gik Hestene til over Bugen. Da Burckhardt gik over Jordan i Juli, var den omtrent 3 Fod dyb. Ved de forhen nævnte Reisendes Tilbagekomst 12 Dage sildigere d. 25de Marts fandt de Floden ved et Vadested længer nede yderst rivende og vare nødte til at lade deres Heste svømme. Den 29de Januar i samme Aar, da Bankes satte over ved samme eller nær ved samme Vadested, bliver Strømmen beskrevet som rask flydende over et Leie af Flintesteen, men let at gjennemvade for Heste. Nær ved Johannesklosteret skal Floden under Pilgrimmenes aarlige Besøg ved Paasken undertiden være meget lille. „Der hvor vi saae den, siger Hasselqvist (Reise S. 152) i April

Maaned, var den omtrent 8 Skridt bred med lodrette tre Alen høie Bredder (saa dybt var Vandet altsaa sunket), Vandet dybt, mudret, mere lunkent end koldt og meget forskjelligt fra Nilens i Godhed. Ved det græske Badested længere nede beskrives den d. 3die Mai 1815 af Turner som mere end 50 Fod dyb med stærk Strøm, paa nogle andre Steder var den meget dyb*). Schubert (III. S. 83) siger

*) Om det berømte Badested tilligemed de Optrin, som der foregaae, vil vi meddele efter Hackländer og Monro (s. Syria and the holy land by Kelly p. 399 etc.): „Tilsidst naaede vi Jordans Bredder, og Suleiman førte os til Pilgrimmenes indviede Badested. Dette er det sidste Sted, paa hvilket Floden udviser noget af den Skjønhed, som ledsager hele det øvre Løb af den hellige Strøm. Umiddelbar nedenfor dette indsnevrer den sig til 10 Skridt, og der er ikke noget andet Punkt herfra til det døde Hav, som kan fængsle den Reisendes Øie. Nærmere ved dens Munding bliver Jordan en lille afbrudt og mudret Strøm, og her, dersom det ikke var for hvad der knytter sig til den, vilde man vende sig fra den som den meest uinteressante af alle Floder. Vi vare ikke saa heldige ved vort Besøg at være nærværende ved den store Daabsceremonie, som finder Sted hver Paaske; vi maae derfor nøies med at laane fra andre en Beskrivelse af dette sælsomme Skuespil. Forestil dig da en uhyre Leir opfyldt med Tusinder af Pilgrimme af alle Aldere og Kjøn, en forvirret Blanding af fremmede Tungemaal og Klædedragter. Da Ordren til Opbrud bliver givet to Timer før Solens Opgang, saa er snart efter Kl. 3 Leiren idel Larm og Forvirring, og Begfaklerne sees langsomt at bevæge sig henimod Bredden. Vor Fortæller og hans Følge (Monro), som havde erholdt en særskilt Vagt, gik frem i en anden Retning end Pilgrimmene og ankom førend de, saa at han kunde have fuldkommen Leilighed til at betragte deres Foretagender. Floden danner ved Badestedet en Vinkel, og dens Bred er bedækket med langt, grovt Græs, høie Rør, Oleandrer, Tamarisker og lavt Buskads. Breden kan være omtrent 35 Alen (yards), og Strømmen løb med rasende Fart. Flodbredden var

om Jordan: „Var det kun Breden eller Vandets Mængde, var det Krystalklarheden, som skulde give Floden sin Skjønhed, saa tilkom Jordan ingen af disse Fortrin; dens hele Brede der, hvor dens Strøm udeelt af Der er sammenfattet i et Leie, maaler neppe 100 Fod, som altsaa næsten kun er

---

steil, brat skraanende ned til dybt Vand. Den Første, som gjorde sig færdig, var en Russer med Haar af umaadelig Længde. Indhyllet i en lang ny Skiorte steg han forsigtig ned, og idet han holdt sig ved Græsset, dykkede og rystede han sig og dykkede igjen ret ligesom en And, der spaaer om vaadt Veirligt. Den Døbeskiortel, som bliver baaren ved denne Leilighed, gjemmes af enhver Pilgrim for at blive brugt som hans Ligklæde, og de troe, at selv om de blive kastede i Helvede, vil den ikke fænge Ild. Solen steg op over Abarims Toppe, og Flodbredden frembød nu en af de meest naive Scener, hvortil det er faldet i mit Lod at være Vidne. Hele Hæren af Pilgrimme var ankommen, og der begyndte en almindelig Afklædning. Der var Folk af alle Størrelser og Aldere fra den rystende Firesindstyveaarige til den kravlende Pusling, som dykket ned med Hovedet tilbage og aaben Mund blev fuld og boblede ligesom en Flaske; Fruentimmer af alle Aldere, Farver og Kalibrer fra den Kahiriske Kopterinde til den hudskjønne Russerinde. Af Mandfolkene var der nogle, som krøb forsigtig i Vandet og betænkte sig et Dieblik, førend de gik under, andre styrtede ud paa Hovedet ligesom Hjul og vendte tilbage til Landet for atter og atter at gjentage det Samme. Af det smukke Kjøn sprang nogle kjækt ud, blev, idet de holdt sig fast imellem to Mænd, vel dykkede og kom smilende op igjen; andre gik pertentlig frem og staaende indtil Anklerne i Mudder paa Bredden bleve de døbte med Kar fulde af den hellige Strøm. Ikke heller var det nok, at deres Legemer bleve indviede, men alle deres Klæder bleve dyppede ned, og de drak det uskyldige Element ikke enhver af sine egne Hænder, men af en Medpilgrims, idet begge Hænder bleve formede til at danne en Huulhed, ligesom ogsaa Flasker af alle Farver og Stof bleve fyldte for at tages med til fjærnere Steder.“

en 30te Deel af Nilens Brede ved Ghizeh, dens Dybde synes i Middeltal neppe at overstige 10 Fod, dens Vand er mudret og har næsten vore Alpestrømmes rivende Hurtighed." Schubert beskriver ogsaa de mange Slags Planter og Træer, som findes ved dens Bredder, deriblandt Pile og Popler, Tamarisker og blomstrende Slyngeplanter. Fra Buskene høres Nattergalenes Sang. Sivene og Rørene staae ved Bredden saa høie som en Mand til Hest, saa at man nok ved at gaae ud til Jordan, kunde faae anseelige Rør at see, som bevægedes hid og did af Veiret. Denne stærke Vegetation, som gjør det vanskeligt paa mange Steder at komme til Bredden, er det vel, som Propheten kalder „Jordans Pryd" (Zachar. 11, 3); men her er ogsaa Skjulested for vilde Dyr, Vildsviin, Schakaler, Losser, Leoparder, og at der fordum har været Løver, kan sluttes af Jerem. 49, 19. 50, 44.

Med Hensyn til den Bemærkning i Josv. 3, 15., at Jordan stod fuld over alle sine Bredder hele Høsttiden, har man meent, at denne Flod omtrent ligesom Nilen regelmæssig om Foraaret gik over sine Bredder og med sine Vande oversvømmede hele den lavere Dal og undertiden maaskee store Strækninger af den hele Ghor. Men Robinson har viist, at ligesom dette nu ikke er Tilfældet, saaledes er det ikke sandsynligt, at Oversvømmelsen i ældre Tid har været synderlig større, men at den har indskrænket sig til hvad Texten paa det anførte Sted egentlig siger, at Floden stod fuld indtil Randen af sit Leie, hvilket endnu tydeligere er udtrykt i de Halvfjerdsindstyves og Vulgatas Oversættelser. Fire Dage før Paaske gik Israeliterne over, og Byghøsten faldt da ligesom nu omtrent ved den Tid i Jerichodalen. Paa denne Tid af Aaret har Jordan virkelig naaet sin største Høide og kan vel stundom udbrede sit Vand over den laveste og nærmeste Deel af Landet langs dens Bredder. Dersom

dens Oversvømmelse ligesom Nilens gik videre, vilde dette have en ganske anden Indflydelse paa Slettens Frugtbarhed. Naar Flodens aarlige Stigen finder Sted ved Slutningen af Regntiden og ikke i Begyndelsen deraf, medens Regnstrømmene falde stærkest, saa kan det ikke med Bachiene og andre forklares af Sneen paa de nordlige Bjerge, som paa denne Aarstid alt for længe siden er smeltet, men har uden Tvivl sin Hovedgrund i de nordlige Søer Huleh og Tiberias, som foreløbig optage baade Regnstrømme og Sneesmeltning fra Antilibanon og Hermon og forebygge derved den pludselige Oversvømmelse, og da Tiberias Sø naaer sin største Høide ved Slutningen af Regntiden, saa følger deraf, at Jordan flyder med sin fuldeste Strøm nogen Tid derefter (s. Robins. II. S. 502 fgd.). Det kan saaledes ikke heller undre os, at Jordandalen i det Hele med Undtagelse af enkelte Dele, hvor der findes Kilder saasom ved Jericho og ved Beisan, er ufrugtbar. Saaledes var det i Josephus's Tid, da han beskriver den som „en Ørken", og saaledes er det endnu efter alle Reisendes Beretninger. Derimod har Slettens Beskaffenhed vistnok været anderledes før den Katastrophe, som frembragte det døde Hav, thi „førend Herren ødelagde Sodoma og Gomorra, var den heelt igjennem vandrig, som én Herrens Have, som Ægyptens Land" 1 Mos. 13, 10.

Stedet, hvor Israeliterne gik over Jordan, har man naturligviis søgt efter og stundom meent, at det af det Nye Testament bekjendte Beth-Abara d. e. Overgangstedet har faaet sit Navn deraf*). Irby og Mangles finde det endnu

*) Josv. 2, 7. kaldes Stedet, hvor Speiderne vare gaaede over הַמַּעְבְּרוֹת (Lindberg: Færgestedet. Domm. 3, 28 tales ligeledes om „Færgestederne" (עֲבָרוֹת) ved Jordan, og det Beth-Bara, som Gideon lod besætte ved Jordan s. Domm. 7, 24.,

„interessant at opsøge de tolv Stene“, som man tidligere troede at have fundet. Da man ikke kjender Beliggenheden af Adam og Zarthan 3, 16., kan det ikke mere bestemmes hvor „langt borte“ Vandet ovenfor standsedes, ligesaalidt som det kan siges, ved hvilken overordentlig Anvendelse af Naturkræfterne det bevirkedes. Præsterne gik først ud i Vandet med Pagtens Ark, og for denne veg Vandet s. 4, 7. 8. saa at Præsterne stod faste paa det Tørre og beviste deres Tro ved at staae i Gabet mod Vandene, medens hele Folket nedenfor dem gik over gjennem Flodleiet, som var tørt lige-til det døde Hav, og som i hele denne Egn skal have en fast Bund. Josephus beskriver Josvas tidligere Bekymring for, hvorledes han skulde komme over Floden, „thi den var meget bred, og der var ingen Broer, hvorpaa de kunde komme over, det var og venteligt, at om de vilde slaae Broer, Fjenden vilde forbyde dem det; ikke heller var der Skibe ved Haanden“ (Oldskr. V. 1). I denne Forlegenhed kom Herren til Hjælp med sit Underværk, som dog ikke kunde have fundet Sted, dersom ikke Josva og Israel i det Hele havde havt Tro dertil, saa det var formedelst Tro, at de gik igjennem Jordan som forhen gjennem det røde Hav (Hebr. 11. 29.); men ved Overgangen styrkedes deres Tro

---

var uden Tvivl det Samme som Beth-Abara. Det er, som Bachiene bemærker (II. c. 9. S. 290) sandsynligt, at paa det Sted, hvor Israels første Overgang skete, er bleven et almindeligt Færgested, og at maaskee en Stad eller Flække er bleven anlagt paa et saa mærkværdigt Sted, som atter skulde kommes ihu som Stedet for Jesu Daab og det nye Israels Indvielse til det himmelske Kanaans Rige. Johannes døbte i Bethábara hiinsides Jordan Joh. 1, 28. paa det beqvemmeste Sted for dem, som vilde besøge ham i den hiinsides Ørken, jfr. Joh. 10, 40.

og Mod, medens derimod Kananiterne ved at høre derom bleve aldeles forsagte, og „der var ikke Mod i dem for Israels Børn“ 5, 1.

Da hele Folket var kommet over Jordan, fik de 12 allerede udmeldte Mænd 3, 12, een for hver Stamme, Befaling til at hente hver en Steen paa sin Axel fra Midten af Floden og sætte dem paa deres første Leirplads paa den anden Side til Mindesmærke for Efterkommerne om Herrens Underværk 4, 1, fgd. Iligemaade reiste Josva 12 Stene midt i Jordan 3, 9, hvor Præsterne med Arken havde staaet, og hvorfra de først gik op, da Folket var gaaet over, og alt var udført efter Herrens Befaling. Ifølge givet Tilsagn gik Rubens og Gads Børn og den halve Manasse Stamme slagfærdige i Spidsen for Folket, hvis Styrke af kamp-rustede Mænd saaledes enten udgjorde eller blev forøget med 40000 Mand*) 4, 13. Paa den tiende Dag i den første Maaned, altsaa fire Dage før Paaske, blev der slaaet Leir ved Gilgal „yderst ude Østen for Jericho“ 4, 19 og her bleve de tolv Stene opreiste 4, 20. Gilgal blev fra nu af et mærkværdigt og helligt Sted, og Evald finder det med Rette sandsynligt, at den er voxet op til Stad af Erobrerens Leir, ligesom der senere hos Araberne ikke sjældent

*) Grundtvig antager det Første, naar han siger, at Josva slog Leir ved Gilgal med en Krigshær paa 40000 Mand (s. Verdens Hist. I. S. 143). I ethvert Tilfælde bestod Hæren af udvalgte og til Krigsøiemedet udrustede Krigere, da ifølge den sidste Folketælling alene Rubens Stamme havde mere end 40000 voxne Mandfolk, hvoraf følger, at Størsteparten af de østjordanenske Stammers Mandskab blev tilbage for at forsvare det allerede erobrede Land. Ogsaa synes en mindre, men vel udrustet og øvet Hær at være tilstrækkelig til de i Kanaan nødvendige Krigsforetagender.

af den første Leir, de slog i et angrebet Land, opstod betydelige Stæder som Kufa, Basra, Fostât (s. Geschichte des Volkes Israel II. S. 244). Stedets Navn kan betyde Steendysse eller Steenmindesmærke, men kan ogsaa minde om Israels Skams Afvæltning" s. 5, 9. Robinson erklærer det for vist, at der nu hverken findes Spor af Navnet eller Stedet (s. II. S. 532). Efter Josephus laae Gilgal 50 Stadier østlig for Jericho. Den maa tidlig være bleven ødelagt, thi efter Exilet hører man intet om den i Skriften. Det Gilgal, som Eusebius og Hieronymus og senere Pilgrimme før Korstogenes Tid omtale i Nærheden af Jericho, og som havde en berømt Kirke, anseer Robinson for et Andet (II. S. 515). For Missionæren Fisk nævnede dog en Araber en Høi ved Jordan med en Hob Steen ved Navn Galgala (s. Raumer Palæst. S. 197), og for Robinson selv paastod en Præst uden dog at finde Tiltro og uden at paavise Stedet, at Navnet Jiljilia endnu var forhaanden i denne Egn (s. Robinf. II. S. 533).

Medens Folket laae i Leir i Gilgal 5, 10, fik Josva Befaling til med Flintestensknive atter at omskjære Israels Børn, hvilket skete paa en Høi, som fik Navn efter denne Handling 5, 23. Med en Steenkniv havde ogsaa Zippora omskaaret sin Søn 2 Mos. 4, 25, og Ludolf fortæller, at endnu paa hans Tid var der et Folk i Æthiopien, som fuldbyrdede Omskjærelsen med Steenknive (s. Maurers Comment. I. Pag. 105). Under hele Vandringen i Ørken havde Omskjærelsen været suspenderet, og hele den Slægt, som var født i Ørken, var derfor endnu uomskaaren 5, 5. 7. Den skulde først prøves, om den bedre end den i Ørken forkastede Slægt vilde bevise sig skikket til at være Guds Folk og som saadant indtage det forjættede Land. „Saalænge Pagten var suspenderet, kunde Pagtens Tegn og

Sakrament ikke mere blive administreret. — Ligesom efter 1 Mos. 17, 14 Udryddelse var en Følge af Omskjærelsens Undladelse, saaledes maatte nødvendig Omskjærelsens Undladelse blive en Følge af Udryddelsen, af den guddommelige Beslutning om Forkastelse« (s. Hengstenberg: Authent. d. Pentat. II. S. 17 fgd., hvor ogsaa de kritiske Indvendinger, som ere hentede fra denne Undladelse, findes gjendrevne). Denne Skjændsel, som endnu klæbede ved dem og ligesom bandt dem til Ægypten, havde Herren nu afvæltet 5, 9.*) Som uomskaaren havde denne Slægt ikke heller holdt Paaske i Vandringstiden s. 2 Mos. 12, 48, og denne Fest var kun holdt een Gang ved Sinai i det andet Aar efter Udgangen af Ægypten paa Herrens udtrykkelige Befaling s. 4 Mos. 9, 5, medens den ligesom de andre Høitider egentlig var forbeholdt for det Land, som Herren vilde give Israel s. 2 Mos. 12, 25. Nu vare de i dette Land, og efter den almindelige Omskjærelse og efter et Par Dages Rolighed for at komme til Kræfter igjen 5, 8, en Frist, som Kananiterne ved den indjagne Skræk afholdtes fra at benytte, som det fordum var skeet i Sichem s. 1 Mos. 34, 25 — holdtes Paasken den 14de Dag om Aftenen paa Jerichos Slette 5, 10, og dermed vare de 40 Aar tilendebragte fra Paaskenatten i Ægypten at regne s. 2 Mos. 12, 6. Fra anden Paaskedag af spiste Israeliterne af Landets Grøde, som de denne Gang høstede uden at have saaet, usyrede Brød og ristede Ax, vistnok efter først at have bragt Herren den be-

---

*) Deraf fik Stedet sit Navn. Josephus siger, at Galgal d. e. Gilgal betyder Frihed; »thi eftersom de nu havde passeret Floden, meente de, at de vare ganske befriede fra Ægypterne og al den Gjenvordighed, som forhen havde mødt dem i Ørken« Oldskr. V. 1.).

faldede Offergave f. 3 Mos. 23, 14, og dermed hørte Mannaet aldeles op at tilfalde dem; thi de vare, som vi have seet, komne i Kanaans Land ligetil Høsten og behøvede ikke mere nogen overordentlig Forsørgelse 5, 10—12.

Fra Gilgal*) af kunde Josva beleire det nærliggende Jericho for at begynde Landets Indtagelse, og medens han grundede derpaa og maaskee, som nogle have meent, recognoscerede i Nærheden af den beleirede Stad, havde han Synet af Manden med det dragne Sværd, som paa det Spørgsmaal: hører Du os til eller vore Fjender? svarede: Nei, thi jeg er Herrens Hærfører, og nu er jeg kommen 5, 14. Fra nu af vilde Herren med sine Stridsengle selv stille sig i Spidsen for sit erobrende Folk. Dermed skulde Josva trøste og styrke sig i Troen, men tillige komme ihu, at det var et ved Herrens Forjættelser helliget Land, som fra nu af skulde erobres. Derfor lød Ordet ved Gilgal til den i Støvet nedbøiede Josva ligesom til Mose ved Horeb: drag din Sko af din Fod, thi det Sted, hvor Du staaer, er helligt, og Josva gjorde det 5, 15.

Da Jericho havde lukket sine Porte for Israeliterne 6, 1 og altsaa ikke modtaget den Fred, som uden Tvivl ifølge

---

*) Ewald bemærker, at Gilgal, som ikke nævnes i nogen tidligere Periode, ikke har været nogen Stad eller Fæstning, men at den ved Siden af det stærke Jericho er bleven gjort til en befæstet Leir af Israeliterne, et „Truzjericho“, hvorfor den ogsaa siden blev Folkets Samlings og Ordnings Plads og den staaende Leir under hele Erobringen saavelsom Stedet for de aarlige Høitider og de hellige Skikke. Endnu i Amos's og Hoseas's Tid regnes den til de hellige, men ved Folkets Synder vanhelligede Steder Amos 5, 5. Hos. 4, 15. 9, 15. I Samuels Dage var Gilgal Offerstedet og Folkeforsamlingssted 1 Sam. 10, 8. 11, 14. 15 (s. Ewald, Geschichte des Volkes Israel II. S. 243 fgd.).

5 Mos. 20, 10 fgd. var bleven dem tilbudt, saa forkyndte Herren nu Josva rimeligviis under den samme Aabenbarelse, at Han havde givet Staden med dens Konge og Krigshelte i hans Vold 6, 2, men at Indtagelsen skulde skee paa en saadan Maade, at enhver kunde see, det var Herren, som gjorde det. Josva bragte Herrens Befaling til Folket, og paa hans Opfordring blev Pagtens Ark baaret frem, medens syv Præster gik foran og blæste i Jubelhorn 6, 5. 8, som dog maae have været forskjellige fra Sølvlurene s. 4 Mos. 10, 2 fgd. og efter jødisk Tradition vare gjorte af Væderhorn. Foran Præsterne gik de Kamprustede maaskee især af Rubens, Gads og Manasse Stammer, og efter Arken fulgte Bagtroppen 6, 9. Tause maatte de drage frem uden Krigsraab og saaledes gaae Staden rundt og derefter vende tilbage til Leiren 6, 11. Dette blev gjentaget i 6 Dage, vistnok under Bespottelse af de Beleirede, som kun lidet ændsede en saadan Krigsførelse. Men Israeliterne blev ved troende at efterkomme Herrens underlige Bud, og da de den syvende Dag vare staaede op med Morgenrøden og paa denne Dag, som det var dem anviist, gik syv Gange omkring Staden, lød endelig Josvas Bud: Opløfter Krigsraabet, thi Herren har givet Eder Staden, men tillige hans Advarsel om, at alt, hvad der var i den, skulde være bandlyst for Herren. Intet Levende maatte beholde Livet undtagen Skjøgen Rahab og hendes Slægt, og Godset skulde brændes undtagen hvad der var af Sølv, Guld, Kobber og Jern, der skulde gaae til Herrens Skat 6, 17. 19. Thi da det var Herren, som indtog Staden, vilde Han alene raade for Byttet, og kun hans Dom var det, Israeliterne skulde udføre over denne til Undergang indviede Kananiterstad. Da nu Krigsraabet blandede sig med Basunklangen, styrtede Jerichos Mure, Michaelis mener, ved et Jordskjælv, hvilket, naar man skal

gjætte paa et Naturmiddel, er rimeligt nok. Folket brød ind i Staden og fuldførte Ødelæggelsen 6, 21, idet, som Josephus bemærker, Indbyggerne, forskrækkede ved det pludselige og forunderlige Fald, ikke vare i Stand til at værge sig. Men de tvende Speidere førte efter Josvas Befaling Rahab og alle dem, som hørte hende til, udenfor, idet de dog lod dem som Urene blive udenfor Israels Leir 6, 23. Siden blev hun og hendes Huus som Proselyter optagne i Israel, og hun kom til stor Ære. Jøderne fortælle, at Josva selv ægtede hende og fik ved hende Døttre, fra hvem otte Propheter nedstammede. Men af det Nye Testamentes Slægtregistre veed vi, at hun blev gift ind i Juda Stamme med Salma, og blev Moder til Boas og Stammemoder til David og til Christus s. Matth. 1, 5 jfr. 1 Krøn. 2, 11. Hun anføres som Exempel paa Tro saavelsom paa Troens Gjerninger Hebr. 11, 31. Jak. 2, 25, og vist er det, at det var hendes Tro paa Israels Gud, som frelste hende, og at hun maa have fundet Naade for hans Øine, som ikke vil Synderes Død, men at de skal omvende sig og leve. Gamle Niemeyer har i sin bibelske Charakteristik (II. S. 350 dansk Oversættelse) anvendt et Kapitel paa hendes Forsvar. Grundtvig har sunget en Sang til hendes Ære (s. Sangv. II. S. 189 fgd). Som det var ved Tro, at Rahab frelstes, saaledes var det formedelst Israels Tro, at Jerichos Mure faldt Hebr. 11, 30 paa Herrens Vink, og hvad Han havde nedrevet, skulde Mennesker ei igjen opbygge. Derfor lyste Josva Forbandelse for Herrens Ansigt over den Mand, som vilde reise sig til at gjenopbygge Jericho 6, 26. Men at ved Bygning her betegnes Befæstning, sees allerede af Forbandelsens Udtryk om P o r t e n e, ligesom det er vitterligt, at allerede i Dommernes og senere i Davids Tid var Jericho atter bygget og beboet og kaldtes atter Palmestaden s. Domm. 3, 13. 2 Sam.

10, 5. Først i Kong Achabs Tid maa man være faldet paa at bygge d. e. befæste den paany, og da gik Herrens Ord ved Josva i Opfyldelse paa Bygmesteren Hiel fra Bethel, som mistede sin Førstefødte, da han lagde Grundvolden til Muren og sin yngste og rimeligviis sidste Søn, da han hængte Portene for Staden s. 1 Kong. 16, 34.

Medens Rygtet om Jerichos Fald udspredtes over hele Landet 6, 27, indtraf en Begivenhed, som let kunde have forstyrret det for Israeliterne gavnlige Indtryk. En Mand af Juda Stamme ved Navn Akan havde taget noget af Bandsgodset, og denne Forbrydelse blev af Herren tilregnet hele Folket, som for hans Øine udgjorde Eet 7, 1. Da Josva nu vilde vende sig imod den nærliggende mindre Fæstning Ai, „som ligger ved Beth-Aven Østen for Bethel“ 7, 2, og efter at have bespeidet den fandt sig foranlediget til at overdrage et Detaschement paa 2 til 3000 Mand dens Indtagelse, blev denne lille Hær slaaet af Aiterne og med et Tab af 36 Mand forfulgt ned ad Bjerghøiderne indtil Sebarim, som rimeligviis fik sit Navn af dette „Nederlag“. Herover blev Folkets Hjerte forsagt: det blev som Vand“ *) 7, 5. Og Josva selv sønderrev sine Klæder og faldt tilligemed de Ældste paa sit Ansigt paa Jorden foran Herrens Ark lige til om Aftenen og kastede i Bodfærdighed Støv over deres Hoveder, medens Hærføreren foreholdt Herren, at

---

*) Den ved et saa ringe Nederlag forvoldte Skræk grundede sig hos Israeliterne og især hos Josva paa Bevidstheden om at være forladt af Gud. Iøvrigt er en saadan panisk Skræk ganske orientalsk; thi naar Beduinerne, som Burckhardt bemærker, i en Træfning med fremmede Tropper faae nogle Hundrede slaaede ihjel ved første Angreb og især naar nogle af deres Høvdinger ere faldne, blive de saa modløse, at de neppe tænke paa videre Modstand.

Folket syntes kun at være ført over Jordan for at gives i Amoriters og Kananiters Vold, som snart vilde faae dette at høre og omringe Israel for at udslette dets Navn af Jorden til Spot ogsaa for Herrens store Navn — nu, da Israel havde begyndt at vende sine Fjender Ryg 7, 7—9. Men Herren trøstede Josva, idet han tilkjendegav ham Aarsagen til den skete Ulykke. Israel havde overtraadt Herrens Pagt, forgrebet sig paa Bandsgodset og var derfor selv i Band. Hvis Herren fremdeles skulde være med dem, maatte de fralægge sig Banden ved at straffe den Skyldige, der skulde rammes ved Lodkastning og, tilligemed alt hvad hans var, overgives til Ilden, fordi han havde gjort en Daarlighed i Israel" 7, 16. Dette udførtes den følgende Dag efterat Folket havde helliget sig. Akan blev ramt, og opfordret af Josva til at give Gud Æren og gaae til Bekjendelse, tilstod han sin Synd, at han af Byttet havde taget en deilig babylonisk Kappe*), 200 Sølvsekler og en Guldplade (egentlig Tunge, Lindberg oversætter: Guldspænde) af 50 Seklers Vægt og skjult det i Jorden under sit Telt. Det Stjaalne blev fundet paa det angivne Sted og derefter tilligemed Akan og alt hvad der ellers tilhørte ham, hans Sønner og Døttre saavelsom Oxer, Esler og Faar bragt op i en af Bjergdalene, som til Minde om Akans Brøde blev kaldt Forstyr-

*) Denne Kappe har vel været af samme Slags som de kostbare med brogede Farver og ofte med Purpur og Guld i de forskjelligste Figurer indvævede Tøier, for hvilke Babylon siden blev saa berømt, og som selv i Rom blev anseet for en saadan Luxusartikel, at Kato, da han arvede en babylonisk Kappe, strax lod den sælge. Josephus (Oldskr. V. 1.) kalder den en kongelig guldbroderet Kappe.

rerens eller Forstyrrelsens Dal*). 7, 25. 26. Hele Akans Huus blev her udryddet, stenet og derefter brændt og over Asken en stor Steendysse opreist, som længe stod til Amindelse om, hvorledes Herrens Vredes Brand var bleven afvendt 7, 26.

Derpaa bød Herren Josva at tage Mod til sig og med hele Krigsfolket drage op imod Ai, som nu var givet i hans Vold, og som han skulde ødelægge ligesom Jericho, men dog lade Folket beholde Byttet. Efter et tilføiet Vink af Herren 8, 3 lagde Josva Planen om at sætte et Baghold Vesten for Staden og sendte derfor 30000 udsøgte Folk ud om Natten, hvoraf rimeligviis dog kun 5000 blev lagt i en af Dalene imellem Bethel og Ai s. 8, 12, medens Resten udgjorde den Hær, hvormed han selv om Morgenen rykkede op og slog Leir nordenfor Ai. De øvrige Krigsfolk have da staaet i Reserve paa Veien fra Gilgal, hvor Hovedleiren var. Kongen i Ai, som ogsaa havde trukket Mandskabet fra det nærliggende Bethel til sig s. 8, 17, drog med sit Folk Israel imøde til Slag paa Sletten til en aftalt Tid 8, 14. Josva og hans Folk lod sig slaae paa Flugt af dem og blev forfulgt af hele Fjendens Styrke ad Veien til Ørken d. e. Jordandalen 8, 15—17. Men nu bød Herren Josva at udrække sit Spyd mod Ai. Jøderne sige, at paa Spydet var et Banner, og paa dette vistnok aftalte Tegn, som enkelte udsatte Poster af Bagholdet kunde iagttage, brød dette frem, indtog hurtigt den blottede Stad og satte Ild paa den 8, 19. Aiterne, som saae Røgen af Staden stige op mod Himlen, fandt sig nu i en Snare og bleve snart angrebne fra begge Sider og slagne, saa der blev ikke een tilovers af dem. Hele Israels Hær drog ind i Ai og nedhug baade Mænd og Qvin-

*) De Halvfjerdsindstyve saavel som Josephus have efter denne Akors Dal kaldt Akan selv Akar, og 1 Krøn. 2, 7 følger samme Læsemaade.

Vei i 5 Timer. Fra Gibeon ligger det omtrent en Miil. Fra Hieronymus's Tid har Beth-Ur været ganske ubekjendt indtil den engelske Reisende Dr. Clarke først gjenfandt det, da han i Aaret 1801 fra Kuriet-el-Enab d. e. Kirjath-Jearim forvildede sig derhen. Siden blev dette mærkelige Sted besøgt af Missionærerne Nikolaisen og Paxton og endelig af Robinson (s. Rob. III. S. 273 fgd.).

Aseka og Makkeda laae i Juda Stammes Land s. Josv. 15, 41, og Forfølgelsen af de slagne Fjender har saaledes trukket sig tilbage fra Gibeon først mod Nordvest til Beth-Horon og derfra imod Sydvest gjennem Ajalons Dal og videre imod Syd indtil Makkeda, hvis Hule Eusebius angiver at have ligget i Nærheden af Eleutheropolis. I denne Egn findes ogsaa flere høist mærkværdige Huler, hvoraf dog ingen med Vished kan udgives for Makkedas Hule. Gjennem uregelmæssige Indgange kommer man ind i underjordiske kuppelformede Kamre, som gjennem en lille Aabning foroven faae Lys, og gruppeviis ere forbundne med hinanden. De ere alle meget regelmæssigt indhuggede i Kalksteensklipper, og paa et Sted tæt ved Beit-Dschibrin, som rimeligviis er det Samme som Eleutheropolis, findes en heel Række af saadanne uhyre i Bjergets Indre udbredte Udhulinger, som danne en mørk Labyrinth af Galerier og Gemakker, nogle i Form af Kupler, andre udgjørende vide Rum med Tage, der bæres af Søiler, som ved Udhulingen ere blevne staaende af Klippen selv, og alle forbundne ved Gange tilsyneladende uden Orden eller Plan. Deres oprindelige Bestemmelse er vanskelig at gjætte, men at de kunne have tjent til Skjulesteder for Flygtninge, følger af sig selv (s. Robins. III. S. 664 fgd.).

At Dagen kunde synes Josva for kort til et saa langtrukket Slag, hvortil baade Sol og Maane kunde behøves, undrer os ikke; men ligesom Grundtvig har Uret i „at de

Skriftkloge ikke engang synes at have lagt Mærke til, at saalænge Solen er oppe, er Maanen overflødig", hvilket allerede Michaelis har bemærket, saaledes gjør han vist ogsaa Josvabogen Uret, naar han ved Miraklet med Sol og Maane kun seer, „hvad en daarlig Pen har gjort af et godt Vers" s. Verdens Hist. I. S. 146; thi „den gamle Sagaskriver" fortæller kun „troskyldig", hvad Josva maatte ansee for Opfyldelse af sin Bøn, og hvad der siden i Krønikebogen eller Folkesangen er bleven udført i maleriske Træk, uden derfor dog selv at indestaae for disse.

Endnu samme Dag tog Josva Makkeda og lod dens Befolkning tilligemed dens Konge uden Skaansel springe over Klingen. Det Samme blev efterhaanden Tilfældet med de øvrige fjendtlige Stæder, om hvilke det stadig hedder, at han slog hver Sjæl deri med skarpe Sværd og lod ikke en Flygtning blive tilovers. De Stæder, som nævnes, have ikke alle efterladt sig kjendelige Spor; dog fandt Robinson paa Veien fra Gaza til Hebron omtrent 5 Miil fra den Sidste en rund tidselbegroet og med Steenhobe, hvoriblandt ogsaa Brudstykker af Marmorsøiler, opfyldt Høi, som endnu bærer Navnet af Um-Lâkis, men han antager ikke, at det kan være Levninger af en saa stærk befæstet Stad som Lachis, der idetmindste for en Tid kunde byde den assyriske Hær Trods s. 2 Kong. 18, 14. 19, 8. En halv Miils Vei fra Um-Lakis træffer man et ganske lignende Ruinsted ved Navn Adschlân, som Robinson mener at kunne identificere med Eglon (s. Rob. II. S. 653 og 657). Jarmuth synes at være gjenfunden i Byen Jarmuk (et Par Miil S. V. for Jerusalem), som allerede i Eusebius's og Hieronymus's Dage hed Jarmucha. Det var Bjerget med Sydlandet, Sletten og Lavlandet, som Josva efter Slaget ved Gibeon underkastede sig og gjorde ryddeligt ifølge Herrens Befaling 10, 40, uden at denne Undertvingelse

og Udryddelse maa tages saa bogstavelig, at ingen Undtagelser eller Indskrænkninger tilstedes, hvilket det Følgende noksom viser. Hebron maatte senere indtages paany af Kaleb, da han derfra fordrev tre Anakider Josv. 15, 14. Debir, som laae østlig for Hebron, maatte anden Gang erobres af Othniel 15, 17. Ogsaa Jerusalem synes, skjøndt dens Konge var falden 10, 23. 11, 10, ikke at være bleven erobret 15, 63, eller maatte i al Fald sildigere tages paany fra Jebusiterne s. 2 Sam. 5, 6, ei at tale om, at Philisterstæderne Gaza, Gath, Asdod o. s. v. slet ikke bleve indtagne s. 11, 22. 12, 3 og senere, som det synes kun for en kort Tid, underlagdes Juda Stamme, saa det var først under David, at Philisterne fuldstændigt bleve undertvungne og under Salomon, at Landets Grændse var sikkret indtil Gaza s. 1 Kong. 4, 24. Men at Josva dog udstrakte sine Erobringer langt imod Syd, see vi deraf, at Kongerne i Horma og Arad allerede tælles blandt de undertvungne Konger 12, 14, og i det Hele taget var Sydgrændsen fra Kades-Barnea indtil Gaza allerede vunden af Josva, derunder indbefattet Landet Gosen, som beliggende i Juda Bjergegn naturligviis kun har Navn tilfælleds med Ægyptens Gosen 10, 41 jf. 15, 51. Alt dette blev vundet „paa een Gang", som Følge af det første Hovedslag, idet Herren Israels Gud kæmpede for Israel 40, 42. Og efter dette Feldttog drog Josva med hele Israel tilbage til Leiren ved Gilgal 10, 43.

Nordlandets Erobring efter Slaget ved Merom Sø.

Israeliterne havde saaledes gjort deres første Tog fra Jerichoegnen ned i Midten af Landet, havde derfra vendt sig mod Sydlandet, hvis Konger først satte sig til Modværge, og erobret den Deel af Kanaan, som siden hørte til Juda, Benjamins og Simeons Gebet og endnu senere udgjorde Juda Kongerige. Ikkun Horam, Konge i Geser, der efter Josv. 16, 3 og med Hensyn til de Kampe, som siden holdtes her imod Philisterne 2 Sam. 5, 25. 1 Krøn. 14, 16. 20, 4 synes at have ligget henimod Havet og maaskee kan sammenholdes med Jazur nær ved Jaffa — Arvieux kalder det Gesser (s. Raum. Palæst. S. 188) — kom Staden Lachis til Hjælp, men blev slaaet 10, 32. Men nu sattes Kongerne i det nordlige Kanaan i Bevægelse, og med Jabin, Hazors Konge i Spidsen forbandt de sig med hvad der endnu var tilbage af Mellemlandet og rustede sig i talrig Mængde og i Tillid til deres Heste og Vogne til en afgjørende Kamp imod Erobrerne 11, 1—4. Det er kun Ægypterne, vi hidtil have hørt at have Heste og Vogne, og fra dem fik Hebræerne dem først i Davids og Salomons Tid. Araberne havde dengang ikke heller Heste, og endnu i Strabos Tid udfyldte Kameler hos dem disses Plads. Vel regne de nu deres ædleste Racers Stamtavle fra Salomons Stutteri, men det er ikke vissere end alt, hvad de tilregne sig fra Salomon. I Mellemtiden fra Christus til Muhammed have de faaet deres Hesteavl rimeligviis fra Ægypterne, som tidligere for egen Sikkerheds Skyld maae have forbudt Udførselen af det til Krigen tjenlige Dyr. Deraf kan det ogsaa forklares, at de sydlige Kananiter ikke synes at have havt Heste s. Josv. 6, 21 og 9, 4, og naar

Salomon siden fik Heste fra Ægypten, kan det have været paa Svogerskabets Vegne. Derimod see vi nu, at der var Heste i det nordlige Kanaan allerede i Josvas Tid, og det er da rimeligt, hvad Michaelis slutter sig til, at disse Heste ere komne fra Armenien, hvorfra ogsaa Tyrierne i Ezechiels Tid fik deres Heste s. Ezech. 27, 14. De Heste, David erobrede fra Kongen i Zoba ved Euphratfloden, have vistnok ogsaa været armeniske, for hvilke man dog siden har foretrukket de ægyptiske (s. Michaelis om Heste og Hesteavl i Palæst. (danst Overs.) S. 542 fgd.) Hestene og Stridsvognene hjalp dog ikke de nordlige Konger, som samlede deres Styrke ved Søen Merom for at kæmpe mod Israel 11, 5. Thi efterat Herren havde forsikkret Josva om Seiren, overfaldt han dem pludselig, slog og forfulgte dem og anrettede et ligesaa fuldstændigt Nederlag blandt dem som forhen i Sydlandet. De havde forsamlet sig fra alle Sider, fra Akſaph og Dor mod Vesten ved Havet, fra Landet Mispa nedenfor Hermon imod Nord og Øst og fra Egnen ved Kinnereth d. e. Genezareth Sø mod Syd, og de bleve atter ved Nederlaget adspredte til alle Sider, imod Nordvest til Nordstaden Sidon, imod Syd til „de hede Kilder", rimeligviis de bekjendte fire Kilder ved Genezareth Sø tæt ved Tiberias, der endnu bruges som meget berømte varme Bade (s. Robinſ. III S. 505 fgd.), imod Øst eller Nordost til Mispas Dal eller Slette ved Hermon, sandsynligviis Sletten ved Banias ved Foden af Hermon og Nord for Meromsøen (s. Raumer Palæst. S. 34). Hazor, som regnes til Naphtalis Land Josv. 19, 36, maa have ligget i Nærheden af denne Sø, som nu hedder El-Huleh, og i hvilken Jordans Kilder samle sig for derfra at bane sig Vei til Genezareth Sø. Da vi allerede have givet Meddelelser om Jordan Syd for Genezareth, ville vi her benytte Leiligheden til

en kort Beskrivelse af dens tidligere Løb og den nordlige Bjergegn, hvor den har sit Udspring, og hvor allerede Josva satte Grændsen for det hellige Land, eftersom det hedder 11, 17: fra Glatbjerget, der strækker sig op imod Seir (d. e. altsaa de sydligste Grændsebjerge) til Baal=Gad i Libanons Dal under Hermons Bjerg; thi vel have nogle ved Baal=Gad tænkt paa det berømte Baal=bek høit oppe i Cælesyrien, men meget rimeligere seer man i dette Grændsepunkt *) Baniás, det tidligere Paneas eller Cæsarea Philippi tæt ved og saagodt som identisk med Dan (Lais), der gjør Grændsen mod Nord ligesom Beersaba mod Syd.

De tvende store parallele Bjergrygge af Libanon og Antilibanon, Arabernes Libnân og Dschebel=esch=Schurki (det østlige Bjerg) indeslutte den herlige Dal, som nu kaldes El=Bukàa, fordum Cælesyrien (det hule Syrien), og som næsten gjennem hele sin Længde gjennemstrømmes af Floden Litáni, den gamle Leontes. Omtrent ligefor Damaskus deler det østlige Bjerg (Antilibanon) sig atter i to Rygge, som gaae noget fra hinanden og indeslutte den frugtbare Wadi=el=Teim, hvori Stæderne Rascheia og Hasbeia ligge. Den østligste af disse Bjergrygge, Dschebel=esch=Scheik, fortsætter sin Retning imod S. V. og er den egentlige Forlængelse af Antilibanon. Den hæver sig indtil omtrent 10000 Fod over Middelhavet. Toppen er bedækket af evig Snee eller Iis, men derfra sænker Bjerget sig efterhaanden indtil Sletten N. V. for Baniás, medens en anden lavere Bjergstrækning ved Navn Dschebel Heisch gaaer imod Syd og indeslutter

*) jf. Josv. 13, 5: fra Baal=Gad under Hermons Bjerg til Hamath som Grændsepunkter for de ubetvungne Folk paa Libanon, ligeledes Domm. 3, 3: De som boe paa Libanons Bjerg fra Baal=Hermon til man kommer til Hamath (s. Raumer Palæst. S. 236).

Huleh-Søens Bækken fra Øst; den anden Bjergryg af Antilibanon, som er lang, lav og jævn, gaaer i mere vestlig Retning indtil den synes at forene sig med Libanons høiere Klipper, saa at Floden Litáni kun faaer et snevert Klippesvælg, hvorigjennem den baner sig Vei til Havet Nord for Tyrus. Men en bred og lavere Bjergstrækning løber videre imod Syd, begrændser Huleh-Søen mod Vest, stiger til sin største Høide ved Staden Safed og ender tilsidst brat i Bjergene ved Nazareth som den nordlige Væg for Sletten Esdrelon. Dschebel-esch-Scheik er det majestætiske Hermon i det gamle Testamente, hvilket alt er anført som nordligt Grændsepunkt for Landet hiinsides Jordan f. 5 Mos. 3, 8. 4, 48: „fra Arnons Flod til Hermons Bjerg“. Naar den klosterlige Tradition henlægger Hermon der, hvor Arabernes Dschebel-el-Duhi begrændser Sletten Jesreel fra Nordost tæt ved Thabor, saa er dette en gammel Feiltagelse, som slet ingen Stadfæstelse finder i den hellige Skrift; thi vel stilles i Davids Psalmer Hermon sammen med Thabor som Repræsentanter for alle Bjerge i det hellige Land Ps. 89, 13 jf. 42, 6. 133, 3; men det er netop fordi disse to Bjerge hver for sig ere saa udmærkede, medens det, rimeligviis formedelst Misforstaaelse af saadanne Bibelsteder, saakaldte Hermon eller „lille Hermon“, som Robinson siger, har ligesaalidt naturlig Skjønhed og Frugtbarhed som historisk Interesse“ (f. Robins. III. S. 406). Eusebius og Hieronymus tale alene om Hermon ligeoverfor Libanon og hængende ud over Paneas — der blev dengang, siger den Sidste, om Sommeren bragt Snee derfra som Luxusartikel til Tyrus. Tæt ved Byen Baniás, som kun bestaaer af omtrent 150 Huse og ligger ved Foden af det østlige Bjerg, er Kilden Nahr Baniás, hvilken kommer frem af en rummelig Hule under en Klippevæg af samme Bjerg. I den lodrette Væg

over Hulen ere indhuggede adskillige Nischer, hvis ulæselige Indskrifter dog synes at vise, at Stedet har været helliget til Pan. Dette stemmer overeens med Josephus's Beretning, at Panium er et Sted og en Hule ved Foden af et Bjerg, hvor Hovedkilden til Jordan findes. Her har altsaa været en Helligdom for Pan, og deraf er Navnet kommet, som ogsaa Plinius siger, at Jordans Flod holdes for at udspringe fra Kilden Paneas, der har givet Cæsarea sit Tilnavn. Paa et andet Sted beretter Josephus, at Flodens første Begyndelse er at søge i Søen Phiale 120 Stadier fra Cæsarea. Han siger (Jød. Krig III, 10), at den kommer dybt under Jorden fra Søen, som har faaet sit Navn (Phiale, en rund Skaal) af sin Skikkelse, da den er rund som et Hjul og staaer altid fuld af Vand, og at Jordans Forbindelse dermed blev opdaget af Fjerdingsfyrsten Philippus, som kastede Avner ud i Søen Phiale, der kom op igjen ved Panium, hvor man forhen troede, at Jordan havde sit Udspring. Med Beskrivelsen af denne lille Sø stemmer det fuldkommen overeens, hvad Irby og Mangles fortælle (Travels p. 286—289), at de paa Veien fra Damaskus til Baniás, 4 Timers Vei fra den Sidste fandt „en meget malerisk Sø tilsyneladende fuldkommen rund af noget mere end en engelsk Miil i Omfang, fra alle Sider omgivet af skraanende Bjerge med rigelig Skov. Det Mærkværdige ved denne Sø bestaaer deri, at den intet synligt Tilløb eller Afløb har; dens Vand saae fuldkommen roligt og klart ud; en stor Mængde vilde Fugle svømmede deri.“ At dette er Josephus's Phiale, kan ikke betvivles, derimod finder Robinson det underjordiske Løb til Baniás mere end tvivlsomt (s. Robins. III. S. 616). Den anden Kilde til Jordan kaldes Tell-el-Kadi, omtrent en Times Vei vestlig for Baniás, en lille Høi med to Kilder, som forenede strax danne en Strøm

af 12 til 15 engelske Alen (yards) i Breden. Paa Høien synes at have været bygget, og længere imod Nord fandt Burckhardt Ruiner. Det maa være denne Kilde, som ogsaa Josephus kalder Jordans anden Kilde med Navn af Dan, fordi her Staden Dan (Lais) laae, efter Hieronymus og Eusebius 4 romerske Mile (det er ⅘ geogr. M.) fra Paneas henimod Tyrus. Den kaldtes ogsaa (efter Josephus) den lille Jordan og forener sig med Nahr-Baniâs en Miil nedenfor Baniâs. Foruden disse Kilder have dog nyere Reisende fundet et Par Andre, som tildeels komme fra Wadi-el-Teim og danne en betydelig Strøm, førend de, uden at forene sig med den allerede dannede Jordan, falde i Bahr-Huleh. Denne lille Sø angiver Robinson til 4—5 engelske Miil i Længden og henved 4 Miil i Breden ved den nordlige Ende; men imod Nord er den omgivet af et sumpigt Stykke Land af ligesaa stor Udstrækning, der er bevoxet med høie uigjennemtrængelige Rør og Sværdlilier, saa at dette egentlig maa regnes med til Søens Areal, hvorved den, naar det Hele staaer under Vand, bliver dobbelt saa lang. Høiere imod Nord gaaer Moradset over til en stor og skjøn Eng, som besiddes af nomadiske Arabere og benyttes af dem til Qvæg- og navnlig Bøffel-Avl. Endnu høiere oppe hæver Grunden sig til en indtil Baniâs udbredt frugtbar Slette, hvorpaa der dyrkes Korn, men som ogsaa tilhører Beduiner og Ghavariner. Hele Sletten kaldes derfor ogsaa Hulet-Baniâs. Det høie Stykke Land Vest for Huleh-Søen er tæt befolket. Det viser overalt Tegn paa Dyrkning, og mange Byer ere at see, hvoraf een endnu fører Navnet Kedes. Det er uden Tvivl det gamle Kades i Naphtalis Land, en Fristad og Levitstad, Baraks Fødested s. Jos. 19, 37. 20, 7. 21, 32. Domm. 4, 6, efter Hieronymus og Eusebius ikke langt fra Paneas. Jo-

sephus siger: Josvas Slag imod Kongerne af Libanon stod ikke langt fra Kades i Over-Galilæa (s. Oldskr. V. 1.).

Det Sted, hvorfra Robinson oversaae denne Egn ei langt fra det høitliggende Safed, frembød en omfattende og herlig Udsigt. „Foran os, siger han, hævede sig Dschebel-esch-Scheik i sin hele Pragt, og mere til Venstre var Ryggene af Libanon at see i stor Afstand, langt imod N. N. O. begrændset af Dschebel-Sunnins Sneetop nær ved Beirut. Østlig for Dschebel-esch-Scheik omfattede Øiet den lavere Bjergegn og det høiere Flakland, som strækker sig langt imod Syd tilligemed Distriktet Kuneitirah og Dshaulân og derudover Haurân med sit Bjerg. Broen Benât Jakôb selv var ikke synlig, men vi kunde see Khanen paa dens østlige Side og tydelig forfølge Omridset af den snevre Jordandal fra Huleh indtil Søen Tiberias. En Deel af denne Sø, nemlig den Nordøstlige var ogsaa at see som en egen Sø dybt imellem Bjergene, og derudover viste sig de høie Bjerge i Basan i deres skjønne Omrids. Imod S. og V. var Udsigten afskaaren ved den nærmere høiere Grund. Men det gamle Dans Beliggenhed havde vi for os, og det havde saaledes været os forundt at skue det forjættede Land i sin hele Længde fra Dan til Beersaba" (s. Robins. III. S. 603—626).

Lidt nedenfor Søen Huleh findes den bekjendte Bro over Jordan, som bærer Navnet Dschisr-Benât-Jakôb d. e. Jakobs Døttres Bro efter den falske Tradition, at det var her, Jakob gik over, da han vendte tilbage fra Mesopotamien. Den ligger paa den store Karavanvei, som fører fra Ægypten til Damaskus, men den er rimeligviis tilligemed den derved liggende Khan eller Karavanserai bygget i Begyndelsen af det 15de Aarhundrede, endskjøndt dette Overgangssted har været af megen Vigtighed allerede i Korstogenes Tid, da et Kastel

blev anlagt af Balduin den 4de paa Vestsiden af Floden og overgivet Tempelherrerne som en Slags Forpost for den nærliggende endnu stærkere Fæstning i Safed. Ruiner af Kastellet sees endnu paa en lille Høi lidt nedenfor Broen (s. Rob. III. S. 630). Schubert tilbragte en Nat ved Broen og siger om den, at den bæres af fire Buer og er af gammel fast Bygningsmaade. Den er henved 60 Skridt lang (efter Burckhardt 16 Fod bred), medens Flodleiets Brede ikke er meget mere end Halvdelen af Broens Længde, henved 80 Fod — dets Dybde kun paa faa Steder over fire Fod. Efter Schuberts Barometermaaling skulde Forskiellen mellem Jordans Høide over Vandspeilet paa dette Sted og Tiberias Sø være mere end 800 Fod, hvilket i den korte Afstand maatte medføre et næsten uafbrudt Vandfald. Pococke, som nok er den Eneste, der har reist langs med Floden hele Veien, siger, at den gaaer imellem Bjergene over Klipperne med stor Larm næsten skjult af skyggefulde Træer især af Platanusarten. Dog taler han ikke om noget Vandfald, saalidt som nogen anden Reisende, og Barometermaalingen maa derfor ansees for upaalidelig, endskjøndt Flodens Fald indtil Tiberias Sø vistnok er meget betydeligt (s. Robins. III. S. 570). Afstanden mellem begge Søerne er ikke over to Miil, nemlig henved ½ Miil indtil Broen og omtrent 1½ Miil fra Broen til Udløbet i Tiberias. Pocockes Angivelse af 10 engelske Miil er rimeligviis noget for høi. Robinson besøgte Jordan her kun lidt Norden for dens Udløb i Tiberias Sø, hvor den efter at være traadt ud af Bjergene har et roligere Løb og har dannet en overordentlig frugtbar Slette især paa Østsiden ved Navn Batihah. Denne er overladt Ghavarinerne, som dyrke Hvede, Byg, Hirse, Mais og Riis, Agurker og Græskar derpaa og have

store Hjorder af Hornqvæg; hvoriblandt mange Bøfler*). Flodens Brede paa dette Sted anslaaer Rob. til 60—75 Fod. Den forandrer sit Leie bestandig ved at tage fra paa eet Sted og sætte til paa et Andet, mange Sandbanker og lave Steder findes, saa at man hist og her kan vade over; paa andre Steder har Floden betydelig Dybde, men ingen stærk Strøm. Da Robinson tidlig om Morgenen d. 21de Juni forlod Flodbredden, saae han Ghavarinerne allerede beskjæftigede med deres Hjorder, som de malkede og skikkede ud paa Græsning. „Ved Siden af Rørhytterne vare de beskjæftigede med Melken. Een kjærnede paa den af os ofte seete Maade, idet Melken i en stor Gedehud var ophængt paa et let Stillads af Stænger, hvorved Huden bevægedes ved et Stød frem og tilbage. Morgenen var klar og balsamisk, Scenen blev oplivet af de bortdragende Hjorder, og jeg saae efter dem med nogen Interesse, især Bøflerne, hvorledes de stege ned i Jordan, svømmede gjennem dens Vande kun med Næsen over Vandet og kom langsomt og klodset frem igjen paa den anden Side" (Rob. III. S. 574).

Da vi saaledes have saa godt som muligt fulgt Jordan fra dens Udspring til Genezareth Sø, ligesom alt tidligere fra Søen til det døde Hav, og da Søen sidste Gang i det Gl. Test. nævnes Josv. 12, 3 jf. 4 Mos. 34, 11. 5 Mos. 3, 17, medens dog en Stad af samme Navn, hvorefter Søen

*) Bøflen, som Araberne kalde: El-Dschamus, er forskjellig fra den nordamerikanske Art, men af samme Slags som den, man finder i Ægypten og Italien. Det er et hæsligt, vildt og ondartet Dyr, der i Oldtiden kun kjendtes i vild Tilstand og uden Tvivl i det Gl. Test. har været det saakaldte reem, som man har oversat ved Eenhjørningen f. 4 Mos. 23, 22. 5 Mos. 33, 17. Job. 39, 4. 10.

vel er opkaldt, og som efter Hieronymus skal have været det senere Tiberias, anføres Josv. 19, 35, saa ville vi endnu, dog uden alt for meget at foregribe hvad der hører det N. Test.s Historie til, give Naturbeskrivelsen ogsaa af denne i det Gl. Test. saa lidet omtalte, men i det N. Test. desto berømtere Sø, grundet paa de nyere Besøgeres troværdigste Meddelelser. Beseilet Søen har, saavidt jeg veed, ingen Reisende*) førend den allerede omtalte Molyneux i Aaret 1847. Det forekom ham, at Søen var aflagt for lille paa Kaartene; „thi fra Tiberias til den østlige Bred kan der ikke være mindre end 8 engelske Miil, og fra det Punkt ved den nordlige Ende, hvor Jordan flyder ud i den og til det Punkt ved den sydlige Ende, hvor den atter forlader den, antager jeg, at der maa være omtrent 18 Miil, men det høie Land ligeoverfor Tiberias gjør Søens Brede meget skuffende for Øiet, naar det betragtes fra Land" (s. Dansk Tidsskr. af Schouw Nr. 114 S. 141 fgd). Ved Lodning fandtes en Dybde af 13 til 14 Favne. Der er altsaa en meget stor Forskjel imellem denne Søes og det døde Havs Dybde. Thi omtrent paa Midten af dette stak Molyneux hele Lodlinien omtrent 225 Favne fra sig uden dog at være forvisset om, at Loddet havde naaet Bund. Paa andre Steder fandtes Bund paa 178 og 183 Favne. Det døde Hav ligger efter Middeltallet af de nyeste og nøiagtigste Beregninger 1390 og Tiberias Sø 648 engelske Fod under Middelhavet (Schouw).

---

*) Pococke gjorde dog en Seiltour paa Søen i en Baad, der blev brugt til at hente Træ fra den anden Side. Til samme Brug have andre Reisende seet en enkelt Baad i Søen. Et eiendommeligt Indtryk, siger Robins. (III. S. 500) gjorde paa os en lille paa Vandet drivende Baad med et hvidt Seil, den Eneste, som vi siden fandt, paa hele Søen.

Josephus (Jød. Kr. III. 10) angiver Søens Brede til 40 Stadier (neppe een Miil) og dens Længde til 140 Stadier (henved 3 Miil) og dette stemmer omtrent overeens med de fleste nyere Reisendes, deriblandt ogsaa Robinsons Beregning, hvorefter Længden i lige Linie i det Høieste skal være 12 engelske Mile, og den største Brede omtrent det Halve deraf, og fra Tiberias til den østlige Side ikkun 5 engelske Miil. Andre f. Ex. Stephens (s. Syria and the holy land by Kelly p. 336) have dog allerede tidligere angivet Længden til 16 og Breden til 6 engelske Miil, og nøiagtig lader det rette Maal sig vel endnu ikke afgjøre. Genezareth Sø, som nu hedder Tiberias Sø (Bahr Tubarijeh), fordum ogsaa det galilæiske Hav, ligger fra alle Sider omgivet af Bjerge undtagen ved Jordans Ind- og Udløb, og Bredderne stige i det Hele steilt og uafbrudt op, undtagen hvor de hist og her gjennemskæres af en Slugt eller en dyb Wadi. Østkysten er overalt høiere end Vestkysten. Robinson fandt paa en Maade sin Forventning skuffet ved at see denne beundrede Sø. Han siger, at den vistnok frembyder en skjøn, klar Vandflade i et dybtliggende Bækken. „Men Bjergene deromkring ere afrundede og intet mindre end dristigt opstigende, og det Maleriske i deres Form er meget ringe, ingen Buske eller Skove seer man derpaa, og selv det Grønne af Græs og Urter, som i en tidligere Aarstid kunde give dem et tillokkende Udseende, var allerede forsvundet; vi fandt dem nu kun nøgne og sørgelige. Den, som her seer sig omkring efter Schweitsersøernes Pragt eller Englands og de nordamerikanske Søers blidere Skjønhed, vil finde sig skuffet. Mine Forventninger vare ikke af denne Art, dog havde jeg vistnok efter Landskabets romantiske Charakteer omkring det døde Hav og i andre Dele af Palæstina lovet mig noget mere Frappant“ (s. Robins. III. S. 500). Ligeledes sige Irby og Mangles:

Søen ved Tiberias er en skjøn Vandflade, men Landet deromkring har ingen fremtrædende Træk, og Sceneriet mangler ganske al Charakteer.

Hvor stor Forskjel Aarstiden gjør og tildeels vel ogsaa Stemningen, hvori man beskuer disse Egne, see vi af den henrykte Schuberts Beskrivelse, som vi for at være retfærdige mod Genezareth Sø ville stille mod det Ovenanførte (s. Reise III. S. 236 fgd.): „Vi nærmede os Søens Bred, og nogle af de unge Venner nøde dens rensende Strøm, medens vi andre beskjæftigede os paa Bredden. Bjergene paa begge Sider faae ved deres mange dybe Slugter og ved de bratte Skraaninger en saa malerisk skjøn Form som neppe ved nogen anden mig bekjendt Sø. De bestaae i Henseende til deres Hovedmasse af Kalksteen, men især af Kalkkridt, ved hvis Skraaninger ligesom og i Slugterne Basalten træder frem. En dyb blaa Himmel udbreder sig over den klare dunkle Sø, hvis Vande med deres mange Beboere allerede i mange Aarhundreder feire et uafbrudt Jubelaar, thi da vi vare her, blev Søens Stilhed ikke forstyrret ved en eneste derpaa farende Fiskerbaad, eftersom der, hvad der var beklageligt nok for os, ikke gaves en Eneste i hele Søbreddens Omfang. Alligevel er navnlig ved Tiberias Fiskenes Mængde saa stor, at man med Lethed bemægtiger sig dem i Bugterne med Kroge og Garn*). Den vistnok al sin fordums Prydelse berøvede Planteverden omkring Tiberias beviser, at Søens Bredder, naar man kun ret vilde benytte dem, formaaede at være et naturligt Drivhuus, hvori Ægyptens og selv Arabiens Værter vilde trives.“ Endnu en Beundrer af Søen,

*) Ogsaa Robinson bemærker, at Søen er fuld af Fiske af forskjellige Slags, men at Fiskeriet drives kun fra Kysten og bliver bortforpagtet af Regjeringen (s. Rob. III, S. 510 fgd.)

livlig skjøndt ikke just paalidelig i sine Beskrivelser vil vi høre. Carne (Leben und Sitte im Morgenlande tydsk Overs. III. S. 11 fgd.) fortæller: Om Aftenen efter vor Ankomst gik vi omkring paa det flade Tag af Huset (i Tiberias) for at nyde den kjølige Luft. Det var Maaneskin, og Søen med sin Bred dannede et ubeskrivelig skjønt Landskabsbillede. Man mindedes om den vistnok saa ganske forskjellige Nat, da Christus vandrede paa Bølgerne for at befrie sine Disciple. Egnen ved Tiberias frembyder et Landskab, hvor Naturen endnu bestandig viser et saa ophøiet og yndigt Billede som i de Dage, da Herren besøgte den med sin Naade. Ingen Forbandelse hviler paa disse Bredder som paa det døde Havs Kyster, men en hellig Stilhed, en høitidelig Skjønhed, som er uimodstaaelig tillokkende — — — Den Bjergrække, som danner den østlige Kyst, er meget høi, men dens steile og klippefulde Skrænter ere øde, og kun paa nogle Toppe seer man adspredte Træer. Den vestlige Kyst, hvor Staden ligger, er lavere, men dens henrivende af yndige Dale gjennemskaarne Bjerge ere bedækkede med et frodigt grønt Teppe, skjøndt næsten ganske blottet for Træer. Et Ridt ved den sydlige Kyst, hvor Jordan løber ud, er meget behageligt. En gammel Bro, hvoraf endnu nogle forfaldne høie Buer staae i Floden, forhøie Landskabets Yndigheder. Vi badede os her i Jordan, der flyder ud af Søen som en omtrent 50 Fod bred Strøm og trækker sig gjennem en yppig og ubeboet Dal, som er indesluttet af nøgne og høie Bjerge. Floden var her klar og lavvandet, men længere hen blev den snart dyb og rivende. Saa fortryllende som Landskabet er, saa er Luften dog om Sommeren tung og lummer omkring Søen. Der gives imidlertid ingen Egn i Palæstina, hvor den Fremmede heller vilde bosætte sig, da man paa

de omkringliggende grønne Bjerge ikke føler den ved Kysten ofte trykkende Luft."

Produkterne af Planteriget omkring Tiberias ere efter Robinson ikke ulige dem ved Jericho — Palmetræer seer man hist og her — og længere nordlig viser sig det tornede Nabktræ ligesom ogsaa Oleandren af samme Art som i og omkring Wadi-Musa. Paa Markerne dyrkes Hvede, Byg, Hirse, Tobak, Meloner, Viindruer og nogle Madurter. De Meloner, som opelskes langs med Bredderne af Tiberias Sø, skal være af den skjønneste Qvalitet og meget søgte i Akka og Damaskus, hvor denne Frugt næsten en Maaned fildigere modnes (s. Rob. III. S. 515). Overordentlig skjøn og frugtbar er især en Slette paa Sydkysten imellem El-Meidel og Khan-Minyeh, som kaldes El-Ghuveir d. e. den lille Ghor, og uden Tvivl er det Landskab Genesar (Genezareth), der hos Josephus betegnes som et sandt Paradiis (s. Jød. Krig III. 10) og nævnes ogsaa i det N. Test. s. Matth. 14, 34. Marc. 6, 53. Her var den af Josephus anførte befrugtende Kilde Kapharnaum, i hvis Nærhed Byen af samme Navn har ligget, som Robinson med megen Sandsynlighed har viist, der, hvor nu Khan Minyeh med et Ruinsted paa en Høi ligger tæt ved Kilden Ain-et-Tin (s. Rob. III. S. 542—549). Endnu mere utvivlsomt er den lille muhammedanske By El-Meidel det som Fødested for Maria Magdalena bekjendte Magdala s. Matth. 15, 39, som allerede Josv. 19, 38 nævnes under Navn af Migdal-El i Naphtali Stamme. Imellem Magdala og Kapernaum have rimeligviis de smaae Fiskerbyer Chorazin og det vestlige Bethsaida*), hvis Navne tilligemed Kapernaums ere aldeles

*) Dette Bethsaida i Galilæa, Peders, Andreas's og Philippus's Stad (Joh. 12, 21. 1, 44) maa ikke forvexles med Bethsaida i

forsvundne paa Stedet, ligget paa den samme frugtbare og af de her tilbagevigende Bjerge indesluttede Genezareth Slette, der efter Josephus's og Robinsons overeensstemmende Beretning er lidt over ½ Miil lang og ¼ Miil bred, og er med Undtagelse af det sydligste saakaldte Ard-Meidel ikke dyrket af Fellaher (faste Agerdyrkere), men ganske overladt til de i Telte boende Arabere, de saakaldte Ghavarineh. Egnen omkring Genezareth Sø er aabenbar vulkansk — deraf de hyppige Jordskjælv, som den er udsat for. Saaledes blev Staden Tiberias saavelsom det høitliggende Safed d. 1ste Januar 1837 næsten ødelagt af et frygteligt Jordskjælv, hvis efterladte Virkninger Schubert endnu saae, og hvorved flere Tusinde Mennesker tilsatte Livet. I Sammenhæng med den vulkanske Natur staae ogsaa de varme Kilder, som findes tæt

---

Gaulonitis, siden kaldet Julias, som Plinius sætter Øst for Søen og Jordan og Josephus ovenfor Jordans Indløb i Søen. Tetrarchen Philip gav den Navnet Julias til Ære for Keiser Augustus's Datter og gjorde den til sin Residents, hvor han døde. Robinson mener med temmelig Vished at have fundet dette Bethsaida i det saakaldte Et-Tel, et meget stort Ruinsted tæt ved Jordan ¼ Miil N. O. for Søen. Af Ghavarinerne bliver det anseet som et Slags Hovedstad. Det er uden Tvivl dette Bethsaida, i hvis Nærhed Jesus bespiste de 5000 Østen for Søen efter at have været i Tiskædebernes Gebet, som alle med Undtagelse af Skythopolis (Beisan) laae V. for Søen og Jordan. Sandsynligvis var det ogsaa her han helbredte den Blinde f. Luc. 9, 10 Marc. 8, 22 jf. 7, 31. Fra Egnen ved Magdala seilede han over Søen og kom derpaa til det østlige Bethsaida, hvor han helbredte den Blinde og gik derfra til Cæsarea Philippi (Banias) f. Marc. 8, 22, 27. Matth. 16, 13. Reland er den Første, som har paaviist to forskjellige Stæder med det fælleds Navn Bethsaida d. e. Fiskerleiet (f. Robinf. III. S. 549 og 566 fgd.).

S. for Tiberias, hvor et prægtigt Badehuus er opført af Ibrahim Pascha, og som Schubert venter engang at ville blive ligesaa stærkt besøgt af Syge fra Vesterleden, som de allerede nu især i Juli Maaned besøges af Folk fra alle Egne i Syrien. Vandet har en høi Varmegrad (48° Reaumur) og skal have Lighed med de mineralske Vande i Carlsbad. Disse varme Kilder omtales allerede af Plinius ligesom oftere af Josephus og Talmud. Josephus kalder dem Ammaus, som vistnok er en græsk Form for det gamle hebraiske Hammath, der nævnes som en By hørende til Naphtali Stamme Josv. 19, 35, ligesom de varme Bade nu af Araberne kaldes Hummâm. Imellem Tiberias og det Sted, hvor det gamle Tarichæa uden Tvivl laae ved Jordans Udløb af Søen kaldes Landstrøget lidt høiere oppe fra denne endnu Ard-el-Hamma (s. Robinsons Kaart). At disse mineralske Vande, som ogsaa findes paa Østkysten af Tiberias Sø, uden Tvivl betegnes ved „de hede Kilder" Josv. 11, 8 hvortil Kananiterne fra Vestkysten af Meroms Sø (Øversøen) bleve forfulgte „imod Østen", have vi allerede anført. Dog findes ogsaa varme Kilder paa andre Steder, som her kunde komme i Betragtning f. Ex. den saakaldte Saltdal ved Palmyra.

Efter Slaget gjorde Josva ligesom Herren havde sagt ham: paa de erobrede Heste skar han Haserne over, hvilken Maade at dræbe Heste eller gjøre dem ubrugelige i Krigen endnu i nyere Tid skal finde Anvendelse, og Krigsvognene brændte han op (Josv. 11, 6. 9). Derefter behandlede han alle de indtagne Stæder paa samme Maade som skeet var efter Herrens Befaling i det sydlige Kanaan. Kun Hazor, der var Hovedstaden for alle disse Riger 11, 10, brændte han af ligesom Jericho og Ai 11, 13, men Byttet og Qvæget af alle Stæderne lod han Israels Børn beholde for sig 11, 14."

Ligesom Herren havde befalet sin Tjener Mose, saaledes havde Mose befalet Josva, og saaledes gjorde Josva, han rokkede ikke et Ord af alt, hvad Herren havde befalet Mose" 11, 15. Der var ikke en Stad, som sluttede den tilbudne Fred med Israels Børn undtagen Heviterne i Gibeon, der dog ikke turde troe Freden. Ellers maatte alle Stæderne „paa deres Høie" 11, 13 tages i Krig. Og det var af Herren, at deres Hjerte var ubøieligt til at møde Israel i Krig, for at han kunde lyse dem i Band, saa at der ikke skulde være Naade for dem 11, 19. 20. Denne Udryddelseskrig medtog naturligviis dog en længere Tid 11, 18, ogsaa efterat Hovedslagene vare vundne. Af Kalebs Tale 14, 6 fgd. see vi, at der fra den Tid, da han af Mose udsendtes som Speider fra Kades-Barnea indtil den Dag, da Josva begyndte at udspeide Landet, var forløbet 45 Aar, og da der fra Udspeidningen ved Kades indtil Overgangen ved Jordan kun kan regnes 38 Aar, bliver der 7 Aar tilbage indtil Udskiftningen af Landet, hvoraf idetmindste, som Josephus angiver, 5 Aar maae være gaaet paa Indtagelsen. Usher antager 6 Aar, Evald (II. S. 255) synes at stemme for 5 egentlige Krigsaar. Ikke heller blev Udryddelsen nogensinde fuldstændigen udført, men medens Israeliterne havde bemægtiget sig de faste Stæder paa Høiene, satte Kananiterne sig endnu fast i Dalene jf. Domm. 1, 19. 34. Og naar Josva udryddede de frygtelige Anakider i Syden og Norden, som 11, 21 betegnes ved de senere brugte Navne Judas Bjerg og Israels Bjerg, saa traf disse Jettebørn, som vel egentlig hørte til Kanaans Urindvaanere, men nu maatte udryddes tilligemed de nuværende Kananiter, sig kun tilbage til Philisterstæderne Gaza, Gath og Asdod 11, 22, hvorfra de siden foruroligede Landet paany, saa at allerede Kaleb selv maatte fordrive dem fra deres gamle Hovedsæde Hebron, og Othniel

paany indtage Debir s. 15, 14. 17 jf. 11, 21. Ogsaa Hazor viste sig atter i Dommernes Tid som Hovedstad for en ny Kong Jabin og maatte anden Gang undertvinges af Barak og Debora s. Domm. 4, 2. 23. 24. Men for Dieblikket*) var dog hele Landet indtaget af Josva saaledes, at han kunde uddele det som Arv til Israel, og Landet kunde hvile efter Krigen 11, 23.

Landets Udskiftning af Josva.

Saaledes var det Israels Børn forjættede Land foreløbigt taget i Besiddelse. Og til dette hellige Land regnedes nu for det Første hvad der allerede under Herrens Tjener Mose var indtaget og givet Rubeniterne, Gaditerne og den halve Manasse Stamme til Eiendom 12, 6. Det var, som vi alt have viist (s. Isr. Hist. II. S. 280 fgd.), Landet Østen for Jordan, Genezareth Sø og en Deel af „Orkhavet d. e. det døde Hav“ 12, 3, fra Arnons Bæk til Hermons Bjerg 12, 1, som forhen havde været behersket af Amoriterkongerne Sihon og Og 12, 2. 4, og indbefattede hele Basan

*) Ustridig, siger Evald (II. S. 259), har Josva i de første Aar af Indtrædelsen i Kanaan underkastet sig Landet til alle Sider og modtaget Hylding af samtlige Kananiter, saamange som bleve forskaanede; i den første Overraskelses Skræk kan selv Mændene fra Sidon og de øvrige Phæniceer have hyldet, hvilke dog siden aldrig igjen kunde blive underkastede; thi Mindet om, at hele Landet indtil Libanon tilhørte Israel, har siden aldrig ganske tabt sig s. Domm. 1, 31.“

indtil Gesuriternes og Maakatiternes Landemærke 12, 5 samt begge Gileads Halvdele adskilte ved Jaboks Bæk 12, 2. 5. Gesuriter og Maåkatiter jf. 13, 11 maae søges i Nærheden af Hermon deels henimod Jordans Kilder, deels østlig derfor, hvor det nuværende Dschedur ligger, thi Hieronymus siger udtrykkelig: Maachati urbs Amorrhæorum super Jordanem juxta montem Hermon, ligesom ogsaa Sammenhængen henviser os til den Egn, hvor Hermon som nordligt Grændsepunkt forbinder det ved Jordan adskilte Øst- og Vest-Land (s. Raumer Palæst. S. 224 fgd.). Men ogsaa Landet Vest for Jordan og Søerne var nu erobret fra de 31 Smaakonger, som havde deelt det imellem sig fra Baal-Gad i Libanons Dal til Glatbjerget, der strækker sig op imod Seir, paa Bjerget, i Sletten (det saakaldte Sephela henimod Middelhavet), det flade Land (Arabah, Jordandalen) Lavlandet (אֲשֵׁדוֹת, hvad der ligger ved Foden af Bjergene), Ørken (מִדְבָּר, som kun beboes af Nomader) og Sydlandet 12, 8, og som herskede over de efter deres Bopæle og Leveveie fra hinanden forskjellige Stammer af Kanaans Indbyggere, hvoraf efter Evalds Mening Amoriter især vare Bjergbeboere, Hethiter og Phéresiter Dalboere, Kananiter i snevrere Forstand Beboere af de endnu lavere Egne ved Sø- og Flod-Breddene og ved Havets Kyster, og Heviter og Jebusiter Beboere af Stæder og Fæstninger (s. Ewald, Gesch. d. V. Isr. I. S. 278 fgd.). Af de enkelte indtagne Kongestæder have vi allerede anført nogle, og de Allerflestes Beliggenhed har rimeligviis endnu været nogenlunde bekjendt paa Hieronymus's og Eusebius's Tid, efter hvis Angivelser de ere aflagte paa Kaartene. Adullam, 12, 15, som allerede nævnes i Thamars Historie 1 Mos. 38, var saaledes endnu paa Eusebius's Tid en stor Stad, og Navnet høres endnu i det sydlige Palæstina (s. Isr. Hist. I. S. 222 fgd.). Lassaron 12, 18

hænger maaskee sammen med den siden saa berømte Slette Saron langs med Havet. Navnet Tappuah 12, 17 er bevaret i Teffûh, en gammel By lidt V. for Hebron, som har et temmeligt Antal Indvaanere og ligger midt imellem Olivenlunde og Viinhaver med Tegn paa Flid og Driftighed overalt. Mange af de tidligere Terrasser langs med Bjergsiderne ere endnu i Brug, og Landet seer nogenlunde ud som det kan have været i gamle Tider. Flere Dele af en gammel Fæstnings Mure, som det synes, ere at see iblandt Husene og synes at bevise Stedets Ælde. Det er uden Tvivl det Beth-Tappuah, som nævnes i nær Forbindelse med Hebron Josv. 15, 53, men om dette eller et andet Tapuah, som nævnes i nær Forbindelse med Jarmuth, Socho, o. a., er Kongestaden, lader sig ikke bestemme (s. Robins. II. S. 700.). Dersom Aksaph, som nogle mene, er det Samme som Aksib s. Domm. 1, 31; saa findes denne By rimeligviis under Navn af Ez-Zib ved Middelhavets Kyst lidt nordligere end Akka. Taânak og Megiddo 12, 21 nævnes næsten altid i Forbindelse med hinanden, den Første er gjenfunden under Navn af Taânnuk paa en Høi med Ruiner S. O. for Sletten Esdrelon ei langt fra Zerin (det gamle Jesreel), og Robinson har gjort det høist sandsynligt, at Megiddo har været det Samme som Eusebius's og Hieronymu's Legio, det nuværende Leijun, som ligeledes paa Sletten Esdrelon bestandig er synlig tilligemed Taânnuk (s. Rob. III. S. 387 og 412 fgd.). Dor og Naphot-Dor (Lindberg: Høi-Dor) 12, 23 maa rimeligviis søges i det Dora, som findes ved Havet et Par Miil S. for Bjerget Karmel, nu kaldet Tortura. Umiddelbart i Forveien nævnes det ubekjendte Jokneam ved Karmel. Den blev siden regnet til Manasse dog uden at blive taget i Besiddelse 17, 11 Domm. 1, 27. Ved Gojim ved Gilgal 12, 23 har man med de Halv-

fjerdsindstyve tænkt paa Galilæa, men der findes ogsaa ei langt fra Havet endnu en Landsby Jiljúlah, som kan svare til det paa flere Steder forekommende Navn Gilgal. Hieronymus henlægger det ogsaa her i Nærheden af det gamle Antipatris (s. Rob. III. S. 260. Raumer Pal. S. 152). Kades 12, 22 er rimeligviis her det nordlige Kades i Naphtali Stamme, som vi alt have omtalt, og som endnu bærer Navnet Kedes. Thirza, der siden for en kort Tid blev Hovedstad i Israels Rige, laae efter Brocardus 3 Miil Ø. for Samaria, men der findes intet Spor af den mere.

Josva var imidlertid allerede bleven gammel og bedaget 13, 1. Han hørte ligesom Kaleb til den gamle Slægt, som drog ud af Ægypten med Mose, og det var nu idetmindste 45 Aar, siden han vistnok alt i en moden Alder anførte Israeliterne imod Amalekiterne s. 2 Mos. 17. Betydeligt yngre end Mose, var han dog uden Tvivl ældre end Kaleb, som efter Indtagelsen af Kanaan var 85 Aar s. Josv. 14, 10, og vi feile vistnok ikke meget ved at ansætte hans Alder, da han udskiftede Landet, til omtrent 90 Aar, hvorefter der bliver endnu tyve Aar til „den lange Tid", som efter 23, 1 endnu forløb indtil hans Afsked og Død. Dette stemmer overeens med Josephus's Beretning (Oldskr. V. 1), hvorefter Josva stod under Moses Anførsel i 40 Aar og efter hans Død forestod Regimentet i 25 Aar. Herren mindede selv sin Hærfører om, at Landet, som stod tilbage at indtage, var meget stort, og nævner i den Anledning Philisternes Landemærke og alle Gesuriter, hvoraf en Deel maa have boet i Nærheden af Philisterne s. 1 Sam. 27, 8, medens en anden Deel, som vi have seet, laae paa hiin Side af Jordan op imod Syriens Grændse s. 12, 5 jf. 2 Sam. 15, 8. Philisterlandets Gebet bestemmes fra Sihor, som flyder foran Ægypten, indtil Efrons Grændse imod Nord 13, 3. Sihor,

som paa andre Steder i det Gl. Test. f. Ex. Es. 23, 3. Jerem. 2, 18 uden Tvivl betegner Nilen, maa her være det Samme som den saakaldte Ægyptens Bæk, den nuværende Badi-el-Arisch, som gjør Grændseskjellet imellem Ægypten og Palæstina, men som man maaskee har tænkt sig som en Arm eller Kanal fra Nilen (s. Winer Real-Lex. II. S. 456). Foruden de fem bekjendte philistiske Fyrstendømmer, hvis Høvdinger sandsynligviis med et Navn taget af Philistersproget, kaldes seranim, og om hvilke vi senere ville komme til at tale, anføres Avviterne 13, 3, som uden Tvivl vare de oprindelige Indvaanere i dette sydvestlige Hjørne af Kanaan, men vare undertvungne og trængte ud i Landsbyerne s. 5 Mos. 2, 23 af de Kaphtorer, der tidlig brød ind i Landet, og nu under Navn af Philister beherskede det og blev Israels meest haardnakkede Modstandere (s. Ewald I. S. 288 fgd.). Videre nævnes endnu mod S. eller S. V. de egentlige Kananiters Land langs med Havet indtil Sidoniernes Gebet, dernæst imod N. V. Gibliternes Land, hvis Hovedstad Gebal uden Tvivl er Grækernes Byblus, en phœnicisk Stad ved Kysten nordligere end Sidon, og endelig imod N. O. alle Bjergbeboere fra Libanon til de hede Kilder, dem saavelsom alle Sidonier d. e. Phœnicer, altsaa alle de Folk, som endnu ved Kysten eller paa Bjergene havde holdt sig imod Israels Børn, vilde Herren fordrive for dem og lade deres Land være en Deel af „Arven", som Josva allerede nu foreløbigt skulde udskifte blandt de 9 Stammer og den halve Manasse, med hvis anden Halvdeel Ruben og Gad Stammer havde deelt Landet Østen for Jordan 13, 7. 8., medens Leviterne ingen anden Arv skulde have end de „Ildoffre", som var dem tilsagt som Løn for deres Tjeneste af den Herre, som selv vilde træde dem i Arvens Sted 13, 14. 33. Om Landets Deling Ø. for Jordan have vi bemærket det Fornødne (s. Isr.

Hist. II. S. 280 fgd.) og ville nu nærmere betragte Inddelingen af Landet V. for Jordan, hvis indbyrdes Grændser dog, som Raumer bemærker (Palæst. S. 108), ere langt vanskeligere at bestemme end de østjordanensiske Stammers*), der tildeels dannedes ved Floder og Bjerge, saa at selv Josephus ikke har været i Stand til at gaae i det Enkelte dermed og tildeels angiver de enkelte Stammers Grændser afvigende fra Josva Bog.

Førend Josva tilligemed Præsten Eleazar og Israels Stamfyrster skred til første Gang (foreløbigt) at udskifte Landet mellem de halvtiende Stammer, som vare tilbage, idet Josephs to Sønner gjorde det ved Levis Udtrædelse forstyrrede Tolvtal fuldt 14, 4, fremtraadte for Josva i Gilgal iblandt Juda Børn Kaleb, Jephunnes Søn, Keniside kaldet rimeligviis paa Grund af Slægtskab eller Svogerskab med Kenisiterne s. 1 Mos. 15, 19, der ligesom Keniterne synes at have staaet i Venskabsforhold til Israel. Han mindede Josva om Herrens Ord til Mose angaaende dem Begge i Kades-Barnea 14, 6, og hvorledes han dengang havde været med at bespeide Landet og havde bragt Mose Svar „paa

*) Jeg seer nok, at Ewald (II. S. 299) siger lige det Modsatte, men deels har E. selv skabt sig Vanskeligheder paa hiin Side Jordan ved de forskjellige historiske Kilder, han ogsaa her vilkaarligt antager i den bibelske Text og ligesaa vilkaarligt stiller imod hinanden, deels angaaer Vanskeligheden paa hiin Side Jordan mere Begrændsningen i det Hele end de enkelte Stammers Mellemgrændser. Mærkeligt maae vi iøvrigt med E. finde det, at de 2½ Stammer erholdt et til deres Folketal uforholdsmæssigt stort Gebet, der i Udstrækning ikke staaer langt tilbage for hele Landet V. for Jordan, og vi maae forklare det af de østlige Stammers mere nomadiske Levemaade, hvortil disse Egnes Beskaffenhed aabnede dem en vid Mark.

Samvittigheden“ (עִם־לְבָבִי), medens hans Brødre, de andre Speidere gjorde Folkets Hjerte forsagt. Da var det Land, som hans Fod betraadte, blevet ham og hans Børn tilsvoret til Arv for stedse, fordi han fuldkommen havde fulgt Herren efter 14, 9 jf. 5 Mos. 1, 36. Siden den Tid havde Herren for at holde sit Ord ladet ham leve i 45 Aar og gjort, at han endnu skjøndt 85 Aar gammel var ligesaa stærk og krigsdygtig, som da han udsendtes som Speider 14, 11. Derfor udbad han sig forlods dette Bjerg, hvor Anakiderne allerede dengang havde boet, og hvorfra de skjøndt slagne af Josva endnu maatte udjages med Herrens Hjælp 14, 12. Til denne Bedrift ønskede Josva sin gamle Vaabenbroder Kaleb Lykke og Velsignelse og tilsagde ham Hebron som Arvelod forud for alle Andre. Maaskee gav Kaleb denne Bjergstad Navn efter sin Søn s. 1 Krøn. 2, 42 istedetfor Navnet Arbas By, som den af Anakiderne havde været kaldet. Efter ham selv kaldtes den og dens Omegn senere ogsaa Kaleb s. 1 Sam. 30, 14 som et fra det øvrige Juda afsondret Landskab. Kaleb udførte senere, rimeligviis forhindret af Omstændighederne, først efter Josvas Død (s. Domm. 1, 10, hvor hele den følgende Fortælling ordret gjentages) sin Beslutning, fordrev tre Anakider: Sesai, Ahiman og Thalmai fra Hebron og drog derpaa op imod Debir, der forhen hed Kirjath-Sepher, og blev indtaget derved, at Kaleb lovede den, der indtog den, sin Datter Aksa til Ægte. Denne Priis blev vundet af Kalebs Brodersøn Othniel; men da hun skulde føres hjem af sin Brudgom, ledsaget af Faderen, drev hun paa af denne at faae foruden den erobrede Stad noget Agerland. Maaskee ved en med Manden aftalt List, som Evald antager, lod hun sig falde af Eslet, som om der var hændet hende en Ulykke, og da Faderen sagde: hvad feiler Dig? svarede hun: giv mig en Velsignelse! Du

har givet mig Sydland, men giv mig ogsaa nogle Vandkilder! hvorpaa hun virkelig fik en Tilgift af Land, hvis Frugtbarhed tilstrækkelig betegnes ved Navnene Ovre- og Nedre-Kilde (Lindberg: Ovre- og Nedre-Vandløse) 15, 13—19 (s. Ewald II. S. 289 fgd.). Iøvrigt maatte Kaleb atter afstaae Hebron paa Juda Bjerg med dens Overdrev til Leviterne, medens han dog beholdt Landgebetet deromkring som sin og sin Families Eiendom s. Josv. 21, 11. 12.

Idet vi nu gaae over til Landets Deling imellem Stammerne ved Lodkastning, en Delingsmaade, som ikke havde været fornøden paa hiin Side Jordan, maa det bemærkes, at det endnu kun var den sydlige og mellemste Deel af Landet, som nogenlunde sikkert stod Josva til Raadighed, og at derfor den første Lodkastning kun gik ud paa, hvilke Stammer foreløbigt skulde tage det allerede Erobrede i Besiddelse. Loddet faldt i denne Henseende paa de tvende Hovedstammer Juda og Joseph, Leas og Rachels udvalgte Sønner, hvoraf den Sidste endog skulde træde i Stedet for Jakobs Førstefødte og derfor have to Lodder til sine tvende Sønner Ephraim og Manasse. Juda fik Sydlandet ligetil Edoms Grændse og Ørken Zin yderst Sønder paa 15, 1. Dens Sydgrændse skulde regnes fra Enden af det døde Hav indtil Ægyptens Bæk og Havet 15, 2. 4. Østgrændsen blev det døde Hav indtil Jordans Udløb i dette 15, 5. Nordgrændsen gaaer derfra over En-Rogel (Kilden Rogel), der, som vi see af 2 Sam. 17, 17, var ganske nær ved Jerusalem, berører Hinnoms Søns Dal paa Sydsiden af Jebusiterne d. e. Jerusalem, hæver sig op til Spidsen af Bjerget, som ligger lige Vester ud for Hinnoms Dal ved Nordsiden af Kongedalen 15, 7. 8, indbefattede altsaa for en Deel Moriah eller idetmindste Zions Bjerg, som dengang endnu ikke vare bebyggede. Videre gaaer den over de bekjendte Punkter Kirjath-Jearim

Beth-Semes og Thimna Nord for Ekron ud til Havet ved Jabneel 15, 9. 10. 11. Vestgrændsen skulde saaledes Middelhavet (det store Hav danne) 15, 12, saa at hele Philisterlandet regnes til Judas Landemærke. Af de 122 Stæder med deres Landsbyer, som opregnes i Sydlandet, paa Sletten ud imod Havet, i den frugtbarere Bjergegn og i Bjergørkenen ved det døde Hav, ere ikke saa bekjendte af den senere Historie, og for en Deel kunne vi med Sikkerhed angive Beliggenheden, da deres Navne ere blevne bevarede paa samme Sted. I den sydligste Deel, som Robinson mener, adskilles fra „Bjerget“ ved den Bjergryg, der strækker sig fra Karmel imod S. V. til Beersaba (s. II. S. 188) gjenfinde vi saaledes de allerede omtalte Punkter Kades, Horma (eller Zephath) og Beersaba. Ain 15, 31, gjenfindes rimeligviis i Diminutivformen Ghuvein, under hvilket Navn Robinson fandt Ruinerne af en Landsby i denne Egn (II. S. 189). Paa Sletten ere Zora (nu Surah), Zanoa (Sanua), Jarmuth (Jurmuk), Adullam, Soko (Schuveikeh), Eglon (Adschlun) Lakis, Nezib (Beit-Nusib), Maressa tæt ved Beit-Dschibrin endnu bekjendte, ei at tale om Philisterstæderne Ekron, Asdod og Gaza 15, 45—47, som findes i Nærheden af Havet under Navn af Ghuzzeh, Esdûd og Akir. Ligeledes ere Grændsestæderne Beth-Semes (nu Ain Schems), Thimna (nu Tibneh) og heelt ude ved Havet Jabneel (visnok det Samme som det senere Jabne eller Jamnia, nu Jebna*)

*) Jabne var en Philisterstad imellem Joppe og Asdod, som først blev erobret af Kong Usias tilligemed Gath og Asdod s. 2 Krøn. 26, 6. Siden kaldtes den af Grækerne Ἰάμνια eller Ἰάμνεια og var bekjendt som vigtig Søstad i Makkabæernes og de romerske Kriges Tid. Efter Jerusalems Ødelæggelse opholdt det jødiske Synedrium sig her en rum Tid. Det nuværende Jabne ligger

umiskjendelige. Paa Juda Bjergland har Robinson især gjenfundet mange af de anførte Stæder saasom Jattir (nu Attir) Soko (ligesom hist under Diminutivformen Schuveikeh), Anâb, Esthemo (rimeligviis det nuværende Semuah), Beth Teppuah (Teffûh), Maon (nu Main), hvor Nabal boede, Karmel (nu Kurmel), Ziph begge bekjendte af Davids Historie, Juta (nu Jutta), Beth-Zur (nu Beit-Savir) Gedor (Dschedur). Kirjath Arba d. e. Hebron og Kirjath Baal d. e. Kirjath-Jearim 15, 52. 60 ere allerede omtalte. Af Stæderne i Ørken ved det døde Hav har Robinson opsporet En Geddi (Ain Dschidi). Jr Melah d. e. Saltstaden 15, 62 viser hen til Salthavet. Nærmere Beskrivelse af adskillige af disse Punkter i det hellige Land ville vi komme til at meddele tilligemed de Begivenheder, som knytte sig dertil. Det var Judas Gebet i sin hele tilsigtede Udstrækning, som saaledes var angivet, uden at dog det Hele endnu kunde tages i virkelig Besiddelse. Saaledes var det først sildigere, at Juda for en kort Tid indtog Gaza, Askalon og Ekron s. Domm. 1, 18. Ligeledes formaaede de ikke at drive Jebusiterne ud af Grændsestaden Jerusalem, saa at de endnu i lang Tid maatte boe tilsammen med dette Folk hver i sin Deel af Stadens Gebet 15, 63.

Den eneste Stamme, som kunde maale sig med Juda og derfor ogsaa bestandig rivaliserede med den, var Josephs Dobbeltstamme, og i denne var igjen Ephraim Stamme, som spaaet

---

paa en lille Høi ¼ Miil fra Havet ved Wadi Rubin, hvor man ogsaa seer Weli Rubin d. e. et Gravkapel for Ruben, Jakobs Søn, som endnu er et Valfartsted for Muhammedanerne. Endnu fortjener at bemærkes, at de Halvfjerdsindstyve Josv. 15, 46 have indskudt Navnet Ιαμνα (s. Winer Reallex. I. S. 520. Robins. III. S. 230.

af Jakob 1 Mos. 48, den Mægtigste, medens den halve Manasse Stamme, der endnu skulde have Land, sluttede sig til den. At Folkehøvdingen Josva var Ephraimit, bidrog ogsaa til at hæve Stammens Mod og give den et vist Fortrin, og Josephs Børn have derfor ikke været sene til at bemægtige sig Mellemlandet, som strakte sig fra Jericho og Gilgal over Bethels Bjerg og Nedre=Beth=Horons Skjel indtil Geser ved Havet 16, 1—3. Dette var Landstrøget fra Øst til Vest, uden at Grændsen nøiere kan bestemmes. Josephus (Oldskr. V. 1) angiver Landets Brede imod Nord: fra Bethel indtil Sletten Jesreel. Her var Ephraims Bjerg, der fra Nærheden af Jerusalem strækker sig høit op indtil Sletten Jesreel og blev siden saa berømt som de Betrængtes Tilflugtssted og Israels faste Stade midt i Landet (s. Ewald II. S. 281). Stæder nævnes ikke i Ephraims Gebet, men vi veed, at blandt andre Sichem og Silo hørte dertil saavelsom den senere Kongestad Samaria. Silo blev Sædet for Helligdommen og derved Foreningspunkt for hele Folket, og Sichem, hvor Josephs Been jordedes 24, 32, og hvor hans af Jakob erhvervede Arvelod laae (s. 1 Mos. 48, 22), anseer Evald for at have været den verdslige Magts Sæde ikke alene for Ephraim, men for hele Landet idetmindste i Josvas Tid s. 21, 1, ligesom den blev de med Ephraim fra Juda Rige frastilte Stammers første Kongeresidents 1 Kong. 12, 1. 25 (s. Ewald II. S. 281 fgd.). Men saa mægtig Ephraim end var, kunde den dog ikke heller fordrive de henimod Havet (i Geser) boende Kananiter, som vedbleve at have Opholdssted iblandt Ephraimiterne, idet de fandt sig i at være dem skatskyldige 16, 10.

I nær Forbindelse med Ephraim fik den endnu ledige halve Manasse Stamme sin Lod. Istedetfor Manasse sættes stundom Makir s. Domm. 5, 14, fordi Makir ikke alene var Manasses førstefødte 17, 1, men hans eneste allerede i Jo=

sephs Levetid fødte Søn s. 1 Mos. 50, 22. Makir kan saaledes betegne hele Stammen, medens Gilead som en af hans Sønner eller Efterkommere kun bruges som Benævnelse for den halve Stamme hiinsides Jordan, hvor denne tidligst krigførende Green af Makiriderne havde faaet Navn af det erobrede Land 17, 1. Men gjennem Makir og idetmindste tildeels Gilead s. 4 Mos. 26, 30 havde Manasse endnu 6 andre Sønner eller Grene 17, 2 og blandt disse havde Hepher Sønnen Zelofhad, der ved sin Død kun efterlod sig Døttre, og disse 5 Døttre traadte nu, idet de beraabte sig paa alt af Mose at have faaet Arveret tilligemed deres Faibrødre (eller Farfarbrødre) s. 4 Mos. 27, imod at de giftede sig med disses Sønner s. 4 Mos. 36, 11 — med deres Familier ind i Mandsstammens Række r. Saaledes tilfaldt Manasse foruden Gilead og Basan hiinsides Jordan endnu ti Parter paa denne Side 17, 5. Dette Landemærke laae imod Vest ud til Havet, hvor Kanas Bæk, der ikke er videre bekjendt, gjorde Skjel imellem Manasse imod Nord og Ephraim mod Syd 17, 9. 10 uden dog at forhindre Sammenblanding med og Afhængighed af Hovedstammen Ephraim s. 16, 9. 17, 9. Mod Nord stødte denne afrevne Deel af Manasse til Aser og imod Østen til Isaskar 17, 10. I Isaskars saavelsom Asers Gebet havde Manasse en Deel Strøgods, hvorfra de dog aldrig ganske kunde drive Kananiterne ud 17, 12. 13. Iblandt disse affondrede Parceller har Bethsean, det nuværende Beisan tæt ved Jordan givet Josephus (Oldskr. V. 1) Anledning til at udstrække Manasses Gebet fra Dor ved Havet (i Aser) til Jordan, en Feiltagelse, som allerede Reland (Palæst. S. 1 6) har oplyst. Om Bethsean saavelsom det ligeledes under uforandret Navn bekjendte Endor 17, 11 ville vi senere faae Leilighed til at tale.

Josephs Børn, der maaskee tildeels stolede paa deres

nærmere Forbindelse med Høvdingen, Ephraimiten Josva, vare imidlertid endnu ikke tilfredse. De pukkede paa deres Folks Storhed og paa den deri afprægede Herrens Velsignelse 17, 14. Hvorfor, sagde de til Josva, har du kun givet mig een Lod og een Part til Arv? og forlangte dermed ogsaa paa denne Side af Jordan to ikke som nu sammenblandede, men heelt adskilte og i det Hele større Landstrækninger til Beboelse. Men Josva kjendte ikke til nogen Partiskhed, og han afviste deres Anmasselse ved netop at foreholde dem deres Storhed, som maatte gjøre dem det muligt at rydde op og skaffe sig Plads i Pheresiters og Rephaiters Land, „siden Ephraims Bjerg var dem for trangt“ 17, 15. At Hovmod tillige kan være kleinmodig, viste de nu ved den Indvending, at det dem anviste Bjergland ikke var tilstrækkeligt for dem, og det dertil hørende Dalland kunde de ikke fratage Kananiterne, som baade i Bethsean og paa Sletten Jesreel havde de frygtelige Jernvogne. Josva derimod vedbliver at henvise dem til den Kraft og Storhed, de havde reft dem af, og som, naar de brugte den i Tillid til Herren, kunde skaffe dem mere end hvad de nu kaldte een Lod 17, 17. Thi ei alene Bjerglandet skulde høre dem til, men ogsaa den fladere og aabnere Deel af deres Lod indtil dens yderste Grændse, naar de kun kjækt vilde behandle den som en Skov, der ryddes op, idet de joge Kananiterne ud, skjøndt disse havde Jernvogne og vare stærke 17, 18 (s. om denne Forklaring af Stedet: Evald II. S. 242).

Endskjøndt der endnu stod 7 Stammer tilbage, som ikke havde skiftet deres Arv 18, 2, ansaaes Landet dog nu, da de tvende Hovedstammer Juda og Joseph havde sat sig fast deri, som underlagt 18, 1, og Leiren blev som Følge deraf flyttet ind i Midten af Landet til Silo, hvor Forsamlingsteltet blev reist, og som derfor maa ansees idetmindste som den kirkelige Hovedstad i lang Tid. Dette vigtige Punkt i det hellige Land

har det været Robinson forbeholdt at gjenfinde og fuldstændigen at beskrive, og af denne Beskrivelse ville vi her give et Uddrag. Paa Reisen fra Jerusalem til Sichem var det gamle berømte Silo en Hovedgjenstand for hans Undersøgelser. Føreren talede paa Veien om en Ruin, N. O. for Sindschil, ved Navn Seilûn, om hvilket Sagnet gik iblandt Folket, at naar Frankerne kom til at besøge den, vilde de holde den for at være af saa stor Vigtighed, at de behøvede en heel Dag, førend de kunde komme derfra. Da Stedets Beliggenhed passede godt til det gamle Silo, besluttede Rob. med sit Selskab at gaae derhen, og da de vare brudt op fra Sindschil Kl. 6 om Morgenen, kom de over en skjøn frugtbar Slette, der tildeels er indesluttet af ligesaa skjønne Bjerge, allerede Kl. 7 til Ruinerne af Seilûn, som omgivet af Bjerge imod Syd har Udsigt til Sletten. Her seer man først Ruinen af et Taarn eller maaskee en lille Kirke med fire Fod tykke Mure. Indvendig finder man paa Jorden tre Søiler med frasskilte corinthiske Kapitæler. Araberne kalde denne Ruin Seilûns Moskee. Paa det egentlige Sted finder man Ruinerne af en forholdsviis nyere By, som bedække en lille Tell d. e. Høi, der er adskilt fra det høiere Bjerg imod Nord ved en dyb, snever, fra Østen kommende og henimod Khân-el Lubban (paa Jerusalemveien) løbende Wadi. Beliggenheden er i og for sig fortreffelig skikket til Forsvar, dersom den var bleven befæstet, endskjøndt den beherskes af de nærliggende Bjerge. Imellem Ruinerne af nyere Huse findes mange store Stene og nogle Søilefragmenter, hvoraf man seer, at her tidligere har været en gammel By beliggende. Ved den sydlige Fod af Høien staaer en lille forfalden Moskee tildeels under et anseeligt Egetræ. Naar man gaaer op igjennem den snevre Dal, træffer man paa venstre Haand 15 Minuter fra Seilun en Kilde med fortreffeligt Vand, som fra Klippen først kommer i en

Slags ved Kunst frembragt 8 til 10 Fod dyb Brønd og derpaa længere nede i en Vandbeholdning. Mange Hjorder af smaat og stort Qvæg vandrede her rundt omkring. I Siderne af den snevre Dal gives der en Mængde udhulede, nu for en stor Deel afbrudte Grave, nær ved Kilden findes ogsaa flere Grave og deriblandt een i en enkelt staaende Blok. Her, mener Robinson, at det har været, at Silos Døttre gik ud for at dandse paa Herrens Fest og bleve røvede af Benjaminiterne, der laae i Skjul i Viingaardene s. Domm. 21, 19 fgd. At nemlig Seilûn virkelig er det gamle Silo, finder Rob. med Hensyn til Navnet og Beliggenheden aldeles afgjort. Ogsaa det hebraiske Navns fuldstændige Form var efter al Sandsynlighed Silon, siden Folk derfra kaldtes Siloniter (Siloni), og Josephus skriver baade Silo og Silûn. Silos Beliggenhed angives meget bestemt i Domm. 21, 19: „Norden for Bethel (Lindberg oversætter her forvirrende: Guds Huus), Østen for Landeveien, som gaaer fra Bethel til Sichem og Syd for Libona.“ Dette stemmer nøie overeens med Seiluns Beliggenhed; thi „vi vare,“ siger Rob., „her Østen for den store Vei imellem Bethel og Sichem (Nablûs), og da vi drog til det sidstnævnte Sted, kom vi efter en Times Forløb til Byen Libona, det nuværende El-Lubban *)“ (s. Robins. III. S. 302 fgd.).

Her — i Silo i Ephraims Stammes Land foreholdt Josva de forsamlede Israels Børn deres Efterladenhed i at

*) Baade Khan-el-Lubbân, som nu ligger i Ruiner tæt ved en skjøn Kilde, Byen Lubban, som endnu er beboet og har Udseende af et gammelt Sted med Gravmæler udhulede i Klipperne — og Wadi el-Lubban, som fra Sletten baner sig Vei ud igjennem Bjergene, minder om Libona imellem Bethel og Sichem. Maundrell skal først have lagt Mærke til dette gammeltestamentlige Sted, som dog ikke siden nævnes i Skriften (s. Robins. III. S. 309).

tage det Land i Besiddelse, som deres Fædres Gud havde givet dem, og bød dem at udvælge tre Mænd for hver rimeligviis af de tilbageſtaaende Stammer; dem vilde Josva udsende for vistnok ikke uden Fare og Besværlighed at gjennemvandre Landet, beskrive og dele det i syv Lodder, medens Juda stod paa sin Grændse mod Syd og Josephs Huus paa deres Grændse mod Nord 18, 5. Beskrivelsen, som ikke kan tænkes anderledes end som et Slags Landkaart optaget „efter Stæderne i en Bog" 18, 9, skulde da bringes til Silo, hvor Josva derefter vilde ved Lodkastning for Herrens Ansigt udskifte Landet. Den geometriske og geographiske Kundskab, som dertil udfordredes, maae Israeliterne forudsættes at have medbragt fra Ægypterne, som i Oldtiden roste sig af at være Ophavsmænd ogsaa til denne Videnskab og ved Hjælp af den nøiagtig at have inddeelt deres Land i Provindser og saakaldte Nomer. De Beskrivelser af Lande og Stæder med deres Beliggenhed, Afstande o. s. v., som findes allerede i Mosebøgerne, vidne ogsaa tilstrækkelig om saadan Kundskab, som saameget mindre kan undre os, som vi veed, at ogsaa hos de gamle Mexikanere og de nordamerikanske Indianere var Landkaart i Brug, og at selv Eskimoerne fandt Kapitain Ross ikke uden geographiske Begreber. De af Israel udvalgte Landmaalere fuldførte saaledes deres Ærinde, og efterat de vare komne tilbage, udskiftedes det opmaalte Land i Silo 18, 10.

Den Første, som nu fik sin Lod, var Benjamins Stamme, fik den imellem Judas og Josephs Børn 18, 11, en lille Landstrækning, men god, som Josephus bemærker, da den indesluttede Jerusalem og Jericho. Ligesom i Leirordenen sluttede denne Stamme sig ved Nedsættelsen og en lang Tid ogsaa i Folkelivet til den mægtigere Ephraim. Saaledes regnes Benjamin Domm. 5, 14 iblandt Ephraims Folk ligesom Ephraim endnu i Davids Tid understøtter Benjamins Fordringer paa

Kongethronen s. 2 Sam. 2, 9. 20, 1 fgd., og derved bevises Josephs Kjærlighed til sin mindre Fuldbroder (s. Ewald II. S. 285 fgd.). Først senere er det Omstændighederne, som bringe Benjamin til at boie sig hen til Juda. Benjamins Grændser ere meget noiagtigt angivne 18, 12 fgd., og navnlig er Sydgrændsen, som skiller den fra Juda, aldeles overeensstemmende med den for Juda anførte Nordgrændse Josv. 15, 7. 8, kun i omvendt Orden. Det er, som Raumer bemærker (Palæst. S. 111) interessant at forfølge den Deel af Grændserne imellem Juda og Benjamin, som gaaer forbi Jerusalem, med en god Plan over denne Stad for at overbevise sig om den overordentlige Noiagtighed i det gamle Testamentes geographiske Angivelser. Ogsaa Robinson gjør opmærksom paa denne Grændsebestemmelse, ved hvis Hjælp han vistnok med Rette troer at have fundet Kilden Rogel (En-Rogel) 18, 16. Denne Grændse, siger han, begyndte ved den nordvestlige Vinkel af det døde Hav og gik imod Vest op igjennem Bjergene til En-Semes, som maaskee enten er den nuværende Apostelbrønd nedenfor Bethanien paa Veien til Jericho, eller Kilden nær ved St. Saba. Derfra gik den til Brønden Rogel og kom til Hinnoms Dal paa Sydsiden af Jebusiterne (Jerusalem), hæver sig op til Hoiden af Bjerget Vester ud for Hinnoms Dal ved Nordkanten af Kæmpedalen. Derfra trak den sig til Nephthoahs Vande, maaskee den nuværende Kilde Jalo i Vadi-el-Verd. Der behøves kun et Blik paa Planen for at see, at denne Beskrivelse passer ganske bestemt og noiagtig paa den nuværende Nehemias's Brønd. Grændsen kom sandsynligviis langs med den nedre Deel af Josaphats Dal op til denne Brønd og gik saa videre opad Hinnoms Dal og over Bjerget til Rephaims Dal (Robins. II. S. 141). Den saakaldte Nehemias Brønd, eller som Araberne kalde den, Jobs Brønd (Bir Ejûb), med hvilket Navn den arabiske Oversættelse har

oversat En-Rogel Josv. 15, 7, er den dybe Brønd, som ligger lige nedenfor Foreningen af Hinnoms og Josaphats Dal. Den lille herved fremkomne langagtige Slette er bedækket med en Olivenlund og Spor af tidligere Haver, som strække sig fra de nuværende Haver ved Siloam nedad Dalen. Det hele Sted er det skjønneste og frugtbarste omkring Jerusalem. Brønden er meget dyb af en uregelmæssig fiirsidet Form, muret med store fiirkantede Stene, den ender oventil i en Bue paa een Side og har Udseende af høi Ælde. Over den befinder sig en lille raa Bygning med eet eller to store Truge af Steen, som tildeels holdes fyldte til Beqvemmelighed for Folket. Brønden maaler 125 Fod i Dybden og indeholdt 50 Fod Vand. Vandet er sødt, men ikke meget koldt og bliver nu trukket op med Haanden. I Regntiden bliver Brønden ganske fuld og flyder undertiden over Mundingen. Den er efter al Sandsynlighed meget gammel, og der kan neppe tvivles om, at den med Rette allerede af Brocardus holdes for den Samme som Skriftens En-Rogel, endskjøndt den i Tidernes Løb rimeligviis kan være udvidet og gjort dybere (Robins. II. S. 138 fgd.). Det var ved denne Brønd at Hurtigløberne Jonathan og Achimagas stode, da de fik Bud fra Husai i Jerusalem om at bringe Melding til den flygtede David s. Sam. 17, 17. Ligeledes var det her, at Adonia holdt Gjæstebud med sine Venner for at blive udraabt til Konge, men hørte Basunlyden fra den larmende Stad, da imidlertid Salomon paa Nathans Foranstaltning var bleven udraabt. Josephus siger (Oldskr. VII, 14), at det skete udenfor Staden ved Kilden i Kongens Have. — Efter denne Grændsebestemmelse skulde Jerusalem fra først af have ligget ganske indenfor Benjamins Grændse, som det ogsaa synes prophetisk bebudet 5 Mos. 33, 12; men den sydlige Deel af Staden, som dengang endnu ikke var bygget, kom siden til at tilhøre

Juda, og derfra var det, at den af Jebusiterne endnu besatte Deel s. Josv. 15, 63 blev indtaget af David 2 Sam. 5, 7. Af de øvrige Stæder i Benjamins Land ere Jericho, Beth-Hagla, Bethel, Ophra, Geba, Gibeon, Rama, Beeroth, Mispa, Gibeath og Kirjath (d. e. Kirjath-Jearim) 18, 21—28 bekjendte og tildeels beskrevne. Rama findes under Navn af Er-Râm Østen for Nablûs-Veien ikke langt fra Gibea (Robins. II. S. 350). Ophra, mener Robinson, kan have ligget der, hvor nu Byen Tajibeh findes paa Spidsen af et Bjerg ikke langt Ø. for Bethel, hvilket stemmer overeens med Eusebius's og Hieronymus's Angivelse (Rob. II. S. 338). Om Mispa og Sauls Gibea vil vi senere faae Leilighed til at tale.

Simeon Stamme see vi allerede af 1 Mos. 49, 7 at være bestemt til Adspredelse i Israel, og den maa under Vandringen være bleven saa svækket, at Mose i 5 Mos. 33 troer at kunne forbigaae den. Uddød var den vel ikke, men ude af Stand til at hævde sin Selvstændighed fik den sin Arv af Juda Børns Lod, efterdi „Juda Børns Part var bleven den for stor“ 19, 9, og de fleste Simeon anviste Stæder med deres Landsbyer finde vi derfor allerede anførte blandt Juda Stæder (s. om Forholdet imellem de Josv. 15, Josv. 19 og 1 Kron. 4 optalte Navne Reland: Palæst. S. 153 fgd.). Beersaba som en af de til Simeon aftraadte Stæder 19, 2 saavelsom Horma 19, 3 viser os hen til det yderste Syden og til de mere ufrugtbare Egne henimod Ørken og Edoms Land, hvilket stadfæstes af Josephus (Oldskr. V. 1), som siger, at Simeon erholdt Dele af Idumæa (paa Josephi Tid) nærmest ved Ægypten og Arabien. At Juda har taget denne sin svage Heelbroder under sine Vinger og hjulpet ham til at indtage sit Gebet, see vi af Domm. 1, 3. 17, og mange af sine Stæder har Simeon uden Tvivl beboet i Fælledsskab og

Blanding med Juda, hvilken Forklaring kan anvendes overalt, hvor de samme Stæder tilskrives to forskjellige Stammer (s. Evald II. S. 291). Dog gjør allerede Reland opmærksom paa, at Simeon endnu som selvstændig Stamme maa have været iblandt de Ti, som skilte sig fra Juda og Benjamin efter Salomons Død s. 1 Kong. 11, 31. 12, 21, ligesom og, at der 2 Krøn. 15, 9 nævnes Fremmede fra Ephraim, Manasse og Simeon, som holdt sig til Juda under Kong Asa, da de saae, at Herren var med ham *). Af de Simeon anviste Stæder bliver Ziklag bekjendt i Davids Historie, uden at man dog endnu har kunnet opdage Spor af dette Navn (s. Rob. II. S. 647). Foruden Horma og Beersaba mener Robinson at have fundet det gamle Molada 19, 2, Grækernes Malatha, i de to dybe Brønde med nærliggende Ruiner, som under Navnet El-Milh findes henved 3 Miil Ø. for Bir-es-Seba, ikke langt fra Tell-Arad, og hvis Beliggenhed ganske passer til Simeons Arvelod saavelsom til Josephus's, Eusebius's og Hieronymus's Angivelser med Hensyn til Malatha (s. Robins. III. S. 182 fgd.).

I nærmest Forbindelse med Juda fik ogsaa Dan Stamme sin Lod, skjøndt den ved den anden Deling først udkom som den Syvende 19, 40. Begrændset imod Øst af Juda, Benjamin og Ephraim bosattes denne Josephs adopterede Broder i Lavlandet ud imod Havet og Philisterlandet. Philisterstaden Ekron regnes dertil ligesom forhen til Juda 15, 45, som derfor paa Dans Vegne maa have indtaget denne Stad tilligemed Gaza og Askalon s. Domm. 1, 18. Josephus udstrækker Dans Grændse indtil Asdod, Dor, Jamnia og Gath

*) Rimeligviis maa dog Simeons adspredte og fra det øvrige Israel isolerede Stamme efterhaanden i det Hele være gaaet op i Juda Rige.

(Obskr. V. 1), ligesom Josv. 19, 45 indtil Joppe med Indbegreb af Gath-Rimmon, som maaskee ikke er nogen Anden end Philisterstaden Gath, og hvis af Eusebius og Hieronymus angivne Beliggenhed passer til Deir-Dubban i Nærheden af Beit-Dschibrin med de mærkværdige Huler (s. Robins. II. S. 690 fgd. jf. 612). Men Naboskabet til Philisterne ved Havet saavelsom Amoriter i Dalen maa, som Ewald bemærker (II. S. 292), tidlig have svækket og indskrænket denne Stamme. I Dommernes Bog læse vi, at Amoriterne undertrykkede Dans Børn paa Bjerget og tillod dem ikke at komme ned i Dalen, saa at „Josephs Huses Magt" har maattet komme dem til Hjælp s. Domm. 1, 34. 35, og at Philisterne snart have taget deres Stæder tilbage, kan sluttes af 1 Sam. 6, 17. Daniterne bleve saaledes indskrænkede til de høiere oppe i Landet liggende Grændsestæder, som de tildeels havde tilfælleds med Juda, og hvoraf Ir-Semes 19, 41 uden Tvivl er det Samme som Beth-Semes (s. Rob. III. S. 226). Under disse Omstændigheder undrer det os ikke, at „Dans Børns Landemærke blev dem for trangt" 19, 47, og at dette bevægede denne saa krigerske Stamme til, som det i Dommernes Bog udførligen berettes, at drage ud for høit oppe imod Nord i Nærheden af den nærmest beslægtede Stamme Naphtali (s. 1 Mos. 30, 6. 8) at erobre den phæniciske Stad Lesem eller Lais og her at hævde Stamfaderen Dans Navn 19, 47.

Af de fire øvrige Stammer kom Isaskar til at boe Nord for Ephraim i den store frugbare Slette Jesreel indtil Thabor imod Nord og indtil Jordan imod Øst 19, 22, hvor Bethsean dog tilhørte Manasse s. 17, 11. Den med Isaskar nær beslægtede Sebulon fik Landet Nord for Thabor høiere oppe i det senere Galilæa. Denne Stamme laae ved den sydlige Deel af Genezareth Sø, men strakte sig dog ud til Middelhavet 19, 11 (jf. 1 Mos. 49, 13) ved Jokneam, der

efter 12, 22 ligger ved Karmel. Ogsaa Josephus siger, at Sebulons Land grændsede til Karmels Bjerg og Havet og strakte sig til Genezareth Sø. I Sebulons Gebet laae Nazareth. Ogsaa her var et Bethlehem 19, 15 forskjelligt fra Bethlehem Juda eller Ephrata. Norden for Sebulon og grændsende til denne Stammes Land omtrent ved Midten af Genezareth Sø, der hvor siden Kapernaum laae s. Matth. 4, 13, strakte Naphtali sig langs med Jordan og Huleh-Søen høit op imod Libanon, hvor blandt andre Kedes nævnes som en af dens Stæder 19, 37. Her anføres ogsaa Genezareth som By 19, 35 ligesom Hazor i Nærheden af Hulehsøen. Naar det hedder, at denne Stamme støder til Juda ved Jordan mod Østen, maa det enten, som Evald antager (II. S. 291) beroe paa en Skrivfeil, eller der kan maaskee, som Raumer forklarer det (Palæst. S. 113) ved Juda forstaaes det Land, som hiinsides Jordan var taget i Besiddelse af Jair, der paa fædrene Side stammede ned fra Juda (s. Isr. Hist. II. S. 279). Asers Stamme endelig kom til at boe i en smal Landstrækning langs med Havet fra Karmel til „Storstaden Sidon," der dog aldrig, saalidt som „den faste Stad Tyrus" kom i Israeliternes Besiddelse *). Til Havet grændsede den blandt andre Punkter ved Aksib 19, 29, det nuværende Es-Zib imellem Akka og Tyrus, idet, som Evald bemærker, dens lange Kystland naturligviis altid var stærkt gjennembrudt af phæniciske Gebeter. I Nærheden af Tyrus (det nuværende Sur) fandt Robinson en stor Landsby ved Navn Kana, som han antager at være det gamle Kana 19, 28 i den nordlige Deel af Aers Land (forskjelligt fra Kana i Ga-

*) Israeliterne synes i Almindelighed kun at have besiddet Kysten fra Joppe til Karmel, medens hvad der laae Syd for Joppe tilhørte Philisterne og hvad de var Nord for Karmel Phænicerne.

liläa); men Berghaus anfører et Ekri-el-Kana S. for Sidon tæt ved Surafend, hvis Beliggenhed vilde passe endnu bedre (s. Evald II. S. 294 Anm.). Saaledes vare alle Stammernes Arvelodder ved Lodkastning udskiftede i Silo for Herrens Ansigt ved Indgangen til Forsamlingsteltet, og Josva tilligemed Præsten Eleazar og Israels Børns Stamfyrster vare nu færdige med at dele Landet 19, 51.

Paa Herrens Befaling blev dernæst de sex Fristæder udviste og afgivne i Overeensstemmelse med hvad der alt var bestemt ved Mose s. 4 Mos. 35, 12, og 5 Mos. 19, 3 fgd. Her skulde den uforsætlige Drabsmand finde Tilflugt for Blodhævneren. Allerede ved Indgangen til Bythinget, som altid var ved Stadsporten, maatte han da tale sin Sag for Stadens Ældste 20, 4, som efter at have hørt hans Forklaring indtil videre maatte anvise ham Bolig og ikke udlevere ham, med mindre han ikke kunde bestaae for den Domstol, som nærmere skulde undersøge Sagen 20, 6. Ellers var hans Liv sikkret i Fristaden, og efter den samtidige Ypperstepræsts Død kunde han uanfægtet vende tilbage til sit Hjem 20, 6. Jødiske Forfattere tilføie, at Stadens Beboere maatte sørge for at sætte Flygtningen i en Næringsvei uafhængig af Agerdyrkning, som han ikke kunde drive, og at Ypperstepræstens Moder pleiede at forsyne saadanne Folk med Føde og Klæder for at de ikke skulde bede til Sønnens Død. Døde Flygtningen i Fristaden, sige de, at hans Been først efter Ypperstepræstens Død bleve overgivne til hans Slægtninge for at blive begravede hos hans Fædre. Israeliternes Asylret adskilte sig fra andre Folkeslags i Oldtiden derved, at disse ikke gjorde Forskjel paa frivillige og ufrivillige Drabsmænd, men gjorde deres Helligdomme og Altre til Sikkerhedssteder for alle Forbrydere, medens Mose Lov tillader at tage en Morder fra Alteret til at døe s. 2 Mos. 21, 14. Saaledes faldt Joab

paa sine Gjerninger ved selve Herrens Alter s. 1 Kong. 2, 34. Til Fristæder helligedes Kedes i Galilæa (som her nævnes første Gang) paa Naphtalis Bjerg, Sichem paa Ephraims Bjerg og Hebron paa Juda Bjerg 20, 7, altsaa een i den nordlige, een i den mellemste og een i den sydligste Deel af Landet paa denne Side af Jordan ligesom paa hiin Side de tre allerede bestemte Stæder: Golan i Basan, Ramoth i Gilead og Bezer i Ørken paa det flade Land der hørte til Rubens Stammes Gebet mod Syd 20, 8. Forholdet af disse Stæders Tal viser, som Evald bemærker (II. S. 306) den store Udstrækning, som de østjordanensiske endnu mere nomadiserende Stammers Land maa have havt.

De sex Fristæder vare alle uden Undtagelse tillige Levitstæder, hvilke nu, 48 i Tallet, altsaa beregnede paa 4 for hver Stamme, skjøndt denne Fordeling ikke aldeles nøie blev gjennemført, bleve udtagne ved Lodkastning paa Levithøvdingernes Begjæring og overeensstemmende med Moses Anordning overgivne til de tre levitiske Hovedfamilier som deres Arvelod 21, 3. Af Kahathiderne erholdt først Arons Præsteslægt ikke mindre end 13 Stæder af Judas, Simeons og Benjamins Stammer, hvilke altsaa bleve de egentlige Præstestæder. Det er mærkeligt, at omendskjøndt Helligdommen endnu for en lang Tid forblev i Silo, fik alle Præsterne deres Eiendomme anviste i Juda og Benjamin med Undtagelse af een Stad (Ajin), der tilhørte den med Juda nær forbundne Simeon Stamme. Vi maae heri see en Styrelse af det Forsyn, som allerede havde bestemt Jerusalem til Helligdommens blivende Stad og sørgede endog forud for den Tid, da Juda Rige med Helligdommen skulde skilles fra de øvrige Israels Stammer og som Følge deraf maatte underholde alle Herrens sande Præster, medens Jeroboam og hans Efterfølgere toge sig selv Præster af alle Slags. Iblandt Præstestæderne ville

vi her foruden Hebron, der tillige var Fristad 21, 13 mærke os: 1) Esthemoa, som uden Tvivl er det nuværende Semûa omtrent 2 Miil S. for Hebron. „Det er, siger Robinson, en anseelig Landsby, beliggende paa en lille Forhøining med brede Dale rundt omkring, vistnok ikke skikket til stærk Dyrkning, men fuld af smaae og store Hjorder, alle godt i Stand. Vi gjorde Holdt under Oliventræerne i den lave sydlige Dal og vare glade ved engang igjen at erholde Melk og frisk Frugt til vort Middagsmaaltid. Efter Bordet droge vi igjennem og omkring Byen. Paa flere Steder saae vi Levninger af Mure, som vare byggede af meget store, paa Kanten glattede, men i Midten raae Stene. Vi maalte flere af de Sidste og fandt dem over 10 Fod lange. Disse gamle Grundmure synes at betegne Beliggenheden af en omfangsrig gammel Stad, sandsynlig, som jeg alt har viist, det gamle Testamentes Esthemoah" (s. Rob. II. S. 191). 2) Jutta, som endnu aldeles har bevaret sit gamle Navn og er nu en stor moderne muhammedansk Flække paa en lille Høi med Træer omkring omtrent midt imellem Semua og Hebron. Føreren fra Semua sagde Robinson, at der her ligesom hist findes gamle Grundstene og Mure. Ogsaa Robinson finder Relands Formodning, at *πόλις Ἰούδα* Luc. 1, 39 er en fordærvet Læsemaade eller blødere Udtale istedetfor *πόλις Ἰούτα* aldeles sandsynlig. Saaledes vilde denne Præstestad være Præsten Zacharias's og Elisabeths Hjemstavn og Johannes den Døbers Fødested (s. Robins. II. S. 193). 3) Anathoth i Benjamins Stamme 21, 18, som ei kan være nogen Anden end det Anâta, der findes en god halv Miil nordlig for Jerusalem. „Der kan ingen Tvivl være om, siger Robinson, at dette er det gamle Anathoth, Propheten Jeremias's Fødested, som Josephus lader være 20 Stadier fjærnet fra Jerusalem, og som Eusebius og Hieronymus ogsaa lægge i Ben-

jamins Stamme omtrent 3 romerske Miil fra samme Stad imod Norden“ (II. S. 319 fgd.). Anâta synes engang at have været en med Mure omgivet og befæstet Plads. Muren er tildeels bleven staaende, bygget af store hugne Steen og efter al Sandsynlighed gammel ligesom ogsaa Grundmurene af nogle Huse. En eller to Seiler fandtes imellem Ruinerne. Man har fra dette Punkt en vid Udsigt over den hele østlige Skraaning af Benjamins bjergige Landstrøg, hvori Jordandalen og den nordlige Deel af det døde Hav er indesluttet. Man seer herfra El-Râm (Rama), Dschcba (Gibea) samt hele den Egn, som Esaias i det 10de Kapitel peger paa ved Beskrivelsen af Sanheribs Tog til Jerusalem, idet han tilligemed Mikmas (det nuværende Mukhmâs) Rama, Sauls Gibea ogsaa nævner Anathoth (s. Es. 10, 28—30), hvilken Sidste endnu anføres som Præstestad Jerem. 1, 1. — De Stæder, som saaledes skjænkedes Præsterne, indbefattede tillige ligesom alle Levitstæderne hvad der kaldes „deres Overdrev“ og regnes efter 4 Mos. 35, 4. 5 til 1000 Alen paa hver Side af Staden eller 2000 Alen tværs igjennem. Dette var nødvendigt for Beboernes Qvæg s. 21, 2, medens Jordegodset, Agrene og Landsbyerne, der hørte til hver By, ikke kom dem tilgode, da de iøvrigt erholdt alle Naturalier i Tiender og Offer. Derfor hedder det udtrykkeligt, at medens Præsterne erholdt Hebron med dens Overdrev trindt omkring 21, 11, blev Byens Jorder med deres Landsbyer givet Kaleb til Eiendom 21, 12. Overdrevene (מִגְרָשִׁים, hvorpaa Qvæget drives ud s. Gesenius thesaur. p. 306), brugtes i Fællesskab og kunde derfor hverken sælges eller pantsættes af nogen.

De øvrige Kahathider, som vare Leviter uden at høre til Præstefamilien, fik 10 Stæder i Dan, Ephraim og den halve Manasse Stamme, deriblandt Fristaden Sichem, saa at den Første af Leviternes Slægter erholdt sin Lod i 5½ Stam-

mers Land, som udgjorde den sydlige og mellemste Deel af Landet paa denne Side Jordan 21, 20—26. Den anden Slægt, Gersoniderne fik i Isaskars, Asers og Naphtalis Stamme paa denne Side og i den halve Manasse Stamme paa hiin Side Floden 13 Stæder, deriblandt to Fristæder, nemlig Kedes i Galilæa og Golan i Basan 21, 27—33. Den tredie Slægt, Merariderne fik kun 12 Stæder deels i Sebulons, deels i Gads og Rubens Stammes Land, deriblandt de to Fristæder Bezer og Ramoth i Gilead 21, 34—40. Det fulgte af sig selv, at Levitstæderne ligesom Fristæderne maatte ligge spredte omkring i Landet 21, 42, for at Leviterne kunde opfylde deres Bestemmelse at være Folkets Lærere, Raadgivere o. s. v. uden dog at ophøre at leve i Samfund som en egen Stamme. Naar Michaelis bemærker, at Levitstæderne maae have været meget smaae paa Grund af Leviternes Antal ved Landets Indtagelse, saa tager han ikke i Betragtning, at Leviternes saavelsom alle Stammers Stæder vare beregnede paa Folkets fremtidige Formerelse. Desuden var det ikke bestemt, at Leviterne udelukkende skulde beboe deres Byer, men de kunde sælge og udleie Boliger ogsaa til andre og leve i Forbindelse med dem, ligesom de ogsaa selv kunde tage Bolig andetsteds, medens de dog beholdt den dem anviste Eiendom. Saaledes boede siden vistnok mange Præster og Leviter i og i Nærheden af Jerusalem for Templets Skyld. Af Domm. 20. see vi f. Ex., at Levitstaden Gibea var beboet af Benjaminiter, saa at den fremmede Levit ikke engang kunde faae Herberg der. Her boede siden ogsaa Saul og hans Familie og gjorde den til Kongeresidents, ligesom David en Tidlang i Præste- og Fristaden Hebron. Nogle af Levitstæderne bleve atter tagne af Kananiter f. Ex. Geser i Ephraim Stamme 21, 21 jf. Domm. , 29. 1 Kong. 9, 16 fgd. Derimod synes det, at andre dem uvedkommende Stæ-

der stundom ere blevne Præster og Leviter anviste f. Ex. Nobe s. 1 Sam. 21, 1 fgd. (s. Ewald II. S. 307). Saaledes havde nu alle Stammer faaet hver sin Deel, som Herren havde svoret at give deres Fædre, og de toge det i Besiddelse og boede deri med den Rolighed, som Herren skjænkede dem efter Seiren over deres Fjender, „saa der blev ikke eet Ord magtesløst af alle de gode Ord, som Herren havde talt til Israels Huus, men de gik allesammen i Opfyldelse“ 21, 43—45.

De østjordanensiske Stammers Tilbagetog. Josvas sidste Dage.

Efterat Landet paa denne Side af Jordan var udskiftet, afskedigede Josva de østjordanensiske Stammer med det Vidnesbyrd, at de, lydige mod Høvdingens Røst og Herrens deres Guds Bud, troligen havde staaet deres Brødre bi i den Række af Aar, som Kampen havde varet 22, 3. Nu, da Herren ogsaa havde givet deres Brødre Hvile, bød han dem derfor at vende tilbage, idet han formanede dem til fremdeles efter Mose Lov at elske Herren deres Gud, vandre i hans Veie, holde hans Bud, hænge fast ved ham og tjene ham af ganske Hjerte 22, 5. Ikke heller maatte de hjemvendende Krigere glemme at dele med de Tilbageblevne de store Skatte af Hjorder, Sølv og Guld, Kobber og Jern og Klæder, som de havde gjort til Bytte 22, 8, i Lighed med den Deling, som fandt Sted paa Herrens Befaling efter Midianiternes Overvindelse s. 4 Mos. 31, 27. Derpaa velsignede Josva dem og sendte dem hjem til deres Telte 22, 5. 7, som disse qvægdrivende Stammer vel endnu for en stor Deel beboede.

Men da de hjemvandrende Skarer vare komne til Geliloth ved Jordan, hvorved her rimeligviis maa forstaaes den Randslette, som omgiver Jordan ved det bekjendte Overgangssted, og hvortil ogsaa Gilgal, der selv et Sted kaldes Geliloth (s. Jos. 18, 17 jf. 15, 7), hørte, ligesom den saakaldte Bohens, Rubens Søns Steen som Mindesmærke for en Rubenit rimeligviis maa have ligget her (s. Josv. 18, 17) — saa byggede de et stort og anseeligt Alter ved Jordan, men dog uden Tvivl paa hiin Side af Jordan 22, 10. 11 („ligeoverfor Kanaans Land i Geliloth ved Israels Børns Vadsted“), saa det vel maa have været omtrent der, hvor siden Beth-Abara laae. Dette selvvalgte Alter satte Israels Børn i det egentlige Kanaan i saadan Bevægelse, at de samledes i Silo for at drage i Krig imod de efter deres Mening fra Herrens Dyrkelse Frafaldne, men sendte dog først Præsten Eleazars Søn Pinehas tilligemed 10 Stammefyrster til Gileads Land for at foreholde dem deres Troløshed og Oprør imod Herren 22, 16. De bragte Peors Brøde i Erindring s. 4 Mos. 25, 3 fgd. og den Plage, som derfor var kommen over Herrens Menighed 22, 17 iligemaade Akans Troløshed, og hvorledes han ikke heller var død ene i sin Misgjerning 22, 20. Og maatte Landet hiinsides ansees som besmittet, saa skulde det staae de Frastilte frit for at drage over „i Herrens Eiendoms Land og tage Arv med deres Brødre, naar de kun vilde holde sig til Herrens Alter alene 22, 19. De saaledes Tiltalte fralagde sig imidlertid paa det Høitideligste den Hensigt at ville skille sig fra Israels fælleds Gud og hans Dyrkelse. Tværtimod havde de bygget dette Alter for ogsaa i Fremtiden at vedligeholde Forbindelsen med Israels Middelpunkt. Det var derfor ikke bestemt til noget Slags Offer, men som en Lignelse af Herrens Alter 22, 28 sat til Minde og Vidne (i Lighed med Jakobs og Labans

Minde- og Vidne-Steen s. 1 Mos. 31, 52) om, at ogsaa de og deres Børn trods Jordans Adskillelse hørte til Israels Folk og havde Deel i Herren og hans rette Dyrkelse. Dette Svar tilfredsstillede fuldkomment saavel de udsendte Mæglere som Israels Børn „i Kanaans Land“ 22, 32; der taledes ikke mere om Krig, og Alteret fik Lov til at staae i Rubens og Gads Land under Navn af „Vidnet imellem os, at Herren er vor Gud“ 22, 34.

Efter Udskiftningen regjerede Josva Israel i Fred „en lang Tid“ 23, 1, som vi med Josephus og andre jødiske Forfattere, og idet vi sammenholde Kalebs bekjendte Alder ved Landets Indtagelse med Josvas Alder ved hans Død, kunne regne til henved en Snees Aar. Josephus siger, at han forestod Regjeringen i alt i 25 Aar. Da nu Josva var bleven gammel og bedaget, vilde han ligesom Mose i sin Tid paa høitidelig Maade tage Afsked med Israels Børn og lægge dem sine sidste Formaninger og Befalinger paa Hjerte. Derfor holdt han, hvad Lindberg kalder en Landdag, idet han sammenkaldte hele Israel, deres Ældste, Høvedsmænd, Dommere og Skrivere, og forestillede dem i en Tale, hvorledes Herren havde kæmpet for dem og ved Lodkastning ladet dem tilfalde som Arv saavel de allerede udryddede som de overblevne Hedningers Land „fra Jordan af indtil det store Hav mod Solens Nedgang“ 23, 4. Og saa fremdeles, vidnede han, vilde Herren fordrive Hedninger for dem, naar de vilde være stærke til at holde alt hvad der var skrevet i Moselovens Bog og ikke vige derfra til Høire eller Venstre, ei heller blande sig med de overblevne Hedninger og tjene disses Guder, men hænge fast ved Herren deres Gud, som de havde gjort indtil denne Dag og derfor havt hans underfulde Bistand, saa at ingen kunde staae dem imod, men een Mand af Herrens Folk kunde forfølge Tusinder 23, 10. Men dersom de ikke bleve ved,

som de havde begyndt, men indlod sig i Svogerskab med Hedningerne og paa anden Maade blandede sig med dem, saa vilde Herren ikke mere uddrive disse Folk, men de skulde blive Israels Børn til Snare og Fald, til en Svøbe over deres Sider og en Torn i deres Øine, indtil de selv gik Glip af det skjønne Land, som Herren havde givet dem 23, 13. See, jeg gaaer nu al Jordens Gang, sagde Josva, men Herrens Ord blev tilbage, og ligesom ikke eet af alle Hans gode Ord var blevet magtesløst, men ethvert gaaet i Opfyldelse indtil nu, saaledes vilde Herren ogsaa lade alle de onde Ord gaae i Opfyldelse og i sin Vrede ikke spare dem, der overtraadte Herrens deres Guds Pagt og tilbad andre Guder, men hastigen udrydde dem af Landet 23, 16.

Endnu engang samlede Josva alle Israels Stammer i Sichem som for Guds Ansigt 24, 1 og i den sidste Afskedstale, han holdt, gjenkaldte han Mindet om deres Slægts Historie lige fra „den gamle Tid (מֵעוֹלָם), da deres Fædre og deriblandt Tharah, Abrahams og Nachors Fader endnu boede hiinsides Euphrat og tildeels tjente andre Guder 24, 2. Herrens Førelser med Abraham, Isak og Jakob, Udfrielsen af Ægypten gjennem det røde Hav, som endnu mange af de Tilstedeværende i deres Ungdom havde været Vidner til 24, 7, Vandringen i Ørken, Seiren over Amoriterne paa hiin Side af Jordan saavelsom over Moabs Konge og Bileam, hvis Mund Herren afnødte Velsignelsen og dermed frelste Israel af hans Haand 24, 10, Overgangen over „denne Jordan“, Jerichos Indtagelse og de forskjellige kananitiske Folkefærds Overvindelse stilles Altsammen Israel endnu engang for Øinene. Naar her atter ligesom 2 Mos. 23, 28 og 5 Mos. 7, 20 tales om Gedehamser eller andre Insekter, som Herren havde brugt til baade hist og her at fordrive Folk, saa kan vi, ihvor haanlig end Ewald taler om de nuværende Bogstavtheologers

grovsandselige Forstaaelse, ikke andet end som vi allerede have gjort (s. Isr. Hist. II. S. 116) vise hen til, at noget Saadant virkelig ikke er noget Uhørt i Orienten. Evald selv bestyrker os deri, idet han tilføier II. S. 242: „dog har ogsaa et saadant Billede immer sin historiske d. e. erfaringsmæssige Grund, thi virkelig fordrev ofte sligt Utøi, naar det engang kom i uhyre Skarer, let et lille Folk i hede Egne.“ Mærkeligt maae vi i den Anledning finde det, hvad Bruce fortæller, at alle Indbyggerne i Landene fra Abyssiniens Bjerge til Nilens og Astaboras's Sammenstrømmen imod Nord engang om Aaret blive nødt til at skifte Opholdssted, for at deres Hjorder ikke aldeles skulle blive ødelagte af den frygtelige Abyssiniske Hundeflues Stik, og vi maae derved tænke paa Trudselen hos Esaias 7, 18, der ogsaa tager sit Billede fra denne Kjendsgjerning, naar det hedder, at Herren vil fløite ad Fluen, som er ved Ægyptens Floders Grændser og Bien, som er i Assyriens Land o. s. v. I al Fald var Kanaans Indtagelse ikke skeet ved Israels Sværd og Bue 24, 12, men Herren havde givet dem et Land, som de ikke havde arbeidet paa, Stæder, som de ikke havde bygget, Viingaarde og Oliehaver, som de ikke havde plantet, men nu kunde nyde Frugten af 24, 13 jf. 5 Mos. 6, 10. 11. Men hvad det nu og altid kom an paa, var, at de vilde lade alt Afguderi fare og tjene Herren alene. Her maatte de selv vælge, hvem de vilde tjene, og skjøttede de ikke om Herren, saa kunde de vælge de Guder, deres Fædre havde tjent hiinsides Euphrat, eller og Amoriternes Guder, i hvis Land de nu boede, men, sluttede Josva, jeg og mit Huus, vi ville tjene Herren! 24, 15. Hertil svarede Folket: langt være det fra os at forlade Herren og tjene andre Guder! og da Josva endnu forestillede dem, hvor umuligt det var at tjene Herren den alhellige og nidkjære Gud, naar de blev i deres Synder og Overtrædelser,

og hvilken Ulykke de vilde bringe over sig ved at vende sig fra ham, saa lød Folkets Røst atter: ingenlunde! thi vi vil tjene Herren 24, 21. Nu kaldte Josva dem selv til Vidner paa, at de havde valgt Herren til Gud og bød dem fra nu af at bortkaste alle fremmede Guder ganske i Lighed med Patriarken Jakob, som paa samme Sted bød sit Huus at skille sig ved de Fremmedes Guder, og da derefter Afgudsbillederne m. m. vare blevne ham udleverede, grov han dem ned „under den Terebinthe, som stod ved Sichem“ s. 1 Mos. 35, 2. 4. Saaledes sluttede Josva Pagt med Folket og foreholdt dem Lov og Ret i Sichem 24, 25. Hvad der var talt, indførte han i Guds Lovbog (jf. 5 Mos. 31, 24 fgd. s. Isr. Hist. II. S. 317) og reiste en Mindesteen paa Stedet under Træet, som stod ved Herrens Helligdom. Lindberg oversætter her med den arabiske Oversættelse: Egetræet, medens de Halvfjerdsindstyve og andre have: Terebinthen, hvilket Formen אַלָּה og אֵלָה som oftest synes at betyde. Jeg har tidligere gjort opmærksom paa Vanskeligheden i at skjelne mellem disse to Slags Træer i det gamle Testamente (s. Isr. Hist. I. S. 97 og 106), og hvad det berømte Træ ved Sichem angaaer, kaldes det her אַלָּה, men 1 Mos. 35, 4 אֵלָה og Domm. 9, 6 אֵלוֹן, og paa de tvende sidste Steder oversætter Lindberg det ved Terebinthe. I ethvert Tilfælde er det rimeligt at antage, at det har været det samme Træ eller Samling af Træer, som bekjendt allerede fra Abrahams Tid under Navn af More Lund s. 1 Mos. 12, 6 og besøgt igjen af Jakob s. 1 Mos. 35, 4, nævnet af Mose 5 Mos. 11, 30, nu helliges paany af Josva ved Pagtens Mindesteen saavelsom ved Herrens her opreiste Helligdom 24, 26, der maa have været flyttet fra Silo til Sichem i Anledning af dette Josvas sidste Møde med Folket ligesom allerede een Gang fra Gilgal s. Josv. 8, 33, med mindre man med Hengstenber-

vil antage, at Stedet selv med det hellige Træ, hvor Abrahams første Alter havde staaet, og hvor Jakob havde begravet Afgudsbillederne, udgjorde Helligdommen, idet der lægges Mærke til, at offret blev der ikke i Sichem (s. Hengstenb. Authent. d. Pent. II. S. 13 fgd.). Den nye Mindesteen skulde endnu være et Vidnesbyrd imod hele Folket („imod os"), som om den havde hørt alle Herrens Ord, som han talede med dem 24, 27. Og dermed lod Josva Folket fare hver til sin Arv 24, 28.

Rimeligviis kort efter disse Begivenheder døde Josva, Herrens Tjener 110 Aar gammel, og de jordede ham inden hans Arvs Landemærke ved Timnath-Serah, som ligger paa Ephraims Bjerg Norden for Gagas 24, 30. Denne Stad havde Israels Børn, efterat Landet i det Hele var skiftet, givet Josva efter hans eget Valg, og han havde befæstet Staden (s. 19, 49 fgd.). Den kaldes ogsaa Timnath-Heres s. Domm. 2, 8, men er ikke videre bekjendt. Omtrent paa samme Tid døde Eleazar, Arons Søn og blev begravet i det Gibea (eller den Høi), som hørte hans Søn Pinehas til og var ham ligeledes skjænket paa Ephraims Bjerg 24, 33. Dette Pinehas's. Gibea, mener Robinson, kunde søges i den Wadi-el-Dschib, som tilligemed en By af samme Navn findes omtrent midt imellem Jerusalem og Sichem omtrent en Miil sydlig for Seilûn (Silo) (s. Robins. III. S. 298). Iblandt de Gravhøie, som gjorde Omegnen af Sichem mærkelig, var ogsaa det Sted, hvor Israels Børn efter at have sikkret sig Landet, jordede Josephs Been paa den Agerlod, som Jakob fordum havde kjøbt af Hemors, Sichems Faders Børn s. 1 Mos. 33, 19, og som nu blev Josephs Børns Arvelod 24, 32, saaledes som Jakob i Aanden havde forudseet og forudsagt det 1 Mos. 48, 22. Allerede tidligere have vi havt Leilighed til at nævne Josephs Grav tilligemed Jakobs Brønd

(s. Isr. Hist. I. S. 201). Den ligger nær ved den Sidste omtrent en Fjerdingvei Østen for Staden Nablûs i en Kløft af Bjerget Garizim og staaer i stor Anseelse hos Muhammedanerne, som her have opført et Gravmæle paa deres Viis (see Robins. III. S. 329 ff. Schubert III. S. 152). Samaritanerne foregive ogsaa at kunne vise Eleazars, Ithamars, Pinehas's og andres Grave, dog hørte Robinson intet derom. Josvas Gravsted var endnu bekjendt i Hieronymus's Tid, men er siden tilligemed hans Residents gaaet i Glemme, medens derimod Navnet, han havde tilfælleds med den nye Pagts Fører, aldrig kan glemmes, men skal bevare ogsaa hans Ihukommelse, om hvem det hedder i Bibelrimkrøniken:

Vældig var Josva i Storm og i Strid,
Saa end ved hans Minde der bæves,
Frelser han var for Guds Folk i sin Tid,
Sit Navn bar han ikke forgjæves!

Begivenheder strax efter Josvas Død.

Ved Josvas Bortgang vare Israeliterne i Besiddelse af det dem forjættede Land, men ingenlunde i nogen rolig eller sikkret Besiddelse. Der var meget endnu for dem at gjøre, og alt kom an paa det Forhold, hvori de stod til Herren deres Gud. Endnu adspurgte de Herren, hvilken af Stammerne der først skulde drage op mod de stedse truende Kananiter, og Herren svarede: Juda skal drage op, see jeg har givet Landet i hans Vold Domm. 1, 1. 2. Juda tog da sin Broder Simeon med sig imod Løfte om siden at ville hjælpe denne lille

Stamme til sin Arvelod, og drog imod de nordlige Kananiter og Pheresiter, hvis Konge Adoni-Besek led et stort Nederlag i sin Stad Besek *) og blev paa Flugten taget til Fange og lemlæstet paa samme Maade som han efter sin egen Bekjendelse havde lemlæstet (rimeligviis for at gjøre dem udygtige til Krig) 70 fangne Smaakonger, der „maatte samle Smulerne under hans Bord“ 1, 7. Han førtes til Jerusalem, hvor han døde, og mærkeligt nok have de Halvfjerdsindstyve Josv. 10, 3 ogsaa Adoni-Besek istedetfor Adoni-Sedek, Konge i Jerusalem, saa det synes som om denne Konge har havt med Jebusiterne i Jerusalem at gjøre. Jerusalem blev paa det samme Tog beleiret, indtaget og opbrændt, men det maa, som Josephus beretter, kun have været den nederste Deel af Staden, medens den øverste Deel stærk befæstet deels ved Kunst, deels af Naturen, endnu var Israeliterne uindtagelig, thi 1, 21 høre vi, at Benjaminiterne, hvem den egentlig tilhørte, ikke kunde fordrive Jebusiterne derfra. Juda vendte sig dernæst mod Syd, hjalp Kalebs Familie til sin Ret i Hebron jf. Josv. 15, 13 fgd. og skaffede Kenitens, Moses Svogers Børn, som fra Palmestaden vare dragne op med Juda, Boliger i Juda Ørk Sønden for Arad 1, 16, hvor de siden boede som en omvankende Hyrdestamme under Navn af Rechabiter s. Jerem. 35, 9. 10 (jf. Isr. Hist. II. S. 14 fgd.). Ogsaa til Bedste for Simeon slog Juda efter Løfte Kananiterne, som længst imod Syd boede i Zephat, lyste den i Band og kaldte Stadens Navn Horma (jf. Isr. Hist. II. S. 244

*) Dette Besek maa vel have hørt til Judas Arvelod, endskjøndt Eusebius anfører to Stæder af dette Navn imellem Sichem og Skythopolis (Bethsean). Englænderen Sand skal have fundet en Flække kaldet Bezek to Mile vestlig for Bethsur (s. Winer Reallex. I. S. 179).

fgd.), og vendte sig derpaa imod Philisterne, hvem de vistnok kun for kort Tid fratog Stæderne Gaza, Askalon og Ekron 1, 18. Hele Bjerglandet toge de i Besiddelse, men Dalboerne, der havde Jernvogne, kunde de ikke fordrive 1, 19. Paa samme Tid udførte Josephs Huus et Tog imod det oprørske Bethel, fik en Mand af Staden til at skaffe sig Adgang dertil og slog den nu med skarpe Sværd, medens Manden, der havde hjulpet dem, fik Lov at gaae med hele sin Slægt og byggede i Hethiternes Land en ny Stad, som han efter Bethels gamle Navn kaldte Lus 1, 26.

Men uagtet disse enkelte Kraftyttringer viste Israel sig i det Hele svagt i Forhold til Kananiterne, og der var ikke een af Stammerne, som mægtede at fordrive Landets gamle Indbyggere, men de nøiedes med at gjøre dem skatskyldige og lade dem saaledes tværtimod Herrens Anordning boe iblandt sig 1, 27. 29. 30. 32. 33. Blandt de Stæder, som ikke bleve undertvungne, ville vi her lægge Mærke til Beth-Sean og Akko. Bethsan eller Beth-Sean d. e. Hvilens Huus laae indenfor Isaskars Grændser, men tilhørte Manasse, som endnu i Dommernes Tid ikke kunde undertvinge den 1, 27 jf. Josv. 17, 11. 16. Den blev kun bekjendt i Sauls Historie og efter Exilet fik den af Grækerne Navnet Skythopolis, som nogle forklare af en Koloni Skyther, som her skulde have nedsat sig s. Raumer Palæst. S. 148, andre, f. Ex. Reland og Gesenius, mene at være dannet paa græsk Viis af Sukoth, som laae i Nærheden, skjøndt paa den anden Side af Jordan (jf. Isr. Hist. I. S. 149 fgd.). Under Romerne blev Skythopolis den Største af Tistæderne og den Eneste V. for Jordan. Pompejus drog over Skythopolis fra Damaskus til Jerusalem. Makkabæeren Alexander Jannæus havde her en Sammenkomst med Cleopatra (s. Joseph Oldskr. XIII. 13. XIV. 3). I Eusebius's og Hieronymus's Dage var den en prægtig

Stad, blev et Hovedbispesæde og havde et berømt Kloster. Siden forfaldt den, men gjorde dog endnu i Aaret 1182 Saladin tapper Modstand, førend den i det følgende Aar blev indtaget, plyndret og brændt. Dens Herlighed er tilintetgjort, men dens gamle Navn er opkommen igjen i det nuværende Beisân, som ligger i den nedre Deel af Dalen Jesreel, hvor denne gaaer ud i Jordandalen. Det er nu en Landsby paa omtrent 70 til 80 Huse og ligger paa en Skraaning lidt ovenfor Jordandalen, ved hvis Beskrivelse vi alt have omtalt denne Byes skjønne Beliggenhed. Afstanden fra Jordan er omtrent 1 Miil, fra Tiberias 4 Miil, fra Nazareth ligesaa langt og fra Zerin (Jesreel) omtrent halv saa langt *). Indbyggerne i Beisân omtrent 200 i Tallet beskrives som fanatiske Folk og temmelig farlige for Reisende. Ruinerne af den gamle Stad ere efter Burckhardt af betydelig Udstrækning; den har været bygget langs med Bredderne af Bækken, som under Navn af Wadi Beisân løber derigjennem, og maa have havt et Omfang af næsten en halv Miil. Hovedlevningerne ere store Hobe af sorte hugne Steen, med mange Grundmure af Huse og Fragmenter af nogle faa Søiler. Irby og Mangles fandt her et Theater med en Front paa 180 Fod og udenfor Murene udhulede Grave med adskillige endnu forhaanden værende Sarkophager og nogle Døre, som endnu vel vedligeholdte hang i deres gamle Steenhængsler. Byens Akropolis eller Fæstningsbakke er en rund Høi, paa hvis Top findes Spor af dens tidligere Mure. To Bække gjøre den næsten

*) Naar Jesus paa Tredicdagen efter at have været ved Bethabara var tilstede ved Brylluppet i Kana Joh. 2, 1, saa maa han paa den korteste Vei til Nazareth være reist gjennem Jordandalen til Bethsean og derfra gjennem Jesreel Dalen videre, hvilket udgjør omtrent 15 Mile eller tre stærke Dagreiser.

til en Øe, og over den Ene sees en skjøn romersk Bro. Paa den venstre Bred af Bækken er en stor Khan, hvor Karavanerne udhvile, som drage den korteste Vei fra Jerusalem til Damaskus, idet de gaae over Jordan nedenfor Søen Tiberias (s. Robins. III. S. 407 fgd. Raumer Palæst. S. 147 fgd.).

Som en Stad, hvis Indbyggere Aser ikke fordrev, nævnes blandt andre Akko, og om denne mærkelige Søstad ved det modsatte Endepunkt af Sletten Jesreel maae vi endnu anføre noget. Det er den, som nu saavelsom i Middelalderen er bekjendt under Navn af Acre (hos Grækere og Romere Ptolomaïs), men af Araberne endnu kaldes med det gamle Navn Akko eller Akka. Den ligger paa Nordsiden af den Bugt, som Havet danner Nord for Bjerget Karmel og har været berømt som den bedste Havn paa hele Kysten, skjøndt den nu ikke skal være saa god som fordum, hvorfor større Skibe heller lægge an paa den anden Side af Bugten ved Haipha lige under Karmel. Ligesom Akko, den sydligste phæniciske Stad, i Oldtiden trodsede Israeliterne, saaledes var den i Korstogenes Tid et Tvistens Æble imellem Christne og Muhammedaner, og blev den sidste Fæstning, som disse tilbageerobrede i Aaret 1291, hvorved 60,000 Christne omkom. I Aaret 1517 blev den erobret af Tyrkerne. I den nyere Tid trodsede den som bekjendt Napoleon Buonaparte og satte Grændse for hans Erobringer. „Nær ved Staden, hedder det i Kellys: Syria and the holy land p. 345," er der endnu et Bjerg, som har Navn efter Richard Løvehjerte, og hvorfra Napoleon pegende paa Acre sagde til Murat: „Østens Skjæbne afhænger af denne usle By." Konstantinopel og Indien, et nyt Keiserdømme i Østen og en Forandring i hele Verdens Skikkelse! I otte Timer førte han sine Veteraner til Stormen, i elleve Timer udholdt han de fortvivlede Indhug af Mamelukernes Sabler. Britiske Soldater under Sir Sid-

ney Smith kom de Beleirede til Hjælp, Ruinerne af en sprængt Vold tjente til Brystværn, Spidserne af Britiske og Franske Bajonetter rørte ved hinanden, og Standarternes Spydstager stødte sammen. De Kjækkeste af hans Officierer bleve dræbte, og Legemerne af døde Soldater laae rundt omkring og raadnede under den brændende Sol. Paschaen (Dschezzâr, Slagteren *) sad ved Indgangen til sit Palads omringet af en Hob blodige Hoveder og uddeelte Penge til alle dem, som bragte Hoveder af Franskmænd, og han, som var bestemt til at kuldkaste enhver Throne i Europa, blev overvundet under Acres Mure. Staden udholdt atter en lang og blodig Beleiring af Ibrahim Pascha, og da den faldt i hans Hænder, blev den overgivet til Plyndring og Brand. Han var meget stolt af sin Erobring og ansaae sig derved gjort lige med Napoleons Berømmelse. Staden blev opbygget igjen paa hans Befaling og befæstet med Kunst og Indsigt af Suleiman Pascha (forhen Oberst Sève), og den blev anseet for uindtagelig indtil det Øieblik, da den forbausende Tidende kom til Europa, at den var bleven taget efter faa Timers Bombardement af den allierede Flaade i Aaret 1840." Staden er smudsig, slet bygget, og dens Havn nu kun middelmaadig. Den har omtrent 15,000 Indvaanere. Tæt S. for den falder den lille Flod Nahr Namân gjennem en frugtbar Slette ud i Havet. Det er den gamle Belus berømt ved Glassets Opfindelse, som her ved et bekjendt Tilfælde lykkedes Phænicerne, og da den hebraiske Sihor Libnath, der angives som nordlig Grændse

*) "Han beleirede nemlig her forgjæves den berygtede Ali Pascha, der fra Acre som fin utilgængelige Røverkule gjennem en heel Menneskealder udstrakte sit Jernspiir over Syrien og erhvervede sig det udtryksfulde Tilnavn: Slagteren" s. Grundtvig Verdenshist. I. S. 194.

for Asers Stamme Josv. 19, 26, kan betyde Glas-Flod (s. Gesenius s. v.), er det sandsynligt, at det har været den samme Flod.

At Israels Børn ikke kunde fordrive Kananiterne fra deres Landemærker, kom af, at de ikke for Alvor vilde, men fandt det mageligere at gjøre dem skatskyldige i Landet, hvoraf snart fulgte andre Forbindelser, der maatte blive Guds Folk til Skade. At saadan Overtrædelse eller Omgaaen af Herrens Anordning allerede fandt Sted i Josva Dage, sluttes med Rette af hans sidste Tales straffende og advarende Indhold. Ikke heller lod Herren det mangle paa tidlig Advarsel. Der skete en Aabenbarelse af den Herrens Engel, som havde ført Israel op fra Ægypten, paa et Sted ikke langt fra Gilgal 2, 1, og det blev ved denne Aabenbarelse forkyndt Folket, at siden de ikke havde hørt Herrens Røst; der forbød dem at slutte Forbund med Landets Indbyggere og skaane deres Afgudsaltre, saa vilde Han ikke heller uddrive dem for dem, men de skulde blive dem til Modstandere og deres Guder dem til Snare 2, 3. Dette vakte endnu Folket til Bod, og Stedet, hvor Folket opløftede sin Røst og græd, blev deraf kaldet Bokim (d. e. de Grædende) og blev som Sted for en særegen Gudsaabenbarelse undtagelsesviis helliget ved et Offer til Herren 2, 5 i Lighed med Gideons Offer i Ophra 6, 26. Manoahs i Zora 13, 19 (s. om disse Offringer udenfor den egentlige Helligdom: Hengstenb. Authent. d. Pent. II. S. 40 fgd.). I det Hele tjente Israel dog Herren, saalænge Josva levede og efter ham de Ældste, som havde seet Herrens Storværk 2, 7. Men da denne hele Slægt var samlet til sine Fædre og en anden Slægt var kommen op, der ikke saaledes som Dienvidne kjendte Herren og hans Gjerninger, saa gjorde Israels Børn hvad ondt var i Herrens Dine, idet de begyndte at vandre efter de Folks Guder, som boede trindt

omkring dem. De forlod Herren og tjente Baal og Astharoth 2, 13. Baal og Astharoth (Astarte) vare de phœniciske Hovedguder, den Mandlige og Qvindelige vistnok oprindelig svarende til Sol og Maane. Hos Grækere og Romere sammenlignes Astarte snart med Juno ligesom Baal med Jupiter, snart med Venus, snart med Luna eller Selene. Sammenligningen med Venus eller Aphrodite beroer vistnok paa, at den qvindelige Guddom dyrkedes under Priisgivelse af unge Qvinder, som Kjærligheds eller Fødsels Gudinde. Denne vellystige Gudsdyrkelse havde Phœnicerne tildeels fælleds med Philisterne og forplantede den til deres Kolonier saasom Karthager, Numider o. a. De phœniciske og puniske Navne, som ere dannede ved Sammensætning med Baal og Astarte, ere bekjendte saasom Ethbaal (Jesabels Fader), Hannibal, Hasdrubal, Abdastartus, Delæostartus o. fl. (s. Winer Realler. I. S. 108. 118). Indbudne af deres kananitiske Vasaller og Naboer og snart Svogre, Svigerfædre og Svigersønner til saadanne Afguders vellystige Offerfester, bleve Israels Børn efterhaanden forledte til lignende Gudsdyrkelse. „De toge de kananitiske Folks Døttre til Hustruer, gav deres egne Døttre til deres Sønner og tjente deres Guder“ 3, 6. Først gjorde de sig vel Billeder af deres egen Gud ligesom fordum i Ørken, men siden troede de ogsaa at sikkre sig Lykke og Velsignelse i Landet ved tillige at dyrke dets Guder, saa de tjente Baâlerne 2, 11 og paadroge sig derved endnu i høiere Grad Herrens Vrede, ligesom deres Sæder og borgerlige Liv tilligemed det Religieuse mere og mere udartede. Josephus siger (Oldskr. V. 2): De vare kjede af at føre Krig, og som de besad stor Rigdom, forfaldt de til Vellyst og Overdaadighed, vilde ingen Orden vide af og vare Guds Lov ulydige —— Regjeringen var ganske forfalden, Raadet havde ingen Myndighed, ingen Øvrighedspersoner bleve udvalgte i de Afdødes

Sted, og enhver søgte sin egen Fordeel." Til denne Tid henfører Josephus den Begivenhed, som gav Anledning til en Borgerkrig i Israel, og skjøndt denne saavelsom Exemplet paa Billeddyrkelse i Israel først fortælles i Anhanget til Dommernes Bog, er det dog vist rigtigt med L. Müller (Bibelhist. I. S. 98) og de fleste Nyere (s. Hengstenb. Authent. d. Pent. II. S. 94) at henvise disse Begivenheder til den tidligere Deel af denne Periode som talende Exempler paa hvor vidt Israel var afveget fra Herrens Vei.

Exempler paa den tiltagende Fordærvelse.

En Mand fra Ephraims Bjerg ved Navn Micha havde frastjaalet sin Moder 1100 Sekler Sølv og derved paadraget sig hendes Forbandelse over Tyven. Derfor bekjendte han sin Gjerning og fik nu af den svage Moder Velsignelse for Forbandelse tilligemed den Bestemmelse, at Sølvet skulde paa hans Vegne helliges Herren til et skaaret og støbt Billede, der blev forfærdiget af en Guldsmed og opstillet i Michas Huus, hvor han indrettede sig et formeligt Huuskapel (et Gudehuus) i Lighed med Gudshuset i Silo, idet han for det til saadant Brug bestemte Sølv anskaffede sig Ephod og Theraphim og installerede uden Videre en af sine egne Sønner som sin Præst s. Domm. 17, 1—5. Ephod var, som bekjendt, Præstekjortlen, men blev i Billeddyrkelsen ikke anvendt til at beklæde Præsten, men Afgudsbilledet, der her var baade skaaret og støbt, hvilket Hengstenberg forklarer saaledes, at Billedet var udhamret af Smeden, men Foden dertil støbt. Ved Theraphim, som ellers betegner smaae Afgudsbilleder,

forstaaer Hengstenberg her en Efterligning af de 12 Ædelstene, som udgjorde Urim og Thummim i Præstekjortlens Brystsmykke (Choschen) s. Isr. Hist. II. S. 131, og det Hele har saaledes været en Efterligning af den ypperstepræstelige Dragt, i hvilken Skikkelse man haabede at kunne have et Huusorakel og ved Hjælp af en Præst adspørge Gud for at faae godt Raad og Varsel ligesom det i Tabernaklet stete i det Store *) s. 18, 5. 6. Man handlede altsaa, ogsaa hvad Gudsdyrkelsen angaaer, efter Behag 17, 6, men holdt sig dog efter Omstændighederne saa nær som muligt til Traditionen om den sande Gudsdyrkelse, og da derfor Micha hændelsesviis fik fat paa en ung Levit, der havde opholdt sig som Fremmed i Bethlehem og derfor regnedes til Judas Slægtskab 17, 7 **), men nu reiste for at leve som Fremmed, hvor det kunde træffe sig, og paa Reisen kom til Ephraims Bjerg, saa bevægede han denne til at blive hos ham for Kost og Løn som Præst og Fader 17, 10, og efter at have lagt Fuldmagten i Levitens Haand, sagde han med Tilfredshed, nu veed jeg, at Herren maa blive mig god, siden jeg har en Levit til Præst 17, 13. Havde han kunnet faae en Præst af Arons Familie, vilde han have anseet det for endnu bedre, og han afgiver i det Hele et Exempel paa en raa overtroisk, men selvraadig Efterligning og Anvendelse af den sande Gudsdyrkelse, som i Israel altid gik forud og banede Vei for den egentlige Afgudsdyrkelse.

---

*) Jahn (Archäolog. III. S. 506) gjør opmærksom paa, at Theraphim efter syrisk Etymologi hænger sammen med: at undersøge, adspørge.

**) Vi see heraf, at Leviterne, som ellers havde deres egne Stæder, ogsaa kunde tage Bolig andetsteds, og i det Hele regnedes til den Stammes Slægt, hvori de boede, saa at der kunde være judaitiske, ephraimitiske Leviter o. s. v. (s. Hengstenberg Authent d. Pent. II. S. 69 fgd.).

Paa samme Tid var det nu, at Daniterne bleve haardt trængte af Amoriterne fra Dalene af s. Domm. 1, 34, og de besluttede derfor at skaffe sig selv en ny Arvelod, som de i Nødsfald kunde tye til.

Fra Zora til Esthaol, som hørte til deres Hovedstæder, s. Josv. 19, 41, og hvoraf den Første blev bekjendt som Samsons Fødested s. Domm. 13, 2 og endnu findes under Navn af Zurah som Ruinsted paa et høit Bjerg ikke langt fra det Ain Schems i Dalen, der rimeligviis er Bethsemes, medens derimod intet Spor har været at finde af Esthaol (s. Rob. II. S. 594 fgd. og 599. III. S. 227) — udsendte de fem Krigsmænd af deres Slægt for at udspeide Landet 18, 2. Disse overnattede i Michas Huus paa Ephraims Bjerg, og da de havde kjendt den unge Levit paa Maalet og hørt, at han var Præst, bad de ham at adspørge Gud for dem for at faae Lykke paa Reisen, hvilket han ogsaa gjorde og spaaede dem det Bedste. I Lais høit oppe i det nordlige Kanaan fandt de et Folk, som i en Stad ved Navn Lais boede roligt og trygt efter Sidoniernes Skikke, uden Tvivl en Koloni fra Sidon, men isoleret fra Moderstaden 18, 7. Ved Hjemkomsten opmuntrede Speiderne deres Landsmænd til ved et Overfald at bemægtige sig dette aabne og tillige frugtbare Land, som Gud havde givet i deres Haand 28, 10. Sexhundrede Mand af Dans Slægt rykkede nu op rustede til Krig. Paa Veien efterlod de sig først et Minde ved Kirjath Jearim i Juda, hvor et Sted siden den Tid blev kaldet Dans Leir 18, 12. Men da de paa Ephraims Bjerg kom til Michas Huus, blev de af Speiderne underrettede om den private Helligdom, som her fandtes og besluttede paa Røverviis at tage den med dem i Haab om, at det skulde bringe dem Velsignelse. Medens Hæren stod udenfor Porten, gik Speiderne ind i Levitens Bolig og borttog alle de hellige Sager. Da

nu Præsten, som opholdt sig udenfor hos Krigerne, tiltalede dem derfor, bød de ham at tie og følge med som Fader og Præst for en heel Stamme og Slægt i Israel istedetfor een Mands Huus 18, 19. Med Glæde tog den egennyttige Præst mod dette Tilbud og drog med; Micha satte med sine Folk efter Røverne og foreholdt dem ligesom Laban fordum Jakob s. 1 M. 31, 30, at de havde taget hans Guder samt Præsten, men truet paa Livet af de langt stærkere Daniter maatte han vende tilbage med uforrettet Sag 18, 26. Lais blev nu taget, Folket slaget med skarpe Sværd og Byen brændt, men siden igjen opbygget og kaldet Dan, og her indrettede denne danitiske Koloni paa Michas Viis sin Billeddyrkelse som separatistisk Gudsdyrkelse under Præsten Jonathan, der kaldes Søn af Manasses Søn Gerson 18, 30, medens der dog er adskilligt, som taler for hvad f. Ex. Vulgata og en Deel Haandskrifter af de Halvfjerds antager, at Manasse er en Skrivfeil for Mose, saa at den omflakkende lovløse Levit maaskee har været en forulykket Sønnesøn af den store Lovgiver selv! Denne selvgjorte Præstefamilie holdt sig imidlertid lige indtil Landflygtighedens Tid 18, 30, og den dertil hørende Billeddyrkelse, som fandt Sted til Trods for den rette Gudsdyrkelse i Silo 18, 31, kunde vel ogsaa bestaae ved Siden af Kalvedyrkelsen, som under Jeroboam fik et af sine Hovedsteder i Dan s. 1 Kong. 12, 29. Om dette Ny-Dans Beliggenhed ved en af Jordans Kilder have vi allerede talt. At den laae i Dalen ved Beth-Rehob 18, 28, passer godt til den i 4 Mos. 13, 24 angivne Reiseroute „fra Ørken Zin til Rehob“, hvilket saaledes omtrent kan svare til den almindelige Grændsebestemmelse: „fra Dan til Beersaba.“

Et andet Exempel paa hvorledes det gik til i de Dage, da „der ingen Konge var i Israel“ 19, 1, og da Ærbødigheden for Loven var paa Vei til at uddøe tilligemed den sidste

Levning af Josvas Samtid, fortælles ligeledes i Anhanget til Dommernes Bog. En Levit opholdt sig ligesom Michas Præst, som Fremmed ved Siden af Ephraims Bjerg og havde taget sig en Hustru fra Bethlehem i Juda, men hun „blev ham utro" og vendte tilbage til sin Faders Huus 19, 1—3. Det er ikke rimeligt, at hun havde bedrevet Hoer, hvilket Udtrykket egentlig betyder, thi det strider imod østerlandsk Skik, at hun i dette Tilfælde blev saa vel modtaget i sit Hjem, og at Manden uden at paaføre hende Straf hentede hende tilbage, hvorimod det er ganske i østerlandsk Orden, at hun, naar hun af andre Grunde havde maattet forlade Manden, finder en Tilflugt hos Forældrene. Josephus fortæller det som en Uenighed, der var opstaaet og havde gjort hende kjed ad Manden. De Halvfjerdsindstyve have i Oversættelsen, at hun var bleven vred paa ham. Men Manden drog efter hende for at „tale til hendes Hjerte om at føre hende tilbage" 19, 3, og blev venskabelig modtaget af Svigerfaderen, som beværtede og holdt paa ham i tre Dage og rimeligviis, som Josephus føier til, stiftede Enighed imellem Ægtefolkene. Den fjerde Dag var han allerede færdig til Afreisen tidlig om Morgenen, men Svigerfaderen fik ham til at spise og siden til at blive Natten over. Den femte Dag overtalte Svigerfaderen sin Gjæst ligeledes til at blive efter Middag og sagde saa atter til ham: Bliv dog Natten over, det lakker ad Aften og Dagen hælder — imorgen kan I komme tidlig op til Eders Reise 19, 9; men nu vilde Svigersønnen ikke opsætte Afreisen længer, men drog afsted med sine to sadlede*) Esler samt

*) Ridesadler havdes vistnok ikke dengang. Kameelsadlen, der ligesom nu tjente til Qvinders og Børns Transport, var ganske anderledes indrettet, men ogsaa paa Esler blev lagt et Dække eller anbragt en Slags Kurv, som man seer af de ægyptiske Afbildninger, for at tjene til Menneskers eller Varers Befordring.

Medhustruen og en Dreng, vistnok i den Hensigt, som ofte er de Reisendes Maade i Orienten, at komme et Stykke paa Veien før Solens Nedgang, for næste Dag des sikkrere at kunne naae sit Maal. Da de kom til Jebus d. e. Jerusalem 19, 10, hældede Dagen allerede stærkt, og Drengen foreslog sin Herre at tage fra Veien ind i denne Stad og blive Natten over 18, 11. Men Herren vilde ikke tage ind i en fremmed ikke israelitisk Stad, men drev paa Reisen for at naae enten til Gibea eller Rama, begge Stæder i Benjamin Stamme og liggende tæt ved hinanden en god Miil Nord for Jerusalem omtrent paa Halvveien imellem Bethlehem og Ephraims Bjerg. Naar man fra Jerusalem reiser imod Nord lidt Østen for den almindelige Vei til Nabulûs, kommer man over Bjergrygge og dybe Kløfter snart til den lille By Dscheba og en halv Times Vei Vesten for denne ligger Er-Râm paa et meget fremtrædende Punkt. Det er en ussel By med faa Huse, der om Sommeren fordetmeste ere forladte. Men store firkantede Stene og endogsaa Søiler ligge strøede omkring paa Markerne, hvoraf man kan slutte sig til et gammelt Sted af nogen Betydenhed. Efter Hieronymus laae Rama i Benjamin nærved Gibea, 6 romerske Miil (omtrent een Dansk) fra Jerusalem henimod Bethel, hvilket ganske passer til Er-Râms og Dschebas Beliggenhed s. Robins. II. S. 266 fgd. Om Dscheba, som Robinson efter den nøieste Undersøgelse har erkjendt for Sauls Gibea i Benjamin, vil vi anføre hans egen Beskrivelse. „Den ligger paa en lav kegleformig eller afrundet Ophøining af den brede Bjergryg. Denne falder efterhaanden, ligesom alle de Øvrige, af imod Jordandalen og udbreder sig nedenfor Byen i en skjøn Skraaslette med Kornmarker, hvorpaa Kornet nu (den 4de Mai) var halv modent. Udsigterne til det døde Hav, Jordan og de østlige Bjerge vare her endnu mere omfattende, medens vi tværs over

den dybe Kløft imod Nord kunde see den nærmeste By paa vor Vei, Mukhmås, det gamle Michmas, hvilken ligger ligeoverfor Dscheba omtrent i nordøstlig Retning. Byen Dscheba er lille omtrent af samme Størrelse som den allerede Beskrevne og ligger halv i Ruiner. Iblandt disse seer man leilighedsviis store hugne Steen, som bære Mærker af Ælde. Her ligger ogsaa Ruinen af et fiirkantet næsten massivt Taarn og en lille Bygning, som har Udseende af en gammel Kirke. To Nætter før vor Nærværelse havde Røvere hjemsøgt Byen, vare trængt ind i de fornemste Indvaaneres Huse og havde saaret dem med Sværd. Nu var alle Mændene ude paa Randsagning, og vi traf kun Qvinderne hjemme" (s. Robins. II. S. 324 fgd.).

Her var det altsaa, at Leviten med sit Følge ved Solens Nedgang tog ind for at blive Natten over; men skjøndt han satte sig paa Stadens Torv, rimeligviis ved Porten, var der ingen, som tog dem tilhuse 18, 15. Strax efter kom hjem fra Marken en gammel Mand, der opholdt sig som Fremmed i Gibea og ligesom Leviten var fra Ephraims Bjerg, og da han saae den Veifarende under aaben Himmel og hørte, at det var en Landsmand og en Levit, som tjente*) ved Herrens Huus (i Silo) 19, 18, og, skjøndt han havde baade Straa og Foder til Eslerne og Viin og Brød til sig og sine Ledsagere og intet forlangte uden Huusly, ikke havde kunnet erholde dette, saa lyste Ephraimiten Fred over ham, tog ham i sit

*) הֹלֵךְ i Forbindelse med Herrens Huus kan betyde: *at have at gjøre dermed* s. Gesenius thesaur. s. v. jf. Hengstenb. Authent. des Pent. II. S. 70. Lindberg oversætter: nu gaaer jeg til Herrens Huus. Stedet viser, at Leviterne, skjøndt adspredte i Landet, dog gjorde Tjeneste ved Helligdommen i Silo, der iøvrigt selv laae i Ephraims Land.

Huus og beværtede ham og hans Følge paa det Bedste 19, 21. Men snart blev Huset omringet af Bymændene, som vare Skarnsfolk og gjentog det bekjendte Optrin fra Sodoma. Husets Eier søgte ligesom Lot fordum at holde dem tilbage og vilde heller opoffre Qvinderne, Medhustruen tilligemed hans egen Datter, som var Jomfru, til deres dyriske Lyster, naar de kun ikke vilde gjøre nogen Ulykke paa hans Gjæst. Leviten selv førte sin Medhustru ud til dem, og de skjændede hende og handlede skammelig med hende hele Natten igjennem 19, 25. Ligesom Herodot fortæller I. 8, at Thessalerne, da de hærjede Phocis, skjændede nogle Qvinder tildøde, saaledes er det vel ogsaa skeet her i dette Sodoma jf. 20, 5; thi om Morgenen laae den Ulykkelige død foran Gjæstevennens Huus, hvortil hun, som Josephus udfylder, havde slæbt sig tilbage. Leviten tog nu det døde Legeme med sig hjem, huggede det i tolv Stykker og sendte disse om i hele Israels Land naturligviis med en kort Beretning om hvad der var foregaaet, men hver, som saae det, sagde: Saadant er hverken skeet eller seet fra den Dag Israels Børn drog op fra Ægyptens Land indtil denne Dag; lægger det paa Hjerte, giver Raad og siger frem! 19, 30. Endnu var der saameget Sammenhold i Folket, at dette kunde blive en Menigheds Sag; alle Israels Børn droge derfor ud, og Menigheden som een Mand ligefra Dan til Beersaba saavelsom fra Gileads Land samledes for Herren i Mispa 20, 1, som laae i selve Benjamins Gebet f. Josv. 18, 26, hvor Dommen skulde holdes for strax at kunne bringes i Udøvelse imod de Skyldige (f. Hengstenberg Authent. d. Pent. II. S. 45). Stedet er berømt i det gamle Testament som Samlingsplads for Folket. Her saavel som i Bethel og Gilgal dømte Samuel Israel f. 1 Sam. 7, 16, her blev Saul ved Lodkastning udvalgt til Konge f. 1 Sam. 10, 17 fgd., og at denne By maa have ligget i Nærheden af

Rama, sees af 1 Kong. 15, 22, hvor det fortælles, at Kong Asa førte Træ og Stene fra Rama for dermed at befæste Mispa jf. 2 Krøn. 16, 6. Navnet, som den har tilfælleds med flere Stæder, betyder en Varde, Speideplads og betegner den som høit beliggende, og i 1 Makkab. 3, 46 angives dens Beliggenhed: „ligeoverfor Jerusalem" (κατέναντι Ἱερουσαλημ), saa at den rimeligviis maa have været i Sigte fra Jerusalem. Dette, mener Robinson, passer paa intet andet Punkt saa godt som paa det saakaldte Nebi Samvil (omtrent en Miil N. V. for Jerusalem og ligesaa langt S. V. for Gibea), der har været anseet for Samuels Rama, hvor han ogsaa blev begravet, men som langt rimeligere er det gamle Mispa (s. Robins. II. S. 361 fgd.). Det er det meest fremragende Punkt i hele Egnen, paa Toppen seer man en lille usel By og en forfalden Moskee, som baade Jøder, Christne og Muhammedaner troe, bedække Propheten Samuels Grav, hvoraf ogsaa Stedet har sit Navn. Fra Moskeens Tag har man en meget vid og omfattende Udsigt. Imod Sydost seer man Jerusalem, Oliebjerget, Frankerbjerget og en stor Deel af den østlige Skraaning tilligemed Bjergene paa hiin Side af Jordan og det døde Hav. Imod Nordvest ligger den frugtbare Slette ved El-Dschib (Gibeon), umiddelbar nedenunder og videre naaer Øiet ud over en vid Strækning saavel af den store Kystslette som af Middelhavet selv. Ved klart Veir kan Jaffa tydelig sees herfra (s. Robins. II. S. 356 fgd.). Her i Nærheden var det, at den berygtede Røverhøvding Abu Gosch for en Deel Aar siden huserede og, idet han havde gjort henved 40000 Beduiner afhængige af sig, beherskede hele Egnen, ja truede endog med at bemægtige sig Jerusalem. I Aaret 1829 stødte Missionærerne Gobat, Kugler og Nikolaisen paa en Reise fra Joppe til Jerusalem paa ham, men da de betroede sig til hans Gjæstfrihed, gjorde han dem ikke alene intet Ondt,

men beværtede dem paa det Bedste og tog venlig Afsked med dem. Richardson fortæller om et lignende Besøg hos ham (s. Calwer Bibl. Geogr. S. 36 fgd. Kelly: Syria and the holy land p. 358 etc.).

I Mispa mønstrede Overstерne Israels Børn, og der var 400000 Mand tilfods rustede til Krig 20, 2. Denne Folkeforsamling kunde ikke blive ubekjendt for Benjaminiterne, men det lader ikke til, at de toge Notits deraf eller selv gav noget Møde 20, 3. Den levitiske Mand derimod fremførte sin Klage og forestillede den Skjændsel, som var gjort i Israel med hiin sodomitiske Gjerning 20, 6, og Folket besluttede som een Mand at hævne den. Efter at have sørget for Hærens Proviantering rykkede de imod Staden, men førend de begyndte Krig, sendte de Bud til alle Benjamins Slægter med Opfordring til godvillig at udlevere de Skarnsfolk i Gibea til Dødsstraf, at det Onde kunde blive udryddet af Israel. Men Benjamins Børn vilde ikke høre deres Brødre og samlede sig ligeledes til Krig for Gibea 20, 13. 14. De udgjorde 26000 rustede Krigere foruden 700 udsøgte Mænd, der stilledes af Gibea selv, og i denne Hær fandtes der 700 udsøgte Mænd, som vare keithaandede (אִטֵּר יַד יְמִינוֹ ɔ: forhindrede fra at bruge den høire Haand), og som derfor havde øvet sig i at bruge Slyngen *), hvormed de traf paa et Haar 20, 16. Maaskee var der ogsaa saadanne iblandt dem, der ligesom de benjaminitiske Helte i Davids Tid kunde bruge baade høire

*) Slyngen var et gammelt Vaaben, hvis Opfindelse Grækerne tilskrive Phænicerne, Israeliternes Naboer. Dens Brug er, som vi see af Strabos Beskrivelse af de balcariske Slyngekastere, i Oldtiden bleven drevet til stor Fuldkommenhed. Iblandt Israeliterne synes især Benjaminiterne at have udmærket sig ved denne Færdighed.

og venstre Haand med Stene, Pile og Bue (s. 1 Krøn. 12, 2).

Ved Bethel *), som laae i Benjamins Land ikke langt fra Krigsskuepladsen, og hvorhen Pagtens Ark var bleven bragt fra Silo under Krigen, for at de her som paa et alt fra Abrahams og Jakobs Dage helligt Sted kunde adspørge Herren ved Hjælp af Pinehas, Eleazars Søn, som endnu i de samme Dage var Ypperstepræst s. 20, 27 — samledes Israeliternes store Hær, hvorfra ingen maatte holde sig tilbage eller vende tilbage, førend Gudsdommen var udført over Forbryderne, og just fordi alle skulde tage Deel i Foretagendet, var det nødvendigt, at en mindre Hær (en Trediedeel) anvendtes til at hente Tæring til den store Mængde 20, 10, som iøvrigt maatte være sig selv til Byrde og let kunde blive udsat for midlertidige Nederlag ved pludseligt Overfald af en mindre, men tæt sluttet Styrke. Ligesom ved en tidligere Leilighed s. Domm. 1, 2 fik Juda Befaling til at gaae i Spidsen 20, 18; men Benjamins Børn gjorde et Udfald fra Gibea og fældede paa een Dag 22000 Israeliter; thi ogsaa de andre Stammer skulde først tugtes og ydmyges for derefter i Herrens Navn at tugte den gjenstridige Stamme. Efter nu med Graad og Klage at have adspurgt Herren, toge de Mod til sig og rykkede paany i Marken mod Gibea, men bleve atter ved et Udfald slagne og mistede 18000 Mand 20, 25. Atter samledes hele Folket i Bethel og tilbragte en heel Dag med Graad og Faste for Herrens Ansigt, medens der

*) At der maa menes Bethel og ikke, som Lindberg oversætter, Guds Huus (i Silo), og at denne Flytning af Pagtens Ark under Krigen, medens Tabernaklet blev i Silo, er fuldkommen i sin Orden, har Hengstenberg godtgjort imod alle kritiske Indvendinger (s. Authent. d. Pent. II. S. 45 fgd.).

offredes Brændoffre og Takoffre 20, 26, men paa det gjentagne Spørgsmaal, om de skulde drage tiere i Slag imod Broderen Benjamins Børn eller lade det være, svarede Herren: drager op, thi imorgen vil jeg give ham i din Haand 20, 28. Nu lagdes der Baghold trindt omkring ved Gibea, ligesom Josva i sin Tid havde gjort ved Ai og med samme Held. Medens Benjaminiterne atter gjorde Udfald og begyndte at slaae ned blandt Folket ligesom de forrige Gange, deels paa Landeveiene, „hvoraf den Ene løber til Bethel, den Anden til Gibea", deels paa aaben Mark, og den her opstillede Hær udførte en forstilt Flugt for at drage dem bort fra Staden ud paa Landeveiene og først standsede og stillede sig i Slagorden ved Baal-Thamar, der formodentlig havde sit Navn af Baaldyrkelsen, blev Udfaldshæren afskaaret af 10000 udsøgte Mænd af hele Israel, og Kampen saaledes fornyet paa det Heftigste paa samme Tid som et Baghold i Hast trængte ind i Gibea og under Basuners Klang slog den med skarpe Sværd efter at have ifølge Aftale sat Ild paa, saa at de i Slaget Kæmpende fra begge Sider saae en Røgstøtte stige op fra Staden 20, 40. Forfærdede flygtede nu Benjaminiterne ad Ørken til, men bleve forfulgte, omringede og nedhuggede 18000 Mand i Tallet foruden „en Efterslæt" paa 5000 og siden 2000 Mand, saa det var kun omtrent 600 Mand, der paa Flugten ad Ørken naaede Rimmons Klippe, hvor de fandt Skjul i fire Maaneder, medens Israels Børn vendte tilbage og slog med skarpe Sværd baade Folk og Qvæg og satte Ild paa alle Benjamins Stæder, der i denne Undergangskrig bleve behandlede ligesom forhen de bandlyste Kananitiske Stæder 20, 48. Thi det er aabenbart den i Moseloven befalede Bandlysning (Cherem), som her udføres paa de frafaldne Benjamins Stæder ligesom siden paa Staden Jabes i Gilead, udføres ikke med Lyst, men med Smerte efter

Herrens strænge Bud 5 Mos. 13, 12 fgd., hvor det befales, at naar Frafald høres om nogen af Israels Stæder, da skal Sagen nøie undersøges, og naar Vederstyggeligheden findes at være skeet, skal Staden med alle dens Indbyggere og alt Gods og Qvæg lyses i Band til at dræbes eller opbrændes (jf. Hengstenb. Authent. d. Pent. II. S. 90 fgd.). Rimmons Klippe har Robinson fundet i denne Egn under Navn af Rummôn noget over en Miil nordlig for Dscheba (Gibea). „Denne By, siger han, danner en mærkværdig Gjenstand i Landskabet, da den ligger paa og omkring Toppen af et keglebannet Kridtbjerg og er at see i alle Retninger.. Det kan neppe betvivles, at den er identisk med Klippen Rimmôn, hvorhen Levningerne af Benjaminiterne efter Stammens Nederlag flygtede“ (s. Robins. II. S. 325).

Men da nu Folket efter Kampen atter samledes i Bethel, da var det kun med Klagemaal, at de kunde opløfte Røsten for Guds Ansigt, fordi „en Stamme idag skulde savnes i Israel, en Stamme var idag afhugget af Israel“, og de ynkedes over deres Broder Benjamin og tænkte paa at gjøre noget, for at de Tilbageblevne kunde faae Hustruer, thi allerede i Mispa havde de svoret ved Herren, at ingen maatte give Benjamin sin Datter til Ægte 21, 1. 7. Man seer deraf deels, at ogsaa de Benjaminitiske Qvinder vare udryddede s. 21, 16, deels, at der endnu blev holdt strængt over Ulovligheden for Israeliter af at tage fremmede Qvinder, der ellers let vilde være at faae (s. Hengstenb. p. a. St. S. 106). Man fandt imidlertid paa Udveie. Først blev det undersøgt, om nogen af Israels Stammer ved at handle imod den ved en svær Eed helligede Forpligtelse til at drage op til Herrens Folkeforsamling i Mispa, havde paadraget sig Bandlysning, og det fandtes da ved Afmønstringen, at fra Staden Jabes i Gilead var ikke kommet en Mand til Leiren 21, 8. Ev-

Følge deraf blev strax 12000 Mand affendt for paa det Strængeste at udføre Bandlysningen over Jabes, der blev aldeles ødelagt og, ligesom ved Bandlysningen over Midianiterne 4 Mos. 31, . ikkun de Qvinder skaanede, som endnu vare Jomfruer. Disse udgjorde 400 og blev bragte til Leiren i Silo 21, 12. Derpaa blev der tilbudt de i Rimmon tilbageblevne Benjaminiter Fred, og de fangne Qvinder bleve dem tilstaaede, men da dette Antal ikke fandtes tilstrækkeligt, og man gjerne vilde sørge for, at Benjamin saasnart som muligt kom til Kræfter igjen, hvorfor ogsaa al den reddede Eiendom blev givet tilbage 21, 17 — tog Menighedens Ældste, som endnu paa den Tid førte Regjeringen 21, 16 tilligemed Ypperstepræsten deres Tilflugt til et andet Middel. I Silo holdtes Aar for Aar Herrens Fest „Norden for Bethel, Østen for Landeveien, som gaaer fra Bethel til Sichem og Syd for Lebona" 21, 19, og vi have allerede viist, hvor nøie denne topographiske Bestemmelse passer til det nuværende Seiluns og El-Lubbans Beliggenhed saavel som til Veien mellem Beitin og Nablûs. Festen, som her menes, var uden Tvivl Paaskefesten, som meest passende til Pagtens Fornyelse og Forsoning, ligesom Jomfruernes Dands *) rimeligviis opførtes paa en af denne

*) Dandsen hos Israeliterne har uden Tvivl havt religiøs Betydning ved høitidelige Leiligheder og været forenet med Sang saavel som Instrumentalmusik. Sangerne gik foran, derpaa fulgte Strængelegerne, ledsagede paa begge Sider af dandsende Jomfruer, som slog paa Haandpauker og dandsede i Kreds (מָחוֹל), idet de alle i alle deres Bevægelser rettede sig efter Fordandserinden s. 2 Mos. 15, 20 fgd. jf. Domm. 11, 34. 1 Sam. 18, 6. Lignende Dandse brugtes i Oldtiden i Ægypten og bruges endnu i Orienten. Hos Muhammedanerne er Dandsen indesluttet i Haremet eller ogsaa foragtet som Løsagtighed, men de østerlandske christne Damer dandse med hinanden i Kreds til Sang saavel som Musik, medens Een er Fordandserinde, hvis Bevægelser og Gebærder de Andre efter-

Fests Dage til Minde om Qvindernes Dands under Mirjams Anførsel 2 Mos. 15, 20 (s. Hengstenb. II. S. 80). Nu raadede man Benjaminiterne, som ogsaa vare indbudne til Festen, at lægge sig i Skjul i Viingaardene, og naar Silos Døttre og rimeligviis andre med dem gik ud for at dandse, da at bryde frem og røve sig hver en Kone og dermed drage hjem til deres Land. Siden vilde de andre Stammer gaae i Forbøn hos de bortførte Jomfruers Fædre og Brødre, som i al Fald vare uden Skyld, da de ikke havde givet dem bort 21, 22. Paa denne Maade kom Benjamins Børn til Hustruer, og Robinson har, som allerede anført, beskrevet os en smuk Dal med en herlig Kilde 15 Minuter fra Seilun, hvor han mener, at denne Scene ikke usandsynlig kan være foregaaet (s. Robins. II. S. 306). Med deres Qvinder vendte de benaadede Benjaminiter tilbage til deres Arv, opbyggede Stæderne paany og boede i dem, ligesom ogsaa de øvrige Israels Børn fra Festen i Silo drog hjem, hver til sin Stamme og sin Arv 21, 23. 24 efter at have givet Beviis paa, at endog der i de Dage ingen Konge var i Israel, saa at enhver kun altfor meget gjorde, hvad Ret var i hans Øine 21, 25, saa var Nidkjærheden for Herrens Lov dog endnu ikke uddød, men behøvede kun et kraftigt Stød for at vaagne. Ogsaa deraf kan det sluttes, at disse Begivenheder høre til den første Tid efter Josvas Dage, hvilket er ydermere sikkret ved den Notits, som findes 20, 27, at Pinehas, en Søn af Arons Søn Eleazar i de Dage tjente ved Pagtens Ark (jf. Hengstenb. Authent d. Pent. II. S. 120). Fordærvelsen blandt Folket var imidlertid stor og blev stedse større, og alt mere og mere optændtes Herrens Vrede mod Israel,

---

ligne efter Tamburiners, de saakaldte Abuffers Takt (jf. Hengstenb. Mos. u. Aegyp. S. 183. Jahns Archæol. I. S. 514 fgd.).

hans Haand var imod dem til Ulykke i hvad de foretog sig, og han gav dem i Røveres Vold, som plyndrede dem og solgte dem deres Fjender i Vold trindt omkring, saa de kunde ikke længer staae sig for deres Fjender 2, 14. 15. Dog havde Herren ikke forladt sit Folk, men var altid rede til at frelse dem, som vilde lade sig frelse. Han ynkedes over deres Suk, naar de i Bodfærdighed klagede over deres Trængere, og opreiste dem Dommere for at frie dem af deres Fjenders Haand. Men selv deres Dommere lød de ikke 2, 17, i al Fald ikke længer end den enkelte Dommer levede, siden vendte de sig bort igjen fra Gud, gjorde det endnu værre end deres Fædre og paadrog sig endnu haardere Straf 2, 19. Denne Afvexling af Frafald og Bod, Straf og Frelse er det, som stilles os for Øie i Dommernes Historie. „Det gik, siger Grundtvig," Israel efter Josvas Død ei som man maatte ønsket, men som man kunde vente. Hver gjorde omtrent hvad han vilde, og Mængden offrede vel i Silo, men havde ingen Lyst til at opoffre deres Skjødelyster enten for Guds eller Næstens Skyld, saa Stammerne holdt kun sammen i Nødsfald, og Leviterne omkring i Landet havde knappe Kaar og fristedes til for Gunst og Gave at læmpe baade sig og Loven efter de Selvraadige. Den deraf opkommende Slaphed i alle Forhold gav naturligviis Nabo-Horderne Mod til at hærje Landet og de gamle Indbyggere Leilighed til igjen at reise Hovedet i Veiret; men ved Trykket maatte igjen hos et Folk med saa store Aandskræfter og saa vidunderlig en Skjæbne Mindet vaagne om den Gud, som gav dem Landet, og Mindet føde Daad som Anger, saa det er i Verdenshistorien blot Spørgsmaalet, hvad Enden blev paa denne Bølgegang, om Samfundsbaandet derved efterhaanden enten slappedes mere eller knyttedes fastere, og om Folket omsider fattede Kirkestatens store Øiemeed eller tabte det aldeles af Sigte? Kun som en livagtig Skildring

af de svare Børnesygdomme, den ny og mageløse Stat maatte gjennemgaae, er den saakaldte Dommerbog os vigtig, thi hvad der gjør Udslaget, see vi først i Kongebøgerne, som man for en Deel har opkaldt efter Manden, med hvem Bladet vendte sig, Propheten Samuel" (s. Verdens Hist. I. S. 146 fgd.).

De første Dommere, Othniel, Ehud, Samgar.

Hvor stor end Fordærvelsen og Frafaldet fra Herrens Lov kan have været især paa visse Steder og i enkelte Perioder af denne Dommertid, saa er det dog tydeligt nok, at der stedse blev en Levning tilbage af Herrens sande Folk, en hellig Suurdei stærk nok til under givne Omstændigheder idetmindste for en Tid at gjennemtrænge hele Massen, der ikke heller nogensinde kan tænkes ganske blottet for den Herrens Frygt, Moseloven havde indprentet Folket og indflettet i hele dets Historie og folkelige Liv. Imod de Tvivl, hvormed Kritikere som de Wette, Vatke o. fl. i denne Henseende have angrebet den bibelske Histories Troværdighed og Sammenhæng, har Hengstenberg med mange Beviser og Exempler godtgjort, at der i Dommerperioden gives en ἐκλογή, hvis subjective Religion svarer til Pentateuchens objective Religion: Folkets almindelige religiøse og sædelige Tilstand frembyder uagtet de talrige sørgelige Kjendsgjerninger dog ogsaa meget Glædeligt; Forestillingen om Theokratiet træder os i Dommerperioden hos dem, som tilhøre den bedre Retning, ligesaa udviklet imøde, som den foreligger os i Pentateuchen" (s. Authent d. Pent. II. S. 111 fgd.). Det tilstrækkelige Beviis ligger vel deri, at saadanne Mænd som de saakaldte Dommere kunde

fremkomme af Folkets Midte, og da dette gjerne skete da, naar Trangen til slig folkelig Opvækkelse var størst, undrer det os ikke, at Dommerbogen, der ikke giver nogen sammenhængende Historie, som Baggrund for de enkelte fremtrædende Personers Skildring især kommer til at fremhæve Skyggesiden af Folkelivet i det Hele. Jahn kalder den „et sandt Sygeregister, hvoraf man aldrig tør slutte, at der ingen sunde Mennesker har været og endnu mindre, at der ingen sunde Tidsrum har været, da Bogen selv for det Meste kun nævner enkelte Stammer, hvori Epidemien har hersket og anmærker lange Tidsrum, hvori Epidemien i Almindelighed har ophørt" (s. Bibl. Archæol. II. 1. S. 114).

Hvad denne Periodes Tidsregning angaaer, da har den store Vanskeligheder. I Domm. 11, 26 regnes 300 Aar fra Israels Bosættelse i Hesbon indtil Jephta; 1 Kong. 6, 1 siges det bestemt, at Salomon byggede Herrens Huus i det 480de Aar efterat Israels Børn vare udgangne af Ægyptens Land, og Ap. Gjern. 13, 20 siger Paulus, at Herren gav dem Dommere indtil Propheten Samuel i 450 Aar. De to sidste Angivelser lade sig neppe forene, og da Tallene i den hellige Skrift ere underkastede mange Varianter (de Halvfjerdsindstyve have saaledes 440 Aar 1 Kong. 6, 1), medens Slægtregistrene f. Ex. Salomons Matth. 1, 5. 6 foruden andre Omstændigheder tyde paa en kortere Periode, saa tør vi fra Indgangen i Kanaans Land indtil Salomon neppe antage mere end 300 Aar, hvoraf omtrent 200 Aar falder paa Dommertiden. De enkelte Dommeres Regjeringstider, som man ellers pleier at lægge sammen tilligemed de anførte Mellemtider, kan ikke gjøre noget Udslag, da der deels bestandig regnes med runde Tal deels er al Grund til at antage, at flere Dommere stundom ved Siden af hinanden have virket i forskjellige Landsdele, og at adskillige efter hinanden

fortalte Begivenheder have været samtidige (s. Winer Reallex. II. S. 327.). De mange forskjellige Beregninger, man har forsøgt for at faae alle Tidsbestemmelser til at passe (s. Winer p. a. St.), viser kun, at intet sikkert Resultat her er at erholde.

Navnet Dommere, hvorved שֹׁפְטִים oversættes, udtrykker kun en Deel af den Virksomhed, som de i sin Tid af Herren opvakte Mænd følte sig kaldede til; thi de Fleste af dem begyndte som Krigshelte med at samle og føre Folket til Kamp imod dets Undertrykkere. Naar Fienden var overvundet og Friheden tilkæmpet, vendte de undertiden tilbage til Privatlivet, men beholdt dog altid nogen borgerlig Indflydelse, medens nogle af dem vedbleve at staae i Spidsen for Folket indtil deres Død og lod vel endog Værdigheden gaae over paa deres Sønner s. Domm. 9, 2. 1 Sam. 8, 1. De vare altsaa Høvdinger eller Regenter og kunde som Eli dermed forene det ypperstepræstelige og som Samuel (og Debora) det prophetiske Embede, ligesom de altid regjerede i Herrens Navn og som i hans Sted s. Domm. 8, 23 og, skjøndt de langtfra alle vare Helgene i deres Liv, udførte deres Gjerning formedelst Tro til ham s. Hebr. 11, 32 fgd. I verdslig Henseende svarede de vel omtrent til de δικασταί, som efter Josephus en Tidlang herskede i Tyrus istedetfor Konger, og selv det hebraiske Navn gjenfindes i de Suffeter, som var den høieste Øvrighed i Karthago og af Livius sammenlignes med romerske Consuler, skjøndt han ogsaa kalder dem judices (s. Winer Reallex. II. S. 324. Jahn Archæol. II. S. 110 fgd.). Nogen Lighed kan Dommertiden vel have havt med Middelalderens Riddertid, og var i al Fald Israels Heltetid, tildeels jævnaldrende med den græske i den trojanske Krigs Periode. Og Heltene skal mindes, selv naar de som Samson falde seierløse og have sværere ved at beherske dem

selv end ved at indtage en Stad. Dog er der Forskjel paa deres Eftermæle, saa vi maae sige med Sangeren:

Dommerne alle, som fulgte Guds Lov,
De leve i priseligt Minde,
Og deres Navn, om det med dem hensov,
Opreisning hos Efterslægt finde!

Den første Gang, da Herrens Vrede gav sig tilkjende i aabenbar Straffedom imod Israels Børn i Kanaan, fordi de gjorde hvad ondt var i Herrens Øine, glemte Herren deres Gud og tjente Baalerne og Afgudsbillederne, var, da han „solgte dem den mesopotamiske Konge Kusan-Risathaim i Vold, og de maatte tjene denne fremmede Herre i otte Aar 3, 7. 8. Allerede i Abrahams Dage havde mesopotamiske Erobrere gjort Indfald i Kanaans Land s. 1 Mos. 14., og naar Josephus (Oldskr. V. 3) kalder Kusan-Risathaim de Assyrers Konge, saa passer dette til det første assyriske Verdens Rige, hvis egentlige Blomstringstid omtrent maa have begyndt i Josvas Dage, skjøndt Ninive alt før den Tid havde staaet og været mægtigt og farligt for Naboerne i flere Aarhundreder. „Mærkeligt, siger Grundtvig, er det, at naar vi lægge de fem Aarhundreder, Ninives Overmagt i Østen efter Herodot skal have varet, til de Syv, som forgik efter Medernes Frafald, komme vi tilbage til Josva, efter hvis Død Cusathaim eller Cusan-Risathaim er den Første, der undertrykker Israeliterne“ (Verdens Hist. I. S. 214). Det var fra den Kant, at Herren hentede det første ligesom det sidste Tugtens Riis imod sit Folk. Men da Israels Børn raabte til Herren, opreiste han dem en Frelser, som reddede dem, nemlig Othniel, en Brodersøn til Kaleb, altsaa af Juda Stamme, den Samme, som alt havde udmærket sig ved en tidligere Heltegjerning

f. Josv. 15, 17. Domm. 1, 13. Over ham var Herrens Aand, saa han blev Dommer i Israel, drog i Krigen og fik Magt med „Syriens“ Konge: Kusan-Risathaim, hvorefter Landet havde Ro indtil Othniels Død 3, 9—11.

Den næste udenlandske Fjende, som Herren lod faae Magt over det atter gjenstridige Folk, var nærmere ved Haanden; thi det var Moabs Konge Eglon, som i Forening med Ammoniter og Amalekiter drog ud, slog Israel, indtog Palmestaden d. e. Jericho og tvang idetmindste den nærmest ved Jordan liggende Deel af Landet til at tjene og svare ham Skat i 18 Aar 3, 14. Atter raabte Israels Børn til Herren, og atter beskikkedes dem en Frelser i Ehud, en Søn af en af de fra Borgerkrigen bekjendte keithaandede Benjaminiter. Da han engang var bleven udseet til at bringe den israelitiske Tribut til Moabiterkongen, havde han gjort sig en tveegget Daggert af en kort Alens Længde og stak den i Beltet under Klæderne ved sin høire Side, hvor den lettere kunde blive skjult, da ingen formodede Vaaben ved denne Side. Da han havde bragt Gaven, som Tributen paa orientalsk Viis kaldes, og som rimeligviis har bestaaet i Landets Produkter, fremførte for Herskeren i stort Optog, ligesom det endnu pleier at skee f. Ex. i Persien — lod han de Mænd, som havde baaret den, gaae bort 3, 18, men vendte selv fra Afgudsbillederne ved Gilgal, som Moabiterkongen maaskee havde opreist der, hvor forhen Herrens Ark havde staaet, tilbage til den vistnok i Nærheden værende Kongebolig under Foregivende af at have et hemmeligt Ærinde til Kongen. Denne modtog ham efter at have bortfjernet alle Andre, ene i Sommersalen (הָעֲלִיַּת חַמְּקֵרָה), som rimeligviis var anbragt imod Nord med Lufttræk gjennem et Slags Ventiler ligesom endnu i Orienten (s. Jahn Archæol. 1. 1. S. 232 fgd.), og reiste sig fra sit Sæde, da Ehud sagde: jeg har et Ærinde til dig

fra Gud, men blev strax gjennemboret med Daggerten, saa Heftet trængte ind tilligemed Bladet i den meget fede Mand 3, 17, og Fedtet skjulte Bladet, medens Odden stak bag ud af ham 3, 22. Derpaa gik Ehud ud igjennem Forsalen efter at have lukket Dørene til Salen i Laas, hvorved han bragte Tjenerne paa den Tanke, at Kongen efter Sædvane tog sig et Blund i Sommersalen, og fik Tid til, førend de endelig lukkede Dørene op udenfra og saae deres mægtige Herre ligge død paa Gulvet, at slippe bort ad Veien forbi Afgudsbille-billederne indtil Seirath, som allerede maa have ligget paa Ephraims Bierg, thi her stødte han i Basunen til Tegn paa, at han anraabte Herrens Hjælp for hans Folk jf. 4 Mos. 10, 9, og samlede Israels Børn til Opstand, idet han forkyndte dem, at Herren havde givet deres Fjender Moabiterne i deres Haand 3, 28. Rask fulgte de ham nu ned fra Bjerget, saa det vel i Særdeleshed har været Ephraimiterne, altsaa Joseph, der her kom den endnu svage Benjamins Stamme til Hjælp, Færgestederne ved Jordan bleve besatte, for at Moabiterne hverken skulde kunne komme tilbage eller trække Undsætning til sig fra den anden Side, og saaledes nedlagdes henved 10000 Moabiter, som tilligemed deres Konge havde gjort sig tykke og fede i Jerichos deilige Dal, og der slap ikke Een af dem 3, 29.

Efter dette Nederlag paa Moabiterne havde Landet idetmindste i den Egn Ro i 80 Aar, medens det gjerne kan have været indenfor denne Tids Grændse, at Samgar Anaths Søn ogsaa frelste Israel paa den anden Side, da han, skjøndt ikkun bevæbnet med en Pigstav 3, 21 (מַלְמַד הַבָּקָר d. e. den, som lærer Oxen at pløie) nedlagde 600 Philister som Fører i den Kamp, hans kraftige Optræden maa have fremkaldt. Hans Vaaben betegner ham som en Landmand og har rimeligviis været af samme Art som de Plougstave, der endnu

bruges i hine Egne. Buckingham fortæller, at han paa Reisen fra Zor (Tyrus) til Acre bemærkede Folk, som pløiede til Sæd. „Oxer vare spændte Parviis i Aag, og Plougen var lille og af simpel Construction, saa at det syntes nødvendigt for To at følge hinanden i den samme Fure, som de ogsaa stadigt gjorde. Bonden holdt Plougen med een Haand i en Hanke ligesom paa en vandrende Krykke og bar i den Anden en Pigstav af 7 eller 8 Fods Længde, forsynet med en skarp Jernspids paa den ene Ende og paa den Anden med en Plade af samme Metal i Skikkelse ligesom en Meisel. Kun een Mand behøvedes til hver Ploug, idet han sporede Oxerne*) med Spidsen af Staven og rensede Jorden fra Plougskjæret med den anden spadeformige Ende.“ Maundrell giver næsten den samme Beskrivelse og tilføier: „Kan vi ikke slutte, at det var med saadan en Stav, at Samgar anrettede det overordentlige Nederlag? Jeg er vis paa, at hvo, som seer et af disse Redskaber, vil ansee det for et Vaaben ikke mindre, men maaskee mere skikket end et Sværd til saadan Gjerning.“

Debora og Barak.

Efter Ehuds Død, og da Israels Børn blev ved at gjøre hvad ondt var i Herrens Øine, kom de, rimeligviis dog kun i den nordlige Deel af Landet under en kananitisk Konges

---

*) Det er bekjendt, at der sigtes til Brodden af en saadan Stav i det Ordsprog, som Herren tog i Munden imod Saulus: Det vil blive dig haardt at stampe imod Brodden Ap. Gjern. 9.

Herredømme. Det var en ny Jabin i Hazor, hvis Beliggenhed i Nærheden af Huleh-Søen vi alt i Josvas Historie have angivet, og Hovedsmanden for hans Hær var Sisera, der boede i „Hedningernes Haroseth" 4, 2. Men da raabte Israels Børn til Herren om Hjælp imod denne Tyran, som med sine 900 Jernvogne i 20 Aar haardt havde undertrykt dem. Paa den Tid havde Israeliterne antaget en Prophetinde Debora, Lappidoths Hustru, i Dommers Sted. Hun boede under det siden efter hende saakaldte Deboras Palmetræ *) mellem Rama og Bethel altsaa i Benjamins Land, men dog paa Ephraims Bjerg, hvis Fortsættelse maa antages at have beholdt dette Navn ogsaa ind i Benjamins Gebet i Modsætning til Juda Bjerg, hvorfra det adskilles ved den store nu saakaldte Vadi Beit-Hanina (s. Robins. II. S. 586 fgd.). Her dømte hun Israels Børn, naar de drog op til hende for at søge Ret 4, 5. Bevæget af Landets Nød og som Prophetinde drevet af Guds Aand, sendte hun Bud efter Abinoams Søn Barak fra Kedes i Naphtali, altsaa den Egn, hvor Nøden maa have været størst, og forkyndte ham, at Herren bød ham at drage **) op paa Thabors Bjerg med 10000 Mand af Naphtalis og Sebulons Børn, og naar han gjorde det, vilde Herren drage Sisera med hele hans Hær samt hans Vogne hen til Kisons Bæk og her give ham i Baraks Vold 4, 7. Dertil var Barak villig, men kun paa den Betingelse, at hun selv drog med for at skaffe ham Kraft og Lykke ovenfra; og Debora undslaaer sig ikke for at drage

*) En anden Deboras Egetræ — Taareegen — kjende vi i samme Egn af 1 Mos. 35, 8.

**) Ordet מָשְׁכָה har maaskee Hensyn til de langtrukne Basuntoner, hvormed Krigsløsenet gaves s. 4 Mos. 10, 9 (Jf. Hengstenb. Authent. d. Pent. II. S. 93).

med, paa det at han saameget mindre skulde rose sig selv af sin Vei, „naar Herren solgte Sisera en Qvinde i Vold“ 4, 9 „for, som Grundtvig siger, at undervise Israel om, at Staal er som Straa i Jehovahs Haand, at han kan forvandle Kæmper til Qvinder og Qvinder til Mænd, saa Magten og Æren er hans, og hans Frygt er Folkenes Viisdom“ (s. Kort Begreb af Verdenskr. S. 271). Debora drog da med Barak til Kedes, hvor Hæren i Særdeleshed af Sebulons og Naphtalis nærliggende Stammer blev samlet og derfra ført op paa Thabors Bjerg 4, 10. 12. Aldrig saasnart havde Sisera hørt, at en israelitisk Skare havde besat dette Bjerg, førend han ogsaa drog sin hele Hær sammen tilligemed alle Stridsvognene ved den nærliggende Kisons Bæk for herfra at bevogte eller ligesom beleire Fjenden. Men Debora sagde til Barak: reis dig, thi det er denne Dag, Herren har givet Sisera i din Vold, Herren er jo dragen ud foran dig! 4, 14. Paa dette Ord drog Barak med sine 10000 Mand ned fra Bjerget, og Herren forfærdede Sisera og hele hans Hær rimeligviis med et Uveir, saa der blev et almindeligt Nederlag, og Sisera selv maatte for at undflye forlade sin Vogn, medens Barak heftigt forfulgte Vognene og hele Hæren, som han ødelagde aldeles 4, 16. Tilfods var Sisera flygtet til Jaels Telt. Denne Qvinde var gift med Keniten Heber, som efter at have skilt sig fra de Keniter, der var af Hobabs, Moses Svogers Børn, var draget imod Nord og havde som Nomadehøvding opslaaet sit Telt i Nærheden af Kedes 4, 11, hvor han holdt Fred med Hazors Konge Jabin og altsaa var neutral i Kampen. Med Tillid betroede den udmattede Hærfører sig derfor til Jael, som modtog ham venligt, skjulte ham formodentlig i det Inderste af Teltet under et Teppe, gav ham af sin Melkeflaske, da han bad om Vand at drikke, og lod sig stille paa Vagt i Døren for at skuffe

Forfølgerne. Men da han snorksov for Træthed, tog hun en Nagle ud af Teltet og drev den med Hammeren igjennem hans Tinding, saa den stak i Jorden, og saaledes døde han 4, 21, hvorefter Jael gik Seierherren imøde og førte ham ind for at vise ham den udførte Daad 4, 22. For at forklare dette aabenbare Brud paa Gjæstfrihedens ellers i Østerlandet saa hellige Love maa man antage, at Jael var ligesom Debora begeistret for Israels Frelse og derfor paa sin Maade tog personlig Deel i Kampen, hvormed Gud paa denne Dag ydmygede Kanaans Konge Jabin og lod fra nu af Israeliterne faae Overhaand over ham, indtil han var aldeles udryddet 4, 24. Skuepladsen for denne afgjørende Kamp var Omegnen af Thabors Bjerg, og denne desuden af mange andre Slag berømte Egn vil vi derfor betragte noget nøiere og give en Beskrivelse af Bjerget saavel som af den dertil stødende Slette tildeels efter Bäßler (das heil. Land S. 19 fgd.).

„To Timers Vei fra Nazareth, ved Grændsen af den galilæiske Høislette hæver sig eensomt, affondret fra alle omliggende Bjerge Thabor, en skjøn, næsten heelt omkring afrundet og foroven afstumpet Kegle af Kalksteen, til hvis Top en snever, stenet, men ogsaa for Heste og Muuldyr gangbar Sti slynger sig. Dens Overflade er bedækket med Skov, deels Ege- deels Pistacietræer, som bære drueformig sammenhængende hvide Blomster og siden Nødder med høist velsmagende og meget hyppigt spiist Kjerne. Gjennem Skovens Tykning fare Flokke af Vildsviin, som her finde en rigelig Føde af Agern, hist og her træder den ædle Daahjort sky frem af Buskene, det plettede Pantherdyr lurer i Baghold, men fredeligt og uangribeligt sidder Pindsvinet i sin Hule. Thabors Top hæver sig 1000 Fod høit over Sletten og har næsten en halv Times Vei i Omfang. Den er ofte indhyllet af Skyer, Morgentaagerne hænge sig om dens Hoved som

en Krone. Men naar Vind og Sol have adspredt dem, saa aabner sig paa denne Høide den meest henrivende Udsigt, til Venstre hen over Jordan og den galilæiske Sø indtil Høisletterne af Dscholan og Hauran og Gileads Bjerge, til Høire over Karmels Høider til Middelhavet, medens lige nedenfor Beskuerens Fødder Jesreels store Slette udbreder sig som et oprullet Kaart. Thabors eiendommelige Skjønhed tildrog sig allerede de hellige Sangeres Øine og har siden det 4de Aarhundrede givet Sagnet Anledning til her at finde det „hellige Bjerg“ (2 Petr. 1, 18), hvorpaa Herrens Forklarelse skete. Derfor holde saavel de græske som de romerske Christne her under Deeltagelse af flere tusinde Pilgrimme en høitidelig Gudstjeneste. Men den evangeliske Fortællings Sammenhæng (Matth. 16, 13 og 17, 1) viser snarere hen til et af Bjergene ved den nordlige Ende af den galilæiske Sø i Nærheden af Cæsarea Philippi. Ogsaa stod sandsynligviis endnu paa Christi Tid paa Thabor Staden af samme Navn, som ofte nævnes i det gamle Test. og under den sidste jødiske Krig paany blev befæstet af Josephus. Rundt omkring Toppen, tæt ved Randen af Afgrunden kan man endnu forfølge Levningerne af en tyk af store Stene bygget Muur, ogsaa opdager man Levninger af Taarne, Bolværker, Boliger og Kirker saavel som de slanke tilspidsede Buer af en saracenisk Porthvælving. Nu er der stille og eensomt undtagen naar en for de tyrkiske Skattekrævere fra Hjemmet undvegen Familie her opslaaer sin ubemærkede Bolig, eller en Pilgrim tilbringer nogle Dage under Bods- og Bede-Øvelser paa det hellige Bjerg.“

Robinson, paa hvis udførlige Beretninger denne Beskrivelse tildeels grunder sig, fandt Fæstningsværkerne paa Thabor øiensynlig at høre til Korstogenes Tid, men „Erfaringen i Jerusalem og andetsteds havde lært ham ikke at henregne de store randede Stene til nogen Bygningsstiil sildigere end Ro-

mernes Tider, i hvilken Periode der ogsaa virkelig allerede var en Stad og Fæstning paa Bjerget Thabor. I Korstogenes Dage og tidligere stod her ogsaa Kirker og Klostre." Nær ved det høieste Punkt imellem Ruinerne er en lille Hvælving med Nischer og Altre, hvor latinske Munke fra Nazareth aarlig holde en Messe til Erindring om Christi Forklarelse, ligesom ogsaa de græske Præster i Nazareth komme herhid paa Jomfruens Fest ledsagede af Tusinder af Pilgrimme med deres Familier for at feire den samme Begivenhed, hvis Henlæggelse paa dette Bjerg dog ogsaa Robinson anseer for usandsynlig. Ved at gjennemgaae Stedets Historie fra den tidligste Tid viser han, at der tidligt har været en Stad Thabor, som rimeligviis har ligget paa Bjerget s. Josv. 19, 22. 1 Krøn. 6, 77. I det nye Testament nævnes Thabor ikke, men forekommer hos græske og romerske Skribenter saavelsom hos de Halvfjerdsindstyve under Formen Itabyrion eller Atabyrion *) ligeledes om en Stad paa Bjerget, hvilken Antiochus den Store indtog og senere befæstede. Efter Josephus's Beretning lod han selv i den sidste jødiske Krig dette og andre Punkter befæste. Han beskriver Bjerget Itabyrium imellem den store Slette og Skythopolis (Beisan), at være 30 Stadier høit og meget steilt med en bred Plan paa 26 Stadier i Omkreds ovenpaa, hvilken var omgivet af en Muur, som han (Josephus) havde ladet gjøre i 40 Dage. Indbyggerne deroppe maatte have alt hvad de behøvede nedenfra, endogsaa Vand, da de intet andet Vand havde end Regnvand (s. Jød. Krig IV. 1). Overalt taler han om Thabor som en Stad og Fæstning, og da det først er i det 4de Aarhundrede efter

*) Lige ved Foden af Thabor imod Nordvest ligger den lille By Deburieh, som Rob. mener er det gamle Testamentes Dabrath (s. Jos. 19, 12. 21, 28. 1 Krøn. 6, 72).

Chr., at Thabor udpeges som Forklarelsens Bjerg, hvor naturligviis ingen Stad kan have ligget, medens Evangelisternes Beretning ikke indeholder noget Spor af Thabor, men Sammenhængen i Matth. 16. 17 Marc. 8. 9, som allerede Reland (Palæstina p. 335 ꝛc.) har viist, synes at vise hen til Omegnen af Cæsarea Philippi s. Matth. 16, 13. Marc. 8, 27, hvor der var eensomme Bjerge nok, saa maae vi med Robinson antage det for saa godt som afgjort, at Legenden her som oftere har valgt Stedet paa egen Haand (s. Robins. III. S. 451 fgd.).

Sydlig for Thabor og synlig derfra ligger den gamle By Endôr, som allerede nævnes Josv. 17, 11 og i Psalm. 83, 11 i Forbindelse med Kisons Bæk og Jabins Nederlag, men er mere bekjendt af Sauls Historie, og tæt derved den ved Herrens Undergjerning i det Nye Test. (s. Luk. 7, 11 fgd.) berømte Nain, nu en lille kun af et Par Familier beboet Plads, der under Navnet Nein ligesom Endôr har bevaret det gamle Navn indtil nu (s. Rob. III. S. 468 fgd.). I Nærheden heraf udspringer en Arm af Kison, medens en Anden under Navn af Deburieh *) fremkommer Nord for Thabor ved Byen af samme Navn, og endnu et Par Andre komme sydligt fra Egnen ved Zerin (det gamle Jesreel) og ere rigtignok nu om Sommeren tørre, men medføre i Vintertiden meget Vand og have ikke usandsynligt i ældre Tid, da

*) Denne By er uden Tvivl opkaldt efter Debora, thi det er et gammelt Sagn blandt de Indfødte, at hun her ved Foden af Thabor dømte Folket, og mærkeligt nok forsamle Araberne sig endnu ved Foden af dette Bjerg hver Mandag til Marked, ved hvilken Leilighed Gouverneuren af Tubarieh, i hvis Jurisdiction det er, enten selv eller ved en Fuldmægtig møder for at udøve Justits under aaben Himmel som i Deboras Dage (s. Kelly: Syria and the holy land p. 327).

Landet var mere skovrigt, været immerrindende Kilder til Kison, der saaledes fra Jesreel saavel som fra Thabor gjennemstrømmede den store Slette Jesreel og faldt, ligesom nu under Navn af El-Mukutta, efter at have gjennembrudt en snever Klippedal imellem Karmel og Vestgaliläas Bjerge og dernæst gjennemløbet Sletten ved Akka, ud i Akkabugten. Ogsaa fra Leijun (det gamle Megiddo) og fra Taânnuk (det gamle Thaânak) vestlig for Zerin komme Vandløb til Kison, og at idetmindste i Vintertiden enhver af disse Arme kan have været vandstærk nok, for at det i Deboras Sang kunde siges, at Kanaans Konger, da de kæmpede i Thaânak ved Megiddos Vande, bleve revne bort af „Kisons Bæk, de Gamles Bæk" 5, 19. 21, kan sluttes deraf, at efter Burckhardt endnu i Aaret 1799 den 16de April under Slaget ved Thabor imellem Franskmændene og Tyrkerne, druknede mange af de Sidste i den fra Deburieh kommende Strøm. Burckhardts Beretning derom, som ogsaa i andre Henseender er interessant, er følgende: „Da Franskmændene trængte ind i Syrien, blev Nazareth besat af 6 til 800 Mand, hvis Forposter stod i Tubarieh og Safed. To Timers Vei fra Nazareth udholdt General Kleber med et ikke over 1500 Mand stærkt Korps Angrebet af den hele syriske Armee, der idetmindste talte 25000 Mand. Han stod paa Sletten Esdrelon nær ved Landsbyen Fuleh, hvor han opstillede sin Bataillon i Quarré. Den fægtede uafbrudt fra Solens Opgang indtil Middag, da næsten al dens Munition var forbrugt. Buonaparte, underrettet om Klebers farlige Stilling, ilede ham til Hjælp med 600 Mand. Saasnart som Fjenden blev ham vaer, og han havde ladet fyre hen over Sletten, toge Tyrkerne, i den Mening, at en stor Armee rykkede frem, hastig Flugten, paa hvilken flere Tusinde bleve dræbte, og mange druknede i Floden Deburieh, som dengang just oversvømmede en Deel af Sletten.

Buonaparte spiste til Middag i Nazareth . . . . . og vendte samme Dag tilbage til Akka." Den samme Beretning findes i de forskjellige Biographier over Napoleon. Ogsaa Prokesch fandt i April 1829, da han fra Ramleh reiste til Nazareth over Sletten Esdrelon, Kison i Nærheden af Leijun flydende i et dybt Leie gjennem sumpig Grund og blev viist til Rette af en Araber, som viste ham det egentlige Overgangssted. „Alle disse Omstændigheder," siger Robinson, „og navnlig disse Moradser i Egnen af Leijun eller Megiddo, retfærdiggjør fuldkomment den hellige Historieskriver, naar han siger, at Siseras Tropper bleve revne bort af Kison; opsvulmet kunde Strømmen være af den Regn og Storm, hvormed Herren stred ind til Fordeel for Israeliterne" (s. Robins. III. S. 472 fgd.).

Den berømte Slette, hvorigjennem Kison, nu El-Mukutta, baner sig sin Vei til Middelhavet, hed fordum Sletten Jesreel, siden Esdrelon, nu iblandt de Indfødte Merdschibn-Amir. Den udstrækker sig fra Øst til Vest i Skikkelse af en spidsvinklet Trekant henved 8 Timers Vei lang og 4 til 5 bred. Dens østlige eller nordøstlige Linie gaaer fra Dschenin en Miilsvei S. for Zerin langs med Bjergene Gilboa og det lille Hermon forbi Thabor henimod Nazareth, hvor de nordlige galilæiske Bjerge begynde, medens den mod Syd begrændses af Samarias Bjerge indtil Karmel. Midt i den østlige Grændse af Sletten staaer temmelig isoleret imellem Thabor imod Nord og Gilboa imod Syd det saakaldte lille Hermon, i Modsætning til det egentlige Hermon i Antilibanon, og hedder nu Dschebel-ed-Duhi, ligesom det ligeoverfor staaende Thabor nu kaldes Dschebel-et-Tur. Imellem disse Grændsebjerge gaae tre store Grene af Sletten, hver henved ½ Miil bred, henimod Jordandalen, n Ene langs med Nordsiden af Hermon, altsaa imellem Thabor og Hermon, den

Anden langs med Sydsiden af Gilboa og den Tredie midt imellem de to sidstnævnte Bjerge. Den Sidste var den egentlige saakaldte Jesreels Dal og har den Mærkelighed, at den sender sine Vande imod Øst til Jordan, medens de to andre Dale afgive deres Vande imod Vest til Kison. Den hele store trekantede Slette er allevegne frugbar, men fordetmeste forsømt og udyrket. Den beskrives især efter Schubert saaledes hos Bäßler S. 21: „For Tiden viser dette Landstrøg, som tidligere var bedækket med mange folkerige Flekker og Byer, sig kun endnu dyrket i dens vestlige Dele, hvor Kornagre afverlende med Bomulds- og Hirse-Marker byde Øiet det behageligste Syn. Men ikke heller den østlige udyrkede Deel af denne Slette kan skjule Jordbundens frivillige Frugtbarhed: ogsaa her fremkommer endnu Korn, hvis Sæd ingen Menneskehaand har udsaaet, og hvis Frugt ingen Høstmand afmeier, og af det høie Græs paa den fede Jord, som istedetfor af Plougjernet oprodes af det fra Skovene paa Thabor og Karmel nedstigende Vildsviin, rage de herligste Blomster, især Lilier, frem. Landsbyer seer man intetsteds, men som frugtbar Græsgang har Esdrelon fra Jakobs Tider indtil nu været en Tumleplads for Nomader og deres Hjorder. Seet fra Thabor yder de af Tusinder vrimlende Hyrdeleire et overraskende Syn. Lange Tog af belæssede Kameler, Esler, ladede med Kurve og Børn, skjæggede mørkfarvede Araber, bedækkede med et eneste Stykke sort og hvidt stribet Tøi, med Bue og Landse paa letbyggede fyrige Heste, Qvinder indhyllede i et let blaat Gevand, drage her uventet forbi Vandreren og sætter ham ganske tilbage i Patriarkernes Tider.“ Gjødet er denne Slette med mange Aarhundreders Blod; thi den har fra Oldtiden af været Palæstinas Valplads, hvorfra en seirende Hær kunde gjennemtrænge Landet til alle Sider. „Vi toge, siger Robinson (III. S. 477 fgd.) „Afsked med den fra Toppen af

Bjerget Thabor, medens den laae rolig og fredelig udbredt for os i en orientalsk Morgens straalende Lys, saa stille i Sandhed, at det var vanskeligt med den at forbinde Tanken om Slag og Blodsudgydelse, for hvilket den dog gjennem en lang Række af Tidsaldre har været en udsøgt Skueplads. Her var det, hvor Debora og Barak nedstigende med deres Krigsskarer fra Bjerget Thabor angreb Sisera med hans nihundrede Jernvogne fra Endor indtil Taannach og Megiddo og slog dem paa Flugt, hvorpaa Kison bortvæltede dem. Domm. 4, 12—15. 5, 19—21 Ps. 83, 9. 10. Paa eller nærved denne Slette fuldendte Gideon sin Triumph over Midianiterne, og her blev ogsaa Israels Roes en Tidlang fordunklet ved Sauls og Jonathans Fald paa Gilboa s. Domm. 7. 1 Sam. 29, 1. K. 31. Tæt ved Aphek paa samme Slette var det, at Achab og Israeliterne erholdt en underfuld Seir over Syrerne under Benhadad, ligesom derimod den fromme Josias faldt ved Megiddo i Slaget mod den ægyptiske Konge 1 Krøn. 26, 26—30. 2 Krøn. 35, 20—24. 2 Kong. 23, 29. 30. Saa kom Romernes Tider med Slagene under Gabinius og Vespasian *). Korstogenes Periode giver ligeledes Bidrag af Kampe paa og nærved Sletten **), og selv til

---

*) Efterat Josephus selv var falden i Romernes Hænder, søgte en stor Mængde Jøder deres Tilflugt i Fæstningen paa Thabor, men blev ved List lokkede ned paa Sletten, hvor mange bleve dræbte, og de Øvrige afskaarne fra Bjerget, saa at Indvaanerne, der led af Vandmangel, maatte capitulere og overgive Bjerget til Romerne (s. Joseph. Jød. Kr. IV. 1).

**) Tankred, der havde faaet Galilæa til Lehn, oprettede en latinsk Kirke paa Thabor, hvorpaa snart fulgte et latinsk Kloster for Benediktinerne fra Clugny, der siden laae i Strid med Erkebiskoppen af Nazareth. Klosteret blev alt i Aaret 1113 ødelagt af Muhammedanerne, men snart igjen oprettet og 1183 tappert forsva-

vore Dage naaer Slaget ved Thabor som en af Napoleons Triumpher. Fra Bjerget Thabor omfatter Udsigten paa den ene Side ogsaa Egnen ved Hattin, hvor Korsfarernes Roes sank for Saladins Stjerne, medens ikke langt derfra paa den anden Side Navnet Akka eller Ptolomais minder om mangen blodig Kamp fra samme Epoke. Her strandede ogsaa Napoleons Planer, saa han maatte forlade Syrien, og endnu i vore Dage er der under Stadens lange Beleiring og derpaa følgende Indtagelse ved den ægyptiske Armee i Aaret 1832 flydt Strømme af Blod." — "Hvorofte, siger Schubert, "maatte denne Slettes uskyldige Planteverden blegne for Mordernes Sværd. Den haabede paa Dugdraaberne af Morgenrødens Skjød, og næste Morgen fandt man den svømmende i de Ihjelslagnes Blod."

Men ogsaa hellige Seierssange have gjenlydt paa denne Slette imellem Thabor og Karmel og ved Kisons Vande, og som den Første blandt disse kjende vi Deboras og Baraks Sang, der kan sammenlignes med Moses og Mirjams efter Overgangen af det røde Hav og maaskee er bleven sungen i vexlende Chor ligesom denne s. 2 Mos. 15. Aabenbar peges deri tilbage paa Herrens Gjerninger i Fortiden, og Moses Velsignelse over Israel i 5 Mos. 33 synes ligefrem at være benyttet, hvilket afgiver et stærkt Beviis baade for Mosebøgernes Ægthed og Ælde og for Dommertidens Forhold til

---

ret af Munkene imod Saladin. I Aaret 1187 fandt en heftig og ulykkelig Kamp Sted paa Sletten omkring Thabor nær ved Kison imellem 150 Riddere af Hospitals- og Tempelherrernes Orden tilligemed 500 Fodfolk og de saraceniske Tropper under Malek-el-Adel. De Christne bleve næsten aldeles tilintetgjorte, Hospitalsriddernes Stormester blev dræbt, medens Tempelherrernes Stormester kun med Nød og Neppe undkom.

Israels tidligere Historie (s. Hengstenb. Authent. d. Pent. II S. 116 fgd.). „For Friheden vunden i Israel“ og for Frivilligheden, hvormed der var kæmpet, prises Herren 5, 2, Israels Gud, som fordum med Tegn fra Himmelen og paa Jorden drog sit Folk fra Sinai, Seir og Edoms Slette for at bane det Vei til Hvilens Land 5, 4. 5 jf. 5 Mos. 33, 2 og 2 Mos. 19, 16 fgd., hvilket Seierstog trods alle Hindringer har staaet Prophetinden for Die ligesom Propheten Habakuk 3, 3, hvor det hedder: „Gud kom fra Theman; den Hellige fra Parans Bjerg, hans Majestæt skjulte Himmelen, og hans Lov fyldte Jorden.“ Tidens Nød beskrives „i Samgars og endnu i Jaels Dage, da Veiene bleve tomme, og Vandringsmænd af Frygt for røveriske Overfald gik ad krumme Stier 5, 6, fordi Førere savnedes i Israel, indtil Debora reiste sig som Moder i Israel 5, 7. Fordi man valgte sig nye Guder, var der Krig inden Portene, men neppe Skjold og Spyd at see blandt 40 Tusinder i Israel 5, 8, som af Datidens Undertrykkere var afvæbnet ligesom siden af Philisterne, saa at allerede Samgar maatte bruge sin Pigstav. Men nu havde idetmindste en Deel af Folket viist, at det endnu havde Hjerte for Herren, og derfor skulde Han og ingen Anden prises af Høie og Lave, dem, som ride paa hvide eller blakkede *) Eselinder med kostbare Dækkener og dem, som vandre paa Veien 5, 10, befriede som de vare nu fra Skytterne ved Vandingsstederne 10, 11, hvor Røvere dengang ligesom nu i hine Egne især lurede paa de Veifarende. Det

*) Ganske hvide Esler findes neppe, men derimod hvidrøde, og jo hvidere des kostbarere holdes de i Orienten. Ogsaa i det Arabiske betyder sachôr hvid og bruges om Kameler og Esler, i hvis Farve det Hvide er blandet med Rødt s. Gesen. thes. p. 1163.

var en Levning af Herrens Folk, som frivillig med Debora og Barak drog ned fra Thabor med de Vældige 10, 13, og medens Stammerne hiinsides Jordan: Ruben, som betænkte sig blandt sine Hjorder, og Gilead, som laae stille, lastes for deres Uvirksomhed tilligemed Dan ved Skibene og Aser ved Havenes Bred 5, 16. 17, saa roses derimod de Stammer, der havde taget Deel i Kampen, saasom Ephraim, Deboras egen Stamme, udmærket allerede tidlig ved Josvas Kamp imod Amalek, Benjamin, Makir d. e. det med Ephraim forbundne vestlige Manasse, og Isaskar, „der styrtede sig i Dalen ned med sine Fodfolk“ 5, 14. 15, men fremfor alle Sebulon og Naphtali paa Markens Høider, der havde begyndt Reisningen under Barak s. 4, 10. „et Folk, som agtede sit Liv ringe til Døden“ *) 5, 18. Kampen beskrives, hvori selv Himlens Hære toge Deel imod Sisera **) 5, 20, medens Jordens Vande i Kisons Bæk rev Fjender bort 5, 21. Forbandelse lyses over dem, der skjøndt nær ved Kamppladsen som Meros ikke „kom Herren til Hjælp blandt Heltene, men Velsignelse over den heltemodige Hyrdeqvinde, hvis Daad mod Israels Hovedfjende malerisk beskrives 5, 24—27. „Mærkelig, siger Grundtvig (Kort Begreb af Verdens Krøn. S. 271 fgd.) „er denne Seiersfang at høre, thi vel forkynder den Herrens Lov og giver Ham Æren, men Tonerne, som vil løfte sig til Ham og dog tøve hos Debora selv og Israels Vældige, tykkes i uvis Flugt at stige og dale, det er som Øiet forvirres i Sy-

*) Juda Stamme nævnes aldeles ikke og maa vel paa den Tid have ligget udenfor Deboras Synskreds.

**) Josephus fortæller, at der kom en stor Regn og Hagel, hvilken Vinden slog Kananiterne saaledes i Øinene, at de ikke kunde see, medens Israeliterne havde Vinden paa Ryggen (Oldskr. V. 5).

nernes Kreds, og dunkel udstrømmer Sangen, Intet afbildes klarlig i den uden Israels Forvirring i de samme Dage, og Hedningers skuffede Hovmod, der Herren uddrog med sit Folk og Jorderig bævede for Ham. Deilig endes dog Synet og Sangen saaledes:

Siseras Moder af Vinduet udkeg
Og gjennem Sprinklet hun overlydt skreg:
Hvi mon hans Vogn lader længe sig vente?
Hvorfor mon Hjulene lænte?
Hende da svared' af vittige Hjerner
Saa hendes Terner,
Som hun og svared' sig selv paa sit Ord:
Maa de ei sanke og udskifte Rovet,
Ja Piger een, Piger to overhoved,
Sisera brogede Klæder til Bytte,
Tøiet udsyet og broget til Bytte,
Bytte af Klæder og Kraver
Uden og inden saa faver
Baade Baldyring og Blomme! —
Herre! saa skal dine Fjender omkomme!
Men som naar Solen udgaaer i sin Styrke,
Er det med dem, som dig elske og dyrke!«

Saaledes lød Sangen efter den vundne Seir, og Landet havde Ro i 40 Aar 5, 31.

Gideon og Abimelek.

Men da Israels Børn atter gjorde hvad ondt var i Herrens Øine, saa bleve de i 7 Aar givne hen i Midians Vold 6, 1. Det var en ny Slags Plage og Undertrykkelse, thi Midianiterne vare tilligemed Amalekiterne og Araberne (Østens Børn) 5, 3 nomadiske Røvere, som vel ikke satte sig fast i Landet, men kom regelmæssig igjen hvert Aar og bortranede alt hvad der fandtes af Korn og Qvæg udenfor Stæderne, ja skaanede vel ikke heller disse, hvorfor Israeliterne, saalænge Overfaldet varede, maatte med hvad de kunde redde af deres Gods tye til de Klippehuler og Bjergfæstninger, som deels af Naturen frembydes saare rigeligt i Palæstina, deels indrettedes ved Kunst. Lige til Gaza blev Jordens Grøde saaledes ødelagt 6, 4 og intet levnet af de med Hjorder og Telte og Kameler ligesom Græshoppesværme indstrømmende Horder, saa at Israel blev meget fattigt for Midians Skyld 6, 6. Forholdet kan ganske sammenlignes med det, som endnu hersker der, hvor Beduinerne have Leilighed til at udøve deres Røverier paa de agerdyrkende Stammer. De komme da gjerne i April eller Mai, og først i September vende de tilbage til deres Ørkener efter at have afgræsset Markerne og bortført hvad de finde af Korn og Qvæg eller andre Gjenstande. Den eneste Maade at sikkre noget er at indlade sig med Røverne i Forlig om en vis Afgift, men denne bliver ofte tilligemed de Foræringer, der kræves af Høvdingerne, saa svære, at den ikke kan bæres, og derfor opgives ofte Agerdyrkningen aldeles, og fra hele Byer flytter Befolkningen ud for andetsteds at søge Sikkerhed. I Hauran f. Ex. bemærker Burckhardt, at faa Personer døe i de Byer, hvor de ere fødte. „Denne bestandige Vandring, siger han, er en af Hovedgrundene, hvorfor ingen By i Hauran har Frugttræer eller Urtehaver. Skal vi

saae for Fremmede? var Svaret af en Fellah, til hvem jeg talede om denne Ting, og ved Fremmede meente han baade de efterfølgende Indvaanere og Araberne, som besøge Hauran om Foraaret og Sommeren."

I saadan Tilstand var det, at Israels Børn raabte til Herren for Midians Skyld, og en Prophet blev nu først sendt til dem, maaskee, som Hengstenberg mener, i Paasketiden for at minde dem om, at det var Herren, som havde frelst dem fra Ægyptens Trældom og givet dem dette Land i Besiddelse, for at de ikke skulde frygte for Amoritens Guder, men de havde ikke hørt efter hans Røst og derved selv paadraget sig den nærværende Landeplage. Men da Folket ved det prophetiske Ord var forberedt til Frelsen, saa kom Herrens Engel til Gideon ligesom til Abraham i Mamre, kom i menneskelig Skikkelse og satte sig under Terebinthen i Ophra, tilhørende Joas af Abiesers Slægt, medens dennes Søn Gideon just var i Lav med at tærske noget Hvede i Viinpersen for at bringe det i Sikkerhed for Midianiterne 6, 11. Dette Ophra laae i Manasses Gebet, og maa ikke forvexles med et andet Ophra, hvorom allerede er talt, i Benjamins Land (s. Josv. 18, 23 1 Sam. 13, 17), hvilket senere kom til at høre til Judæa, medens Gideons Ophra var i Samaria. Abieser nævnes Josv. 17, 2 som Navn paa en af de Familier, hvoraf det vestlige Manasse bestod, og af denne Familie var Gideon, der istedetfor paa sædvanlig Viis at tærske med Oxer paa Tærskepladsen, maatte afslaae Hveden med en Stav i smaae Qvantiteter paa et skjult Sted, hvor ingen formodede et saadant Arbeide. Her lod imidlertid Herrens Engel sig til Syne for ham og sagde: Herren være med dig, du brave Helt! Men Gideon kunde ikke indrømme, at Herren var med ham eller hans Folk under den nuværende Undertrykkelse, han spurgte om de Jærtegn, som deres Fædre havde

fortalt om fra fordums Tid, da Herren førte dem op fra Ægypten, og meente i sin Kleinmodighed, at nu havde Herren forladt dem og givet dem i Midians Vold 6, 13. Hidtil havde Gideon talt med Herren som en Vandringsmand, der hvilede sig under Træet, men nu vendte Herren sig til ham 6, 14, saaledes at hans Aabenbarelse ikke kunde miskjendes, og bød Helten at gaae som udsendt af ham for i denne sin Kraft at frelse Israel 6, 14. Endnu undskyldte Gideon sig med sin Ringhed, da hans Slægt var den Ringeste i Manasse, og han den Yngste i sin Faders Huus, men Herren, som er stærk i Skrøbelighed, lovede atter at være med ham, saa han skulde slaae Midian som en Mand 6, 16, og da Gideon bad om et Tegn paa, at det var Ham selv, som talede med ham og derfor naadigen vilde modtage det Madoffer, som Gideon vilde tillave, saa nedlod Herren sig ogsaa dertil. Gideon tillavede nu, som Abraham fordum, et Gedekid og usyrede Kager af en Epha Meel; Kidet lagde han paa et Fad og Suppen kom han i en Potte og satte det altsammen for den vidunderlige Gjæst under Terebinthen. Men Engelen bød ham at slaae Suppen ud og lægge Kjød og Kager paa Klippen som paa et Alter, hvorpaa han med sin Vandringsstav rørte ved Offeret, saa der slog Ild op af Klippen og fortærede det. Dermed var Engelen forsvunden, men da Gideon i Sjæleangst bekjendte at have seet Herrens Engel Ansigt til Ansigt, trøstede Herren, hvis Røst han nu fornam i sit Indre, ham med, at han skulde ikke døe, og lyste Fred over ham, hvorpaa Gideon byggede et Alter paa Stedet ikke til Offersted, men til Mindesmærke (s. Hengstenb. Auth. des Pent. II. S. 41 fgd.), og kaldte det: Herren er Fred! hvilket Alter længe blev bevaret af Abiesriderne i Ophra 6, 24. Samme Nat fik Gideon udtrykkelig Befaling og dermed altsaa ogsaa Tilladelse til at tage to Oxer af sin Faders Qvæg og efter at have

nedrevet det Baals Alter, som hørte Faderen til, og omhugget den dertil hørende Offerlund, bygge et Alter med Tilbehør for Herren paa Spidsen af Klippen og der offre den ene Oxe som Brændoffer (den Anden offredes maaskee som Syndoffer s. 6, 28) ved Hjælp af Træet af den omhuggede Lund. Denne dristige Gjerning udførte Gideon understøttet af ti af sine Tjenere, men af Frygt for sin Faders Huus og sine Bymænd endnu om Natten 6, 27. Om Morgenen tidlig saae Bymændene hvad der var skeet, gjættede snart, at det var et Værk af Gideon, der formodentlig var bekjendt som Modstander af Baalsdyrkelsen og fordrede ham udleveret til Dødsstraf af Faderen. Men denne, som vel havde hørt sin Søns Fortælling om Herrens Aabenbarelse, var nu vunden for den gode Sag og foreholdt Folket det Daarlige i at ville føre Baals Sag, dersom han ikke kunde føre den selv, ja undsagde endog Enhver, som herefter vilde hænge ved Baal 6, 31, og Folket erkjendte Sandheden deraf og kaldte fra nu af den, der saaledes havde udæsket Baal i Herrens Navn, Jerubbaal. Da nu Midianiter, Amalekiter og Araber i Anledning af dette Oprør i stor Mængde gik over Jordan og leirede sig i Jesreels Dal 6, 33, da stødte Gideon „iført Herrens Aand" i Basunen, og efter saaledes at have kaldt Gud til Hjælp s. 4 Mos. 10, 9, sammenkaldte han først Abiesriderne, derpaa hele Manasse Stamme paa denne Side af Jordan og endelig de nærliggende Stammer Aser, Sebulon og Naphtali, som ogsaa villigen mødte 6, 35. Men førend Gideon tør overtage Anførselen, begjærer han som Tegn paa, at Herren virkelig vilde frelse Israel ved hans Haand, først, efterat han havde lagt noget afklippet Uld paa den under aaben Himmel liggende Tærskeplads, at der maatte falde Dug paa Ulden, men ikke paa Jorden omkring den, og da det var skeet om Natten i den Grad, at han næste Mor-

gen kunde vride en Skaal fuld af Vand ud af Ulden*), saa bad han endnu engang i Ydmyghed 6, 39, at Tegnet næste Nat maatte gjentages i omvendt Orden. Og Herren nedlod sig atter til hans Svaghed i Troen for at styrke denne, thi den følgende Morgen var Ulden alene tør, men paa hele Jorden laae der Dug 6, 40.

Jerubbaal, som Gideon nu ogsaa kaldtes, tog Tiden i Agt og leirede sig med sin Hær ved Kilden Harod, medens Midians Leir laae Norden for ham i Dalen bag Høien More. Kilden Harod har maaskee faaet sit Navn af Angsten (חָרֵד) 7, 3, som her drev saamange hjem, men, at ogsaa Helte kunde fødes her, sees af 2 Sam. 23, 35, hvor to af Davids Kæmper kaldes Haroditer. Kilden saavelsom Høien More har rimeligviis hørt til Bjerget Gilboa (s. Robins. III. S. 407), som uden Tvivl bestod i den Række af Klippehøider, der begrændse Jesreels Dal mod Syd, og hvis Navn endnu er bevaret i Byen Dschelbôn, der ligger paa en af dem (s. Robins. III. S. 387 og 403 fgd.). Her kundgjorde Herren for Gideon, at han havde for mange Folk med sig til at Midian kunde gives i deres Haand, thi Israel vilde saa alligevel bryste sig og give sig selv Æren for Seiren, derfor skulde han efterkomme den gamle Krigslov s. 5 Mos. 20, 8 og byde hver, som var angst og bange, at gaae hjem — naar det hedder „fra Gileads Bjerg," saa er jeg i Henhold til det om Stedet Anførte tilbøielig til med Clericus og Bertheau at læse Gilboa istedet (s. andre Forklaringer hos Winer Reallex.

*) Den stærke Dug er ikke videre paafaldende i Orienten, hvor Reisende fortælle, at Duggen ofte ikke giver Regnen noget efter, og at en Faareskinds Pels, hvormed man om Natten havde bedækket sig under aaben Himmel, ofte fandtes om Morgenen saa vaad, som om den havde været dyppet i Vand.

I. S. 429). 22000 Mand af Folket gik nu hjem, og kun 10000 bleve tilbage 7, 3. Men Herren sagde endnu, at det var for mange, og bød Gideon at føre dem til Vandet, at han kunde skille dem ad og udvælge hvem der skulde drage med 7, 4. Prøven bestod deri, at de, som ved Vandet lavede af Vandet med Tungen ligesom en Hund laber Vand, idet de staaende toge det af Haanden i Munden og brugte altsaa Haanden ligesom Hunden Tungen for i Hast at drikke, skulde skilles fra dem, der lagde sig paa Knæ ved Vandet for at drikke i Mag. Begge Maader at drikke paa kan man endnu faae at see i Orienten ved Vandstederne, og Reisende have bemærket, at ved en Karavane lade gjerne ikkun Europæerne, naar de ikke have Drikkekar ved Haanden, sig henrive af Tørst og Træthed til at kaste sig ned ved Vandet, medens de Indfødte give sig Tid til staaende at bruge Haanden ligesom Drengen, der overbød Diogenes. Josephus tager det anderledes, som om de Knælende beviste Frygt og Iilfærdighed, men neppe rigtigt (Oldskr. V. 6). Tallet paa dem, der ved denne Leilighed drak af Haanden i Munden, var kun 300, og med dem lovede Herren at frelse og give Midian i Gideons Haand 7, 7. „Som Gideon havde givet Herren to Gaader at løse som Beviis paa hans kraftige Hjælp" siger Hornsyld (Betragtning. over Bibelen II. S. 274), „saa gav Jehova ham her igjen to Gaader, for at han kunde aflægge Vidnesbyrd og Prøver paa sin kraftige Tro paa Gud og Tillid til hans Hjælp." Og Gideon bestod i Prøven; han lod alle de øvrige Israeliter fare hver til sine Telte og beholdt kun de 300 Mand hos sig imellem Bjergene, medens Midians uhyre Leir, indesluttende ikke mindre end 135000 Mand s. 8, 10, udstrakte sig nedenfor i Dalen som Græshopper ja som Sandet paa Havets Bred i Mængde med deres utallige Kameler 7, 12. Samme Nat tænkte Herren atter paa at styrke

ham i Troen og bød ham derfor enten ene eller, om han var bange, med sin Svend Pura at gaae ned til Ydervagten i Leiren, der nu var givet i hans Haand 7, 9—11. Selvanden gik Gideon derned og hørte en af de Fiendtlige fortælle en Anden en Drøm om et bagt Bygbrød, han havde seet rulle ned (fra Bjerget) paa Midians Leir og vælte hans Telt overende. Den Anden udlagde Drømmen og sagde, at det foragtede Bygbrød betydede Gideons Sværd, i hvis Vold Midian og hele Leiren var givet 7, 14. Byg blev allerede i Oldtiden i hine Egne ringeagtet som Føde blot for Kreaturer eller de Fattigste blandt Folket, som ellers brugte Hvede til Brød, saa at det hos Romerne endog var en Soldaterstraf at spise Bygbrød. Josephus lægger derfor i Drømmeudlæggerens Mund disse Ord: „Bygget er det Ringeste af alle Jordens Frugter, og iblandt alle de Asiatiske Folk er nuomstunder ingen mindre agtet end Israeliterne, saa at de vel kan lignes ved Byg" (s. Oldskr. V. 6). Men Gideon vidste, at hvad der var ringeagtet af Mennesker, kunde være høit agtet af Gud, og efter at have hørt Drømmen og gjort sin Bøn 7, 15, gik han tilbage til Israels Leir og sagde: Reiser Eder, Herren har givet Midians Leir i Eders Haand. De 300 Mænd deelte han i 3 Hold, gav dem hver en Basun i Haanden og tomme Krukker med Blus indeni og bød dem alle gjøre som han selv i Spidsen for det ene Hold. Ved Begyndelsen af Midnatsvagten kom de saaledes til det Yderste af Leiren, blæste i Basunerne, slog Krukkerne i Stykker, toge Blussene i venstre Haand og raabte: Sværdet for Herren og Gideon! Fienderne, som troede sig pludselig overfaldne af en stor Hær, og som allerede havde en hemmelig Frygt for Gideon, geraadede i den yderste Skræk og Forvirring, Herren vendte den Enes Sværd mod den Anden, og hele Hæren

flygtede til Beth-Sitta*) (som Robinson mener at staae i Sammensætning med et Schutta, der findes i denne Egn s. III. S. 461). Nu sammenkaldtes atter Israels Mænd af de nordlige Stammer for at forfølge Midianiterne, og Bud sendtes til alle dem paa Ephraims Bjerg om at afskjære de Flygtende ved Besættelse af Jordans Overgangssteder indtil Bethbara, der vel er det Samme som Beth-Abara, hvorom tidligere er talt.

De stridbare Ephraimiter fuldendte Nederlaget, fangede to af Midians Fyrster og slog den Ene af dem, Oreb (d. e. Ravn) ihjel ved en Klippe og den Anden Zeeb (d. e. Ulv) ved en Viinperse, hvilke Steder siden bar Navn efter dem. Deres Hoveder bragte de paa ægte østerlandsk Viis til Gideon paa den anden Side af Jordan, men bebreidede ham dog i deres sædvanlige Stolthed heftigt, at han ikke fra Begyndelsen havde taget dem med til Kampen. Gideon mødte imidlertid Stoltheden med Sagtmodighed og klog Eftergivenhed og stillede dem tilfreds ved at ophøie deres Bedrift paa hans egen Bekostning, idet han med et smukt Billede fra Viingaarden sagde: Er ikke Ephraims Efterslæt bedre end Abiesers Høst? 8, 2.

Derefter kom Gideon selv til Jordan og satte over den med de 300 Mænd, som vel nu udgjorde hans Livvagt. I Sukkoth, som, allerede bekjendt fra Jakobs Historie maa søges i nær Forbindelse med Bethsean skjøndt hiinsides Jordan (s. Isr. Hist. I. S. 199 fgd.), bad han om Brød for sine trætte Folk paa Grund af, at han forfulgte Midians endnu over-

---

*) Abel-Mehola, som nævnes paa samme Sted, laae Nord for Beth-Sean i Jordandalen henimod Genezareth Sø, var Propheten Elisas Fødested 1 Kong. 19, 16 og anføres i Forbindelse med Beth-Sean 1 Kong. 4, 12.

blevne Konger Sebah og Zalmuna, men fik af Høvdingerne i denne By det spottende Svar: Har du allerede Sebahs og Zalmunas Næver i din Haand, at vi skulde give din Hær Brød? Han lovede dem saavelsom Mændene i Pnuel, ligeledes bekjendt fra Jakobs Historie i Krogen mellem Jordan og Jabok (s. Isr. Hist. I. p. a. St.), hvilke havde begegnet ham paa samme Maade, Ødelæggelse og skaanselløs Straf for deres Forræderi, naar han vendte tilbage med Seir 8, 7. 9. Han vedblev at forfølge Levningerne af den store Hær af „Østerlandets Børn" Østen for Jordan indtil Egnen af Nobah (s. 4 Mos. 32, 42 Isr. Hist. II. S. 288), hvor de boede i Telte og vare trygge 8, 11. Atter overraskede han den fjendtlige Hær, slog den paa Flugt og fangede begge Kongerne. Over Høiderne ved Heres, der maae høre til Gileads Bjerge vendte han tilbage fra Slaget 8, 13, og af en fangen Dreng fik han Fortegnelse*) over de Ældste og Fornemste i Sukkoth, ialt 77 Mænd, paa hvilke han udførte sin Trudsel om at tugte dem med Torne og Tidsler og slog dem derpaa formodentlig ihjel saavelsom Bymændene i Pnuel, hvor tillige Taarnet eller Kastellet blev nedbrudt 8, 16. 17. Større Skaansel vilde han have viist imod de fangne midianitiske Konger, dersom de ikke havde gjort, hvad de paa hans Spørgsmaal bekræftede, nemlig dræbt Mænd paa Thabor, der ligesom Gideon „saae ud som Kongesønner" og af ham bleve erklærede for hans Brødre, hans „Moders Sønner" 8, 18. 19. Thi nu maatte Blodhævnen udøves, og da Gideons førstefødte Søn Jether, som endnu kun var en Dreng veg

*) Med Rette gjør L. Müller opmærksom paa dette Beviis paa, at Folk, der kunde skrive, ikke vare sjældne i Israel, siden det var saa let at finde en Saadan i en Udkant af Landet, i Barbarernes Nabolag (Bib. Hist. S. 105).

tilbage for Faderens Opfordring til at dræbe Fangerne, og disse derhos forlangte, rimeligviis som en Slags Æresbeviisning, at han skulde gjøre det selv, „thi som Manden, saa er hans Styrke," saa slog Gideon Sebah og Zalmuna ihjel og tog blandt andet Bytte de Maaner (Lindberg: Halvmaaner) formodentlig af kostbart Metal, der til Prydelse hang om deres Kamelers Halse 8, 21.

Da Israels Mænd derpaa tilbød Gideon og hans Slægt Kongedømmet, fordi han havde frelst dem af Midianiternes Haand, svarede han: jeg vil ikke regjere over Eder, og min Søn skal ikke regjere over Eder, men Herren skal regjere over Eder 8, 23, idet han for sit Vedkommende holdt fast ved det mere umiddelbare Theokrati og vilde have det overladt til Herren selv i sin Tid at beskikke en Forandring deri efter Kongeloven (s. Hengstenb. Authent. d. Pent. II. S. 123 fgd.). Derimod begjærede han, at Enhver skulde give ham en Ring af det Bytte, der var taget fra de paa Guldringe og andre Prydelser rige Ismaeliter, til hvilket arabiske Handelsfolk ogsaa Midianiterne henregnes (s. Isr. Hist. I. S. 219). Dette gjorde de alle villigen, og paa et udbredt Klæde samledes Guldmaaner, Perler og Purpurklæder, som Midians Konger havde havt paa og Kjæderne om deres Kamelers Halse. Saadanne kostbare Prydelser baade for Mennesker og de Dyr, de rede paa, brugtes hyppigt af Araberne indtil Muhammed, men mindre efter at han havde forbudt idetmindste Mænd at bære Øren- og Næse-Ringe af Guld, idet han kaldte dem Ringe af Helvedes Ild. Maaner eller Halvmaaner bares til Ære for Maanen, og det er sandsynligt, at Muhammed har taget dette Symbol fra sine hedenske Forfædre efter at have underlagt det en ny Betydning. Gideon gjorde sig nu af de indsamlede Kostbarheder ligesom Micha 17, 5 et Ephod i

Lighed med det Ypperstepræstelige*) og opstillede det vistnok ikke til Afgudsdyrkelse, men dog som Huusorakel i Ophra; men det blev siden Gideon og hans Huus til Snare og mange Andre til Forargelse, idet hele Israel bolede efter det og fjærnedes derved fra den rette Helligdom. Alligevel reiste Midianiterne sig ikke mere, men Landet havde Ro i 40 Aar, saalænge Gideon levede. Han boede som Privatmand i sit Huus, havde med sine mange Koner 70 Sønner foruden Abimelek, der var født ham af en Sichemitisk Medhustru, døde endelig i en god Alderdom og blev jordet i sin Faders Familiegrav i Ophra 8, 32. Først efter hans Død begyndte Israels Børn atter at bole efter Baalerne og gjorde sig en egen Baal Berith til Gud, hvis Dyrkelse især synes at have fundet Sted i Sichem s. 9, 4, maaskee endnu som Blanding af Afguderi og Ihukommelsen af det under Josva sluttede Forbund med Gud, hvorfor den Sichemitiske Baal-Berith ogsaa kaldtes El-Berith 9, 46 (s. Hengstenb. II. S. 98 fgd.). Men Israels Børn tænkte snart ikke mere paa Herren deres Gud, som havde frelst dem af deres Fjenders Vold, og viste ligesaalidt nogen Kjærlighed imod Jerubbaals Huus for det Gode, han havde gjort mod Israel 8, 35.

Under disse Omstændigheder kunde det lykkes Abimelek ved Hjælp af sin mødrene Slægt i Sichem at skaffe sig et Parti i denne Stad, der uden Tvivl alt fra Josvas Dage af var at ansee som Hovedstaden idetmindste for den nordlige og mellemste Deel af Landet, og under Foregivende af, at det var bedre for Sichems Borgere, at een Mand af deres Been og Kjød herskede over dem end alle Jerubbaals Sønner 9, 2, erholde Understøttelse af dem til at bekæmpe

---

*) s. om denne Privathelligdom Hengstenb. Authent. d. Pent. II. S. 96 fgd.

sine Brødre. Foreløbig gav de ham 70 Sølvsekler af Baal-Beriths Huus, hvorved han tillige indviedes til en Forsvarer af deres Baal imod dennes — som ikke vanslægtede Sønner af Jerubbaal — svorne Fjender. Han leiede sig nu nogle løse og dumdristige Folk, og med dem overfaldt han sine Brødre i Ophra og dræbte dem alle „paa een Steen“ med Undtagelse af den Yngste, Jotham, som havde skjult sig 9, 5. Derpaa blev han af Borgerne i Sichem og „hele Millos Huus,“ som maaskee betegner Byens Kastel, udraabt til Konge ved Terebinthen i Sichem 9, 6 jf. 1 Mos. 12, 6. 35, 4. 5 Mos. 11, 30 (s. Isr. Hist. I. S. 97. 206). Men da Jotham hørte det, vovede han sig i Nærheden af Sichem, og fra Toppen af Garizims Bjerg bød han de i Dalen, maaskee, som Josephus siger, i Anledning af en Høitid forsamlede Borgere at høre ham, saasandt Gud skulde høre dem 9, 7. Og han begyndte at tale billedlig, siger Grundtvig (Kort Begreb af Verd. Kr. S. 276) og sagde:

Træerne ginge alt til den Olive,
Sagde: vi ville dig Kongenavn give,
Hersk over os!
Dertil dem svarede saa den Olive:
Skulde saaledes min Fedme jeg give,
Som er til Guds og til Menneskers Ære,
For over Skoven mit Hoved at bære?

Træerne gik til det Figentræ hen,
Kom at regjere os, Ven!
Dertil dem svared' det Figentræ brat:
Skulde jeg sige min Sødme Godnat,
Sødme og liflige Frugt for at hæve
Hovedet op over Træer at svæve?

Træerne taled' til Viinstokken nu:
Vi os en Konge vil kaare som du!
Dertil den Viinstok dem svared' saa fage:
Skulde min liflige Most jeg forsage,
Som glæder Folket og Guder deroppe,
Kun for at staae over Træernes Toppe?

Træerne gik til den Tornebusk hen:
Kom at regjere os, Ven!
Busken dem svared': ja har I isinde
Rigtig at salve og krone min Tinde,
Da kommer hid nu at bygge
Under min Skygge!
Ellers fra Tornen skal Lue gaae op,
Brænde de Cedre paa Libanons Top!

Denne var Fabelen, maaskee den Ældste vi kjende, hvoraf Jotham derpaa gjorde en kort Anvendelse, idet han varslede Sichemiterne, at om de havde handlet ærlig og ret imod den Mands Huus, som i Kampen mod Midianiterne havde sat sit Liv i Vove for dem, da de stod op og dræbte hans Sønner og gjorde hans Trælqvindes Søn til Konge, saa skulde de komme til at fryde sig ved Abimelek og han ved dem, men dersom det ikke var saa, da skulde Ild fare ud fra Abimelek og fortære Sichems Borgere og Millos Huus og Ild fare ud fra Sichems Borgere og Millos Huus og fortære Abimelek 9, 20. Efter at have opløftet denne Varsels Røst flygtede Jotham af Frygt for sin Broders Hævn og opholdt sig siden i Beer 9, 21, det nuværende Bireh, hvorom tidligere er talt, og som beliggende i Benjamins Stamme udenfor det nordligere imod Midian sluttede Forbunds Land, dengang maa have kunnet yde Flygtningen Sikkerhed, ihvorvel

Bireh findes ikke mere end 5 Miil sydlig for Nabulûs (Sichem) paa Veien til Jerusalem. Stedet ligger høit og har rimeligviis været stærkt befæstet; man seer tydeligt derfra Ephraimbjergets skov- og buskrige Rygge (s. Schubert III. S. 127).

I tre Aar var Abimelek nu Fyrste over Israel eller den Deel af Israel, som var afhængig af Sichem. Men saa sendte Gud en ond Aand imellem Abimelek og Borgerne i Sichem, og de bleve ham utroe 9, 23. Et fuldkomment Anarchi udbrød. En anden Partihøvding Gaal, Ebeds Søn, vandt deres Tillid, og da de efter Viinhøsten under afgudisk Lystighed, hvormed de maaskee forbandt Ihukommelsen af Løvsalsfesten, spiste og drak og forbandede Abimelek, saa foreholdt Gaal deres Stolthed, at de ligesaa godt kunde tjene Sichems Faders Hemors Mænd (s. 1 Mos. 34, 25), som denne Jerubbaals Søn og hans Høvedsmand Sebul, der i Abimeleks Fráværelse var sat over Staden. Han lovede dem at skaffe Abimelek bort, naar de vilde adlyde ham og udæskede i sit Overmod sin Modstander 9, 29. Om alt dette blev Abimelek underrettet ved Sebul, og paa dennes Opfordring lagde han sig i Baghold udenfor Staden i 4 Hobe, medens Gaal rimeligviis lokket dertil af Sebul, der holdt gode Miner med ham, drog ud af Stadsporten 9, 35. Da Gaal meente at see Folk drage ned fra Bjergtoppene, sagde Sebul, at det var Bjergenes Skygge, han tog for Mænd, men da der ingen Tvivl mere kunde være derom, at een Skare kom ned fra Midten af Landet og en anden fra Troldmandsterebinthen, maaskee saaledes kaldet efter de der af Jakob fordum nedgravede Trolddomssager (s. 1 Mos. 35, 4), saa mindede Sebul Gaal om hans store Ord og fik ham til at drage ud for at kæmpe mod Abimelek, som slog og forfulgte ham med stort Tab indtil Porten, hvorpaa Sebul fik ham og hans Tilhængere fordrevne af Staden. Fra Aruma, der maa have ligget i Nær-

heden, vedblev nu Abimelek ved Baghold at overfalde Sichemiterne paa Marken, afskar dem endog fra Porten, beleirede dernæst Staden en heel Dag, indtog og nedrev den efter at have slaaet Folkene ihjel og saaede Salt paa den til Tegn paa, at han bestemte den til at ligge øde for bestandig, ligesom Keiser Hadrian, da han ødelagde Jerusalem. De Borgere, som havde taget deres Tilflugt til Sichems Taarn (Kastellet), gik nu ind i det dermed forbundne til Berith-Guden helligede Blokhuus 9, 46. Men Abimelek gik med sine Folk ud paa et af Skovbjergene, huggede Grene af Træerne, lagde dem op til Blokhuset og satte det i Brand, hvorved atter mange baade Mænd og Qvinder mistede Livet 9, 49. Derpaa drog han mod Staden Thebez, der maa have taget Deel i Oprøret, indtog Staden og beleirede det faste Taarn midt i Staden, hvorhen alle Mænd og Qvinder vare flygtede. Ogsaa her vilde han sætte Ild paa, men fra Taarnets Tinde kastede en Qvinde et Stykke af en Møllesteen, formodentlig den øverste Steen af de smaae Haandqværne, som ogsaa endnu ere i Brug, paa hans Hoved og knuste hans Hjerneskal, hvorpaa han hurtig fik sin Vaabendrager til med Sværdet at stikke ham ihjel, at han ikke skulde siges at være falden for Qvindehaand 9, 54. Thebez er uden Tvivl gjenfunden i Landsbyen Tubâs, hvor Berggren paa sin Reise fra Nazareth til Nabulûs overnattede og angiver dens Beliggenhed til 9 Timers Vei fra Nazareth og 4 fra Nabulûs. Ogsaa Hieronymus og Eusebius ansætte den 13 romerske d. e. lidt over 2 geographiske Miil fra Sichem henimod Skythopolis (det nuværende Beisan), og i denne Retning og Afstand finde vi Tubâs (s. Robins. III, S. 389). Efter Abimeleks Fald gik hans Folk hver til Sit, men Gud havde saaledes ladet Jothams Forbandelse gaae i Opfyldelse baade paa Abimelek og paa Sichems Mænd 9, 57.

Ruths Historie.

Der er, som Hengstenberg har viist, megen Sandsynlighed for, at Ruths Historie, der ligesom de i Domm. K. 17—21 fortalte Begivenheder kan betragtes som Anhang til Dommernes Bog, falder omtrent paa denne Tid i Dommernes Periode. Den vedvarende Hungersnød, som gav Anledning dertil, passer til en Tilstand, som den, Midianiternes Røverherredomme havde fremkaldt i Gideons Dage, thi at den ikke havde sin Grund i Misvært, sees deraf, at Udvandrere kunde finde Underholdning i Nabolandet Moab. Endskjøndt det især var i Mellemlandet, at Midianiterne huserede, see vi dog af Domm. 6, 4, at de ødelagde Jordens Grøde lige indtil Gaza, altsaa ogsaa i det sydlige Kanaan, hvor Bethlehem laae. Syv Aar varede denne Tilstand, og naar det maa antages, at endnu et Par Aar maatte gaae hen, førend Landet kunde komme til nogenlunde Velstand igjen, saa stemmer dette overeens med de 10 Aar, i hvilke Naomi opholdt sig i Moab, indtil hun hørte, at Herren havde besøgt sit Folk og givet dem Brød, Ruth. 1, 3, 6. Disse Grunde (s. Hengstenb. Authent. d. Pent. II. S. 111 fgd.) synes mig tilstrækkelige for at indskyde denne Historie, der selv anmelder sig som foregaaet i Dommernes Tid (s. Ruth. 1, 1), paa dette Sted*). Den staaer ved Siden af hine Exempler paa

*) Det er Chronologisten Usher, som først har angivet dette Tidspunkt for Ruths Historie, medens Andre f. Ex. Lightfoot, understøttet af adskillige jødiske Lærere, har sat den imellem 3die og 4de Kapitel i Dommernes Bog og henviist den enten til den Tid, da Israel var underkastet Moabiterne under Eglon, eller til Ehuds og Samgars Dommertid. Josephus (Oldsk. V. 9) henlægger den under Elis Regjering, men det er uden Tvivl for sildigt ogsaa med Hensyn til Davids Slægtregister.

Ryggesløshed (Domm. 17—21), som et glædeligt Vidnesbyrd om, at sand israelitisk Gudsfrygt og et fromt huusligt Liv ogsaa i Dommernes urolige og forstyrrede Alder fandt sine Asyler iblandt de Stille i Landet, om der end maa tages Hensyn til, at Historien tilhører en Opvækkelsestid efter forudgaaende Trængsel og derpaa følgende Erfaring af Herrens underfulde Hjælp. Den yndige Skildring af det huuslige og borgerlige Liv, som her møder os, og som har været Grund nok for Kritikere til uden videre at forkaste Ruths Bog, fordi den ikke stemmer overeens med deres Forestilling om Dommernes Tidsalder, medens den, som Hengstenberg bemærker, trods nogen Anden bærer Beviset for sin Troværdighed i sig selv — ville vi indlede med disse Ord af Roos (s. Hengstenberg p. a. St. S. 112): „Ruths lille Bog staaer imellem de Bøger, der handle om Krig og andre Begivenheder som en saare smuk og uforlignelig Afbildning af Redelighed, Velanstændighed, Klogskab og Retfærdighed, som det skal vise sig hos enkelte Personer i Huusstanden. Denne yndige Historie indbefatter et Billede af alle Dyder, som Menneskenes huuslige og selskabelige Liv udfordrer. Det geraader Israels Gud til evig Roes, at det under den Frihed, hvori hans Folk dengang levede, dog kunde gaae saa tugtigt, retfærdigt, kjærligt og billigt til. Hvem var Naomi, Boas, Ruth? Det var Bønderfolk. Hvor yndig er deres Veltalenhed! Hvor huldsalig deres Venlighed! Hvor fine ere deres Sæder! Hvilke fine og forstandige Folk ere de ikke!"

Fra Bethlehem i Juda udvandrede Elimelek, dreven af Hungersnøden, med sin Hustru Naomi og tvende Sønner Mahlon og Kiljon, alle Ephratider fra Bethlehem 1, 2, og boede som Fremmed i Moabs Land. Her døde han, og hans tvende Sønner, som havde taget sig moabitiske Hustruer, af hvilke den Ene hed Orpa og den Anden Ruth, døde

senere, saa at efter 10 Aars Forløb stod Moderen ene med sine to Sønnekoner. Paa samme Tid hørte hun, at Herren havde besøgt sit Folk og givet Brød i Landet, og ledsaget af Svigerdøttrene begav hun sig derfor paa Veien til Juda Land. Formodentlig ved Grændsen af Moab vilde hun tage Afsked med dem og bød dem at vende tilbage hver til sin Moders Huus, idet hun i Herrens Navn velsignede dem for den Kjærlighed, de havde viist imod de Afdøde og imod hende og ønskede dem, at de maatte finde Hvile igjen hver i sin Mands Huus 1, 8. 9; men de græd, da hun kyssede dem, og sagde, at de vilde gaae med hende til hendes Folk. Naomi vedblev at foreholde dem som deres eget Bedste, at de maatte vende tilbage. Selv var hun for gammel til at skaffe dem Mænd, og om hun end kunde smigre sig med Haab om i et nyt Ægteskab at faae Sønner igjen, saa kunde de dog ikke vente, indtil disse kunde træde i de Afdødes Sted, og hun vilde i sine Svigerdøttres Skjæbne føle det dobbelt, at Herrens Haand laae paa hende 1, 13. Med mange Taarer skiltes endelig Orpa fra hende, men Ruth hængte ved hende og var ikke at bevæge til at vende tilbage til sit Folk og sine Guder 1, 15. Hendes Beslutning var fattet: „hvor du gaaer hen," sagde hun, „vil jeg gaae, hvor du boer, vil jeg boe, hvor du døer, vil jeg døe, dit Folk skal være mit Folk, og din Gud skal være min Gud," ja hun svoer paa, at kun Døden skulde skille dem ad 1, 17. Naomi gav da efter i denne ædle Strid, og de kom tilsammen til Bethlehem, hvor hele Staden kom i Bevægelse og Qvinderne sagde: er det ikke Naomi? Men hun sagde til dem: „Kalder mig ikke Naomi (min Ynde), men heller Mara (bitter, bedrøvet), thi den Almægtigste har gjort det meget bittert for mig. Rig gik jeg ud herfra, men Herren har ført mig tomhændet tilbage" 1, 21. I Stilhed op-

slog hun sin Bolig tilligemed Ruth i Bethlehem i Begyndelsen af Byghøsten altsaa omtrent ved Paaskeitid 1, 22.

Naomi havde i Bethlehem en Kynding paa hendes Mands Side, en rig Slægtning af hendes afdøde Mand, ved Navn Boas. Da nu Moabiterinden Ruth, som hun bestandig kaldes til Minde om Herrens underlige Naade imod hende, besluttede sig og fik Moderens Samtykke til at gaae ud og sanke Ax efter Høstfolkene, hvor hun kunde faae Lov dertil, traf det sig, at hun just kom til det Sted af Bymarken, som hørte Boas til. Det var et Bud i Loven, at man ikke skulde nøie høste hvert Hjørne af Marken eller gjøre nøiagtig Eftersankning af Axene s. 3 Mos. 19, 9; end om man glemte et Neg, skulde man ikke gaae tilbage og tage det med, men det skulde høre den Fremmede, Faderløse og Enken til, for at Herren kunde velsigne Israel i al deres Hænders Gjerning (s. 5 Mos. 24, 19). Denne Ret kunde da ogsaa Ruth gjøre gjældende, medens det derimod synes, at Tilladelsen til at sanke umiddelbar efter Høstfolkene, førend Marken endnu var afhøstet, blev tilstaaet som en Naade. Da Boas kom ud fra Bethlehem til sine Høstfolk og havde hilset dem med sit: Herren være med Jer, og faaet den ligesaa fromme Gjenhilsen: Herren velsigne dig 2, 4, spurgte han strax Avlskarlen, hvem den Pige, som han ansaae den unge Ruth for, hørte til, og fik da at vide, at det var den unge moabitiske Qvinde, der var kommen tilbage med Naomi, og som efter at have udbedt sig Tilladelse til at sanke imellem Negene efter Høstfolkene, ufortrødent var bleven ved dermed indtil nu, da hun sad lidt i Huset d. e. Teltet, der var opreitet til Brug for Høstfolkene (Lindberg oversætter, som jeg troer, mindre rigtigt: kun har hun været en Smule hjemme) 2, 8. Boas blev glad ved dette Møde og beviste strax Ruth sin Velvillie ved at byde hende holde sig alene til hans Ager

og følge efter hans Piger saalænge Høsten varede 8, 8. 9, jf. 21. Karlene forbød han at gjøre hende Fortred, og om hun blev tørstig, tillod han hende at gaae til Karrene og drikke med de Andre 2, 9. Paa østerlandsk Viis faldt hun paa sit Ansigt til Jorden for ham og spurgte, hvorledes hun havde fundet saadan Yndest for hans Øine, endskjøndt hun var fremmed? Men Boas svarede, at det var fortalt ham, hvad hun havde gjort imod sin Svigermoder endog efter dennes Søns Død, og hvorledes hun havde forladt Fader og Moder og Fødeland for hendes Skyld. Denne Kjærlighedsgjerning vilde ikke savne sin Løn hos den Herre, Israels Gud, under hvis Vinger hun havde søgt Tilflugt 2, 12. Ruth bad i Ydmyghed, at han fremdeles vilde bevise Naade imod hende, der var ringere end hans Tjenestepiger, og Boas tillod hende at komme i Teltet ved Spisetiden og spise og dyppe sit Stykke i Eddiken med de Andre 2, 14, en Forfriskning, som ikke skal være ubekjendt i Orienten, hvor Viinæddike blandet med lidt Olie endnu bruges som Dyppelse. Viinæddike bliver ogsaa tilligemed Viin forbudt Naziræerne 4 Mos. 6, 3. Ved Maaltidet rakte han hende selv ristede Ax og lod hende ikke alene spise sig mæt, men ogsaa beholde, hvad hun levnede. Efter at have talt med hende, syntes han endnu bedre om hendes ydmyge og taknemmelige Væsen og gjentog derfor sin Befaling til Høstfolkene om at lade hende sanke ogsaa imellem Negene, ja endog at rive noget ud af Negene og lade det ligge til hende, ligesom ingen paa nogen Maade maatte fornærme hende. Saaledes sankede Ruth indtil Aften, tærskede det Opsankede paa Stedet og fik henved en Epha Byg hjem med til Svigermoderen, hvem hun ogsaa gav sin Madlevning 2, 18. Da nu Naomi fik at høre, at det var Boas, som saa venligt havde taget sig af hende, velsignede hun ham, fordi han ikke havde opgivet sin Kjærlighed imod Levende eller

Døde 2, 20 og betroede Ruth, at denne Mand var dem paarørende og en af deres Løsere. Hun glædede sig over, at hendes Datter kunde holde sig til hans Piger i Høsten og ikke behøvede at udsætte sig for Fortred paa en anden Mark. Og uden at tænke videre ved Sagen fortsatte den fromme Ruth sin Sankning, indtil baade Byg- og Hvedehøsten var til Ende og boede imidlertid i Bethlehem hos sin Svigermoder 2, 23.

Saadanne Høstscener, som her er os beskrevet med levende Træk, kan man endnu i det hellige Land faae at see tilligemed Tærskningen, der nu ligesom fordum er umiddelbar forbunden med Høsten. Robinson saae ved Jericho nogle Folk tærske Hvede og beskriver det saaledes: „Det var en sand bibelsk Høstscene, hvor Høst- og Tærsker-Arbeidet gaaer Haand i Haand. — Saasnart Kornet er afskaaret, bliver det paa Ryggen af Esler eller undertiden Kameler i smaae Neg bragt hen til Tærskepladsen. De smaae Esler ere undertiden saa bedækkede med deres Kornlæs, at man neppe seer Dyrene, men kun en Masse af Neg, der synes at bevæge sig af sig selv. En jævn Plads bliver udsøgt til Tærskegulvene, som derpaa nær ved hinanden i kredsrund Form af maaskee 50 Fod i Gjennemsnit bliver gjort istand alene ved fast Nedstampen af Jorden. Paa disse Kredsflader blive Negene ganske tykt udbredt og Sæden udtraadt af Dyrene. Her var ikke mindre end 5 saadanne, alle af Oxer, Køer og mindre Qvæg traadte Gulve; fem Dyr stode bestandig ved Siden af hinanden og bleve drevne omkring i Kreds eller snarere i alle Retninger over Gulvet. Tærskeslæden er her ikke i Brug, endskjøndt vi traf den siden i det nordlige Palæstina. Den gamle Maskine med Valtser saae vi intetsteds*). Ved denne Fremgangsmaade

*) Jf. Esaias 28, 27. Niebuhr fandt den endnu i Brug i Ægypten (s. Reisebeschr. I. S. 151).

bliver Straaet revet istykker og gjort smaat. Det bliver af og til vendt om med en stor totakket Træegaffel og, naar det er traadt nok, kastet med den samme Gaffel imod Vinden for at afsondre Sæden, som derpaa bliver dynget sammen og siden kastet. Ved hele Processen fra Negenes Henførelse paa Dyrenes Ryg indtil Udtrædningen paa den blotte Jord gaaer saare meget tabt. Moses Forskrift: Du skal ikke binde Munden til paa den Oxe, som tærsker, blev ikke meget strengt iagttaget af vore christelige Venner (ved Jericho), da mange af deres Dyr havde Munden tilbunden, hvorimod jeg ikke mindes at have seet det nogensinde paa et Dyr hos Muhammedanerne. Denne Forskrift tjener til Beviis paa, at i gammel Tid saavelsom nu ikkun Hornqvæg blev brugt til at udtræde Kornet" (s. Robins. II. S. 519 fgd.). Saavel imellem Hebron og Gaza som andre Steder traf Robinson paa Høstfolk af begge Kjøn og næsten lige saa mange Axsankerinder, og ofte saae han disse Sidste slaae en Haandfuld opsamlede Ax ud med en Stok — en fattig Kone stødte Kornene ud med en Steen (s. Robins. II. S. 650, III. S. 233). Om Høsten ved den lille By El-Kubeibeh i det sydlige Palæstina fortæller han saaledes: „Paa en Mark var, da vi kom nærmere til Kubeibeh, næsten 200 Høstfolk og Axsankerinder ved Arbeidet, de Sidste ogsaa her næsten ligesaa talrige som de Første. Nogle toge deres Forfriskning til sig og bød os noget af deres ristede Ax. I Høsttiden blive de endnu ikke fuldkommen tørre og haarde Hvedekorn ristede paa en Pande eller Jernplade og giver et meget velsmagende Næringsmiddel, der bliver spiist tilligemed Brød eller istedetfor Samme. Brugen deraf ved denne Aarstid blandt de arbeidende Klasser er saa sædvanlig, at den ristede Hvede bliver solgt paa Torvene, og vi havde optegnet den med blandt de Artikler, som skulde kjøbes i Hebron for vor videre Reise til Wadi Musa. Hele

Scenen med Høstfolk, Axsamlere og deres ristede Korn, gav os en levende Forestilling om Ruths Historie og det gamle Høstliv paa Boas's Marker" (s. Robins. II. S. 659 fgd.).

Efterat Boas havde indhøstet, meddelte Naomi Ruth sin Plan om at "skaffe hende en god Hvile", idet hun ganske vilde stille hende under denne deres Kyndings Varetægt. Dette iværksattes paa følgende Maade, der vel kan synes upassende efter vore Skikke og Sæder, men var det ingenlunde paa den Tid og paa det Sted, hvor det foregik, men meget mere grundet paa hvad der var Lov og Ret i Israel. Boas var om Natten ifærd med at kaste sit Byg paa Tærskepladsen 3, 2; thi ligesom endnu i hine varme Egne foretoges meget landligt Arbeide i lyse Nætter idetmindste længe efter Solens Nedgang eller før dens Opgang. I al Fald maatte Eieren blive paa Tærskepladsen om Natten for at holde Vagt indtil Kornet var færdigt. Robinson fortæller om Høsten og Tærskningen ved Hebron, at man paa flere Tærskepladse rensede Kornet, idet man med en Fork kastede det op imod Vinden. "Her," siger han, "behøvede vi ingen Vagt omkring vort Telt. Korneierne kom hver Nat og sov paa deres Tærskeplads for at bevogte dem, ligesom vi havde fundet det i hele Egnen fra Gaza. Saaledes saae vi os midt i Scener ganske lig dem i Ruths Bog, hvor Boas kastede Byg paa sin Tærskeplads og om Natten lagde sig der for at bevogte Korndyngen" (s. Robins. II. S. 720). Her skulde nu Ruth efter at have badet, salvet og pyntet sig være tilstede om Aftenen, og naar Manden havde lagt sig til Hvile, skulde hun blotte hans Fødder og lægge sig der 3, 4. Ruth gik hen og gjorde i alle Maader ligesom hendes Svigermoder havde befalet hende, og dette maa, eftersom vi allerede kjende Begge, forvisse os om, at intet Uanstændigt har været tilsigtet med dette Skridt. Hony soit qui mal y pense.

Efter at have gjort sig tilgode ved sit Aftensmaaltid, lagde Boas sig ved Kanten af en Korndynge og sov, som Skik er endnu i Orienten, under aaben Himmel indsvøbt i sin Kappe. Ligesom et Tjenestetyende pleier ved et saadant Natteleie at lægge sig ved sin Herres Fødder og faaer Lov til at bedække sig med en Deel af hans Kappe, hvilket man endnu kan faae at see paa Reiser i disse Egne, saaledes var Betydningen af Ruths Handling, da hun uformærkt lagde sig ved den sovende Boas's Fødder, at hun i Tjenerindes Skikkelse gav sig under hans Beskyttelse. Da han midt om Natten vaagnede i Skræk og fornam, at en Qvinde laae ved hans Fødder, svarede hun paa hans Spørgsmaal: jeg er din Tjenerinde Ruth, bred din Kappe ud over din Tjenerinde, thi du er Løseren 3, 9. Det hører endnu til Bryllupsceremonien hos Jøder og Araber og andre østerlandske Folk i disse Egne, at Brudgommens Kappe udbredes over Bruden, og der er ingen Tvivl om, at Ruth med disse Ord begjærede lovligt Ægteskab efter Leviratsloven. Denne Begjærings Retmæssighed erkjendte Boas strax og priste hende endogsaa for Herrens Aasyn for denne sidste Kjærlighed større end den Første, at hun ikke efter sin egen Lyst var enten hjemme i sit eget Land eller her gaaet efter unge Knøse, fattige eller rige 3, 10, men kun tænkte paa efter Israels Lov at forplante sin afdøde Mands Stamme. Han beroligede hende med det Løfte, at han i ethvert Tilfælde vilde opfylde hendes Forlangende, „thi alle mine Bymænd," sagde han, „veed, at Du er en brav Kone" 3, 11. Kun maatte det først afgjøres, om ikke en nærmere Løser vilde gjøre ham Retten dertil stridig. Dette lovede han at faae afgjort allerede næste Morgen og lod hende ligge Natten over ved sine Fødder, men sendte hende tidlig hjem, førend den Ene kunde kjende den Anden, for at det ikke skulde blive bekjendt til Skade for Begges Rygte, at en Qvinde var

kommen paa Tærskepladsen 3, 14. Førend han forlod hende og gik til Byen, maalte han hende dog sex Ephaer Byg i hendes Kaabe og lagde det paa hende, for at hun ikke skulde komme tomhændet til sin Svigermoder 3, 15, 17. Men da denne af Ruth havde faaet Beretning om det Foregaaede, bød hun hende rolig at oppebie Udfaldet; thi „den Mand," sagde hun, „raster ikke, før han idag faaer Sagen bragt til Ende" 3, 18.

Ikke heller svigtede Boas denne hendes Tillid. Han indfandt sig paa Thingstedet ved Porten, og da Løseren, han havde talt om, just gik forbi, kaldte han ham hid og fik nedsat en Ret af ti af Stadens Ældste for at dømme i Sagen. Loven, som her kom til Anvendelse, var for det Første den, som findes opskrevet 3 Mos. 25, 25, saalydende: Naar din Broder bliver forarmet og sælger af sin Grundeiendom, skal hans Løser, hans nærmeste Slægtning, komme og indløse hvad han har solgt. Det er ingen Forpligtelse, men en Ret, som Løseren kunde gjøre gjældende til Fordeel ikke for sig selv, men for den forarmede Slægtning eller hans Børn, og om der ingen Børn var, til Bevarelse af hans Navn. Den anden Lovbestemmelse, som her kommer i Betragtning, er den, som findes 5 Mos. 25, 5 fgd., hvorefter den ugifte Broder skal tage sin afdøde barnløse Broders Hustru til Ægte i sin Broders Navn, og den Førstefødte af dette Ægteskab skal staae paa den Afdødes Navn i Slægtregisteret, „for at det ikke skal udslettes af Israel". Men dersom den Paagjældende undslaaer sig for at ægte sin Broders Hustru, saa kan hun tiltale ham derfor for de Ældste, og naar han heller ikke af dem vil lade sig overtale dertil, saa skal hun have Ret til paa Thinget at trække den ene Sko af hans Fod, spytte ham i Øinene og sige: saaledes skal det gaae hver Mand, som ikke vil opbygge sin Broders Huus, og i Israel skal hans Navn hedde Bar-Fods Huus. Det var saaledes en Æressag for

Broderen at ægte Svigerinden, og som Æressag udstraktes denne Forpligtelse i Praxis*) til de øvrige Slægtninge i Analogi med Loven om Eiendommens Løsning. Boas er nu villig til at ægte sin afdøde Slægtnings Enke, men vil tillige sikkre Familien dens Arvelod, til hvis Løsning han ikke har nærmest Ret. Derfor forelægger han først den nærmeste Løser det Spørgsmaal, om han vil indløse den Jordlod, som har tilhørt deres fælleds Broder d. e. Slægtning Elimelek, men som den nu hjemkomne Naomi har maattet sælge. Da nu Løseren svarer, at han vil indløse den, minder Boas ham om, at Moabiterinden Ruth, den sidst Afdødes Hustru havde nærmest Ret til Arven, og at det tilkom ham som Løser at opreise den Afdøde et Navn i hans Arv (ved at ægte hans Enke) 4, 5. Dette vilde Løseren ikke indlade sig paa af Frygt for at fordærve sin Arv, idet han, som Josephus forklarer det, allerede havde Hustru og Børn. Han overdrog derfor Løsningsretten til Boas, og omendskjøndt her ikke var Tale om noget egentlig afslaaet Leviratsægteskab og den derpaa følgende Forhaanelse fra den Forsmaaedes Side, som Josephus feilagtig anvender ogsaa paa dette Tilfælde, var det

*) Vi have seet denne Praxis gjort gjældende allerede i Jakobs Tid s. 1 Mos. 38, saa at Moses Lov egentlig kun har nøiere bestemt den og tildeels indskrænket dens bindende Kraft. Som Skik har den vedligeholdt sig paa mange Steder i Asien, blandt Araberne, Druserne, Circassierne o. A. Burckhardt siger, at det er sjældent, at en Araber undslaaer sig for at ægte sin Broders Enke, for at Familiens Eiendom kan blive samlet. Efter Niebuhr (s. Beschr. v. Arab. S. 69) overholdes Loven ogsaa af de i Arabien bosatte Jøder. De europæiske Jøder derimod indføre det som en Clausul i Ægteskabscontracten, at Slægtningerne give Slip paa deres Ret til at ægte Bruden, om hun blev Enke uden Børn (s. Jahn Bibl. Archæolog. I. Th., 2. Bd., S. 261).

dog i Analogi dermed gammel Skik, at ogsaa Overdragelsen af Indløsningsretten betegnedes derved, at den Ene drog sin Sko af og gav den Anden den til et Vidnesbyrd i Israel 4, 7 eller en sindbilledlig Aftrædelse af Eiendommen. Dette gjorde Løseren ogsaa her, og Boas kaldte de Ældste og hele Folket til Vidne paa, at han nu indtraadte i den nærmeste Løsers Ret til at kjøbe alt hvad der havde tilhørt Elimelek og hans tvende Sønner, idet han derved tillige kjøbte Moabiterinden Ruth, Mahlons Hustru til Kone for sig. for at opreise den Afdøde et Navn i hans Arv, at det ikke skulde udslettes iblandt hans Brødre og af hans Stads Thing 4, 10 (s. om denne hele Forhandling Hengstenb. Authent. d. Pent. II. S. 100 fgd.). Og hele Folket paa Thinget og de Ældste sagde: vi ere Vidner dertil, og ønskede Boas til Lykke med sin ædle og fromme Handling. Den Qvinde, som toges i hans Huus, ønskede de maatte blive som Rachel og Lea, der begge byggte Israels Huus, saa han maatte blive mægtig i Ephrata og navnkundig i Bethlehem, og hans Huus ligne Judasønnens Perez, Stamfaderen til Boas selv og alle Bethlehemiter 4, 12, hvis Moder, den kananitiske Thamar blev Juda paanødt i nogen Lighed med den moabitiske Ruth, men blev dog i sit Afkom ham til saa stor Velsignelse. Den samme Velsignelse ønskedes Boas i den Afkom, som Herren vilde give ham af denne Qvinde 4, 12. Thi vel forbød Loven ogsaa en Moabit at optages i Herrens Menighed (s. 5 Mos. 23, 3), men dette Forbud gjaldt ikke Ægteskab med moabitiske Qvinder, der aldrig sattes i Classe med Kananitinder, allermindst naar de som Ruth havde løsrevet sig fra den hedenske Rod og begivet sig under Israels Guds Vinger 2, 12. Boas tog hende altsaa til Hustru og Herren gav hende at blive frugtsommelig og hun fødte en Søn 4, 13. Denne Fødsel vakte stor Glæde i Bethlehem, thi Qvinderne

lovede Herren paa Naomis Vegne, som i Sønnesønnen havde fundet en Løser fra den Skam at see sin Slægt uddød. Han skal nævnes i Israel, sagde de til hende, og han skal vederqvæge din Sjæl og ophølde din Alderdom, thi din Svigerdatter, som elskede dig, har født ham, hun er dig bedre end syv Sønner 4, 15. Naomi tog ogsaa Drengen i sit Skjød og blev hans Pleiemoder, saa at han blev anseet ligesaa meget for hendes, som for Ruths Søn. Man kaldte ham Obed, og han blev Fader til Isai, saa at igjennem denne Søn af en moabitisk Qvinde saavelsom gjennem Thamarsønnen Perez nedstammede fra Juda ei alene Kong David, men ogsaa den store Davidssøn, hvis Slægtregister Matth. 1, 1 fgd. ganske slutter sig til Davids Slægtregister i Ruths Bog 4, 18—20, og paa en mærkelig Maade fremhæver de tre fremmede Stammemødre: Thamar, Rahab, der anføres som Boas's Moder, og Ruth Matth. 1, 5. Berømt er saaledes Ruth*) blevet ikke blot i Bethlehem, men saavidt som det glade Budskab har naaet om Barnet født i Bethlehem, i Davids Stad:

Thi Ruth hun fødte en Søn i Sal,
Farfader fiin
Til ham, som kjæmped' i Egens Dal
Med Slynge sin,
Til ham, som kaldes den Dag idag
En Kæmpe efter Guds Hjertelag,
Til Mesteren for den Psalmesang,
Som først i Skyen faaer ret sin Klang;

*) „Dette," siger Josephus, „har jeg holdt fornødent at anføre om Ruth, for derved at vise Guds Almagt, der kan ophøie ringe Folk til stor Ære og Anseelse, som han gjorde ved David, der nedstammer fra disse" (s. Oldskr. V. 9).

Og ham til evig Ære
Vil Herrers Herre bære
Sit Navn som Davids Søn!*)

Om Bethlehem, som saaledes beredes til at være Davids Stad, dens Beliggenhed og nuværende Beskaffenhed, ville vi her endnu give nogle Meddelelser:

„Intet Menneske troer jeg," siger Robinson, „har endnu tvivlet om, at Arabernes nuværende Beit-Lahm d. e. Kjød-Huus er det Samme som Jødernes gamle Bethlehem d. e. Brød-Huus, og det er derfor ikke fornødent at ophold os her med Beviser derfor. Ikke alene stemmer Navnet overeens, men den nuværende Afstand af to Timers Vei fra Jerusalem svarer ogsaa meget nøie til Oldtidens 6 romerske Miil. Desuden har Overleveringen aldrig tabt Bethlehem af Sigte, og siden det Nye Testamentes Tider er det næsten i ethvert Aarhundrede blevet besøgt og omtalt af Skribenter og Reisende. Helene byggede her en Kirke, som synes at have været den Samme som endnu er til, Hieronymus havde senere sin Bolig i Klosteret, som i tidligere Dage opstod ved denne, og den romerske Matrone Paula kom herhen, oprettede flere Klostre og levede her sine sidste Dage. Hvad den tidligere Traditions Værd angaaer, som henlægger Frelserens Fødested til en Hule i nogen Afstand fra Byen, saa har jeg allerede udtalt min Dom derover**). Omendskjøndt jeg i

*) See bibelske og kirkehistoriske Psalmer og Sange for Skolen, samlede af P. O. Boisen, S. 99.

**) Denne Dom gaaer ud paa, at denne Grotte ligesom saa mange andre hellige Klippegrotter i Palæstina sandsynligviis er valgt paa fri Haand af Munkene. Det kan imidlertid dog være, at Robinson her driver sin i Almindelighed vel grundede Mistænkelighed for vidt. Schubert, som rigtignok ikke er nogen fordomsfri

denne Henseende ingen Attraa havde efter at besøge Stedet, saa vilde det dog have været glædeligt at besee det, som det Sted, hvor Hieronymus levede og forfattede sin Bibeloversættelse og saa mange andre Værker. Hans Celle, en Hule, troer man endnu at kunne vise ligesom ogsaa det Sted, hvor Englene aabenbaredes for Hyrderne i en Dal omtrent en halv Times Vei Østen for Bethlehem. Da Korsfarerne trængte frem imod Jerusalem, toge de først Bethlehem i Besiddelse paa dens christelige Beboeres Bøn. I Aaret 1110 ophøiede Balduin den Første den til et Bispedømme. I Aaret 1244 blev Bethlehem saavelsom Jerusalem ødelagt af Kharismiernes vilde Horder."

„De nuværende Indvaanere i Bethlehem ere alle Christne og blive anslaaet til 800 skatteydende Mænd, hvilket tyder paa en Befolkning af mere end 3000 Sjæle. Her gaves før ogsaa et muhammedansk Qvarteer, men efter Oprøret i 1834 blev det paa Ibrahim Paschas Befaling ødelagt. Staden er

Kritiker, har gjort sig megen Umage for at vise, at den hellige Grotte, som er betegnet med den simple Indskrift: Hic de virgine Maria Jesus Christus natus est, nok kan have været en Stald i dette Klippehuleland, hvor ikke alene Menneskernes Boliger lænede til Klipperne ofte ere forbundne med udvidede Grotter, der danne Fortsættelser af Værelserne, men hvor endnu oftere saadanne Huler benyttes til Qvægstalde (s. Schubert III. S. 17), og jeg vil tilføie en Bemærkning af den vistnok fordomsløse Forfatter af Eothen: Mange af disse Protestanter, der have vænnet sig til at foragte Traditionerne, mene, at denne Helligdom er aldeles uskriftmæssig, at en Grotte er ingen Stald, og at Krybber ere gjorte af Træ. Det er alligevel fuldkommen sandt, at de mange Grotter og Huler, som findes imellem Judæas Klipper, fordum bleve brugte til Ly for Qvæget, de bruges saaledes endnu den Dag i Dag; jeg har selv seet Grotter anvendte til dette Øiemeed (s. Eothen p. 170).

omgivet af en Muur med Taarne, Husene ere massivt byggede, men ikke store. De mange Oliven- og Figen-Plantninger og Viinhaver rundt omkring ere Tegn paa Driftighed og Velstand, og de omliggende Marker, ihvorvel stenede og skarpe, frembringe dog god Kornhøst. Her var jo ogsaa Skuepladsen for Ruths Historie, da hun sankede Ax efter Høstfolkene paa Boas's Agre, og der hørte ingen høi Grad af Indbildningskraft til at lade disse Begivenheder atter gaae forbi os*). De nuværende Indbyggere beskjæftige sig, ved Siden af Agerdyrkning, med at udskjære Rosenkrandse, Crucifixer, Modeller af den hellige Grav og andre Gjenstande af Oliventræ, Dompalmens Frugt, Perlemoder o. desl., paa samme Maade som de Christne i Jerusalem, og virkelig komme de netteste og kunstigste Arbeider af alle disse Artikler fra Bethlehem. Bethlehemiterne ere et uroligt Folk og tilbøieligt til Oprør og tidligere i hyppig Strid med deres Naboer i Jerusalem og Hebron. I Opstanden 1834 toge de virksom Deel, og den ægyptiske Regjerings Hævn ramte dem haardt." —

"I det gamle Testament er Bethlehem et berømt Sted som Davids Stad, og i det nye Testament endnu mere, som Christi, Verdens Frelsers Fødested. Hvilken mægtig heldbrin-

*) "Det første Syn af Bethlehem er meget gribende, i hvad for en Retning man end nærmer sig dertil, og der behøves ikke de hellige Scener og Tankeforbindelser, som knytte sig til dens Historie, endskjøndt de vistnok give den en forhøiet Interesse, for at standse den Reisendes Opmærksomhed og byde ham at see paa den maleriske Høi, som hæver sig i Terrasser af Viingaarde, Olielunde og Figenplantninger, vandet af venlige Smaabække, som risle gjennem Terrasserne" (s. Kelly: Syria and the holy land p. 387). Staden ligger høit paa et steilt Bjerg og ved den østlige Ende deraf, ligesom et Kastel, det latinske Kloster, hvorfra man i bedækkede Gange kommer til den hellige Grotte (s. Schubert II. S. 491 fgd.).

gende Indflydelse har fra denne lille Plet udbredt sig over det menneskelige Kjøn for Tid og Evighed! Det er umuligt at nærme sig dette Sted uden en dybtgribende Følelse, som bliver vakt ved disse hellige ophøiede Erindringer. Legenderne og den klosterlige Overleverings Barnagtigheder kan gjerne blive uden videre upaaagtede; det er nok at vide, at dette er Bethlehem, hvor Jesus, Forløseren blev født. En Generation efter den anden er død bort siden den Tid, og deres Steder vide Intet mere om dem; 1800 Aar igjennem har Jorden fornyet sit grønne Teppe og seet det igjen forsvinde, men Himmelen og Markerne, Klipperne og Høiene og Dalene rundtom ere blevne uforandrede og ere endnu de Samme som dengang, da Herrens Klarhed omstraalede Hyrderne, og de himmelske Hærskarers Sang gjenlød imellem Bjergene, idet de lovede Gud og sagde: Ære være Gud i det Høie og Fred paa Jorden og i Menneskene en Velbehagelighed!" (s. Robinson II. S. 379 fgd., jf. S. 284 fgd.).

Jephta og Samson.

Vi vende tilbage til Dommernes Historie og finde iblandt disse nævnet en Mand af Isaskars Stamme ved Navn Thola*), som opstod for at frelse Israel og dømte Landet i 23 Aar boende i Samir paa Ephraims Bjerg, hvor han ogsaa døde

*) Han kaldes Puas Søn, men ogsaa sin Farbroders Søn (בן־דודו), de Halvfjerds: υἱὸς πατραδελφοῦ αὐτοῦ, sandsynlig efter Leviratsretten. Begge Navnene Thola og Pua forekommer allerede blandt Isaskars Sønner 1 Mos. 46, 13.

og blev begravet Domm. 10, 1. 2. Derefter opstod Gileaditen Jair, som med sine 30 paa unge Esler velberedne Sønner gjenerobrede fra østjordanenſiske Fjender*) Halvdelen af de Stæder, som Stamfaderen, hvis Navn han bar, fra først af havde indtaget og givet Navn af Jairs Flekker 10 3—5, jf. 4 Mos. 32, 41 (s. Isr. Hist. II. S. 279 fgd.). Jair den Anden, som Michaelis kalder ham, døde og blev begravet i Kamon, der endnu nævnes tilligemed Pella af Polybius (s. Raumer Palæst. S. 242).

Men Israels Børn gjorde atter hvad ondt var i Herrens Øine, saa de tjente Baalerne, Astarterne, Syriens, Sidons, Moabiternes, Ammoniternes, og Philisternes Guder, men Herren forlod de, ham tjente de ikke 10, 6. Forhen havde de søgt at forene Afgudsdyrkelsen med Jehovas Dyrkelse, nu vendte de sig ganske bort fra ham og solgte dem Philisterne og Ammoniterne i Vold 10, 7. Det maa antages, at denne dobbelte Undertrykkelse har været samtidig, saa at medens Philisterne hærjede Landet i Sydvest, var det Ammoniterne, som knuste Israels Børn i de østlige Egne efter Jairs Død, „fra dette Aar vel atten Aar, alle Israels Børn nemlig, som boe hiinsides Jordan i Amoriternes Land, som er i Gilead" 10, 8, men gik dog ogsaa over Jordan for at kæmpe med Juda, Benjamin og Ephraims Huus, saa det blev meget trangt for Israel 10, 9. Da raabte Israels Børn til Herren og bekjendte angergivne deres Synder. Men Herren foreholdt dem, hvorledes han alt saa ofte havde, naar de raabte til ham, frelst dem ud af deres mangfoldige Fjen-

*) 1 Krøn. 2, 23 hedder det udtrykkelig, at Gesurener og Syrer havde taget Jairs Flekker tilligemed Kenath og dens Aflæggere, 60 Stæder.

ders*) Vold; men de havde lønnet ham med at forlade ham og tjene andre Guder. Nu vilde han ikke tiere frelse dem, nu kunde de gaae hen og raabe til de selvvalgte Guder og lade dem skaffe Frelse i Trængselens Tid 10, 14. Israels Børn bøiede sig for denne prophetiske Straffetale og overgav sig til Herrens Naade med Bøn om, at han dog vilde frie dem endnu denne Gang; de fremmede Guder skaffede de bort og begyndte atter at tjene Herren, som nu ogsaa atter ynkedes over Israels Nød 10, 16. Da derfor Ammoniterne bleve sammenkaldte og leirede sig i Gilead, samlede Israels Børn sig i Tillid til Herrens saa ofte erfarede Naade og Trofasthed i Mispa, som udentvivl er det Ramoth-Mispa eller Ramoth i Gilead, der allerede i Jakobs Tid (s. 1 Mos. 31, 49) fik sit Navn og efter Burckhardts Mening er det nuværende Salt i Krogen imellem Jordan og Jabok (s. Raumer Palæst. S. 257, jf. Isr. Hist. I. S. 195). Det var Gileaditerne, de østjordanenske Stammer, som her førte an, og deres Fyrster vedtoge, efterdi Herren ikke, som han ellers pleiede, havde udvalgt en Fører for Folket, at den Mand, som vilde begynde at kæmpe mod Ammoniterne, skulde være Høvedsmand for alle Indvaanerne i Gilead 10, 18.

Nu var Gileaditen Jephta allerede bekjendt som en vældig Krigsmand, endskjøndt han var en Skjøges Søn og som saadan udstødt af sin Familie. Faderen hed selv Gilead, og de ægtefødte Sønner, han senere avlede med sin Hustru, var det, som, da de voxede til, rimeligviis understøttede af Landets Øvrighed, jog Jephta ud af Huset som arveløs 11, 2. Han flygtede til Landet Tob, der atter nævnes 2 Sam. 10, 6

*) Iblandt disse nævnes Maoniterne, hvis Navn udentvivl hænger sammen med den nuværende bekjendte Stad Maón i Nærheden af Wadi Musa s. Isr. Hist. II. S. 248.

og endnu Maccab. 5, 13, hvilke Bibelsteders Sammenhæng viser, at det har hørt til den syrisk-arabiske Ørken Vest og Sydvest for Gilead saavelsom for Ammons og Moabs Land. Her flokkedes endeel løse Folk til ham og drog paa Tog med ham, det Slags Vikingstog tillands, som ogsaa David i sin Tid foretog sig, og for hvilke Ørkenen endnu er en stadig Skueplads. Nu som fordum kan en Høvding paa denne Vei vinde baade Bytte og Berømmelse, idet han fører Krig mod alle, som ikke høre til hans egen Stamme eller ere forbundne med den. Da siden Ammoniterne begyndte at bekrige Israel 11, 4 og naturligviis især trykkede Gileaditerne, drog disses Ældste hen for at hente Jephta fra Tob og gjøre ham til deres Anfører imod Fjenden. Jephta forekastede dem først det Had og den Forfølgelse, han havde været Gjenstand for i sit Hjem, men lod sig dog overtale til at modtage det hæderlige Kald, hvori han tillige saae et Vink fra Herren om, at Ammoniterne skulde gives i hans Haand 11, 9. I Herrens Navn blev Pagten sluttet mellem ham og Folket, og for Herrens Ansigt talede Jephta alle sine Ord i Mispa, hvor Israels Leir var jf. 10, 17, og hvor han nu indsattes til Høvedsmand 11, 10. 11. Dernæst indlod han sig i Underhandling med Ammoniternes Konge, som paastod, at Israel paa Veien fra Ægypten fra Arnon til Jabok og Jordan havde indtaget Ammons Land og derfor nu maatte give det tilbage 11, 13. Men Jephta viste i sit Svar, at han vidste god Besked med sit Folks Historie fra hiin Tid. Han beskrev hele Vandringen i Ørken indtil det røde Hav paa den anden Side af den sinaitiske Halvø, derfra til Kades og saa igjen tilbage omkring Edoms og Moabs Land indtil Arnon, hvor Israeliterne slet ikke overskred Moabs Grændse og vilde end og fredelig have draget igjennem det Land, som vistnok tidligere havde tilhørt Moabiter og Ammoniter (s. Isr. Hist. II.

S. 249), men nu var i Amoriternes Vold, dersom disse ikke af Mistænkelighed og Trods havde paaført dem Krigen, i hvilken de bleve slagne, og hele Landet fra Arnon til Jabok og fra Ørken til Jordan saaledes af Herren overgivet til Israel. Ligesom nu Moab og det nærforbundne Ammon beholdt det til Eie, som deres Gud Kamos havde givet dem, saaledes vilde ogsaa Israeliterne beholde, hvad Herren deres Gud havde indtaget for dem 11, 24, og havde Moabiterkongen Balak ikke vovet at føre Krig med dem, da de nylig havde taget det i Besiddelse, saa skulde Ammoniterkongen, der ikke var bedre end hiin, vel vogte sig derfor nu, da de havde boet uanfægtede i Hesbon, Aroer o. s. v. i 300 Aar*) 11, 25. 26. Ingen havde fornærmet ham, men vilde han være Angriberen, saa skulde Herren som Dommer dømme imellem Israels og Ammons Børn. Ammoniternes Konge vilde imidlertid ikke høre denne Advarsel, og Spørgsmaalet maatte afgjøres med Sværdet.

Herrens Aand var over Jephta, og han forplantede sin Begeistring til Folket i Gilead og Manasse, som han gjennemreiste og samlede i Mispa for at drage imod Ammoniterne, men vild og voldsom, som han var, vilde han ligesom sikkre sig Herrens Hjælp ved et ualmindeligt Løfte, idet han lovede, at naar han kom frelst og som Seirherre tilbage fra Kampen, skulde den Første, som udaf hans Huusdør kom ham imøde, høre Herren til og offres som Brændoffer 11, 31. Seiren blev hans, og han slog Ammoniterne med et meget stort Nederlag gjennem 20 Stæder indtil Minnith og Abel-Keramim, Stæder, som begge endnu kjendtes af Hieronymus,

*) Da hele Dommertiden neppe kan regnes til mere end 200 Aar, maa her for Jephta være indløbet en Feiltagelse eller Overdrivelse.

og hvoraf den Første maaskee er funden af Burckhardt Østen for Hesbon under Navn af Menjah (s. Raumer Palæst. S. 257). Dermed vare Ammoniterne ydmygede og holdt i lang Tid Fred med Israel.

Da nu Jephta vendte tilbage til sin Bolig i Mispa, gik hans eneste Datter ham imøde med Haandpauker og Dands, aabenbart i Spidsen for flere Qvinder, som Skik var i Israel efter en vunden Seir (s. 2. Mos. 15, 20, 1 Sam. 18, 6). Da han saae hende, faldt hans overilede Løfte ham tungt paa Sinde, han sønderrev sine Klæder og klagede bittert over den uafvendelige Skjæbne, som det udtrykkes i en gammel historisk Sang om denne tragiske Begivenhed:

O Datter, o Datter, hvor bøier du mig
Til Jorden med Sorg og Ulykke,
Et Ord er udgangen, det gjælder om dig,
Jeg kan det fra Herren ei rykke,
Du varst i mit Huus det eneste Lys,
Gud bedre, jeg maa det nu slukke!

Den heltemodige Datter trøstede ham og opmuntrede ham til at holde den Herre sit Løfte, som havde givet ham Hævn over sine Fiender Ammons Børn 11, 36. Kun udbad hun sig en Frist af to Maaneder for at gaae ud paa Bjergene og der begræde sin jomfruelige Død med sine Veninder:

Hun svared' med Blide: oplod du din Mund
Til Gud, som gav Seier og Lykke,
Som frelste vort Folk i Fornedrelsens Stund,
Det Løfte du ingenlund' rykke;
Men giv mig blot Ro i Maaneder to
Før du mig til Offer vil smykke!

Dette blev hende tilstaaet, og efter to Maaneders Forløb

vendte hun tilbage til sin Fader, som gjorde med hende efter Løftet 11, 39. Og det blev Skik, at Israels Døttre Aar for Aar i fire Dage gik hen for at lovprise Gileaditen Jephtas Datter:

Med Møerne sine hun stille for Gud
Uddrog da paa Bjergene øde,
Men vendte tilbage, saa glad som en Brud,
Der vandrer sin Brudgom imøde.
Til Priis for den Mø, som saa maatte døe
Jomfruernes Lovsange løde.

Alle de Grunde, som navnlig Hengstenberg i en heel Afhandling (s. Authent. d. Pent. II. S. 127—148), har samlet for at vise, at hun ikke blev offret*), men paa Ronneviis indviet til Herren, og at dette havde været Jephtas Mening fra Begyndelsen, have ikke kunnet overbevise mig eller bringe mig til at vige fra den naturligste Forklaring, som indtil Moses Kimchis Dage har været den Eneste, og som Luther haandhæver kort og godt med de Ord: „Man will, er habe sie nicht geopfert, aber der Text steht klar da." Hele Dommertiden har ligesom Jeptha en saa blandet Charakteer af Gudsfrygt og Selvraadighed, at man vel kan antage en saadan from

*) Man kan naturligviis ikke tænke sig, at hun er bleven offret ved Tabernaklet, som var i Silo, eller af Præsten saaledes som andre Brændoffre. Det var et Privatoffer, som Faderen selv vilde bringe den Gud, som vi høre ham paa en Maade sætte ved Siden af Moabs og Ammons Gud Kamos 11, 24. Af disse hedenske Folk, iblandt hvilke han længe havde levet, kan han have optaget Tanken om at vinde Gud ved at offre ham det Kjæreste, ligesom vi see Moabs Konge, da han var i den yderste Nød, at opoffre sin førstefødte Søn og bringe ham som Brændoffer paa Murene 2 Kong. 3, 27.

Forvildelse hos Personer, som Herren alligevel vedkjendte sig og gjorde til udvalgte Redskaber for sine Førelser med sit Folk, saa at ogsaa Jephta tilligemed Samson kunde anføres blandt dem, som „formedelst Tro overvandt Riger" Hebr. 11, 32. 33. Jephtas Datter er i ethvert Tilfælde fremfor Agamemnons Iphigenia, hvis Navn nogle have villet gjøre til en historisk Reminiscents af Jephtagenia, et Exempel paa høimodig Opoffrelse, da hun i Lighed med den fromme Isak uden Knur og Klage hengav sig i sin Faders og, som hun troede, Herrens Villie. Endnu i den nyeste Tid er hun ligesom den græske Iphigenia ved sin Skjæbne saavelsom sit Forhold deri blevet anseet for en værdig poetisk Gjenstand for Tragedien.

Efter den af Jephta vundne Seir blev han og hans Folk udsat for de stolte Ephraimiters Misundelse. Denne Stamme, som havde gjort de vestlige Manassiter ganske afhængige af sig, vilde ogsaa tiltage sig et Slags Formynderskab idetmindste over endeel af de til eet Folk sammensmeltede Gileaditer, som de kaldte Ephraims Rømningsmænd i Gilead midt imellem Ephraim og Manasse 12, 4. Det samme Overmod, som vi kjende fra Josvas og fra Gideons Dage, kommer her frem igjen, da Ephraims Mænd, efter at være kaldt sammen, droge Nord over d. e. over den nordlige Jordan, maaskee imellem Genezareth og Huleh-Søen, for at drage den nordostlige Manasse Stamme, hvortil Jephta som Søn af en Gilead uden Tvivl hørte, til Ansvar, fordi denne havde begyndt Krig mod Ammoniterne uden at indbyde Ephraim til at gaae med. Men denne Gang blev Overmodet stækket. Jephta, hvem de truede med at brænde Huset af over Hovedet paa ham, svarede Ephraimiterne, at han havde kaldt dem til Hjælp i Nøden, men da de ikke vilde hjælpe, havde han „taget sit Liv i sin Haand", bestaaet Kampen ene med sit

Folk og ved Herrens Hjælp vundet Seir, og nu vilde de komme og yppe Strid med ham! 12, 3. Han samlede atter Gileads Mænd og slog Ephraimiterne, og efter Nederlaget bleve endnu mange af de Undløbne dræbte ved Jordans Færgesteder, som Gileaditerne havde besat og faaet et Kjendemærke paa deres Fiender i Ordet Schibboleth d. e. Strøm, hvormed de formodentlig forlangte Floden benævnet, men som Vestjordanenserne med en blødere Dialekt ikke kunde udtale, men sagde Sibboleth 12, 6. I det Hele faldt paa den Tid 42000 af Ephraim, saa der kom vel ikke mange levende tilbage.

Jephta overlevede ikke længe sine Seire og sin huuslige Sorg, thi efterat have dømt Israel i 6 Aar, døde han og blev begravet i en af Gileads Stæder 12, 7. Efter ham nævnes Ibzan af Bethlehem som Dommer i 7 Aar, berømt ved sine 30 Sønner og 30 Døttre, alle gifte. Derpaa dømte Sebuloniten Elon Israel i 10 Aar og efter ham atter i 8 Aar Abdon, Hillels Søn fra Pireathon i Ephraims Land paa det saakaldte Amalekiternes Bjerg, ligeledes mærkelig ved sin talrige Slægt, hvoraf ikke mindre end 40 Sønner og 30 Sønnesønner fulgte ham paa 70 Esler 12, 14 jf. 10, 4. Pireathon nævnes endnu i 1 Makkab. 9, 50 blandt de Stæder, som Bacchides lod befæste (jf. Joseph. Oldskr. VII. 7 XIII. 3) under Navn af Parathon. Ligesom disse Dommere uden Tvivl kun have gjort sig gjældende hver i sin Egn, saaledes var det Samme Tilfældet med Jephta, da den Ammonitiske Krig uden Tvivl falder sammen med de 40 Aar, i hvilke Herren paa den anden Side, da Israels Børn atter gjorde hvad ondt var i hans Øine, overgav dem i Philisternes Vold 13, 1.

Endskjøndt Philisterne, hvis Herkomst er berørt (s. Isr. Hist. I. S. 70 fgd.), som gammelt ihvorvel fremmed

Folk i Kanaan, tidligt maatte komme i fjendtligt Forhold til Israels Børn, hvem ogsaa deres Land var anviist til Besiddelse s. Josva 15, 45—47 og idetmindste for en kort Tid virkelig taget i Besiddelse af Juda Stamme s. Domm. 1, 18, og omendskjøndt de efter at have vundet deres faste Stæder tilbage s. Josva 13, 2 fgd., Domm. 3, 3, snart begyndte at gaae angrebsviis tilværks, som vi kan see af Samgars Kamp imod dem s. Domm. 3, 31, saa var det dog først imod Slutningen af Dommernes Periode, at dette Folk blev Israels Hovedfjende og især trykkede og til visse Tider ganske undertrykkede den sydlige Deel af Israels Gebet, med hvilken de kom nærmest i Berørelse. Det var Judas og Dans Stammer, som umiddelbart grændsede op til Philisterlandet, hvor fem Fyrster eller Sættekonger, som Lindberg kalder disse סְרָנִים s. Domm. 3, 3 jf. Josva 13, 3, regjerede i fem tilsvarende Stæder, der dog rimeligviis vare forbundne til een Stat under et fælles Overhoved. Disse fem Philisterstæder vare Gaza, Askalon, Ekron, Asdod og Gath, hvoraf idetmindste de fire Første med mere eller mindre Sikkerhed endnu kunne paavises som bekjendte Punkter i det hellige Land. Gaza er verdensberømt og var rimeligviis Hovedstaden. Bekjendt allerede blandt de ældste kananitiske Stæder s. 1 Mos. 10, 19 har den bevaret sit Navn og sin Beliggenhed indtil den Dag idag. Først i Davids Tid blev den undertvunget og blev Grændsestad for Salomons Rige imod Ægypten s. 1 Kong. 4, 24. Siden rev den sig atter og atter løs, og medens Philisterne som Folk mere og mere forsvandt af Historien, blev Gaza som Nøglen til Palæstina og Syrien paa den ene Side og til Ægypten paa den anden og som fast Stad udsat for gjentagen Erobring af Ægypter, Perser o. fl. I fem Maaneder modstod den Alexander den Store; men endelig taget med Storm, dens Beboere deels dræbte,

deels solgte som Slaver, og Staden atter befolket fra Nabo-egnene. Ogsaa under Syrernes, Makkabæernes og Romernes Krige var den en bekjendt og ofte beleiret Fæstning, blev mere end engang ødelagt, men atter opbygt, saa at den endnu efter Jerusalems Ødelæggelse var en Stad af Betydenhed. Naar det derfor hedder Ap. Gjern. 8, 26: „Staa op og gak mod Sønden paa den Vei, som gaaer ned fra Jerusalem til Gaza, den er øde“, saa har Robinson viist, at hermed maa sigtes ikke til Staden, men til Veien, som rimeligviis dengang ligesom nu gik igjennem en øde d. e. kun af omstreifende Horder beboet Egn (s. Rob. II. S. 644. 747 fgd.). Tidligt fik Gaza christelige Kirker, men havde ved Siden deraf ogsaa prægtige Afgudstempler og beskrives i Begyndelsen af det 7de Aarhundrede som en prægtig Stad med en ædel og høitdannet Befolkning. Siden blev den atter Gjenstand for Arabers, Ægypters og andre muhammedanske Folks Plyndring og Ødelæggelseslyst. Korsfarerne fandt den ødelagt og dens Ruiner udbredte over Høien og den hosliggende Slette ligesom nu; den blev atter af dem gjort til en Fæstning, men faldt efter Slaget ved Hattin i Aaret 1187 tilligemed Askalon i Saladins Hænder. Dens heldige Beliggenhed som Handelsplads gjør, at den altid har reist sig igjen, og Fabri beskriver den i Aaret 1483 som folkerig med mange Jøder og Christne som i Jerusalem og med Overflod af Levnetsmidler til billig Priis og af fortreffelig Beskaffenhed (s. Robins. II. S. 641 fgd.). Det nuværende Gaza (paa Arabisk Ghuzzeh) ligger tildeels paa en rund Høi af betydelig Udstrækning, men en større Deel af Staden bestaaer i et Slags Forstæder, som udbrede sig vidt paa Sletten ved den østlige og nordlige Side. Den gamle befæstede Stad laae uden Tvivl især paa Høien. Den har nu ingen Porte og ligner en aaben Landsby, dog seer man endnu ved Foden af Høien

Stederne, hvor de tidligere Porte have været. En af dem paa Sydsiden skal være den Port, hvis Døre Samson bar bort, og tæt derved er der et Mukâm eller Kapel til hans Ære, som efter Muhammedanernes Mening ogsaa er hans Grav. Kun faa Levninger af Stadens fordums Glands findes endnu og bestaae i enkelte Søiler af Marmor eller graa Granit, der ligge hist og her paa Gaderne eller i Haverne, eller ere benyttede til Dørtrin ved Husene o. s. v. Sandys, som besøgte Gaza i det 17de Aarhundrede, fandt betydeligere Ruiner og deriblandt to høie Marmorsøiler imellem Byen og den saakaldte Samsons Høi og paa Veien til Ægypten en meget stor steensat Cisterne, hvortil man gik ned ad brede Steentrapper. Staden ligger en halv Miil fra Havet adskilt derfra ved Sandhøie og seer nu ikke mere ud som Søstad end Jerusalem. Den er omgivet af Haver, der ere uigjennemtrængelig indhegnede med Kaktus og yderst frugtbare. Aprikoser og Morbær findes i Mængde, mange Palmetræer voxe adspredt omkring Staden, skjøndt de ikke som i Ægypten danne en Skov, derimod findes imod Nord en udstrakt Lund af Oliventræer. Stadens Beliggenhed i en meget frugtbar Egn og paa den store Karavanvei imellem Ægypten og Syrien er meget gunstig for Handel og Velstand, ogsaa kunde den endnu være en meget vigtig Søhandelsstad. Bazarerne i Gaza ere derfor velforsynede med alle Slags Varer, langt bedre end i Jerusalem, som den ogsaa uden Tvivl overgaaer i Henseende til Indvaanernes Antal, der efter Robinson anslaaes til 15—16000 (s. Robins. II. S. 636 fgd.).

Det fra Korstogenes Tid berømte Askalon, hvor Gotfred af Buillion slog Saracenerne 1099 og Richard Løvehjerte Saladin 1192, var en næsten uindtagelig Fæstning og findes under Navn af Askulân tæt ved Havet et Par Miil Nord for Gaza. I Oldtiden var det ster Herodot bekjendt ved

det ældste Tempel for den himmelske Aphrodite—Astarte (Bibelens Astaroth), Himmelens Dronning under Maanens Sindbillede. Reisende, som have besøgt Stedet, beskrive det efter dets Beliggenhed som en befæstet Plads; de tykke med Taarne besatte Mure vare byggede paa en Klipperyg, der indeslutter Staden og ved hver Ende løber ud imod Havet. Grunden indenfor sænker sig som et Amphitheater. Robinsons Reisefælle Smith kom i Februar 1827 over Askulân og beskriver det som een af de sørgeligste Skuepladse for fuldkommen Ødelæggelse, han nogensinde havde seet. I Aaret 1666 fandt Troilo det endnu beboet (s. Robins. II. S. 629 fgd.), men nu er det en aldeles forladt Ruin (s. Robins. II. S. 629 fgd.). Esdûd, det gamle Asdod ligger igjen et Par Miil nordligere henved en Miil fra Kysten og bestaaer nu i en sædvanlig muhammedansk Landsby paa Toppen af en græsrig Høi, omgivet af Træer som en Skov. Der skal ingen Ruiner findes. Atter et Par Miil nordligere, men lidt længere fra Havet ligger Akir, som Robinson ingen Tvivl har om at være det gamle Ekron, den nordligste af de fem Philisterstæder. Baade Navnet efter Radikalbogstaverne og Beliggenheden svarer ganske dertil. Den laae paa den nordlige Grændse af Juda medens de fire andre laae indenfor denne Grændse, siden overgaves den uden Tvivl til Dan s. Josva 13, 3. 15, 11, Domm. 1, 18, jf. Josva 19, 42. Eusebius og Hieronymus beskrive den som en By beboet af Jøder imellem Azotus (Asdod) og Jamnia henimod Østen, hvilket just er Akirs Beliggenhed i Forhold til det nuværende Esdûd og Jebna. Akir er en stor muhammedansk Landsby i en meget frugtbar og vel dyrket Egn fuld af Væxter og Frugter af stor Mangfoldighed og Fuldkommenhed. Den har ligesom Asdod ingen mærkelige Levninge fra Oldtiden, hvilket maaskee kommer af, at den ligesom de nuværende Byer paa denne

Slette har været bygget af ubrændte Steen. Dog skal man ofte støde paa Cisterner og andre Spor af den ældre Stad (s. Robins. III. S. 230 fgd.). Den femte Philisterstad var Gath, Goliaths Hjem, men maa tidlig være bleven ødelagt s. Amos 6, 2 og findes ikke engang nævnet af de sildigere Propheter iblandt de andre s. Jerem. 25, 20, Am. 1, 7. 8, Zephan. 2, 4, Zachar. 9, 5, hvor der varsles om Philisterstædernes Ødelæggelse. Efter Hieronymus skal den have ligget nær ved Judæas Grændse paa Veien fra Eleutheropolis (det nuværende Beit Dschibrin) til Gaza. Ifølge en anden Efterretning laae Gath fem romerske Miil nordlig for Eleutheropolis henimod Diospolis (Lydda) og kunde derefter være den Samme som Gath-Rimmon, en Levitstad i Dans Stamme s. Josva 19, 45. 21, 24, 1 Krøn. 6, 69. Robinson anstillede Undersøgelse i Nærheden af Beit Dschibrin, men fandt intet Spor af det gamle Gath (s. Robins. II. S. 690 fgd., jf. III. S. 232).

Den hele philistiske Kyst i sin nuværende Skikkelse stadfæster vistnok fuldkomment de gamle prophetiske Ord, hvor det f. Ex. hedder Jerem. 47, 4. 5: Herren ødelægger Philisterne, det Overblevne af Øen Kaphtor, Gaza er bleven skaldet, Askalon er udryddet o. s. v. Zachar. 9, 5. 6: Kongen skal omkomme af Gaza, og Askalon skal ikke beboes, der skal boe et Horebarn i Asdod, og jeg vil udrydde Philisternes Hovmodighed, Zephan. 2, 4: Gaza skal blive forladt og Askalon aldeles øde, Asdod skal man fordrive om Middagen og Ekron skal oprykkes med Rod — Havkysten skal være til Boliger for Hyrder og Faareflokke. Hertil svarer f. Ex. Volneys Beskrivelse: „Paa Sletten imellem Ramla og Gaza (den egentlige Philistersletté langs med Søkysten) stødte vi paa en Deel Landsbyer, slet byggede af tørret Leer og ligesom Indbyggerne bærende ethvert Mærke af Fattigdom og Elendighed. Husene

ere nærmere beseete blot Hytter, undertiden affondrede, undertiden anbragte som Celler omkring en Gaard, der indesluttes af en Leermuur. Om Vinteren kan Indvaanerne og deres Qvæg siges at leve sammen, idet den Bolig, som er bestemt for dem selv, kun er to Fod ophøiet over den, hvori de huse deres Dyr. Med Undtagelse af disse Landsbyers Omgivelser er hele det øvrige Land øde og overladt til Beduinerne, som føde deres Hjorder derpaa. De Levninger af hvidt Marmor, som undertiden findes i Gaza, beviser, at den fordum var Sædet for Overdaadighed og Pragt. Den har taget Deel i den almindelige Ødelæggelse og er nu ikke mere end en forsvarsløs Landsby. Søkysten, som før gik op til Stæderne, fjerner sig hver Dag mere fra Askalons forladte Ruiner. Levningerne af Asdod, engang saa mægtig blandt Philisterne, ere nu mærkelige ved deres Skorpioner". Volney er som Fjende af Bibel og Christendom et uvilligt Vidne; vi vil ogsaa høre en christeligsindet Reisende: Richardson (Travels II. p. 204) siger: Askalon var en af Philisterfyrsternes stolteste Provindser, nu er der ikke een Indbygger indenfor dens Mure, og Zacharias's Spaadom er opfyldt: Kongen skal omkomme af Gaza, og Askalon skal ikke beboes. Da Prophetien blev udsagt, vare begge Stæder i en lige blomstrende Tilstand. — — Spaadommen er udgaaet af Propheternes Mund mere end 500 Aar før den christne Tidsregning, og vi betragte dens Opfyldelse 1800 Aar efter samme (s. Evidence of the Christian religion etc. by Keith p. 228 etc.).

I og omkring disse nu forfaldne Hovedstæder boede Philisterne fordum langs med Havet og søgte bestandig at udvide sig indad Landet til, ligesom de i Begyndelsen vare trængte tilbage af Israeliterne. De var et kultiveret, krigersk Folk (efter et Sagn skal de have opfundet Piil og Bue). De dreve Agerdyrkning og Handel, især Transithandel paa

Ægypten. Deres Afgudsdyrkelse var beslægtet med Phœnicernes. De dyrkede blandt andre Astarte og Fiskeguden Dagon især i Gaza. Derimod havde Baal-Sebub sit Hovedsæde og sit Orakel i Ekron s. 2 Kong. 1, 5. 6. Deres Sprog var, som man kan slutte af Navnene, saavelsom det Phœniciske og det Kananitiske i det Hele af samme Stamme som det Hebraiske, og endskjøndt vi see af Nehem. 13, 24, hvad ogsaa følger af sig selv, at det har været dialektisk forskjelligt derfra, var Sprogforvandtskabet dog saa stort, at det ikke kan undre os at finde et saadant Samqvem imellem Hebræer og Philister, som navnlig Samsons Historie vidner om.

I Zora var der en Mand af Dans Slægt, som hed Manoah, og hvis Hustru hidtil havde været ufrugtbar og ingen Børn født ham 13, 2. Zora, som Andre læse Zarea, findes endnu i en Afstand af tre Miil lige vestlig for Jerusalem under Navn af Surah, hvilket taler for den gamle Udtale. Den hørte først til Juda, men blev siden med det tilgrændsende Bjergland aftraadt til Dan (s. Josv. 15, 33. 19, 41), som saaledes for en Deel kom til at ligge imellem Juda og Philisternes Land og altsaa i nærmest Forbindelse med det Sidste. Stedet, som uden at være beboet bærer dette Navn, ligger tæt Norden for den skjønne dybe Floddal Wadi-Surâr paa et høit Bjerg. Ogsaa Robinson kunde ikke andet end efter Navn og Beliggenhed deri erkjende det gamle Zora, Samsons Fødested (s. Robins. II. S. 592, 595). Her aabenbarede Herrens Engel sig for Manoahs Hustru og forkyndte hende, at hun skulde føde en Søn, men han skulde være en Guds Naziræer*) fra Moderliv af, derfor maatte der aldrig komme Ragekniv paa hans Hoved, og allerede Moderen maatte, medens hun var frugtsommelig med ham, vogte

*) Om Naziræerloven 4 Mos. 6, 1 s. Isr. Hist. II. S. 191 fgd.

sig for at drikke Viin eller stærk Drik eller at spise noget Ureent, thi hendes Søn skulde begynde at frelse Israel af Philisternes Haand 13, 3—5. Konen gik ind til sin Mand og fortalte ham Synet, hun havde havt af en Guds Mand med et Udseende ærværdigt som en Guds Engels, og hvad denne havde forkyndt hende. Glad ved dette Budskab bad Manoah til Herren, at denne Guds Mand atter maatte komme og videre lære dem, hvad de skulde gjøre ved Drengen, der skulde fødes. Hans Bøn blev hørt, og Guds Engel kom atter til Konen paa Marken, uden at Manden var tilstede, men hun ilede med at tilkalde sin Mand, og Manoah udspurgte nu det himmelske Sendebud nærmere om Drengens Leveviis og Gjerning 13, 12, men fik kun til Svar en Gjentagelse af den Befaling, der alt var givet Konen, hvem den nærmest angik. Manoah, som endnu ikke vidste, at det var en Guds Engel 13, 16, bad om Tilladelse ligesom Abraham fordum til at beværte ham med et Gedekid, men Engelen, som vilde overbevise ham om sin guddommelige Sendelse, nægtede at spise af hans Mad, men opfordrede ham til heller at bringe Herren et Brændoffer 13, 16. Manoah spurgte om hans Navn for at kunne ære ham som sand Prophet, naar hans Ord gik i Opfyldelse, men Engelen afviste ogsaa dette Spørgsmaal, fordi hans „Navn var underligt“. Og som hans Navn, saa var hans „Gjerning underlig“, da Gedekidet var offret, som Madoffer paa Klippen 13, 19, thi medens Manoah og hans Hustru saae derpaa, slog Luen fra det paa Klippen opreiste Alter op imod Himlen, og Herrens Engel foer op i Alterluen i deres Paasyn, hvorpaa de Begge faldt paa deres Ansigter tilbedende til Jorden og fik ikke mere Engelen at see 13, 20. Da Manoah nu forstod, at det havde været Herrens Engel, sagde han til sin Kone: vi maae visselig døe, thi vi have seet Gud, men Konen, frimodigere

i Troen, trøstede ham med, at den Herre, som saaledes havde modtaget Brændoffer af deres Haand og aabenbaret sig for dem med et saa glædeligt Budskab, ikke kunde have Lyst til deres Død 13, 23. Hendes Haab blev ikke beskæmmet, thi hun fødte en Søn og kaldte hans Navn Samson, som, Josephus siger, betyder: stærk, men som efter Etymologien snarere betyder: en lille Sol og udtrykker Haabet om, at Solen atter skulde opgaae for Israel. Drengen blev stor, og Herren velsignede ham: allerede som Dreng begyndte Herrens Aand at drive ham i Dans Leir imellem Zora og Esthaol 13, 25 — det Sted, hvor de krigerske Udvandrere fra begge disse danitiske Stæder tidligere paa Veien til Ephraims Bjerg havde leiret sig Vesten for Kirjath-Jearim i Juda s. 18, 11. 12, og hvor nu Samson, dreven af Aanden, i Eensomhed beredte sig til sin Bestemmelse som danitisk Helt.

Hans første Berørelse med Philisterne syntes meget venskabelig, da han i Thimna havde seet en Qvinde af deres Døttre og, efter at være kommen hjem, forlangte af sine Forældre, at de skulde skaffe ham hende til Hustru. Thimna er forskjellig fra det, som omtales 1 Mos. 38 jf. Josv. 15, 57 i Juda Bjergegn; thi omendskjøndt hiint ogsaa først regnedes til Juda, afstraadtes det dog siden til Dan og kaldtes Thimnath Dan s. Josv. 15, 10. 19, 43. Maaskee har ingen af disse Stammer taget denne By i Besiddelse, og i al Fald var den nu atter kommen i Philisternes Magt. Den hedder nu Tibneh og ligger kun en Times Vei Sydvest for Surah (s. Robins. II. S. 599), saa at Samson havde nemt ved at gjøre Besøg hos Philisterne, men ogsaa Anledning nok til at harmes over deres nærgaaende Indgreb i Israels gamle Arvelod. Da derfor hans Fader og Moder, som ikke forstod, at han søgte Anledning mod Philisterne, der paa den Tid herskede over Israel 14, 4, foreholdt ham det Upassende i

at tage en Kone af disse uomskaarne Philistre med Forbigaaelse af deres eget Folks Døttre, blev han ved sin Beslutning og sagde til sin Fader: tag mig hende, thi hun er den Rette i mine Øine 14, 3. Med Fader og Moder gik han da til Thimna for at frie, men da der ved Byens Viingaarde, hvor han formodentlig blev tilbage, medens Forældrene gik ind i Byen i hans Ærinde, kom en ung Løve brølende imod ham, da kom Herrens Aand, som for at vie ham til Kamp, heftig over ham, og han udførte sin første Heltegjerning, idet han uden at have det Ringeste i sin Haand sønderrev Løven, som man sønderriver et Kid og fortalte siden ikke engang sine Forældre, hvad han havde gjort 14, 6. Løver findes vel nu ikke i Palæstina, men der er mange Vidnesbyrd om, at de fandtes der i gamle Dage, ligesom de endnu ere at træffe i Mesopotamien paa begge Sider af Euphrat og Tigris. Curtius fortæller om Alexander den Store, at han alene fældte en stor Løve med sit Jagtspyd, Samson, Guds Helt, gjorde det Samme med bare Hænder. En ung Løve (כְּפִיר) betegner hos Hebræerne netop en stærk Løve og ikke en Løveunge, for hvilket man har et andet Ord. Samson forlovede sig nu med Philisterinden, og da han efter en Tids Forløb, som efter hvad der endnu er Skik i Orienten saavelsom blandt Jøderne, neppe kan have været kortere end 10 til 12 Maaneder, i hvilken Tid Bruden bliver i Forældrenes Huus, men betragtes som ganske tilhørende Brudgommen — kom igjen for at holde Bryllup tilligemed sin Fader og Moder, gik han af Veien, for at besee Løvens Aadsel eller Skelet, og deri fandt han nu en Bisværm med Honning, tog noget deraf og spiste paa Veien og gav ogsaa sine Forældre deraf uden dog at fortælle dem om Løven, hvoraf det var taget 14, 9. I Thimna gjorde han nu efter Skik og Brug Gilde for Mandsfolkene, 30 udtagne Brudesvende, rimeligviis i et andet maa-

skee offentligt Huus, medens Bruden holdt sig lystig med Brudepigerne i sin Faders Huus. Saaledes skulde Brylluppet feires i syv Dage, men Samson gjorde et Veddemaal med hver af Brudesvendene om en Skiorte og et Sæt Helligdagsklæder, at de ikke i syv Dage kunde raade den Gaade, som han nu fremsatte for dem: „fra Æderen gik Spise ud, Sødme kom fra den Stærke“ 14, 14. Ingen kunde raade den, og alt paa den tredie Dag havde de opgivet det, men da den syvende Dag kom, drev Frygt for at komme til at betale Gildet dem til at henvende sig til Samsons Kone, at hun skulde lokke Manden til at forklare Gaaden, og i deres Nedrdrægtighed gik de saa vidt, at de truede med at brænde hendes Faders Huus, om hun ikke opfyldte deres Begjæring 14, 15. Med Taarer og kjælne Ord fik hun ham overtalt og røbede ogsaa strax Hemmeligheden for hans Modstandere, som nu, førend Sol gik ned, kunde svare ham: Hvad er sødere end Honning, og hvad er stærkere end Løven? „Havde I ikke pløiet med min Kalv, havde I ikke fundet ud af min Gaade,“ lød Samsons Svar 14, 18, men det var som om atter en Løve var kommen ham i Veien, thi Herrens Aand kom heftig over ham, og han drog ned til Askalon, slog 30 Philister ihjel, tog Byttet af dem og betalte dermed sit Veddemaal. I Vrede over Bedraget gik han derpaa hjem til sin Faders Huus, medens en af Brudesvendene, som havde været i Selskab med ham, og maaskee været den saakaldte „Brudgommens Ven“ (jf. Joh. 3, 29), der under Brylluppet besørgede Adskilligt imellem Brud og Brudgom, nu uden Videre traadte i hans Sted og fik hans Kone 14, 20.

Efter nogen Tids Forløb vilde Samson, hvis Vrede havde sat sig, atter besøge sin Kone i Hvedehøstens Dage og havde et Gedekid med sig som Vennegave, men fandt hendes Lønkammer lukket for sig, idet Faderen undskyldte sig med, at

han troede, Samson havde brudt med hende for bestandigt, og derfor havde han givet hende til hans Brudesvend, men tilbød ham nu istedetfor hende den yngre Søster, som var smukkere end hun 15, 2. Nu fandt Samson, at han havde Ret til at hævne sig paa Philisterne, gik hen, fangede 300 Ræve eller rettere Schakaler (Hebr. שׁוּעָל), der ligesom Ulve findes i store Flokke og derfor lettere kunde fanges i Mængde, bandt dem to og to sammen ved Halerne med Blus imellem og efter at have antændt Blussene, lod han dem fare ind imellem Philisternes Sæd og satte saaledes Ild paa Negene og det uhøstede Korn saavelsom paa Olivenhaverne 15, 5. Da Philisterne hørte, at Samson havde gjort det for den Fornærmelse, han havde lidt af sin thimnaitiske Svigerfader, lode de først deres Forbittrelse gaae ud over denne og indebrændte ham tilligemed Datteren. Men Samson, som bestandig maatte benytte personlige Anledninger for at komme i Kamp med det Folk, hvis fødte og svorne Modstander han var, erklærede dem nu, ogsaa som sin Hustrues Hævner, aaben Feide og slog dem med et vældigt Slag „over Laar og Been" d. e. sønder og sammen, hvorpaa han rimeligviis ikke uden nogle forvovne Tilhængere satte sig fast i en Hule i Klippen Etham, efter Josephus i Juda, hvor en kjæk Partigænger ogsaa uden almindelig Bistand af Folket lettere kunde holde sig. Philisterne brød nu op med en heel Hær, slog Leir i Juda og adspredte sig for at komme paa Spor efter Oprøreren i Egnen af Lechi, og saa slavisk sindede vare allerede ved Undertrykkelsen selv Juda Mænd blevne, at da Philisterne erklærede, at de vare komne for at fange og afstraffe Samson, saa samlede strax 3000 Mænd sig fra Juda, drog til Hulen i Klippen Etham, bebreidede Samson, hvad han havde gjort uden at betænke, at Philisterne herskede over dem 15, 11 og forkyndte, at de vare dragne ud for at gribe og overlevere ham.

bunden i Philisternes Vold. Samson fandt sig villig deri, og efter at have taget edeligt Løfte af dem, at de ikke vilde slaae ham ihjel, lod han sig binde med to nye Reb og føre op fra Klippehulen 15, 13. Jublende kom Philisterne ham imøde ved Lechi, men atter kom Herrens Aand heftig over ham, Rebene om hans Arme blev som Sytraade, der ere brændte i Ilden, og faldt af hans Hænder, hvorpaa han greb som det Første det Bedste en frisk Asenkjævt og slog dermed rimeligviis, ligesom Samgar tidligere, i Spidsen for en lille Skare, tusinde Mænd 15, 15. Selv besang han sin Seir sigende: „Med en Asenkjævt een Dynge ja to Dynger (nemlig af Faldne: Lindberg vil udtrykke Ordspillet med חֲמוֹר ved en Eselsbunke) med en Asenkjævt har jeg slaget tusinde Mænd." Derpaa kastede han Kjæven bort og kaldte Stedet til Minde om sin Bedrift Ramat-Lechi d. e. Kjævens Høi eller Ophøielse. I brændende Tørst raabte han til Herren: Du har givet denne store Frelsning ved din Tjeners Haand, og nu skal jeg døe af Tørst og falde i de Uomskaarnes Hænder 15, 18. Da kløvede Herren Tandhulen, som er i Lechi, og der sprang Vand udaf, saa han drak, og hans Aand vendte tilbage og han kom til Kræfter igjen efter sin Anstrængelse 15, 19. Det er aabenbar en Misforstaaelse, hvorved man er kommen til at tænke paa Kildevand udaf Asenkjævten, thi Kilden var siden at see i Lechi under Navn af den Raabendes Kilde 15, 19. Josephus siger, at Stedet endnu paa hans Tid bar samme Navn, og en Tradition fra de første christelige Aarhundreder paaviser „Kjævens Kilde", som ogsaa kaldtes Samsons Kilde i en Forstad eller i Nærheden af Eleutheropolis, som Robinson ved en nøiagtig Undersøgelse har søgt at vise, er det samme som det ældre Betogabra eller det nuværende Beit-Dschibrin, et Par Miil Sydvest for Surah og lige saa langt Nordvest for Hebron. Denne Tradition holdt

sig endnu i det 12te Aarhundrede, men lyder siden meget forvirret. I Egnen omkring Beit-Dschibrin findes mange mærkværdige Klippehuler og lidt sydlig derfor findes ved Ruinerne af en gammel Kirke for St. Hanneh (d. e. St. Anna) en stor Brønd, som efter Indvaanernes Fortælling engang skal have været en Kilde, hvis Vand flød over og strømmede langs med Dalen, men er nu fordybet og samlet i Brønden. Denne hedder nu Um-Judeia og er maaskee Samsons Kilde (s. Rob. II. S. 615. 663. 687 fgd.).

Fra nu af blev Samson erkjendt som Dommer i Israel og beholdt denne Værdighed i 20 Aar i Philisternes Dage d. e. medens Philisterne endnu var det herskende eller idetmindste overmægtige Folk 15, 20. Men han synes ligesaalidt som senere Saul at have kunnet bære sin Ophøielse og efterhaanden at være henfalden til Blødagtighed og deraf følgende Uvirksomhed. Selv med hans og Folkets Arvefjender maa han have indladt sig i en Slags fredelig Overeenskomst, og naar denne fra deres Side var grundet paa Frygt for hans Kæmpekraft, der dog ikke forhindrede dem fra ved List at efterstræbe ham og lægge Snarer for ham ved enhver Leilighed, saa udsprang den paa hans Side uden Tvivl fra Fristelsen til at blande sig med det mere forfinede og nu engang herskende Folk*), saa at, omendskjøndt han beholdt Bevidstheden om at være deres af Herren kaldede, paa Grund af sine Bedrifter frygtede Modstander, søgte han dog i sit Samqvem med dem ikke blot, som tidligere, Anledning til Kamp, men ogsaa Næring for sine egne Tilbøieligheder og navnlig for sin ustyrlige Vellyst. Philisterne vare satte for

*) Josephus siger, at han begyndte at overtræde sine fædrene Skikke og at efterfølge de fremmede Folk i deres Sæder, hvilket var en Aarsag til den Ulykke, som siden overkom ham (s. Oldskr. V. 8).

ham ligesom for Israel i det Hele til Prøve, om han vilde høre Herrens Bud s. Domm. 3, 4, og de bleve ogsaa ham til Fald, men derefter, skjøndt først i hans Død, til Opreisning. Samson er ikke mindre end Jephta med sin Datter en tragisk Skikkelse, som ved egen Skyld gaaer under i Kampen og maa bøde for sin Synd, og naar han alligevel iblandt Israels Frelsere aabenbar staaer som Forbillede paa den evige Frelser, der som den Stærkere kom over den Stærke for at fratage ham hans Bytte, men selv maatte gaae i Døden, idet han knuste baade Syndens og Dødens Magt, saa maae vi som Sammenligningspunkter næstefter den underfulde Bebudelse af hans Fødsel tilligemed Nazirærkaldet (jf. Matth. 2, 23) betragte hans Død uden derimellem at ændse hans personlige Charakteer eller øvrige Livsbegivenheder. Vi skulle nu beskrive hans Fald og Endeligt og dermed slutte de egentlige Dommeres Historie.

Samson opholdt sig engang i Gaza, saae der en Skjøge og gik ind til hende, men Indbyggerne af Staden fik det at vide og lurede paa ham om Natten ved Stadsporten, som holdtes lukket indtil om Morgenen, og naar han kom for at gaae ud og det var bleven lyst, saa de kunde kjende ham, vilde de slaae ham ihjel. Men Samson kom allerede ved Midnatstid, og da han fandt Porten lukket, tog han dens Døre og begge Portstolperne, rykkede dem op tilligemed Bommene, lagde dem paa sine Skuldre og bar dem op paa Spidsen af Bjerget, som ligger henimod Hebron 16, 3. Endnu denne Gang gik det altsaa godt, men sidenefter fattede han Kjærlighed til en Qvinde ved Soreks Bæk d. e. Druebækken, det Samme, som Eskols Bæk, der skal komme fra Egnen ved Bethlehem, forbinde sig med den fra Davids Historie bekjendte Terebinthebæk og ved Askalon falde i Havet under Navn af Askalân (s. Raumer. Palæst. S. 54). Skjøgen hed Dalila,

og hvad enten hun boede i Philisternes eller i Juda Gebet, saa stod hun i Forbindelse med de Første, og disses Fyrster havde lovet hende hver 1100 altsaa ialt 5500 Sølvsekler, der omtrent kan svare til 5500 Rd., dersom hun kunde lokke ham til at aabenbare Hemmeligheden ved hans store Styrke og derved bevirke, at han kom i deres Magt 16, 5. Hun begyndte nu at overtale ham til at fortælle hende, hvorved han havde sin store Styrke, og hvormed han kunde bindes og derefter ydmyges. Nogle Gange skuffede han hende. Først sagde han, at naar man bandt ham med syv friske (egentl. fugtige) Snører, rimeligviis ligesom endnu ofte i Orienten, snoede af grønne Vegetabilier (Josephus siger, det var Stengler af Viinranker — den gamle Oversættelse har: grønt Bast), saa blev han svag og som et andet Menneske. Dette blev forsøgt af hende, som bestandig havde Philisterfyrsterne i Baghaanden og en Lurer saagar i Lønkammeret, men da hun til Prøve vakte ham med Raabet: Samson, Philisterne er over dig, rev han Snørerne over ligesom Blaargarnstraad i Ilden, og Hemmeligheden blev ikke røbet 16, 9. Nu beklagede Dalila sig for Helten, at han havde bedraget hende, bad igjen om Hemmeligheden, fik det Raad at binde ham med nye Reb, men fandt sig, da hun prøvede det, skuffet ligesom før, thi da hun raabte: Philisterne ere over dig, rev han Rebene af sine Arme som en Traad 16, 12. Næste Gang foreslog han hende at væve syv af hans Hovedlokker om Væverbommen, og kom saaledes allerede nærmere til Sandheden. En Væv havde næsten enhver Qvinde, men vistnok af meget simpelt Slags gjort fast til Væggen eller Gulvet. Medens han formodentlig atter sov i hendes Skjød, fæstede hun hans Haar til Væverbommen med en Nagle, men da hun vakte ham med det sædvanlige Raab, rykkede han baade Nagle og Bom ud 16, 14. Atter bebreidede hun ham Mangel paa

Tillid og Kjærlighed, og da hun saaledes hver Dag trængte ind paa ham og næsten plagede ham ihjel (saa „hans Sjæl blev bekymret indtil Døden“ 16, 16), aabnede han hende endelig sit hele Hjerte, fortalte hende om sit Nazirææt og om Haaret, som Tegn derpaa — brød han dette Løfte og lod Haaret rage af sig, saa vilde hans af Gud skjænkede Styrke vige fra ham 16, 17. Nu mærkede den Snedige, at han havde sagt Sandheden, og førend hun næste Gang modtog Samson, havde hun tilkaldt Philisternes Fyrster, som toge Stikpengene med og stode paa Luur. Medens Samson atter sov med Hovedet i hendes Skjød, lod hun en Mand afrage hans syv Hovedlokker og kunde allerede paa hans Bevægelser i Søvne, naar hun begyndte at plage ham, mærke at Styrken var veget fra ham 16, 19. Da hun endelig raabte: Samson, Philisterne er over dig, vaagnede han, og da han endnu ikke havde erfaret, at „Herren var veget fra ham, vilde han befrie sig som før, men Philisterne greb ham, stak Øinene ud paa ham, førte ham ned til Gaza, bandt ham med to Kobberlænker og lod ham trække Møllen i Fangehuset 16, 21. Det var rimeligviis Haandqværnen*), som han maatte dreie, og da det ellers var Qvindens Bestilling, sigtedes herved til at forhaane Kæmpen paa det Dybeste.

---

*) Saadanne Haandmøller bruges endnu almindeligt i Orienten og ere uden Tvivl endnu af samme Form som i Oldtiden. De ansaaes for saa nødvendige i enhver Huusholdning, at der 5 Mos. 24, 6 gives en Lov om ikke at tage en Mølle eller Møllesteen i Pant, „thi det var at tage Livet i Pant.“ Der anvendes gjerne to Personer til at male derpaa, de sidde ligeoverfor hinanden med Møllen imellem sig og føre Stenen frem og tilbage ved Hjælp af en Stok, som gaaer skraat frem fra Overfladen jf. Matth. 24, 41: To Qvinder skulle male paa Qværnen o. s. v. (s. Kelly Syria and the holy land. p. 161).

Imidlertid begyndte Samsons Hovedhaar at skyde igjen, 16, 22, og da hans Styrke naturligviis ikke bestod i Haaret, som kun var et Tegn paa Pagten, hvori han stod med Gud, og hvorpaa Styrken fra Gud beroede, saa maa Haarets Gjenvæxt ansees som Tegn paa Pagtens Fornyelse og som Følge af den ydmygede Helts Bod. Philisterne fandt sig foranledigede til at holde en Takkefest og bringe deres Gud Dagon et stort Offer, fordi han havde givet deres Fiende Samson i deres Vold, og for at more Folket ved denne Leilighed blev ogsaa den blinde Kæmpe ført frem og stillet til Skue og til Spot 16, 25. Huset, formodentlig et Tempel, var fuldt af Mænd og Qvinder, alle Philisternes Fyrster vare tilstede, og paa Taget var der henved 3000 Mænd og Qvinder, som saae paa, at Samson var til Nar. Skuepladsen har rimeligviis været den indre Gaard af Tempelbygningen, fra hvis aabne Søilegange saavelsom fra det flade Tag Tilskuerne kunde tage ham i Diesyn. To Mellemstøtter kunde holde Forsiden af Taget ved Hjælp af en Tværbjelke, og naar disse bleve tagne bort, styrtede det af Tusinder betyngede Tag ned over den nedenfor forsamlede Mængde. Derfor bad Samson den Dreng, der ledte ham ved Haanden, om at lade ham faae fat paa de Støtter, Huset hvilede paa, for at han kunde læne sig til dem 16, 26. Da dette var skeet, paakaldte han Herren og sagde: Herre Gud, tænk dog paa mig og giv mig Styrke denne ene Gang, for at jeg kan hævne mig tilgavns paa Philisterne for disse mine to Øine 16, 28. Derpaa bøiede han begge Mellemstøtterne fra hinanden, og med de Ord: „saa døe min Sjæl med Philisterne," lagde han Kræfter til, saa Huset styrtede ned over Fyrsterne og alle Folk, som vare derinde, og de Døde, som han dræbte ved sin Død, vare flere end dem, han havde slaaet ihjel i levende Live 16, 30. Formodentlig under den derved

opkomne Forvirring drog hans Brødre og hele hans Faders Huus ned til Gaza, opsøgte og bragte hans Liig med sig tilbage og jordede ham imellem Zora og Esthaol i hans Faders Manoahs Grav 16, 31.

Hermed ender Dommernes Bog, afseet fra de Anhang, hvis Indhold vi alt have gjennemgaaet, og staaer, som vi siden skulle see, i nøieste Forbindelse med 1ste Samuels Bog, hvormed vi dog maae begynde et nyt Afsnit. Som Tilbageblik paa Dommernes Tid er det værd at læse Grundtvigs: Kort Begreb af Verdens Krønike S. 285 fgd.

Elis og Samuels Historie.

Det er Philisterkrigen, som forbinder Samsons med Samuels Historie, og da der neppe kan være nogen Tvivl om, at det er den samme philistiske Undertrykkelses Periode, de 40 Aar s. Domm. 13, 1, som gaaer igjennem Begge, saa er det ikke urimeligt, hvad Hengstenberg efter Keil har forsøgt, at gjøre de første Begivenheder i Samuels Historie samtidige med de Sidste i Samsons. Samson skulde kun begynde at frelse Israel s. Domm. 13, 5, Samuel skulde fuldende det; som Dommere udfylde de altsaa hinanden og kunne gjerne for en Deel have været samtidige. Elis Historie maa da antages at gaae forud for Samsons saavelsom for Samuels. Kun de 20 sidste Aar af Elis 40 aarige Dommerembede s. 1 Sam. 4, 18 falder saaledes under Philistertrykket, der samtidig med hans Død ved Pagtens Arks Borttagelse naaede sin Midte og høieste Spidse. Imidlertid er baade Samson og Samuel — Begge med underlige Fødselsomstændigheder — kaldede og beskikkede af Gud hver paa sin Maade og med sit Kald. Samson kæmper sig til Døde paa sine egne Veie under de 20 sidste Aar af Philisternes Overherredømme, medens Samuel ved prophetisk Virksomhed forbereder en varig og fuldstændig Seir. Efterat Folket er bleven bragt paa Omvendelsens Vei, bliver den afgjørende Seir vundet s. 1 Sam. 7, og fra nu af begynder Samuels egentlige Dommerembede (1 Sam. 7, 6. 15), der saaledes afløser Samsons, uden at nogen nærmere Forbindelse imellem dem har fundet Sted, hvorfor der ikke heller i den Enes Historie tages Hensyn til den Anden. Første Samuels Bog maa altsaa, idet den som Indledning til Samuels Historie fortæller om Elis Dage, gaae tilbage i Dommerbogens Tids-

løb og dermed komme til at udfylde, hvad sidstnævnte Bogs Forfatter ifølge sin Plan, der kun gaaer ud paa at berette personlige frelsende Heltebedrifter, havde udeladt (s. Hengstenb. Authent. d. P. II. S. 23 fgd.).

En Mand fra Ramathaim-Zophim paa Ephraims Bjerg ved Navn Elkana blev Fader til Samuel. En af hans Forfædre hed Zuph s. 1 Sam. 1, 1 og var en Ephratit d. e. enten bosat i Bethlehem Ephrata jf. Ruth 1, 1. 2, eller i Ephraims Land jf. Domm. 12, 5. 1 Kong. 11, 26. Ogsaa Landskabet, hvori Samuels Stad laae, kaldtes Zuph s. 1 Sam. 9, 5. Ramathaim Zophim, som ellers ogsaa kaldes Rama, betegner da uden Tvivl Zophiternes d. e. Zuphs Efterkommeres Rama. Spørgsmaalet er nu, hvor dette Land Zuph og deri Samuels Rama er at finde. Det maa have ligget i en vis Afstand S. for Sauls Gibea, thi derfra gik Saul, da han ledte efter sin Faders Eselinder, først over Ephraims Bjerge og andre Steder, dernæst gjennem Benjamins Land og kom saa til Landet Zuph 9, 4. 5. Det Rama, som skulde ligge her, kan saaledes for det Første umuligt være det bekjendte Rama, nu Er-Râm, der findes tæt ved Gibea, nu Dscheba, et Par Miil N. for Jerusalem, thi dette Sted med dets Beboere maatte være Saul ligesaa bekjendt som hans eget Hjem. Det Samme gjælder i en vis Grad om det nuværende Nebi Samvil, det Sted, som endnu bærer Samuels Navn og efter Traditionen i det hellige Land skal være Prophetens Føde-, Hjem- og Grav-Sted. Nebi Samvil ligger omtrent en Miil N. V. for Jerusalem paa en meget fremragende Bjerghøide; der findes en usel By og en forfalden Moskee, der før har været en latinsk Kirke, og under hvilken Jøder, Muhammedaner og Christne vistnok gjennem mange Aarhundreder have søgt Prophetens Grav. Men Nebi Samvil laae som det høieste Punkt i

Egnen ikke mere end en Miil fra Sauls Gibea og kunde da ikke heller godt være ham ubekjendt. Desuden see vi af 1 Sam. 10, 2, at Saul paa Veien fra Samuels Rama hjem til Gibea kom forbi Rachels Grav paa Benjamins Grændse, hvilken Grav med Sikkerhed er funden ved Bethlehem S. for Jerusalem. Fra Nebi Samvil til Gibea kunde man ikke let komme forbi denne Egn, og Robinson anseer denne Omstændighed for et afgjørende Beviis imod Nebi-Samvil som Rama. Derimod har han en ganske rimelig Hypothes, hvorefter Ramath-Zophim tilligemed Zuph skulde søges i det ligeledes høit liggende, (hvad Navnet Rama altid forudsætter) og paa samme Bjergryg som Nebi Samvil, men vel en Miil sydligere beliggende Sôba, hvorfra man, naar man følger Dalene, rimeligen paa Veien til Gibea kan komme i Nærheden af Rachels Grav. Ephraims Bjerg have vi alt tidligere seet, beholder sit Navn ogsaa i Fortsættelsen udenfor Ephraims Land, og adskilles rimeligviis fra Juda-Bjerg ved den nuværende store Vadi Beit-Hanina, hvorimod der aldrig nævnes noget Benjamins Bjerg. Sôbas Bjerghøide hører endnu til den Bjergryg, som Nord for Beit-Hanina hænger sammen med det egentlige Ephraims Bjerg. Ligheden imellem Navnet Sôba og Zuph kan ogsaa komme i Betragtning. Sôba ligger en Miil Vesten for Jerusalem paa et kegleformigt Bjerg ligeoverfor det bekjendte Johanneskloster. Traditionen har villet gjøre det til Makkabæernes Modin, men, som Robinson mener, uden Grund (s. Rob. II. S. 356 fgd. 581 fgd.).

Man har meent, at Samuels Fader Elkana paa Ephraims Bjerg af Ephratitisk Herkomst ikke kunde være Levit, og gjort det gjældende som Beviis paa, at endnu i Dommertiden var den mosaiske Lovgivning ikke traadt ind i Livet, siden Samuel uden at være Levit gjorde Tjeneste ved Helligdommen fra Barnsbeen af. Men at Samuel kan have været Levit,

endskjøndt hans Slægt havde boet i Bethlehem Ephrata i Juda og siden paa Ephraims Bjerg, følger af Domm. 17, 7 fgd., hvor der udtrykkelig fortælles om en Levit, som først havde levet som Fremmed i Bethlehem i Juda og siden boede ligeledes paa Ephraims Bjerg jf. 19, 1. Og dertil kommer nu, at vi have et bestemt historisk Vidnesbyrd for, at Samuel virkelig var af levitisk Familie, skjøndt ikke af Præsteslægten. 1 Kron. 6, 16 fgd. og 31 fgd. have vi hans Slægtregister i op- og nedstigende Linie, hvoraf sees, at han stammede ned fra Kahath gjennem Korah, og hørte saaledes til den første levitiske Linie s. Isr. Hist. II. S. 188. Ogsaa gjør Hengstenberg opmærksom paa, at Navnet Elkana er et eiendommeligt ofte forekommende Navn for Leviter, ligesom det efter sin Betydning minder om Løskjøbelsen af de Førstefødte, i hvis Sted Leviterne vare traadte (jf. Isr. Hist. II. S. 187. Hengstenb. Auth. d. Pent. II. S. 60 fgd.).

Leviten Elkana havde to Koner, af hvilke den Ene hed Anna, den Anden Peninna, og ikke usandsynligt er det, at han, ligesom Abraham Hagar, har taget Peninna til Medhustru for at faae Børn, som Anna ikke havde kunnet skjænke ham. 1 Sam. 1, 3. Elkana var en gudfrygtig Mand og drog Aar for Aar op fra sin Stad for at holde sin Bøn og bringe sit Offer til Herren den Almægtigste i Silo, hvor Elis tvende Sønner Hophni og Pinehas dengang vare Præster. Hos Josephus (Oldskr. V. 11 og VIII. 1) fortælles, at Eli var den Første af Ithamars Slægt, som i Ypperstepræsteembedet afløste Eleazars Slægt jf. 1 Kron. 24, 5. Først da Abjathar havde taget Deel i Adonjas Oprør, blev Ypperstepræstedømmet taget fra hans Familie og kom ved Zadok igjen tilbage til Eleazars Slægt. — Ved Offermaalstidet viste Elkana sin Forkjærlighed for den fromme Anna ved at give hende som den første og meest berettigede Hustru

en dobbelt Deel imod Peninna tilligemed alle hendes Sønner og Døttre, „skjøndt Herren havde lukket Annas Moderliv" 1, 5. Men hendes Medbeilerinde gjorde derimod alt for at ærgre hende ved at føie Forhaanelse til hvad der efter Folkemeningen var hendes Ulykke og Skam, og saaledes gik det Aar for Aar — ved Glædesmaaltiderne maatte Anna græde istedetfor at spise og kunde ikke lade sig trøste ved Mandens kjærlige Ord: hvorfor græder du, Anna? og hvorfor vil du ikke spise? hvorfor er du saa bedrøvet i Hjertet? Er jeg dig ikke bedre end ti Sønner? 1, 8. Engang stod hun op fra Maaltidet i Silo og gik hen for at bede ved Herrens Bolig, hvor Præsten Eli sad paa sin Stol ved Indgangen formodentlig fra Forgaarden til Helligdommen 1, 9. Med heftig Graad bad hun og gjorde i sin Bøn det Løfte, at dersom Herren vilde see til hende i hendes Nød og skjænke hende mandligt Afkom, da skulde denne Søn som Naziræer overgives til Herren for alle hans Levedage, og der skulde ikke komme Ragekniv paa hans Hoved 1, 11. Da hun længe havde bedet, lagde Eli Mærke til, at hun bevægede Læberne uden nogen lydelig Røst, idet hun kun „talede i sit Hjerte", og „saa vankundig, siger Grundtvig, var den Ypperstepræst i de samme Dage i aandelige Ting, saa usædvanlig var den dybe stille Andagt blevet, saa ubekjendte vare i Israel dens visse Kjendemærker, at Eli meente, hun var drukken og lod hende forstaae, at Saadant ei var sømmeligt." Men hun bad ham ikke at ansee hende lige med en Skarns Qvinde, men som en Qvinde, der var dybt bedrøvet i Aanden. Viin og stærk Drik havde hun ikke drukket, men derimod i Bønnen udøst sit Hjerte for Herren. Da svarede Eli: gaa bort med Fred, og Israels Gud vil give dig, hvad du begjærede af ham. Og nu takkede Anna, og glad i Troen gik hun hen og spiste, og hendes Ansigt var ikke som før 1, 18. Næste

Morgen tidlig, efter at have holdt Bøn, drog Familien tilbage til Rama. Elkana havde Omgang med sin Hustru Anna, og Herren kom hende ihu, saa hun fødte en Søn, hvem hun gav Navnet Samuel: den af Gud Hørte, thi, sagde hun, jeg har begjæret ham af Herren 1, 20.

Saaledes blev Samuel født, og naar vi antage, at det skete mod Slutningen af Dommertiden, vil hans Fødsel efter den af os fulgte Tidsregning falde omtrent ved Aar 2900 efter Verdens Skabelse eller ved Begyndelsen af det 11te Aarhundrede før Christi Fødsel. Efter at være bleven Moder drog Anna ikke for det Første op med Elkana og hans Huus til det aarlige Offer, men med sin Mands Minde blev hun hjemme og opammede sin Søn, indtil hun vænte ham fra, for derefter at bringe ham med, at han kunde stedes for Herrens Ansigt og blive der evindelig 1, 22. Da Tiden var kommen, tog hun tre Oxer eller, som de Halvfjerdsindstyve maaskee rigtigere have, en treaarig Oxe, een Epha Meel og een Vimpel Viin med sig, men som det bedste Offer bragte hun til Herrens Huus Drengen, som endnu var ganske ung 1, 24, men dog maaskee henved tre Aar. Efterat Offeroxen var slagtet, bragte hun Drengen til Eli og tilkjendegav sig som den Qvinde, hvis heftige Beden Præsten engang havde bemærket, men Herren nu bønhørt, thi om denne Dreng havde hun bedet, men ogsaa lovet ham til Herren for hans hele Liv, fordi han var begjæret af Herren 1, 27. Og medens Eli nu bad til Herren 1, 27 udbrød Anna i den Lovsang, som i sin prophetiske Betydning gik langt videre end til Sønnen, hun nærmest havde for Øie som den af Gud skjænkede Frelser for sit Folk, thi Samuel afgiver i sit tredobbelte Embede som Prophet, Offerpræst og Dommer et stort Forbillede paa den Guds Salvede, som engang skulde komme, hvorfor ogsaa i Tidens Fylde Herrens Moder

(s. Luc. 1, 46 fgd.) for en stor Deel gjør Anvendelse paa sig af Annas Lovsang 1 Sam. 2, 1—10, som vi her ville gjengive i Grundtvigs Oversættelse:

Hjertet i Herren sig hoppende fryder,
Hornet i Herren saa kraftelig bryder,
Høit over Fjenden oplukker sig Munden,
Thi i din Frelse jeg Fryd haver funden.
Ingen i Hellighed Jovah er lig,
Hellig er ingen, som ikke er dig!
Klippe, som haver ei Mage, er Gud!

Fører ei saa overdaadige Taler!
Hvad nytter det I høitravende praler?
Ordet af Mund ganger kæmpelig ud?
Vider, Jehovah er Vidskabers Gud,
Mon ei sit Værk han betænker og veier?

Buen er brudt for de vældige Helte,
Men de Modfaldne fik Styrke til Belte,
Mættede maatte nu trælle for Brød,
Hungrige Sjæle forvandt deres Nød;
Mens Ufrugtsommelig Syv monne føde,
Frugtbar forlored' sin Styrke og Grøde.

Støde til Hel og derfra opføre,
Døde og Vække maa Jovah tilhøre,
Jovah gjør fattig, men rig gjør og Han,
Skifter den høie og nedrige Stand,
Løfter den Matte af Støv, hvor han ligger,
Reiser af Skarnet den fattige Tigger,
Skikker ham saa mellem Fyrster til Sæde,
Lader ham Herligheds Throne beklæde,

Thi de er Jovahs, de Jorderigs Karme,
Kuplen i dem er indsat ved Guds Arme.
Han sine Helliges Fodder bevogter,
Men en Ugudelig standser i Mørke,
Thi man ei vorder en Helt ved sin Styrke;
Knuses skal de, som med Jovah vil trætte,
Naar han med Jorderig ganger i Rette,
Og naar hans Tordener Himmelen røre;
Men han sin Konge med Kraft skal iføre,
Han skal ophøie sin Salvedes Horn!

Elkana drog med Anna hjem til Rama, men Drengen blev i Silo for Præsten Elis Ansigt for at tjene Herren. Som Levit skulde han først tiltræde sin Tjeneste med det 25de Aar, men som Naziræer tjente han fra Barnsbeen af og var derfor allerede præsteklædt med Linnedhagel*) og Overkjortel, som Moderen hvert Aar forsynede ham med, naar hun drog op med sin Mand til det aarlige Offer 2, 19. Eli, som saaledes havde lært Annas uskrømtede Fromhed at kjende, velsignede Elkana tilligemed hende og ønskede ham Afkom med denne Qvinde istedetfor den til Gud indviede Søn, og det skete som han bad, saa Anna fødte Elkana endnu tre Sønner og to Døttre, medens Drengen Samuel voxede hos Herren og tog til som i Væxt saa i Gunst hos Gud og Mennesker 2, 24.

Desmindre Glæde havde den gamle Eli af sine egne Sønner. De vare Skarns Børn og havde ikke kjendt Herren 2, 12. Som Exempel paa, hvorledes de foragtede Herrens

*) Linnedhagelen (אֵפוֹד בָּד) er nemlig forskjellig fra den egentlige Ephod med Urim og Thummim o. s. v., som det alene tilkom Ypperstepræsten at bære (s. Hengstenb. Auth. d. P. II. S. 67 fgd.).

Madoffer og dermed deres eget Embede, anføres det, at Præstens Dreng kom altid med sin treforkede Kjødgaffel og jog den i Kjedelen eller Gryden, Panden eller Potten for at tage det Bedste af Madofferet til Præsten, ja førend det Fede efter Loven var lagt til Side til Røgoffer, forlangte Præsten Kjød til Steg deraf for at faae det raat og ikke kogt, hvilket vel ansaaes som Fordærvelse af Kjødet, ligesom man endnu i Orienten helst spiser Kjødet stegt, og der skal være Steder, hvor man heller nyder det raat end kogt. Vilde de Offrende ikke give Præsterne det Forlangte, toge de det med Magt 2, 16. Føies nu dertil, at det udtrykkelig fortælles om Elis Sønner, at de laae i med Qvinder, som vare indviede til at tjene ved Indgangen af Forsamlingsteltet 2, 22, saa maa det vel kaldes mere end Svaghed hos Ypperstepræsten, naar han her ikke straffede og afskaffede slige Vederstyggeligheder, men nøiedes med at foreholde sine Sønner, at det var intet godt Rygte, han hørte om dem, og at de stiftede Forargelse ved deres Forhold og fik Herrens Folk til at overtræde, uden at han saae sig i Stand til at bede for dem, fordi det ikke blot var Mennesker, men Herren selv, de fornærmede. Naar Eli glemte Ypperstepræsten og Dommeren for Faderen, undrer det os ikke, at Sønnerne ikke hørte hans Ord og derfor hjemfaldt til Herrens Dom, som ikke vilde skaane dem 2, 25.

Nu kom der en Guds Mand til Eli og mindede ham om den Udmærkelse, der var bleven hans Faders Huus til Deel lige fra den Tid, da Herren aabenbarede sig for Mose og Aron i Ægypten under Pharao 2, 27, hvorledes blandt Israels Stammer Aron var udkaaret til Præst, medens hans Efterkommere nu „slog bagop“ imod Herrens Offer og kun fedede sig selv med det Bedste deraf 2, 29. Fordi Eli gjorde større Ære ad sine Sønner end ad Herren, saa skulde Ypperstepræstedømmets Ære, (som under særegne Omstændigheder

maa i Dommertiden med Eli være gaaet over fra Eleazars til Ithamars Slægt), i de kommende Dage tages fra hans Huus saavelsom Oldingsalderen: „der skal ikke blive en Olding i dit Huus alle Dage“ 2, 32. Til Tegn derpaa skulde hans to nulevende Sønner døe paa een Dag i deres unge Alder, og omendskjøndt Herren ikke vilde udelukke hans Slægt fra det Arons Familie i Almindelighed tilsagte Præstedømme 2, 33, saa skulde den dog træde tilbage i Baggrunden for en trofast Præst, hvem Herren vilde bygge et bestandigt Huus og lade vandre for hans Salvedes Ansigt, medens Elis Efterkommere skulde komme til at bøie sig for ham og tigge ham om Indvielse til et Præsteembede for derved at faae et Levebrød 2, 36. Denne Trudsel gik, hvad Ypperstepræsteembedet angaaer, først senere i Opfyldelse, thi efter Josephus blev Achitub, Elis Sønnesøn, Ypperstepræst efter ham og var Fader til Achimelek, hvis Søn var Abjathar, Davids Samtidige. Først da Salomon var kommen paa Thronen, fortælles der udtrykkelig 1 Kong. 2, 27, at han fortrængte Abjathar fra at være Ypperstepræst for Herren, saa han opfyldte Herrens Ord, som var talt mod Elis Huus i Silo. Dermed gik Ypperstepræstedømmet over til Zadok og, dersom Josephus's Beretning er rigtig, ved ham tilbage til Eleazars Huus.

Medens Samuel allerede som Dreng gjorde levitisk Tjeneste ved Herrens Huus under Elis specielle Tilsyn og Varetægt, var det iøvrigt en sørgelig Tid. „Herrens Ord var dyrt i de samme Dage og ingen Syner brød frem“ 3, 1, hvilket Udtryk, som Grundtvig siger“, betegner, at Herrens Syner staae for Menneskerne altid, men Taage skjuler dem og hviler paa vort Øie, den maa gjennembrydes, førend vi kan see.“ Som nu Eli, hvis Øine begyndte at blive svage af Alderdom, saa han ligesaalidt legemlig som aandelig kunde

see — laae paa sit Sted paa den Tid af Natten, da Guds Lampe i Tabernaklet endnu ikke var slukt, og Samuel, som rimeligviis havde en Slags personlig Opvartning hos Ypperstepræsten, havde lagt sig ligeledes paa sit Sted „i Herrens Bolig, hvor Guds Ark var", men visnok ikke i Helligdommen selv, men i et af de Telte, Celler eller Kamre, som vare anbragte i Nærheden, maaskee i Forgaarden — da lød pludselig Herrens Kald til Samuel. Denne troede, at det var Eli, der kaldte og løb til ham med de Ord: see her er jeg, men blev viist tilbage af ham, for at lægge sig, to Gange, medens Ynglingen selv „endnu ikke forstod Herren, fordi Herrens Ord endnu ikke var aabenbaret ham" 3, 7. Herren vedblev imidlertid at kalde, og Eli, som endelig indsaae Sammenhængen, bød nu Samuel at svare med de Ord: tal Herre, thi din Tjener hører, og da det var skeet, forkyndte Herren, hvad han vilde gjøre i Israel, saa det skulde „ringe for deres Ører, som hørte det" 3, 11, thi nu skulde det stadfæstes, hvad der var talt imod Elis Huus fra først til sidst, nu skulde Forbandelsen, som hans Sønner havde bragt over sig, og som ikke mere kunde sones ved Slagtoffer eller Madoffer, begynde at gaae i Opfyldelse 3, 13. 14. Da Samuel om Morgenen lukkede Døren op til Guds Huus, frygtede han for at fortælle „dette Syn" til Eli, men da denne under Trudsel med Forbandelse paalagde ham ikke at dølge et Ord, saa fortalte Samuel ham alle disse Ord, og Eli svarede resigneret: han er Herren, han gjøre hvad godt er i hans Øine! 3, 18. Medens Eli saaledes gik stærkt ned ad Bakke, voxede Samuel, og Herren var med ham og lod intet af alle sine Ord falde magtesløse til Jorden. Snart fik hele Israel fra Dan til Beersaba at vide, at Samuel var „betroet" til at være en Prophet for Herren. Og nu blev Herren ved at lade sig tilsyne i Silo og at aabenbare sig for Samuel i

sit Ord 3, 21, saa at Haabet maatte vaagne i Israel om bedre Tider.

Med Grundtvig og L. Müller antager jeg, at det var paa Samuels Ord, at Israel alt første Gang drog ud for at møde Philisterne i Slag 4, 1 og leirede sig ved det siden saakaldte Ebenezer, medens Philisterne stode i Aphek, som efter Jos. 15, 52 laae i Juda Bjergegn (andre Steder af samme Navn laae i Asers og Isaskars Land). Alligevel gik det uheldigt, fordi Israels Folk endnu ikke „paa Samuels Ord" havde omvendt sig til Herren af ganske Hjerte (s. 7, 3), men vilde, som Grundtvig siger, hjælpes efter sine egne og ei efter Herrens Tanker. Philisterne ordnede sig imod Israel og nedlagde i et aabent Slag henved 4000 Mand 4, 2. Nu faldt Israels Ældste paa den Tanke, at naar de hentede Pagtens Ark fra Silo, skulde den frelse dem af deres Fjenders Haand. „Herrens Pagts Ark, den Almægtigstes, som throner over Tordenenglene", blev altsaa bragt ud i Leiren, ledsaget af Elisønnerne, „der naturligviis, siger Grundtvig, haabede at indlægge sig udødelig Ære og grundfæste det Præsteherredømme, hvortil der nu var smilende Udsigter" (Verd. Hist. I. S. 147). Ved Synet af Arken opløftede Folket et Frydeskrig, „saa Jorden rystede" eller saa det dundrede i Jorden (L. Müller) 4, 5. Da Philisterne erfarede Anledningen dertil, bleve de bange, thi de havde den Forestilling, som Israeliterne vel ikke heller var langt fra, at med Arken var Gud kommen i Leiren, noget, som ikke var skeet tilforn, og som de meente, udsatte dem for at falde under „disse vældige Guders Haand, som slog Ægypterne med al Slags Plage i Ørken" 4, 8. Men de opmuntrede sig igjen indbyrdes til saa meget mere at kæmpe som Mænd for ikke at komme til at tjene Israeliterne, ligesom disse havde tjent dem, og Lykken var med dem i Kampen, Israel blev atter

slaget med et stort Nederlag, 30,000 faldt, de Øvrige flygtede hver til sit Telt, Guds Ark blev taget og begge Præsterne, som fulgte den, tilsatte Livet 4, 11.

En Benjaminit kom fra Slaget samme Dag til Silo med sønderrevne Klæder og Jord paa sit Hoved til Tegn paa, at han bragte et Sorgens Budskab, og hele Staden opløftede et Jammerskrig ved Forkyndelsen deraf. Dette hørte den 98 aarige blinde Eli, der sad speidende paa sin Stol ved Siden af Veien med Forfærdelse i sit Hjerte over Arken, som man selvraadigen havdeført bort, og da han spurgte om Aarsagen til denne Tummel, kom Manden skyndsomt og forkyndte ham det Skete. Han fortalte om Flugten, Nederlaget, Elisønnernes Fald og endelig, at Guds Ark var taget 4, 17. Men da Eli hørte det Sidste, faldt han baglænds ned af Stolen, brækkede sin Hals og døde, efter at have dømt Israel i 40 Aar. Hans Svigerdatter, Pinehas's Hustru, var høifrugtsommelig, og da hun hørte, hvad der var skeet, kom Veerne over hende saa voldsomt, at hun døde i Fødselen, og da Qvinderne, som stode omkring hende, vilde trøste hende med, at hun havde født en Søn, svarede hun dem ikke, men viste hvad der laae hende meest paa Hjerte, idet hun døende kaldte Drengen: Ikabod d. e. ingen Herlighed eller hvor er Herligheden? og sagde: Herligheden er flyttet fra Israel, thi Guds Ark er taget 4, 22.

Israels Ulykke og Ydmygelse havde nu naaet det yderste Maal. Pagtens Herlighed syntes tabt og det udvalgte Folk forladt af Herren og ganske givet hen i Fjendernes Vold. Men det var, som Grundtvig *) siger, gjennem denne Be-

*) „Saa sørgelig, hedder det i Verdenshist. I. S. 147 fgd., endtes da det Tidsrum, hvori Israel havde betragtet Jehovah med Hedninge-Øine som deres Skytsgud, der ligesom alle andre Guder

skæmmelse og Ulykke, at den eneste Vei gik til Ydmygelse og Omvendelse, medens Ulykken knuste de Halstarrige. Og naar det var skeet, vilde Herren igjen begynde at give Frelse i Israel s. Domm. 13, 5. Derfor have vi fundet det rimeligt med Hengstenberg at henlægge Samsons Heltebedrifter til denne Tid, endskjøndt de, som mere private Foretagender og fjernede fra Helligdommens Middelpunkt, ikke have fundet Plads i Samuels Historie, medens de derimod udførligen ere fortalte i Dommernes Bog. Endnu 20 Aar af Philisternes 40 aarige Herredømmes Tid s. Domm. 13, 1 vare saaledes tilbage jf. 7, 2, og medens Samson i disse 20 Aar af og til kæmpede i sin Kraft mod Undertrykkerne, lagde Samuel i Stilhed Grunden til den Kraft i Folket, hvorved Undertrykkelsen omsider skulde faae Ende.

Fra Ebenezer, hvor ogsaa det sidste Slag havde staaet, bragte Philisterne Guds Ark til Asdod. De satte den ind i Dagons Huus og stillede den som et Gudsbillede ved Siden af Dagon 5, 2. Ligesom dette Navn efter det Hebraiske peger hen paa Fisken, saaledes er det temmelig almindelig antaget, hvad ogsaa Philistiske Mynter og andre Efterretninger

---

maatte finde sig i til dagligt Brug at have Sidemænd, nøies med Offre, som de kunde falde og see igjennem Fingre som Eli, hans Præst, med Lovens Overtrædelse, hvor Lysten var stærk. Havde nu Philisterne beholdt Arken, da var der idetmindste ikke blevet noget af den Kirkestat, der svævede for Moses, og traadte universalhistorisk i Kraft med Christendommen, men da havde Forsynet ikke heller havt sin Haand deri, og det er derfor i sin Orden, at Philisternes Afgud Dagon brækkede Halsen, da Jehovahs Ark blev sat i hans Tempel, og at der fulgte en Plage med, hvor Afgudsdyrkerne stillede den op som et Beviis paa deres Seier ikke blot over Israels Folk, men over Israels Gud, som udførde dem af Ægypten og indførde dem i Kanaan."

stadfæste, at Dagons Billede var halv Menneske og halv Fisk, i Lighed med Philisterne selv, der var baade Land- og Sø-Folk. Det Samme synes ogsaa at ligge i Beretningen 5, 4, at Asdoditerne om Morgenen saae Dagon nedstyrtet paa sit Ansigt til Jorden foran Herrens Ark, men Dagons Hoved og begge hans Hænder vare afhugne paa Dørtærskelen, kun Dagon (eller, som Lindberg oversætter: hans store Fiskekrop) var tilbage. I Texten forestilles Dagon som en mandlig Guddom, medens Mynter og andre Mindesmærker fra Oldtiden synes at fremstille Samme i Qvinde- eller Havfrue-Skikkelse, og det ligger nær at forbinde denne Guddom med Gudinden Derceto eller Decerto, om hvilken Diodor fortæller, at hun havde et Tempel ved Staden Askalon i Syrien ved en dyb Sø fuld af Fisk, at hun forestilledes med Hoved og Ansigt af et Menneske, men det øvrige Legeme af en Fisk, og at derfor Syrierne ikke aad Fisk, men tilbad dem snarere som Guder. Det er muligt, at Philisternes Guddom dyrkedes baade i en mandlig og en qvindelig Person. Men ikke kunde den staae for Israels Gud, den laae sønderknust paa Dørtærskelen. Saa stor var imidlertid den hedenske Forblindelse, at istedetfor at tage Anledning deraf til at forkaste Dagon, blev Dørtærskelen derved helliget i deres Øine, saa at herefter hverken Præster eller andre, som gik ind i Dagons Huus i Asdod, vovede at betræde Dørtærskelen 5, 5, en Ærbødighed, som iøvrigt er ganske orientalsk. Morier fortæller om den Veneration, som Perserne endnu have for Dørtærskelen til et helligt Sted. Førend de vovede at gaae over den, knælede de ned og kyssede den og vare meget omhyggelige for ikke at berøre den med deres Fødder. Herrens Haand hvilede nu tungt paa Asdoditerne; han ødelagde dem og slog dem med Takker eller Bylder baade i By og paa Land. Baade for deres egen og for deres Guds Skyld vilde

de derfor ikke beholde Israels Guds Ark hos sig 5, 7. Det blev nu foreslaaet at bringe den til Gath, men her gik det ligedan, og Arken sendtes nu til den nordligste By Ekron, hvis Indbyggere dog strax raabte: de bare Israels Guds Ark om til mig for at slaae mig og mit Folk ihjel, og forlangte, at den skulde bort og bringes til sit eget Sted, thi der var en Dødsskræk over hele Staden; her var nemlig Guds Haand endnu tungere, mange døde, og de Øvrige bleve plagede, saa Byens Skrig steg op til Himlen 5, 12. Saaledes viste Herren allerede nu, at „var Arken i Philisternes Haand, var den dog ikke i deres Vold, men de i Hans, som talede over Cherubim" (Grundtvig).

Ikkun 7 Maaneder havde Arken været i Philisternes Land, da de halv fortvivlede spurgte deres Præster og Spaamænd, hvad de skulde gjøre ved den, og paa hvad Maade de skulde sende den tilbage til sit Sted 6, 2. Disse fraraadte dem at sende den bort uden Gaver til Skyldoffer, for at de kunde blive lægte for deres Plager, og i al Fald faae at vide, om det var Arkens Skyld, at de bleve plagede. Og paa Spørgsmaalet om, hvilket Skyldoffer der skulde bringes, fik de det Raad at sende saa mange Afbildninger i Guld af de almindeligt herskende Plager, som de havde Fyrster og Hovedstæder s. 6, 17, altsaa fem Guldtakker og fem Guldmuus *),

*) Baade i Oldtiden og endnu i Orienten skal det have været Skik at offre til Guderne Afbildninger af Legemsbrøst eller af de Midler, hvorved man var bleven helbredet derfra. Æskulaps Templer vare prydede med saadanne Gaver. I Indien, fortæller Tavernier, pleie Pilgrimmene for at blive helbredede at bringe til Pagoderne Afbildninger af den syge Legemsdeel i Guld, Sølv eller Kobber efter deres Evne.

thi ogsaa ved Markmuus*) var Landet bleven ødelagt, saa det var ikke Stæderne alene, som hjemsøgtes. Saaledes skulde de give Israels Gud Æren, for at hans Haand maatte blive lettet fra dem, deres Guder og deres Land, og at det ikke skulde gaae dem som Ægypterne og Pharao, der forhærdede deres Hjerter og dog tilsidst nødtes ved guddommeligt Storværk til at lade Israels Børn fare 6, 6. Dog skulde det endnu komme an paa en Prøve; derfor skulde de sætte Arken tilligemed et Skriin med de gyldne Gaver paa en ny Vogn forspændt med to nybære, til Aaget aldeles uvante, Køer, hvis Kalve toges fra dem, og hvis disse da, overladte til sig selv, drog med Arken op ad Veien til Bethsemes, saa skulde Ulykken antages at være Herrens Værk, hvis ikke, havde det kun været et Tilfælde 6, 9. Saaledes skete det nu — Køerne gik, skjøndt brølende af Længsel efter deres Kalve, dog ligefrem ad Veien i eet Spor uden at bøie til Venstre eller Høire, og Philisternes Fyrster fulgte efter dem til Bethsemes's Grændseskjel 6, 12. Bethsemes laae paa Grændsen af Juda og hørte til denne Stamme som Præsteſtad s. Josv. 15, 10. 21, 16. 1 Krøn. 6, 59. Det er vistnok det Samme som Ir-Semes paa Grændsen af Dan og Juda Josv. 19, 41. Nu findes omtrent 4 Miil Vesten for Jerusalem, i Nærheden af Surah (Samsons Fødested), Tibneh (Timnath ogsaa bekjendt af Samsons Historie) og flere bekjendte Steder, et Ruinsted ved Navn Ain-Schems, som uden Tvivl endnu bærer Navn efter det gamle Bethsemes. Der er nu ingen

---

*) Det er uden Tvivl Springmusen, den i Orienten saakaldte Dscherboa, som menes her saavel som 3 Mos. 11, 29, hvor dens Brug til Spise forbydes. Den er saa stor som en Rotte, men med korte Forbeen og findes i Mængde i Ægypten og Syrien. For Markens Grøde kan den blive meget skadelig.

Kilde paa dette Sted, som Ain ellers tyder paa, og Stedet, som Araberne give dette Navn, bestaaer i Ruinerne af en moderne arabisk By, alt aabenbar bygget af gamle Materialier. Men lige Vest for denne By viser sig, paa en lille Høi imellem Surar-Dalen mod Nord og en anden mindre Wadi imod Syd, tydelige Spor af en gammel Stad af betydelig Udstrækning, bestaaende i Levninger af gamle Mure af hugne Steen. Materialierne ere fordetmeste borttagne til den sandsynligviis gjentagne Opbyggelse af den nyere By, men „der er dog endnu nok tilbage for deri at gjenfinde et af de største og tydeligste Ruinsteder, som vi endnu havde seet" (Robins. III. S. 224). Robinson synes overbeviist om, at det gamle Testamentes Beth-Semes har ligget her. Det passer til Eusebius's og Hieronymus's Angivelse af Beliggenheden saavelsom til den ved Arkens Tilbagekomst beviste Omstændighed, at Byen har ligget i Nærheden af Judas Grændse imod Philisterlandet. Ordene Beit og Ain ere saa sædvanlige i Palæstinas arabiske Navne, at det ikke kan undre os at finde dem ombyttede med hinanden. Paa samme Maade er det gamle Beth-Semes (Heliopolis) i Ægypten bekjendt hos de arabiske Skribenter som Ain Schems (Solens Kilde), og Navnet endnu bevaret for en gammel Brønd i Nærheden deraf (s. Isr. Hist. I. S. 238 jf. Robins. III. S. 224 fgd.).

Bethsemesiterne vare beskjæftigede med Hvedehøsten i Dalen, da de opløftede deres Øine og bleve glade ved at see Arken komme tilbage 6, 13. Da Vognen havde naaet Bethsemesiten Josvas Ager, standsede den ved en stor Steen, hvorpaa man kløvede Træet af Vognen og bragte de allerede til helligt Brug indviede Køer som et Brændoffer for Herren. Bethsemes var en Præstestad, formodentlig den Nærmeste ved Grændsen, derfor var det Leviter, som tog Arken ned og uden Tvivl Præster, som offrede i de Philistiske Fyrsters

Paasyn, som derpaa vendte tilbage til den nærmest liggende Ekron 6, 16. Men ei heller i Bethsemes var Helligdommens Nærværelse til Velsignelse, thi da nogle af Indbyggerne formastede sig til at see i den, dræbte Herren 70 Mand af 50,000, som deels boede i Byen, deels kan være strømmet sammen fra Omegnen i Anledning af Dagens Begivenhed. Derover bleve Bethsemesiterne forfærdede og sagde: hvo kan bestaae for Herrens den hellige Guds Ansigt? 6, 20. De ønskede ikke at beholde Arken hos sig og sendte derfor Bud til Nabostaden, som Josephus kalder den, Kirjath-Jearim med Anmodning om, at man derfra vilde hente den til sig 6, 21 formodentlig for at den siden kunde blive transporteret videre. Kirjath-Jearim (Skovstaden) maa, som alt anført, efter Robinson søges i det nuværende Kuriat-el-Enab, der ligger omtrent 2 Miil Nordvest for Ain Schems, altsaa længere inde i Landet, men dog paa Grændsen imellem Benjamins og Judas Stamme, til hvilken Sidste den hørte s. Josv. 18, 4. Det var ingen Præstestad, men Beboerne havde dog Mod til at laane Arken Huus, og satte den i et paa en Høi *) beliggende Huus, der tilhørte en Abinadab, hvis Søn Eleazar viedes til at tage vare paa Helligdommen 7, 1. Efter Josephus (Oldskr. VI. 2) var Abinadab en for sin Retfærdighed og Gudsfrygt bekjendt Levit, hvis Huus ansaaes for bedst skikket til at gjemme Guds Ark. Der var nemlig, som Hengstenberg bemærker, indtraadt en Tilstand, som lignede Tilstanden i Ørken efter Kalvedyrkelsen og i det Babyloniske

*) Saaledes oversætter Lindberg paa dette Sted, medens han 2 Sam. 6 har Gibea, som Luther beholder paa begge Steder. Imidlertid er det aabenbar meest overeensstemmende med hele den historiske Sammenhæng, at Arken forblev i Kirjath-Jearim indtil Davids Tid, og consequent maa man derfor helst oversætte Gibea paa begge Steder ved: Høien (s. Robins. II. S. 590).

Exil. Folket skulde først indvortes atter blive Guds Folk, førend Helligdommen atter kunde blive oprettet iblandt det. I det, som var skeet, saae man en Erklæring fra Gud om, at han ikke længer vilde boe i Silo jf. Ps. 78, 60 fgd., hvor det beskrives, hvorledes Herren i sin Vrede havde forladt sin Bolig i Silo, da han gav sin Styrke i Fængsel og sin Herlighed i Fjendens Haand, og hvorledes han, efter at have forkastet Josephs Paulun, ikke igjen udvalgte Ephraims, men derimod Juda Stamme og Zions Bjerg, som han elskede s. Ps. 78, 67. 68. Indtil denne ny Udvælgelse var skeet, stod Tabernaklet som et tomt Legeme uden Aand formodentlig først i Silo, siden i Nobe; men Arken holdtes med en vis Frygt skjult i Kirjath-Jearim til bedre Tider uden Offring eller Dyrkelse, medens man offrede indtil videre paa andre hellige Steder. Endnu David, under hvem Arken ligesom stod op af Graven, frygtede i Begyndelsen for at bringe den til Jerusalem s. 2 Sam. 6, 9. 10. Ogsaa Ypperstepræsteembedet synes at have været suspenderet idetmindste indtil Sauls Tid, og det var mange Dage, der saaledes løb hen, tildeels faldende sammen med de sidste 20 Aar af Philisterundertrykkelsen 7, 2 (jf. Hengstenb. Authent. d. P. II. S. 48 fgd.). Men imidlertid var Samuel opvoxet til moden Prophet, og da hele Israels Huus nu bøiet og sønderknust klagede sig efter Herren, sagde han: dersom I omvende Eder til Herren af Eders ganske Hjerte, saa skaffer de fremmede Guder bort fra Eder og Astarterne, bereder Eders Hjerter for Herren og tjener ham alene, da vil han frelse Eder af Philisternes Haand. Dette gjorde nu Israels Børn, baade Baalerne og Astarterne skaffede de bort og tjente Herren alene 7, 4.

Derfor var ogsaa Frelsens Time endelig kommen. I Mispa, det allerede fra Dommertiden bekjendte Samlingssted,

som vi efter Robinson allerede have viist, rimeligst at maatte søges i det nuværende Nebi-Samvil, samledes Israels Børn af Samuel, som nu vil bede for dem til Herren. Med en sindbilledlig Handling, en Slags Libation, som vel ikke var bestemt i Loven, men dog kan have været i Brug deels som Bodstegn, deels til Stadfæstelse af Pagten, som det endnu skal være Skik i Indien, udøste de Vand for Herrens Ansigt, fastede Dagen over og bekjendte, at de havde syndet mod Herren. Og Samuel dømte — optraadte første Gang som Dommer og Fører for Folket i Mispa 7, 6. Da Philisterne hørte om Israels Forsamling, drog de som sædvanligt op for at kue dem, og da disse i Angst for Philisterne bad Samuel ikke at ophøre at raabe for dem til Herren deres Gud om Frelse, offrede han med Bøn og Paakaldelse et diende Lam heelt som Brændoffer og blev bønhørt; thi da Philisterne midt under Offringen rykkede nærmere til Slag mod Israel, lod Herren samme Dag en svær Torden trække op over Philisterne og forfærdede dem, saa de bleve slagne af Israel 7, 10. Fra Mispa drog Israels Mænd ud og forfulgte de slagne Philister indtil nedenfor Bethkar, hvorpaa Samuel tog en Steen, satte den mellem Mispa og Sen og kaldte den Ebenezer d. e. Hjælpestenen, idet han sagde: Hidtil haver Herren hjulpet os. Hieronymus og Eusebius sige, at Stenen laae nær ved Bethsemes, altsaa nær ved Philistergrændsen, og de ellers ubekjendte Steder Sen og Bethkar maae da i Forhold til Mispa og Ebenezer have ligget endnu mere mod Sydvest, maaskee inde i Philisterlandet. Saalænge Samuel levede som Regent, kom Philisterne ikke tiere over Israels Landemærke; de Stæder, de havde taget imellem Ekron og Gath, kom tilbage til Israel, der saaledes friedes af Philisternes Haand, medens der paa samme Tid var Fred imellem Israel og de i Landet boende Amoriter

7, 14. Fra nu af var Samuel Dommer og drog Aar for Aar omkring til de gamle Forsamlingssteder Bethel, Gilgal og Mispa i en dog ikke vid Omkreds, thi de laae alle i Benjamins Stamme og ikke meget langt fra Rama, hvor Samuel boede og iligemaade dømte Israel, ligesom han der ogsaa byggede Herren et Alter 7, 17.

Det var, som Hengstenberg siger, et theokratisk Dictatur, som Samuel under Tidens forstyrrede Forhold førte. Tilligemed Helligdommen var ogsaa Præstedømmet i Silo forkastet af Gud, og indtil begge Dele kunde blive gjenoprettet, maatte en provisorisk Tilstand finde Sted. Endnu i Sauls Dage, siges der udtrykkelig i 1 Krøn. 13, 3, bekymrede man sig ikke om Pagtens Ark, man vovede ikke ret at tilegne sig den, som vi see af Davids Frygt 2 Sam. 6, 10. Saaledes kan det forklares, at Samuel, kaldet af Herren til Prophet i denne Mellemtid, skjøndt ikke af præstelig Slægt, paatog sig en Præstes Gjerning og udførte Offringer paa forskjellige Steder og Tider uden dog som Ypperstepræst at tjene ved Arken, der stod gjemt i et Privathuus i Kirjath-Jearim (s. Hengstenb. II. S. 51 fgd.). Saameget mindre kan det da undre os, at Samuel erkjendtes som den af Gud beskikkede Dommer over Folket, der vistnok havde al Grund til at finde sig tilfreds med hans Styrelse og først yttrede Misfornøielse, da han paa sine gamle Dage havde sat sine tvende Sønner Joel og Abia til Dommere i Beersaba*), medens han selv rimeligviis som hele Landets Overdommer residerede i Rama 7, 17. 8, 1. 2. Disse Sønner vandrede ikke i hans Veie,

*) Josephus siger, at den Ene var i Beersaba, den Anden i Bethel, hvilket kan være rimeligt nok, da Landet saaledes var deelt imellem dem, og maaskee er Bethel, som Michaelis mener, udeladt af Texten ved en Skrivfeil.

havde Hang til Gjerrighed, tog mod Bestikkelser og bøiede Retten 8, 3. Dette var Anledningen til, at Folkets Ældste fremkom med Klager for Samuel i Rama, medens dog den egentlige Grund tydelig nok sees at være den, som de heller ikke holdt tilbage, at de ønskede en Konge til at dømme Folket, ligesom alle andre Folk havde 8, 5, og troede sig, som vi see af 12, 12, derved bedre beskyttede imod de fjendtlige Nabokonger end under Herrens umiddelbare Kongedømme. Om Samuel da end som Menneske kan have havt Ønsker for sine Sønner, saa var det dog kun dette, der mishagede ham som Guds Prophet, da de sagde: sæt os en Konge til at dømme os 8, 6. I Bøn raadførte han sig med Herren, og Herren svarede ham, at han skulde adlyde Folket i alt, hvad de sagde til ham, thi det var Herren og ikke Samuel, de nu forstød som Regent og snart ogsaa vilde forskyde ham som Gud for at tjene andre Guder, ligesom de havde gjort fra den Dag, da de førtes op af Ægypten 8, 8. Deres Villie skulde imidlertid skee, efterat det dog alvorligt var lagt dem paa Hjerte, hvilken Kongens Rettighed var 8, 9. Efter 5 Mos. 17, 14 fgd. havde de nemlig lovlig Ret til at faae en Konge ligesom andre Folk, kun at han valgtes af deres Brødres Midte, og at Herren selv udvalgte ham. Men ligesom der var en Lov ogsaa for Kongen i dette Tilfælde, saaledes havde han igjen sine efter østerlandsk Skik vidt udstrakte Rettigheder, og det var disse, som Samuel derpaa gav Folket at betænke. Kongen kunde tage deres Sønner og ansætte dem ved sine Vogne og Ryttere som Staldkarle og Løbere foran hans Vogn 8, 11, thi den Skik at holde Løbere er uden Tvivl kommen fra Orienten, hvor man endnu f. Ex. i Persien seer Folk, de saakaldte Schatirer, der tilfods maae følge deres Herrer til Hest endogsaa i Galop og skulle efter Chardin have en næsten utrolig Øvelse deri. Ligeledes kunde Kongen

bruge baade Mænd og Qvinder til hvilkensomhelst Bestilling i sin Gaard og paa sine Agre, saa at de bleve underkastede et uindskrænket Hoveri og desuden maatte afgive deres bedste Agre, Viingaarde og Oliehaver til Brug for dem, Kongen vilde forlehne dermed, ligesom han ogsaa kunde tage Tiende af alt hvad de eiede eller producerede, endogsaa Smaaqvæget, for dermed at underholde sit Hof og sine Tjenere. En saadan uindskrænket Hofholdning er ogsaa ganske østerlandsk og kom i sin fuldeste Udstrækning til Udførelse under Salomon, som den beskrives 1 Kong. 4, 22. 23 og har været saa almindelig indtil vore Dage, at den Reisende Jovett ved at see blot en lille Druserfyrstes Hof med henved 2000 Tjenere af alle mulige Slags ikke kunde andet end tænke paa den Beskrivelse, som Samuel fordum gav Israeliterne. Hele Folket blev saaledes Kongens Trælleflok 8, 17, og naar Israels Børn engang under denne Forfatning vilde klage over deres Konge, saa vilde Herren ikke høre dem 8, 18. Det forblindede Folk blev imidlertid ved at fordre en Konge, ligesom andre Folk havde, til at dømme dem og føre dem an i deres Krige 8, 20, og efterat Samuel havde fremført alle Folkets Ord for Herren og faaet gjentaget Befaling til at opfylde deres Ønske og sætte dem en Konge, skikkede han dem hjem hver til sin Stad 8, 22 i Forventning af, at Herren snart selv vilde udsee sig Personen, der skulde vælges. Josephus har rigtig antydet dette, idet han lægger Samuel disse Ord i Munden: Gaaer enhver hjem til Sit, og naar Gud lader mig vide, hvem han vil give Eder til Konge, skal jeg lade Eder kalde sammen igjen.

Sauls Historie.

En Benjaminit ved Navn Kis, havde en Søn, som hed Saul, der var ung og smuk; ingen overgik ham i Legemsskjønhed, og han var et Hoved høiere end hele Folket 9, 2. Faderen havde mistet nogle Eselinder, og Sønnen maatte tilligemed en af Drengene drage ud i Omegnen for at søge efter dem. Forgjæves var han gaaet over Ephraims Bjerg, Salisas Land, Sagalim og atter gjennem Benjamins Land, da han kom til Landet Zuph, hvorfra han vilde vende hjem med uforrettet Sag for ikke at volde Faderen dobbelt Bekymring 9, 5. Da vi veed, at Sauls Hjem 10, 26 var det for sin Udaad engang ødelagte, men nu atter opbyggede Gibea i Benjamin, hvilket vi med Robinson have gjenfundet i Dscheba 1½ Miil Nordost for Jerusalem, og derhos antage, at Landet Zuph med Samuels Rama maa søges der, hvor nu Sôba ligger en Miil Vest for Jerusalem, men dog endnu paa de Høider, som maae regnes til Ephraims Bjerg i Benjamins Gebet, saa kunne vi, uden at kjende Punkter som Salisa og Sagalim, følge Saul paa hans Vandring over Bjergene i en Halvkreds omkring Jerusalem. I Landet Zuph var Rama-Zophataim, og her vidste idetmindste Sauls Ledsager, at Samuel boede som en Guds Mand og en æret Mand, eftersom „alt hvad han siger, indtræffer visselig“, saa hos ham kunde de vist erholde Oplysning om deres Reise 9, 6. Da Saul indvendte, at de nu, da Brødet var gaaet med af deres Pose, ingen Gave havde at bringe den Guds Mand, hvilket dog dengang ligesom nu i Østerland ansaaes for et nødvendigt Høflighedsbeviis af den, der søgte noget hos en høiere Person, saa svarede Drengen, at han havde en Kvart-Sølv-Sekel (d. e. omtrent en Rigsort) hos sig, som han vilde give den Guds Mand for at han skulde for-

klare dem deres Vei 9, 8. Saul bifaldt dette Forslag, og da de gik op ad Opgangen til Staden, traf de nogle Piger, der gik ud for at øse Vand, og hos hvem de forespurgte sig om Seeren, som en Prophet dengang kaldtes 9, 9. Pigerne viste dem strax Samuel, som var lige for dem, og fortalte med qvindelig Snaksomhed, at han just idag var kommen til Staden, (i hvis Nærhed, maaskee som i Forstaden han maa have boet), for at tage Deel i en Offring med Offermaaltid, som Folket havde for paa Høien, hvor Samuel formodentlig havde sit midlertidige Alter s. 7, 17. Naar de Fremmede, sagde de, skyndte sig, kunde de endnu træffe ham, førend han gik til Høien, hvor Folket ventede paa ham, at han skulde velsigne Offeret og saaledes aabne Maaltidet 9, 13. I Byen traf de ogsaa virkelig Samuel, som kom dem imøde for at gaae op til Høien. Dagen i Forveien var det bleven ham aabenbaret af Herren, at der ved denne Tid skulde sendes ham en Benjaminit, hvem han skulde salve til en Fyrste over Israel, en Frelser fra Philisternes Vold, som atter maa være bleven trykkende og have afpresset Folket Klager 9, 16. Og da nu Samuel saae Saul, fik han atter et indvortes Vidnesbyrd, at denne var den omtalte Mand. Midt i Porten, maaskee endnu Stadsporten, traadte Saul hen til Samuel og spurgte om Seerens Bolig. Samuel tilkjendegav sig strax selv som Seeren og bød dem begge at spise med ham paa Høien og blive hos ham denne Dag. Næste Dag vilde han sende Saul bort efter at have forklaret ham alt, hvad der var i hans Hjerte 9, 19. Eselinderne, som han nu i tre Dage havde ledt efter, skulde han ikke bekymre sig om; de vare fundne, men til ham og hans Faders Huus stod Israels Forlængsel 9, 20 — store, men endnu for Saul dunkle Ord, som han i Beskedenhed ligesom Gideon Domm. 6, 15 viste fra sig med den Bemærkning, at Benjamin (efter det i Dom-

mertiden lidte Nederlag) jo var den Mindste af Israels Stammer, og hans Slægt den Mindste i Benjamin, saa at ham kunde ei tilkomme en saadan Tiltale 9, 21. Imidlertid tog Samuel baade ham og hans Dreng med sig til Spisesalen paa Høien og gav dem Plads øverst blandt de omtrent 30 budne Gjæster. Af Skafferen (eller Kokken, הַטַּבָּח, Kjøgemesteren jf. Joh. 2) forlangte Samuel som Vært det Stykke af Stegen, som alt i Forventning af hans Komme var henlagt til ham, nemlig Boven, hvilket Josephus kalder den kongelige Deel. Efter Maaltidet vendte de tilbage fra Høien til Staden, og paa det flade Tag af sit eget Huus talede Samuel videre med Saul baade denne Aften og næste Morgen, hvorefter han fulgte ham paa Vei udaf Staden, lod Drengen gaae foran og standsede saa for at lade Saul høre hvad Gud havde sagt 9, 27. Derpaa fremtog han en Krukke med Olie, gjød den over Sauls Hoved og erklærede, at hermed havde Herren salvet ham til en Fyrste over hans Arv 10, 1. Det var en prophetisk Salvelse, som endnu kun spaaede om hvad han skulde blive og indviede ham paa Herrens Vegne til den Værdighed, som Folkets Hylding senere skulde give ham. Men for at overbevise Saul om Sandheden af denne Spaadom, til Beviis paa, som L. Müller siger, at Propheten ikke foer med Tant, sagde han ham forud, hvad der vilde møde ham paa Hjemveien: først ved Rachels Grav „paa Benjamins Grændse“ to Mænd, som skulde berolige ham med Hensyn til Eselinderne, men meddele ham Faderens Bekymring for ham selv 10, 2 — dernæst ved Thabors Terebinthe *) tre Mænd paa Veien til Bethel med 3 Kid,

*) Efter Michaelis skulde denne være den Samme som den siden saakaldte Marias Terebinthe Vesten for Jerusalem, hvor Maria skal have hvilet med sit Barn, og hvor der i Hadrians Tid hold-

3 Brødkager og en Bimpel Viin, hvilke vilde hilse ham og give ham to Brød 10, 4. Endelig, naar han kom til „Guds Høi, hvor Philisternes Forposter laae“, vilde han ved den der beliggende Stad træffe en Skare Propheter, som kom ned fra Høien med Psalter, Haandpauke, Fløite og Cithar foran sig, dem skulde han høre prophetere og derved selv blive grebet af Herrens Aand, saa han gjorde det Samme og idetmindste for en Tid — blev til et andet Menneske. Guds Høi kaldtes dette Sted formodentlig paa Grund af Prophetskolen, som der fandtes, og som Samuel rimeligviis havde stiftet der ligesom i Rama f. 19, 19 for Dannelsen af unge Mænd, der vare bestemte til prophetiske Embedsgjerninger og navnlig til som Lærere ved Tale og Sang at vække og lede Folket. Propheteringen paa dette Sted har da vel bestaaet i saadan Sang og begeistret Tale ledsaget af Instrumenters Lyd, hvori Saul nu for første Gang skulde komme til at tage Deel. Naar nu alle disse Tegn indtraf, skulde det tjene til at styrke Saul i Troen ligesom fordum Gideon, saa at han kunde udføre hvad han lagde sin Haand paa i den Forvisning, at Gud var med ham 10, 7. Men Troen skulde ogsaa prøves, og det sagde Samuel allerede nu forud skulde skee først ved Gilgal, hvor det gjaldt om at bekæmpe Landets Hovedfjender, og hvor Saul skulde vente 7 Dage, indtil Samuel kom og offrede Brændoffre og Takoffre for Folket, idet han lod Saul vide, hvad han skulde gjøre 10, 8. Strax da den Salvede vendte sig fra Samuel, gav Gud ham et andet Hjerte, ligesom ogsaa alle de lovede Tegn indtraf samme Dag. Paa Guds Høi nær ved Philisternes Forposter propheterede han blandt Propheterne, idet Guds Aand kom heftig

tes et aarligt Marked. Paa dette solgte Keiseren dengang en Mængde Jøder, som Slaver.

over ham, og alle de, som havde kjendt ham tilforn, forundrede sig over den Forandring, der var foregaaet med Kis's Søn, som nu maatte regnes blandt Propheterne — hvortil en Mand sagde det mærkelige Ord: ja hvem er deres Fader? og gav derved tilkjende, at Prophetiens Herkomst ikke er paa Jorden. Dog blev det til et Forundringens Ordsprog: er Saul ogsaa blandt Propheterne? Efterat denne Begeistring var forbi, kom han til Høien (בָּמָה), som her vel er det Samme som Gibea, hans Hjem. Sauls Farbroder mødte ham tilligemed Drengen og spurgte, hvor de havde været henne? Saul fortalte, at de havde været hos Samuel og der faaet Underretning om Eselinderne, men det Ord, Samuel havde sagt ham om Kongedømmet, fortalte han ham ikke 10, 10.

I Mispa blev Folket nu sammenkaldt for Herren, og efterat Samuel ogsaa her i Herrens Navn havde foreholdt Israels Børn, hvad den Gud havde gjort for dem, som de nu idag havde forskudt 10, 19, lod han dem fremstille sig for Herrens Ansigt efter deres Stammer og Tusinder og derpaa Lodkastning afgjøre, hvem der skulde være Konge. Benjamins Stamme og i denne Matris Slægt og endelig Kis's Søn blev truffen ved Loddet, og da man ikke kunde finde ham, blev det af Herren selv tilkjendegivet, at han havde skjult sig ved Tøiet eller Trosset 10, 22. Han blev da hentet frem og stillet blandt Folket, over hvilket han ragede et Hoved op. Da derfor Samuel viste paa ham som den af Herren Udvalgte, der ikke havde sin Lige i hele Folket, jublede dette og sagde: Kongen leve! 10, 24. Efter endnu at have talt om Kongedømmets Rettighed og nedlagt dette skrevet i en Bog for Herrens Ansigt, skikkede Samuel Folket hver til sit Hjem, og Saul blev ledsaget hjem til Gibea af dem, hvem Gud gav det i Hjerterne, medens der ogsaa vare slette

Folk, som ingen Hyldingsgaver vilde bringe ham og spottende spurgte: hvad kan han hjælpe os? Men Saul var klog nok til at lade som om han ikke hørte det 10, 24. Snart fik han dog Leilighed til at vise, hvad han duede til. Ammoniterkongen Nahas, som havde glemt Nederlaget ved Jephta, faldt ind i Gilead og beleirede den i selve Manasse Stammes Land liggende Stad Jabes, som Josephus kalder Hovedstaden i Gilead, og Hieronymus henlægger imellem Tistæderne Pella og Gerasa. Rimeligviis har den dog ligget ved den lille Flod, som endnu under Navn af Wadi Jabes falder i Jordan et Par Miil S. for Genezareth Sø, skraaes over for Beisan. Josephus fortæller (Oldskr. VI. 5), at Nahas allerede havde øvet sin Grusomhed paa flere Stæder, hvis Indbyggere han, efter at have underkastet sig dem, blindede paa det høire Øie „for at gjøre dem udygtige til Krigen, eftersom det venstre Øie blev skjult af Skjoldet" — en Maade at straffe eller gjøre sine Modstandere uskadelige, som indtil vore Dage ikke har været uhørt navnlig i Persien. Ogsaa Jabesiterne tilbød han Fred og Forbund d. e. Underkastelse paa dette grusomme Vilkaar, idet han dermed tillige erklærede at ville lægge Skjændsel paa hele Israel 11, 2. Stadens Ældste udbad sig nu 7 Dages Frist, indtil de havde sendt Bud omkring i hele Israel, hvis fælleds Sag det altsaa maatte være, og dersom da ingen reddede dem, vilde de underkaste sig de haarde Betingelser. Bud kom nu ogsaa til Sauls Gibea, og Folk, som hørte Budskabet, oploftede Røsten og græd 11, 4. Da Saul hørte denne Graad og fik Aarsagen at vide, kom Guds Aand heftig over ham, og da han just drev Oxer fra Marken, tog han et Spand af dem, huggede dem i Stykker og sendte Stykkerne omkring i hele Israels Land med Buddene og lod sige: den, som ikke følger Saul og Samuel, med hans Qvæg skal der handles saale-

des! 11, 7. Det var dog ikke Menneskefrygt, men Herrens Frygt, som drev Folket til at drage ud som een Mand og satte Saul i Stand til at mønstre Israels Børn 300,000 i Tallet og deriblandt 30,000 af Juda Stamme. Denne Mønstring foretoges i Besek, som efter Hieronymus skal have ligget paa Veien fra Neapolis (Nablûs) til Skythopolis (Beisan), altsaa formodentlig paa den til Troppesamlinger saa skikkede Jesreels Slette. Ved Sendebuddene lovede Saul nu Jabes Redning inden næste Dags Middag, men allerede i Morgenvagten kom han med sin i tre Hold deelte Hær over Ammoniternes Leir og slog og adspredte dem inden Middag saaledes, at der ikke blev to tilsammen 11, 11. Efter Seiren forlangte Folket af Samuel dem overgivne til Døden, som tidligere ikke vilde have havt Saul til Konge, men Saul lagde sig imellem og paastod, at ingen Mand skulde miste sit Liv paa den Dag, da Herren havde givet saa stor en Frelsning i Israel 11, 13. Derimod opfordrede Samuel Folket til at drage til Gilgal for paany at bekræfte Kongevalget. Dette skete, Saul kaaredes til Konge for Herrens Ansigt i Gilgal, hvor Takoffre bleve offrede, og Saul saavelsom alle Israels Mænd vare meget glade 11, 15.

Ved samme Leilighed var det, at den gamle Samuel offentlig nedlagde sit hidtil førte Dommerembede, idet han henviste Israels Børn for Fremtiden til den Konge, som han efter deres Begjæring havde sat over dem 12, 1. Derhos forlangte han Vidnesbyrd af Folket for Herren og hans Salvede, om han havde forurettet eller undertrykt nogen, taget imod Gaver til Bestikkelse eller deslige, i hvilket Tilfælde han var rede til at give Erstatning 12, 3. Høitidelig vidnede Folket, at der var ingen Uret fundet hos ham og kaldte selv Herren og hans Salvede til Vidne derpaa 12, 5. Derpaa forestillede Samuel i en Afskedstale dem Herrens retfærdi-

Førelser med dem og deres Fædre først i Ægypten og siden i Kanaans Land og navnlig i Dommertiden, hvorledes de for deres Synders Skyld vare givne i deres Fjenders Vold, men naar de bekjendte deres Synder og Afguderi med Baâlerne og Astarterne og bad om Naade, vare blevne frelste og sikkrede ved Helte som Jerubbaal, Bedan, Jephta og Samuel 12, 11, hvorved er at mærke, at de Halvfjerdsindstyve saavelsom de Syriske og Arabiske Oversættelser have Barak istedetfor den ubekjendte Bedan, og de Sidste endog Samson istedetfor Samuel, begge Dele rimeligt nok, men vanskeligt at afgjøre. Men da de nu atter truedes af Ammoniterkongen, havde de ogsaa villet have en Konge, skjøndt Herren deres Gud var deres Konge 12, 12. En Konge havde de nu faaet, valgt af dem selv og beskikket af Herren. Og dersom de nu herefter frygtede Herren og adlød hans Røst, saa skulde de og deres Konge være i Følge med Herren, hvis ikke, saa skulde Herrens Haand være imod dem som imod deres Fædre 12, 15. Til Tegn paa, at de havde handlet ilde for Herrens Øine ved at forlange en Konge og til gavnlig Advarsel for Fremtiden skulde der nu midt i Hvedehøstens Tid, da det, efterat Regntiden er til Ende, saagodt som aldrig regner i hine Egne, komme Torden og Regn. Derom raabte Samuel til Herren, og han lod det tordne og regne samme Dag til stor Forfærdelse for Folket, som nu bad Samuel at gaae i Forbøn hos Herren, at de ikke skulde døe, og bekjendte, at de havde lagt Synd til Synd ved at forlange en Konge 12, 19. Men nu trøstede Samuel dem og bød dem ikke at frygte, men kun at tjene Herren herefter af ganske Hjerte og give aldeles Slip paa de Guder, som ere idel Forfængelighed og ikke kan nytte eller frelse; da vilde Herren for sit store Navns Skyld ikke forlade sit udvalgte Folk, og ligesaa lidt vilde Samuel begaae den Synd at aflade med at

bede for dem eller vise dem den gode og rette Vei 12, 23. Det gjaldt kun om, at de i Sandhed vilde tjene Herren, som havde gjort saa store Ting imod dem; thi uden dette maatte baade de og deres Konge gaae til Grunde 12, 25. Saaledes sluttede Samuel med en Afsked, der lignede Moses og Josvas Afskedstaler, sin Virksomhed som Regent, og naar han, siger Grundtvig, „i den sidste Tid er bleven meget bagtalt, saa seer man let, at hvem der hører til et Folk, hvis Historieskrivere ere saa fremsagte som de Ebraiske og kan dog faae saadant et Eftermæle blandt sine Egne, han regner kun lidt, hvad man selv i hans Livstid, end sige da Aartusinder efter smaasnakker om ham i fremmede Lande“ (s. Verdenshist. I. S. 154). Og med samme Forfatter sige vi om ham:

Samuel var en behagelig Mand
For Ham, som paa Hjertet har Øie,
Under ham hvilede Israels Land,
Og vidt skued' han fra det Høie!

Tyrus og Sidon gav Bod han for Mod,
Og thinged' med ingen Philister,
Dommere mindes, hvor herlig han stod,
Naar Gunst eller Gave dem frister!

Det synes, som om Israels Kongevalg har ægget Nabofolkene og navnlig Philisterne, der vare vante til at betragte sig som Landets Herrer, til nye Fiendtligheder. Allerede da Saul ikkun havde regeret to Aar over Israel, maatte han med en lille staaende Hær ligge i Leir imod den lurende Fiende, der vistnok ogsaa, som L. Müller bemærker (Bib. Hist. I. S. 130), endnu havde sine Borgeleier hist og her. Med 2000 Mand laae derfor Saul i Mikmas og paa Be-

thels Bjerg, medens hans unge Søn Jonathan laae med eet Tusinde i Gibea; det øvrige til Ammoniterkrigen opbudte Folk var sendt hjem hver til sit Telt 13, 2. Med Hales maae vi da antage, at Saul, som nu allerede havde en voxen Søn, var henved 40 Aar gammel, da han besteg Thronen, altsaa i den modneste Alder*). Det var i Hjertet af Israels Land nær ved sit eget Hjem, at han holdt Vagt i Bjergpassene imod Philisternes Streiftog. Vi veed, at Robinson har fundet det gamle Mikmas under Navnet Mukmâs, der ikke lader nogen Tvivl tilbage om Stedets Identitet. Det ligger omtrent to Miil N. O. for Jerusalem. Lidt S. derfor ligger Dscheba, som er viist at være Sauls Gibea i Benjamins Land og en Miils Vei imod N. V. derfra ligger Beitin (Bethel). I Nærheden af Mikmâs maa ogsaa det i Skriften tydelig nok (s. Josv. 18, 24) fra Gibea adskilte Geba have ligget, hvoraf Robinson forgjæves søgte Spor imellem det nuværende Dscheba (Gibea) og Rama, hvorimod der skal findes Ruiner Øst for Dscheba, som kunde passe dertil. Geba betyder ligesom Gibea: en Høi og var maaskee den Guds Høi, der allerede 10, 5 nævnes i Forbindelse med Philisternes Forposter, som Jonathan nu slog 13, 3 (jf. Robins. II. S. 324 fgd.). Dette gav Anledning til, at Saul lod støde i Basunen hele Landet over, at Hebræerne kunde høre det, og at Folket paa Grund af Philisternes Angreb maatte opbydes til at følge Saul til Gilgal, Josvas gamle Leirplads med Jordan i Ryggen, hvor ogsaa

*) I Ap. Gjern. 13, 21 tillægges Saul 40 Regjeringsaar, men med Grundtvig (Verd. Hist. I. S. 334) maa vi antage, at Samuels Dommeraar herved ere regnede med, thi da David ved sin Thronbestigelse kun var 30 Aar gammel og omtrent maa have været jævnaldrende med Jonathan, kan Saul neppe have været 60 Aar, da han faldt.

Saul vilde samle sin Styrke 13, 4. Philisterne samlede nu ogsaa en stor Hær, „Folk i Tal som Sand ved Havets Bred“, deriblandt ikke mindre end 30000 Vognkæmper og 6000 Ryttere, og leirede sig i Sauls forrige Stilling ved Mikmas Østen for Bethaven, der, som vi have seet, laae tæt ved Bethel 13, 5. En panisk Skræk var kommen over Israeliterne, mange skjulte sig i Huler, Krat, Borge og Vandcisterner, andre gik over Jordan til Gads og Gileads Land, og de, som fulgte Saul til Gilgal, vare modløse 13, 7. Her var det nu, at Saul i Trængselen skulde bestaae sin Troesprøve. Han ventede i de bestemte syv Dage paa Samuel, men da Samuel ikke kom, og Folket begyndte at adsprede sig fra ham, besluttede han selv at offre Brændoffret, men just som han havde gjort det, kom Samuel. Saul gik ham imøde og vilde undskylde sig med, at han hvert Dieblik var udsat for Angreb af Philisterne uden endnu at have holdt sin Bøn for Herrens Ansigt, hvorfor han havde vovet derpaa og offret 13, 12. Men Samuel foreholdt ham, hvor daarligt han havde handlet i at overtræde den Guds Bud, som ellers vilde stadfæstet hans Kongedømme i Israel evindelig, men nu maatte søge sig en anden Mand efter sit Hjerte og gjøre ham til Fyrste over sit Folk 13, 11. Samuel drog nu op fra Gilgal til Gibea og derfra rimeligviis til Rama, men Saul tilligemed Jonathan og kun 600 Mand tog atter Post i Gibea, medens Philisterne havde leiret sig i Mikmas og derfra drog ud for at ødelægge Landet mod Nord til Ophra, mod Vest til Bethoron og mod Syd henimod Ørken 13, 18. Saa planmæssig havde Undertrykkelsen været, at der ikke fandtes en Smed i hele Israels Land, for at Hebræerne ikke skulde gjøre sig Sværd eller Spyd. Til Philisterne maatte de gaae, naar de vilde have deres Plovjern eller andre Redskaber skjærpede, og nu det truede med Kamp,

vare Saul og hans Søn de Eneste, der havde ordentlige Vaaben 13, 22.

Ved Passet i Mikmas stode Philisternes Forposter 13, 23, medens Saul med ikke mere end omtrent 600 Mand laae i Gibea og havde sit Telt ved Udkanten af Byen under et Granattræ 14, 2 ved Migron, formodentlig en Landsby, der atter nævnes i Forbindelse med Mikmas, Gibea o. fl. Es. 10, 28. Efterat Samuel havde trukket sig tilbage, synes Præstedømmet igjen at være traadt frem, og Achia, maaskee den Samme som Achimelek, Sønnesøn af Elis Søn, Pinehas, bar nu Hagelen og forrettede Tjeneste hos Saul med at offre, adspørge Herren ved Hjælp af Urim og Thummim o. desl. 14, 3. Rimeligviis boede han i det nærliggende Nobe f. 21, 1 og havde der Tabernaklet. Medens Saul nu ventede paa en af Gud given Leilighed til at gjøre noget imod den overlegne Fiende, havde Jonathan i ungdommeligt Mod allerede søgt en saadan Leilighed og havde alle uafvidende ene med sin Vaabendrager forladt Leiren for muligen atter at overfalde Philisternes Forposter 14, 1. 3 jf. 13, 3. Der, hvor han nu søgte at komme over til disse, var der en spids Klippe paa den ene og en Anden paa den anden Side; de kaldtes Bozes og Sene 14, 4, thi ethvert lidt fremragende Punkt synes hos Israeliterne at have havt sit eget Navn ligesom endnu hos Araberne hver Hule, hver Kilde, hver Trægruppe o. s. v. Disse to Klipper, hvoraf den Ene siges at ligge mod Nord ligefor Mikmas og den Anden mod Syd ligefor Gibea 14, 5, kan man ifølge de nyere Undersøgelser af Egnen saagodtsom endnu paavise tilligemed det mellem- og omliggende Pas. Vi vil derom anføre Robinsons Ord: „Vi forlode Dscheba 10 Minuter efter Kl. 11, og vendte os henimod Mukmâs. Veien ned i Dalen var steilere og længere end nogensomhelst tidligere. Stien førte skraat ned,

og vi naaede Bunden i en halv Time. Dalen bliver kaldt Wadi-es-Suveinît. Den begynder i Nærheden af Beitîn og El-Bîreh, og da den bryder igjennem Bjergryggen nedenfor disse Steder, saa danne dens Sider steile Vægge. Til Høire, omtrent en Fjerdingvei nedenfor det Sted, hvor vi gik over, bliver den igjen snevrere og løber ned mellem lodrette Vægge, hvilke, som vor Fører sagde, endnu vedblive et Stykke længere ned og blive immer mere imposante. I een af dem er en stor Hule kaldet Dschaihah. Denne Dal løber, som man sagde os, ud i en Anden ved Navn Fuvâr, som kommer mere fra Norden, ogsaa optager Fârahdalen og løber saa ud i Wadi-el-Kelt. Denne Sidste har sin Udgang paa Sletten ikke langt fra Jericho. Vi tvivlede i Begyndelsen om Rigtigheden af denne Meddelelse, men vore egne senere Jagttagelser tjente til at bekræfte dem. Denne steile vilde Dal er sandsynligviis det i Skriften nævnede Pas ved Mikmas. I Dalen lige til Venstre fra det Sted, hvor vi passerede den, ligge to Høie af en kegleformig eller snarere kugleformig Skikkelse med steile Klippesider, bagved enhver af dem løber en lille Wadi op, saa at de næsten staae isolerede. Den Ene ligger henimod Dscheba, den Anden henimod Mukhmâs. Det kunde synes, som om disse vare de to Klipper, som blive nævnede i Sammenhæng med Jonathans Eventyr; de ere vistnok ikke saa „spidse“, som Skriftens Ord synes at antyde, men det er de eneste Klipper af saadan Art i denne Omgivelse“ (s. Robins. II. S. 327 fgd.).

Rimeligviis paa en af disse Høider altsaa var det, at den heltemodige Jonathan sagde til sin Vaabendrager: „Lad os gaae over til disse Uomskaarnes Forposter, maaskee Herren vil gjøre noget for os, thi det er lige let for Herren at frelse ved Faa eller Mange“; hvorpaa den ikke mindre kjække Vaabendrager svarede: „gjør alt hvad du har i Sinde, vend

dig hvor du vil, see jeg er med dig efter dit Hjerte!" 14, 6. 7. Jonathan foreslog nu at lade det komme an paa, om de fjendtlige Vagter vilde sige, naar de saae dem i Dalen: tøver, indtil vi komme ned til Eder, eller ogsaa: stiger op til os! og kun i sidste Tilfælde ansee det som Tegn paa at Herren havde givet Fjenden i deres Haand. Uden at bekymre sig om Philisternes Spotord: „See, nu komme Hebræerne frem af deres Huler", gik de frem, og da de erholdt Tegnet, klattrede de op paa Hænder og Fødder, slog ned for Fode og fældede paa en kort Strækning henved 20 Mand 14, 14. Dette vakte en panisk Skræk („en Guds Forfærdelse") i Leiren og rundt omkring, hvor Philisterne stode, der blev en almindelig Bevægelse, som ikke undgik de hebraiske Vagters Opmærksomhed og foranledigede Saul til at undersøge, hvem der kunde have forladt Leiren for at gjøre Angreb, og da han mærkede, at Jonathan var borte, besluttede han strax at slaae løs, vilde først have Guds Ark bragt hid, men opgav det igjen for ikke at lade den gunstige Leilighed ubenyttet, da Tummelen bestandig tog til i Fjendens Leir; Saul gjorde nu Angreb, Philisternes Forvirring var saa stor, at den Ene vendte sig imod den Anden, de Hebræere, som hidtil af Frygt havde slaaet sig til Philisterne, gik nu over til Sauls og Jonathans Skare, og alle de, som havde skjult sig paa Ephraims Bjerge, kom ogsaa frem og toge Deel i de Slagnes Forfølgelse. Saaledes frelste Herren samme Dag Israel, og Slaget fortsattes forbi Beth-Aven 14, 23.

Haardt havde Israels Børn det paa denne Dag, thi i sin Iver havde Saul med en Eed lagt Forbandelse paa den Mand, som smagte Mad inden Aften, for uden Standsning at kunne fortsætte Kampen og tage en desto fuldstændigere Hævn over Fjenden 14, 24. Men da nu hele Landet d. e. Folket var kommen ind i Skovene formodentlig paa

Ephraims Bjerg, saa „flød Honningen der“, maaskee af Oliventræer, men rimeligere dog af vilde Bier (s. Isr. Hist. II. S. 18 fgd.), saaledes som man endnu kan finde det i Orienten. Roberts fortæller det Samme om visse Egne i Indien, at „Skovene bogstaveligt flød med Honning, idet store Kager saaes at hænge fra Træerne fulde af Honning.“ Ingen af Folket turde røre det, men Jonathan, som ikke havde hørt sin Faders Eed, dyppede sin Stav i en Honningkage og spiste af Honningen, saa at hans Aasyn blev opklaret ved denne Vederqvægelse 14, 27. Gjort opmærksom paa Forbandelsen, som var lagt derpaa, erklærede han det for en ulykkelig Beslutning af Faderen, og ønskede kun, at hele Folket, der nu var mat, havde spiist dygtig af Fjendernes Bytte, hvorved Nederlaget paa Philisterne vilde være blevet meget større 14, 30. Imidlertid bleve Philisterne drevne fra Mikmas indtil Ajalon, altsaa først imod Nordvest henad Bethel og siden imod Sydvest henimod Grændsen. Og da nu det vansmægtede Folk ved Aftenstid styrtede sig over Byttet, slagtedes Oxer, Faar og Kalve paa Jorden og aades raae og blodige. Dette misbilligede Saul som stridende mod Loven (s. 3 Mos. 17, 10, fgd.). Derfor sørgede han for, at en stor Steen blev oprettet som Alter — det første Alter, som han reiste for Herren 14, 35 — og at Slagtningen og Spiisningen foregik her som ved Gjæstebudsoffre (s. Isr. Hist. II. S. 170). Dette skete om Natten, men da Saul nu, inden Morgenen lyste frem, vilde have Forfølgelsen fortsat for ikke at lade en Mand af Fjenden blive tilovers, da opfordrede Præsten ham til først at holde sig nær til Gud 14, 36. Da Herren nu ved Hjælp af Urim og Thummim adspurgtes, erholdtes intet Svar. Altsaa maatte en Synd være begaaet, og den heftige Saul svor atter, at om det saa var Jonathan, hans Søn, paa hvem den hvilede, skulde den Skyldige miste Livet.

Lod blev der nu kastet først imellem Folket paa den ene Side og Kongen tilligemed Kongesønnen paa den Anden, derpaa imellem disse To, og Jonathan blev ramt. Jonathan tilstod strax sin Forseelse, og med romersk Strenghed vilde Saul have udført sin Dom over ham; men Folket lagde sig imellem og svor paa, at der ikke skulde falde eet af hans Hovedhaar, ved hvem Gud idag havde gjort denne store Frelsning, og Folkets Røst blev her anseet som Guds Røst. Josephus tilføier, at Israeliterne gjorde Bøn for Jonathan til Gud, at han ikke vilde tilregne ham denne Synd. Derpaa drog Saul op efter Philisterne, men de vare under denne Standsning allerede dragne til deres Stad 14, 46.

Saul var en krigersk Konge: med alle sine nærmeste Naboer f. Ex. Moabiter, Ammoniter og Edomiter maatte han kæmpe; men ogsaa med fjærnere Folkeslag blev der i hans Dage ført Krig navnlig af de hiinsides Jordan beliggende Stammer, som bekæmpede Hagarenerne s. 1 Krøn. 5, 10. 18—20. Dette forklarer os, at allerede Saul siges at have bekriget Kongerne af Zoba, som i Davids Tid blive mere bekjendte 14, 47. Men for hans egen Historie blev Amalekiternes deelvise Udryddelse 14, 48 og den gjennem hele hans Levetid fortsatte svære Krig med Philisterne 14, 52 dog de vigtigste Begivenheder, og til denne uophørlige Krig samlede han alle stærke og stridbare Mænd, han saae, omkring sig 14, 52. Til disse kunde hans egne Sønner og navnlig Jonathan regnes, hvilke tilligemed tvende Døttre vare ham skjænkede af hans Hustru Achinoam, en Datter af Achimaga's 14, 49. 50; men Hovedsmand for hans Hær var hans Fætter Abner, Søn af hans fra Eselindehistorien bekjendte Farbroder Ner, saa at hans Navn vel egentlig var Abiner 14, 50.

Den første Forudsigelse om Sauls Forkastelse havde i

Samuels Mund maaskee endnu kun været en Advarsel, hvis Opfyldelse ved senere Beviser paa Tro og Lydighed imod Herren kunde have været afvendt. Idetmindste havde Samuel endnu ikke vendt sig fra den salvede Konge, men satte ham paa Herrens Vegne endnu engang paa Prøve, idet han overdrog ham Udførelsen af Herrens Beslutning nu at tage Straf over Amalek, Israels Dødsfjende alt fra den Tid, da han drog op fra Ægypten 15, 2. Nu skulde der lyses Band over Amalek og alt hvad hans var, hverken Mænd eller Qvinder, Børn eller Diende, Oxer eller Lam, Kameler eller Esler maatte spares 15, 3. Aldeles som Kananiter skulde Amalekiterne behandles, hvilket har givet Michaelis og Andre Anledning til at antage, at de ikke have været beslægtede med Israel, men hørt til en Folkestamme langt ældre end Esau, hvis Søn Amalek s. 1 Mos. 36, 13 da maatte have sit Navn efter dem istedetfor omvendt. Af 2 Mos. 17, 14 og 4 Mos. 24, 20 see vi imidlertid, at Amalekiterne, uden Hensyn til deres Herkomst, men paa Grund af deres Optræden som de første Modstandere af Israel vare indviede til Undergang. Dette vidste Saul og havde ogsaa i Sinde at udføre det, thi han samlede ikke mindre end 200000 Mand til dette Tog, deriblandt dog, mærkeligt nok, kun 10000 Mand af Juda, skjøndt denne Stamme maatte være meest udsat for Amalekiternes, „disse Røveres“ (14, 48) Indfald. I Telaim, uden Tvivl det Samme som Telem, der anføres Josv. 15, 24 blandt Stæderne ved Enden af Juda Stamme mod Edoms Grændse Sønderpaa — mønstrede han Folket, drog derpaa mod Amaleks Hovedstad og lagde Baghold i Dalen, maaskee i det nuværende Feiran ikke langt fra Horeb (s. Isr. Hist. II. S. 88). Her traf han endnu en Stamme af de midianitiske Keniter, som han bød at vige bort fra Amalekiterne for ei at blive ødelagt tilligemed dem, thi, sagde han, „du

har viist Kjærlighed imod alle Israels Børn, da de drog op fra Ægypten" 15, 6 (s. Isr. Hist. II. S. 14). Nu slog Saul Amalekiterne „fra Havila indtil man kommer til Sur ligeoverfor Ægypten" jf. 1 Mos. 25, 18. 2 Mos. 16, 22 (s. Isr. Hist. II. S. 70). Josephus, som paa sin sædvanlige Maade udmaler denne Krig med dens Feldtslag, Beleiringer o. s. v., betegner Egnen, hvori den førtes, vist omtrent rigtigt, naar han siger, at Saul bemægtigede sig det ganske Land fra Pelusium til det røde Hav (s. Oldskr. VI. 7). Amalekiterkongen Agag fangedes levende, og medens Banden ellers blev fuldbyrdet paa hele det fjendtlige Folk med skarpe Sværd, saa skaanede Saul og Folket med ham Røverfolkets Anfører — Josephus siger for hans Høides og Skjønheds Skyld — saavelsom det Bedste af Qvæget, og kun det Qvæg, som var ringe og svagt, lyste man i Band 15, 9. Dette var ligefrem Opsætsighed imod Herren, som derfor strax lod Samuel vide, at det gjorde ham ondt at have sat Saul til Konge, som nu havde vendt sig fra ham og ei holdt hans Ord ved Magt 15, 11. Ogsaa Samuel blev grebet af hellig Vrede, og efter at have raabt til Herren den ganske Nat 15, 11 stod han tidlig op om Morgenen for at gaae Saul imøde, som han hørte, paa Tilbagetoget var kommen til Karmel, hvor han havde opreist sig et Seierstegn, men derpaa vendt sig og over Floden draget ned til Gilgal 15, 12. Karmel, ikke at forvexle med det bekjendte Forbjerg af samme Navn, findes endnu under Navn af Kurmul, omtrent 1½ Miil S. O. for Hebron. Her er Ruiner af betydeligt Omfang og deriblandt et Kastel, hvis Bygning Robinson henregner til Romernes eller Herodes's Tid. Staden var bekjendt i Hieronymus's Tid som en By med romersk Besætning 10 romerske Miil fra Hebron henimod Øst, hvilket passer til Beliggenheden. I Aaret 1172 leirede Korsfarerne

sig i Karmel, hvis Kastel siden blev gjenopbygget af Saracenerne. Navnet blev atter glemt og først i dette Aarhundrede gjenfundet af Seetzen, og Stedet selv nøiere undersøgt af Robinson, som ikke har nogen Tvivl om, at det er det gamle Karmel i Juda, der bliver berømt i Davids Historie (s. Robins. II. S. 423 fgd.). I Karmel maa Saul have betænkt sig paa at drage gjennem Juda Land, som maaskee var ham mindre hengivent, og derfra vendt om for at tage Veien Syd omkring det døde Hav og saaledes over Floden (Jordan) til Forsamlingsstedet Gilgal. Her traf Propheten den seirkronede Konge, som med tilsyneladende Glæde hilsede ham og forsikkrede, at han havde fuldkommet Herrens Ord. Men Samuel spurgte, hvad det var for en Brægen af Faar og Bøgen af Oxer, han hørte, og Saul vilde nu undskylde sig med, at Folket havde skaanet det Bedste af Qvæget for at offre det „til Herren din Gud" 15, 15. Samuel vilde intet høre herom, men kun melde, hvad Herren havde talet til ham om Natten. Han foreholdt Saul, hvorledes han, da han var ringe i sine egne Dine, var blevet ophøiet og salvet til Israels Konge, men nu istedetfor at adlyde Herrens Røst havde styrtet sig over Byttet og gjort hvad ondt er i Herrens Dine 15, 19. Atter vilde Saul retfærdiggjøre sig med sin gudelige Hensigt, men Samuel svarede: Mon Herren har større Behag i Brændoffre og Slagtoffre end i Lydighed mod Herrens Røst? erklærede det Skete for Gjenstridigheds Synd lige med Trolddom og Afgudsdyrkelse, og endte med den Dom: Fordi du har ringeagtet Herrens Ord, vil han agte dig for ringe til at være Konge! 15, 23. Nu bekjendte Saul sin Synd, som han dog paastod at have begaaet af Frygt for Folket, og bad Samuel at borttage den, idet han vendte tilbage med ham, at han kunde nedkaste sig for Herren. 15, 25. Samuel nægtede ham

dette, gjentog sin Dom og vilde gaae bort. Da Saul greb i Fligen af hans Kappe, saa den reves i Stykker, sagde Samuel endnu til ham: Herren haver idag revet Israels Rige fra dig og givet det til din Næste, som er bedre end du, og Israels Herlighed lyver ikke, thi han er ikke et Menneske, at han skulde angre noget! 15, 29. Dog da den sønderknuste Konge bønfaldt ham om at bevise ham Ære for sit Folks, Israels Øine og vende tilbage med ham, som vilde gjøre Bod for sin Synd, lod Samuel sig bevæge dertil, og Saul nedkastede sig for Herren 15, 31. Derpaa lod Propheten Agag føre frem, og denne, som maaskee stolede paa Koygens Beskyttelse, kom med godt Mod og sagde: Altsaa er Dødens Bitterhed veget bort. Men Samuel svarede: Ligesom dit Sværd har berøvet Qvinder deres Børn, saa skal blandt Qvinderne din Moder berøves sin Søn, og dermed huggede han Agag ned for Herrens Ansigt i Gilgal 15, 33. Derefter gik han til Rama, ligesom Saul til sit Huus i Gibea, og Samuel saae ikke tiere til Saul indtil sin Dødsdag, men sørgede over ham med det samme Sind som det, vi maae tænke os hos Herren, om hvem det atter siges, at det gjorde ham ondt at han havde sat Saul til Konge over Israel, hvoraf følger, at נִחַם nødvendig, saaledes som ogsaa Lindberg i Oversættelsen har udtrykt det, maa tages i en anden Betydning 15, 29 end 15, 35; thi skjøndt Gud aldrig kan paa Menneskeviis angre hvad han selv har gjort, saa maa det dog angre ham, hvad Mennesker gjøre imod hans naadige Hensigter med dem.

Saul og David.

Saul var forkastet, og en Anden, en Bedre skulde sættes i hans Sted, dog endnu kun som Salvet for Fremtiden, medens Herrens Langmodighed vilde give den Forkastede som Menneske Tid til Omvendelse og derfor ogsaa lod ham i hans Levetid beholde Magten som Konge. Samuel fik imidlertid Befaling af Herren til ikke mere at sørge over Saul, men fylde sit Horn med Olie og gaae hen til Bethlehemiten Isai, blandt hvis Sønner han havde udseet sig en ny Konge 16, 1. Da Propheten yttrede sin Frygt for, at dette kunde koste ham Livet, om Saul fik det at vide, blev Maaden, hvorpaa det skulde skee, nærmere beskrevet ham, og for det Første havde han intet Andet at gjøre end at tage en Offerkalv med sig og i Bethlehem byde Isai til Offermaaltid. Hans Ankomst til Bethlehem indgød først de Ældste Skræk, thi de saae i ham Guds alvorlige Sendebud og gik ham imøde med det Spørgsmaal: er det til Fred at du kommer? men fik til Svar, at han kun havde en Offring for, hvortil han indbød dem og deriblandt Isai med hans Sønner. Isai maa uden Tvivl have været en anseelig Mand i Staden, Sønnesøn af den velhavende Boas og af Stammefyrsten Nahessons Æt. Der var saaledes intet Paafaldende i, at Samuel især udmærkede ham og hans Familie. Da nu Sønnerne kom, og han saae den Ældste Eliab, meente han strax i ham at see Herrens Udvalgte, men fik en indre Advarsel om, at det var ikke saa, og at han overhovedet ikke skulde med menneskelige Øine see paa Udseendet og den høie Væxt, thi Herren saae paa Hjertet 16, 7. Isai lod nu sin Næstældste Abinadab, derpaa den Tredie, Samma og i det Hele syv Sønner gaae forbi Samuel, men denne maatte sige til Faderen: ingen af disse har Herren udvalgt 16, 10. Nu

spurgte Propheten, om Sønnerne vare der alle, og fik at vide, at den Yngste var tilbage og vogtede Faarene. Strax maatte da denne hentes, thi Samuel vilde ikke begynde Maaltidet uden ham. Da nu den unge David kom „rødmusset med smukke Øine og et godt Udseende“, sagde Herren til Samuel: reis dig, salv ham, thi ham er det 16, 12. Midt iblandt hans Brødre blev han formodentlig, som Josephus mener, ved Bordet salvet, uden at det dog, som Grundtvig bemærker, blev sagt ham, hvad det havde at betyde, men fra den Dag kom Herrens Aand over David. Samuel vendte tilbage til Rama 16, 13.

Paa samme Tid var Herrens Aand veget fra Saul, og en ond Aand fra Herren d. e. beskikket af Herren, gjorde ham urolig. For at dæmpe denne Sindsuro faldt hans Tjenere paa at skaffe ham en Harpeslager, som kunde røre Strængene for ham, og da Saul gav sit Minde dertil, foreslog en af dem Isais Søn, der ikke blot forstod at spille, men var en Helt og Krigsmand, forstandig i sin Tale og smuk af Skabning og havde Herren med sig 16, 18. Saul sendte nu Bud til Isai og forlangte at see hans Søn David, som var ved Faarene. Forsynet med et Esel, som bar Brød, en Flaske Viin og et Gedekid som Gaver til Kongen, sendte Isai sin Søn, der strax blev taget i Tjeneste og gjorde sig saa yndet af Kongen, at han blev hans Vaabendrager 16, 21. Og naar den onde Aand kom over Saul, tog David Harpen og rørte Strængene formodentlig til Sange som f. Ex. Hyrdepsalmen Ps. 23, hvorved Saul følte Lindring, det blev bedre med ham, og den onde Aand veg fra ham 16, 23.

Imidlertid havde Philisterne atter samlet alle deres Hære til Krig imod Israel og havde leiret sig imellem Soko, som tilhører Juda, og Aseka i Ephesdammim, medens Saul og Israels Mænd sloge Leir i Terebinthedalen for at

møde dem. Philisterne stode ved Bjerget paa hiin Side og Israeliterne ved Bjerget paa den anden Side, og Dalen var imellem dem 17, 1—3. Denne Dal, som blev berømt i Davids Historie, har Robinson uden al Tvivl ved sine Undersøgelser i denne Egn opdaget. Medens den kirkelige Tradition henlægger dette Sted nær ved Jerusalem i Wadi Beit Hanina, der altid vises de Reisende som Stedet for Davids Kamp, saa er der derimod al Grund til at søge det omtrent tre Miil sydvestligere, der, hvor man har fundet Soko, og hvor den saakaldte Wadi-es-Sumt eller Acaciedal efter al Sandsynlighed er den gamle Terebinthedal. Vi ville høre Robinson den 18de Mai 1839: „Vi forlode Beit-Nettif Kl. 7 og stege strax sydvestlig ned i Wadi-es-Sumt for igjen at naae Askalonarmen af den gamle Vei, som gaaer ned ad denne Dal.. Bjergsiden var bedækket med skjønne Lunde af Oliventræer, hvoraf nogle vare plantede i Rækker som en regelmæssig Frugthave, hvilket sædvanlig ikke er Tilfældet. I 20 Minuter vare vi nede og fulgte nu Wadi-es-Sumt nedad i Retningen Vest til Nord. Denne Dal opstaaer ved Sammenstødet af tre Wadier paa eet Punkt lige S. for Beit-Nettif, nemlig den fra O. N. O. kommende Wadi-el-Musurr, Wadi-es-Sur, en stor Dal fra Syden og en mindre fra N. N. O. lige nedenfor Beit-Nettif. Dalgrunden er en skjøn frugtbar Slette med middelmaadige Høie paa begge Sider. Den var nu bedækket med Kornmarker undtagen henimod den vestlige Deel, hvor der gives en Mængde af de saakaldte Sumttræer, hvorefter Dalen fører sit Navn. Vi gik over Dalens dengang tørre Vandleie og kom snart til den gamle Vei, som var fulgt nedad med Wadi-el-Musurr. Den anden saakaldte Gaza-Arm gaaer af mere til Venstre og løber over Wadi-es-Sur nær ved et uhyre Butm-Træ omtrent 20 Minuter ovenfor Dalenes Sammenstød. Til Venstre havde vi

nu i en Fordybning af det sydlige Bjerg Ruinerne af Schuveikeh, det Soko i Juda Slette, som bliver opregnet tilligemed Jarmuth, Adullam og Aseka og laa 9 romerske Miil fra Eleutheropolis henimod Jerusalem s. Josv. 15, 33. Det var altsaa ikke langt fra Jarmuth, ligesom det nu ikke heller ligger langt fra Jarmuk, omtrent en halv Times Vei. Men en anden Omtale af Soko sætter os i Stand til at bestemme denne skjønne Dals Navn og at erkjende den som Skuepladsen for en mindeværdig Begivenhed i den bibelske Historie, nemlig Kampen imellem David og Goliath. Det bliver os fortalt, at Philisterne samlede deres Hær o. s. v. 1 Sam. 17, 1—3. Anførelsen af Aseka viser, at det her meente Soko kun kan være dette Sted, og Dalen imellem Hærene (Elah-Dalen), hvor Kampen forefaldt, kunde ikke vel være nogen anden end den nuværende Wadi-es-Sumt. Den havde sit Navn Elah fra gammel Tid efter Terebinthen (Butm), af hvilket Træ vi her i Nærheden fandt det største Exemplar, som vi saae i Palæstina, just ligesom den nu har sit Navn es-Sumt (Sunt) af Acacierne, hvilke staae hist og her i den. Vi fortsatte vor Vei videre ned ad Dalen, glade over at have været i Stand til at opdage og besøge det Sted, hvor den ungdommelige Kriger og Digter i fast Tillid til Israels Gud bestod sin første hæderfulde Prøve som sit Folks Forkæmper" (Robins. II. S. 605 fgd.).

Her altsaa var det, hvor Tvekæmperen Goliath fra Gath gik ud af Philisternes Leir 17, 4, en Kæmpe af Væxt, skjøndt hans angivne Høide: sex Alen og et Spand efter den hebraiske Alen maa reduceres til lidt over fire Alen efter vort Maal (jf. Isr. Hist. II. S. 251 fgd.). Paa Hovedet havde han en Kobberhjelm, hans Skjælpandser veiede 5000 Sekler Kobber, Kobberbeenskinner havde han paa Benene og et Kobberkastespyd hængt mellem Skuldrene, hans Spydstage var

som en Væverbom, Spydbladet veiede 600 Sekler Jern, og hans Skjolddrager gik foran ham. Af Kobber var det Meste af hans Rustning, thi Jern var sjældnere i hiin Tid, men Vægten lader sig neppe nøie beregne, da man ikke veed, hvilken Slags Sekel her regnes efter — svarer den omtrent til et Lod, saa var Spydbladet over et Lispund og Pantseret 8 til 9 Lispund tungt, hvilket tilligemed de øvrige Vaabenstykker udgjorde en svær Vægt, men ikke for svær for en Kæmpe. At bedække sig med saadan Krigsrustning havde formodentlig baade Philister og Israeliter lært af Ægypterne, paa hvis Afbildninger det findes. At Enekæmpere træde ud af Hæren for at udæske til Enekamp, see vi af Homer, har hørt til Oldtidens Skik. Ogsaa de gamle Arabere kjendte til samme Skik, og Burckhardt fortæller om Beduinerne, at endnu, naar to fjendtlige Partier mødes og mærke, at de omtrent ere lige i Antal, saa begynder Slaget med Skjærmydsel imellem to Mænd. En Rytter forlader sin Trop og galopperer henimod Fjenden med det Raab: O Ryttere, Ryttere, lad den eller den møde mig! Den udfordrede Person svarer: Og du paa den graa Hingst, hvo er du? den Anden svarer: Jeg er..., Søn af... Efter at være saaledes bleven bekjendt med hinanden, fægte de sammen; det vilde ansees som Forræderi, om nogen blandede sig i Kampen; kun naar en af Kæmperne drives paa Flugten og tyer til sit Parti, kommer man ham til Hjælp og driver Forfølgeren tilbage. Efter forskjellige saadanne Tvekampe imellem de bedste Kæmper begynder først den almindelige Fægtning. Skulde nogen Rytter ikke modtage Udfordringen, udleer Udfordreren ham med Forhaanelser og Bebreidelser og praler deraf hele sit øvrige Liv. Paa lignende Maade traadte her Philisteren frem, raabte med Haan til Israels Slagorden, kaldte dem Sauls Trælle og bød dem at udvælge en Mand, som skulde kæmpe med ham,

om enten Philisterne eller Israeliterne skulde være Herrer i Landet. Saul og hele Israel hørte disse Ord, men Troen og dermed ogsaa Modet var veget baade fra Konge og Folk: de forfærdedes og bleve meget bange 17, 11.

Det Afsnit, som læses 17, 12—31, findes ikke i de ældste Afskrifter af de Halvfjerdsindstyves Oversættelse, saalidt som 17, 55—58, og det kan ikke nægtes, at Fortællingens Sammenhæng vinder betydeligt ved Udeladelsen, thi vel hedder det 17, 15, at David var vendt tilbage for at vogte sin Faders Faar i Bethlehem, og det kunde vel tænkes, at han imidlertid var blevet glemt ved Hoffet, men det hænger dog neppe rigtigt sammen, at han efter at have været Kongens Vaabendrager 16, 21 skulde, da han med Ærinde fra Isai kom til Leiren, blive afviist af Brødrene, som om han var ganske fremmed der 17, 28, og endnu, efter at han havde fremstillet sig til Kampen, være ganske ubekjendt for Saul og Abner 17, 55 fgd. Ogsaa synes 17, 12 at begynde, som om der ikke før havde været Tale om David. Meget levende og naturligt er det iøvrigt fortalt, hvorledes Isai havde sendt sin yngste Søn med en Epha ristede Ax og ti Brød til hans tre ældste Brødre, som havde fulgt Saul i Krigen, desuden havde han ti Melkeoste med til deres Hevedsmand 17, 18. Tidligt om Morgenen var han efter at have overladt Faarene til Vogteren gaaet fra Bethlehem for med sin Byrde at naae Leiren i Terebinthedalen, hvorhen han kan have havt omtrent tre Miil. Han kom til Vognborgen, da Hæren drog ud i Slagorden og udstødte Feldtskriget, hvorfor han lagde Sagerne fra sig ved ham, som vogtede Trosset og ilede ud i Slagordenen for der at spørge til sine Brødre. Her blev han nu Vidne til Israels i ikke mindre end 40 Dage gjentagne Forhaanelse ved Philisterkæmpen og fik tillige at vide, at den Mand, som kunde slaae

ham, vilde Kongen gjøre meget rig ja give ham sin Datter til Ægte og gjøre hans Faders Huus frit (d. e. rimeligviis skattefrit og hoverifrit) i Israel 17, 25, uden at dog nogen vovede at stride for denne Løn. Høit yttrede David sin Harme over, at denne Uomskaarne skulde ustraffet haane den levende Guds Slagorden 17, 20, og omendskjøndt den ældste Broder Eliab satte ham skarpt irette, fordi han, som han meente, i Hovmod og Hjertets Vanart havde forladt sin lille Faareflok i Ørken for at tage Deel i Kampen 17, 28, blev han dog ved at „spørge sig for“ og udtale sig dristigen, saa at hans Ord snart kom Kongen for Øre, der lod ham kalde for sig 17, 31.

Saavidt gaaer det af de Halvfjerdsindstyve paa dette Sted udeladte Stykke, men efter den ved Udeladelse deraf fremkomne Sammenhæng var det som Kongens Vaabendrager at David fremtraadte for Kongen, da denne tilligemed Folket var bleven bange 17, 11, og med de Ord: „Menneskehjertet blive ikke mistrøstigt for hans Skyld“, tilbød sig at gaae ud og kæmpe med denne Philister 17, 32. Kongen indvendte, at David kun var en Ungersvend, men Philisteren en gammel øvet Krigsmand; men Hyrden beraabte sig paa, at han for at forsvare sin Faders Hjord var gaaet i Kamp mod en Løve og en Bjørn, havde udrevet Lam af deres Gab og fældet dem; det Samme vilde han nu gjøre ved denne Fjende, der haanede den levende Guds Slagorden, og Herren, som havde friet ham af Løvens og Bjørnens Vold, vilde ogsaa frie ham af denne Philisters Vold 17, 37. Gaa, sagde Kongen nu, og Herren være med dig! Derpaa gav han ham sin egen Rustning paa med Kobberhjelm og Pantser, hvoraf kan sluttes, at David, skjøndt mindre end Saul, der selv var en Kæmpe, dog ikke kan have været uanseelig af Vært; men da han havde stukket Sværdet i Beltet og vilde gaae, fandt han

det for uvant for sig og aflagde Rustningen og de svære Vaaben igjen. Derimod tog han sin Kjep i sin Haand, udsøgte sig fem glatte Stene fra Bækken, lagde dem i sin Hyrdetaske, og med sin Slynge i Haanden gik han Philisteren imøde, som strax nærmede sig med en Skjoldbrager foran. Ved at betragte Davids ungdommelige Udseende og svage Bevæbning kastede han Foragt paa ham, spurgte spottende: Er jeg en Hund, siden du kommer til mig med Kjeppe? forbandede ham ved sine Guder og truede med at give hans Kjød til Føde for Himlens Fugle og Markens Dyr 17, 44. Men David svarede: du kommer til mig med Sværd, Spyd og Kastespyd, men jeg kommer til dig i Herrens den Almægtiges Navn, han som er Israels Hærskarers Gud, hvem du har forhaanet. Denne Herre, forsikkrede han, havde idag ikke alene givet Kæmpen, men hele Philisternes Hær i deres Modstanderes Haand, saa at de selv skulde blive til Bytte for Rovfugle og Dyr, og alt Landet faae at vide, at Gud er for Israel, og at det ikke er ved Sværd eller Spyd Herren frelser, naar Krigen er hans 17, 47. Derpaa ilede David Philisteren imøde, lagde en Steen af Tasken i Slyngen og traf ham dermed midt i Panden, ligesom Thor traf Jetten Hrungner med sin Hammer, saa at Stenen blev siddende fast og han faldt til Jorden paa sit Ansigt. Nu løb David nær til, og da han ikke selv havde Sværd, tog han Philisterens, drog det ud af Balgen, slog ham steendød og afhuggede hans Hoved dermed. Da Philisterne saae, at deres Helt var falden, flygtede de, men Israels og Juda Mænd reiste sig, udstødte Feldtskriget, forfulgte dem gjennem Dalen indtil Ekrons Porte, og mange faldt paa Veien til Sagarajim og indtil Gath og Ekron, de nærmeste af Philisternes Stæder 17, 52. Fra Forfølgelsen vendte Israels Børn tilbage for at plyndre den fjendtlige Leir, men David tog Hovedet af Philisteren og bragte det til

Jerusalem, som før en Deel maa have været i Israeliternes Besiddelse og idetmindste for David have havt en vis Hellighed. Kæmpens Vaaben derimod gjemte han i sit Telt, som han altsaa dengang maa have havt i Leiren, hvilket passer bedst til hans Stilling som Kongens Vaabendrager, hvorimod det synes underligt, at Saul saa aldeles skulde have glemt hans Person, at han, medens David gaaer mod Philisteren, spørger Abner, hvis Søn denne Yngling var, og i da Abner er uvidende derom, maa spørge ham selv, idet Abner førte ham frem for Kongen med Philisterens Hoved Haanden, og faaer da til Svar: Jeg er en Søn af din Tjener Bethlehemiten Isai 17, 58. Ogsaa dette Stykke 17, 55—58 fattes, som allerede anført, i det vigtigste Haandskrift af den græske Bibel.

David havde ved sin Heltedaad vundet den ædle Jonathans Hjerte, som blev hans Ven og elskede ham som sin egen Sjæl, og da Saul ikke mere tillod ham at vende tilbage til sin Faders Huus, kom David og Jonathan i Pagt eller et Slags Fostbroderskab med hinanden, og for ret at hædre sin udkaarne Ven, tog Kongesønnen sin Kappe af, som han havde paa og gav David den tilligemed de øvrige Klæder saavelsom Sværd, Bue og Belte 18, 4. Det er, som bekjendt, endnu i Orienten den største Ære, en fyrstelig Person kan bevise en Ringere, naar han som Æresdragt giver ham sine egne Klædningsstykker eller Vaaben at bære. Den Mand, som Kongen vil ære, siger derfor Haman Esth. 6, 7 fgd., skal man fremføre i kongeligt Klædebon, som Kongen pleier at iføre sig, og i Taverniers Reise igjennem Persien fortælles en lille Historie, som i flere Henseender belyser Davids pludselige Ophøielse. Da Schach Abbas engang vart paa Jagt imellem Bjergene, fandt han en ung Dreng, som spillede paa Fløite, medens han vogtede Geder. Forundre

over hans kloge Svar tog Kongen ham under sin Beskyttelse, brugte ham i forskjellige vigtige Ærinder og gjorde ham tilsidst til Nazar eller Skatmester. Da Kongen døde, blev hans Yndling bagtalt for Efterfølgeren, som om han havde beriget sig selv paa kongelig Bekostning. Men da man aabnede det Sted, hvor hans Skatte skulde være gjemte, saa fandt man intet uden hans Hyrdestav, Taske og Vandflaske, alt ophængt paa Væggen. Nazaren forklarede nu, at dette var det Eneste, han betragtede som sin Eiendom, og hvormed han altid var beredt til at vende tilbage til Hyrdelivet; men Kongen blev bevæget til Beundring, tog strax sin yderste Klædning og gav den til Skatmesteren, hvilket, som Tavernier bemærker, er den største Ære, en Konge i Persien kan bevise en Undersaat. Ogsaa David blev nu almindelig æret, Saul satte ham over Krigsfolkene, og det behagede hele Folket saavelsom Sauls Tjenere 18, 5. Overalt, hvor han udsendtes, handlede han klogelig, og efterat Feldttoget var til Ende, og da han i Kongens Følge vendte tilbage fra at slaae Philisterne, drog Qvinderne af alle Israels Stæder lig Mirjams Sangchor fordum, ud med Sang og Dands for at møde Kongen med Haandpauker, Frydesang og Strængeleg; men da de i deres Vexelsange sagde: Saul sine Tusinder slog, men David sine Titusinder, saa vrededes Saul; han sagde: David tillagde de Titusinde og mig Tusinde, og hvad mere er, Kongeriget bliver visseligen hans — han havde fattet Mistanke om, at David var den Udkaarne, som Samuel havde varslet om — og fra den Dag saae han altid skjævt til David 18, 9.

Allerede Dagen efter Indtoget kom den onde Aand fra Gud atter over Saul, saa at han rasede i sit Huus, og skjøndt David, som han pleiede, slog Strængene med sin Haand for at adsprede Kongens onde Tanker, fik disse dog i den Grad Overhaand over ham, at han i den Hensigt at fæste

David til Væggen kastede et Spyd, som han havde i Haanden, to Gange efter ham, men David undveg begge Gange, og Saul, som ogsaa heri saae Beviis paa, at Herren havde været med David, medens han var veget fra ham selv, frygtede for David og fjernede ham fra sig idet han satte ham til Høvding over Tusinde og lod ham drage ud og ind for Folket. Da nu David handlede klogt paa alle sine Veie og Herren var med ham, saa gruede Saul ligesaa meget for ham, som han blev elsket af hele Juda og Israel, i hvis Spidse han drog ud og ind 18, 16. Først lovede Saul David sin ældste Datter Merab, som han i sin Trædskhed sagde, for at han skulde være ham en brav Mand og kæmpe Herrens Kamp, medens han i sit Hjerte kun tænkte paa at faae ham fældet ved Philisternes Haand 18, 17. David holdt sig i sin Ydmyghed for ringe til at blive Kongens Svigerson, og han blev det ikke heller dengang; thi Merab, som uden Tvivl ogsaa var meget ældre end David, blev givet Meholathiten*) Adriel til Hustru. Sauls yngste Datter Mikal derimod elskede David, og da Faderen fik det at vide, besluttede han at benytte hende som en Snare for at faae David overgivet i Philisternes Haand 18, 21. Han gav selv David nyt Løfte og befalede sine Tjenere hemmelig at opmuntre David til at eftertragte denneÆre, hvortil han dog atter erklærede sig uværdig som en fattig og uanseet Mand 18, 23. Saul fik det at vide og lod ham nu sige, at han ikke forlangte af ham nogen anden Morgengave end Forhuden af 100 fældede Philistre — en Trophæ, der kan sammenlignes med Indianernes Skalper, men hvorpaa naturligviis de Uomskaarnes Nederlag bedst kunde kjendes. Paa denne Maade

*) d. e. fra Byen Mehola, Prophheten Elisas Fødested s. 1 Kong. 19, 16, beliggende i Jordandalen ikke langt fra Bethsean.

stod det David vel an at tilkjøbe sig sin Hustru, og førend Bryllupsdagene vare til Ende, drog han ud med sine Mænd og bragte Seierstegnene fra 200 slagne Philister med tilbage, hvilket dog fornøiede Kongen saameget, at han virkelig gav ham Mikal til Ægte 18, 27. Men jo mere han saae, at Mikal elskede ham, og at Herren var med ham, saa at han ved sin Klogskab og Tapperhed i den fortsatte Krig imod Philisterne gjorde sit Navn dyrebart iblandt Folket, desto mere frygtede Saul sin Svigersøn og blev hans Fjende alle sine Dage 18, 29. 30. Saadanne Snarer, som Saul lagde for David, træffer man ofte Exempler paa i den østerlandske Romantik, hvorfra de ogsaa ere gaaet over i de vesterlandske Ridderhistorier fra Middelalderen. Saaledes forekommer i den berømte Beduinfortælling om Antar et Komplot imellem hans Medbeiler og hans Elskedes Iblas Fader for at styrte ham i Fordærvelse. Den Første foreslaaer det for Faderen, der hader Antar paa det Bittreste og med Begjærlighed modtager Forslaget saaledes lydende: Foregiv at være gode Venner med Antar, viis dig kjærlig imod ham og forhindre ham ikke fra at komme ind i dine Telte. Stil ham tilfreds med milde Ord, og naar han kommer til dig, saa spørg ham om Iblas Morgengave. Da vil han sige: Hvad forlanger du? og du skal svare, at du ønsker kun 1000 Asafer Kameler, for at din Datter kunde være stolt deraf iblandt Høie og Lave. Viid da, Malik, at i Besiddelse af disse Kameler er Monzar, Søn af Massema, Arabernes Konge og Nuschirvans Statholder, og jeg er vis paa, at Antar i sit store Mod vil gaae at søge dem hos Schibans Stamme, og han vil derved udsætte sit Liv for Fare og Død, og du vil aldrig faae ham at see igjen". Antar paatog sig ligesom David beredvillig den farlige Tjeneste og havde ligesom han Held i det Foretagende, der var bestemt til at sikkre hans Ødelæggelse. I

det Hele kan man vel sige, at med Saul og David har Riddertiden afløst den raaere Heltetid i Israel, og Grundtvig har seet ret, naar han især med Davids Tvekamp, men dog ogsaa med hans senere ridderlige Bedrifter og Eventyr for Øie siger (Verdens Krøn. S. 347): Sligt maa man vel kalde Ridderspil, som duer, og Hyrden David stander her som et synderligt Modbillede til Kæmpen Samson, begge gjorde mægtige Gjerninger ved Jehovahs Kraft, men Samson havde Kraften i sit Legeme, David i sit Hjerte, medens de gamle Helte havde den i Aanden; den var vandret gjennem Følelsens udvortes Redskab ind i dens Helligdom; David staaer i alle Maader som den dybe Kjærligheds Førstefødte i Israel, hvorfor han og kaldes Manden efter Guds Hjerte og blev Stammefader efter Kjødet til den Kjærlighedens Eenbaarne, og naar man spørger om hans Navns Betydning, da er det: Kjærlighed".

Ei alene hos Mikal, men i endnu ædlere Betydning hos Jonathan vandt David Kjærlighed i Modsætning til Faderens Had, og da derfor Saul talede til Sønnen saavelsom til alle sine Tjenere om at slaae David ihjel, saa advarede Jonathan sin Ven og bad ham næste Dag lægge sig i Skjul, medens han selv vilde staae ved sin Faders Side paa Marken og tale hans Sag for derefter at give ham Udfaldet tilkjende 19, 3. Jonathan talede nu godt for David til sin Fader og forestillede ham, at han ikke havde forbrudt sig i noget Stykke imod Kongen, men at hans Gjerning meget mere havde været ham nyttig, da han „tog sit Liv i sin Haand og slog Philisterne", og Herren saaledes ved ham gjorde en stor Frelsning for hele Israel. Derover havde Saul selv glædet sig, og nu vilde han dog synde imod uskyldigt Blod ved at slaae David ihjel uforskyldt 19, 5. Endnu var Saul ikke saa forhærdet, at han ikke kunde røres ved en saadan

Forestilling: han tilsvor Jonathan, at han ikke vilde efterstræbe den Uskyldige; en Forsoning blev tilveiebragt og David ført tilbage til Saul og var om ham som tilforn, skjøndt vistnok udsat for mange Bagvaskelser og deraf udspringende Forfølgelser, hvortil den mistænkelige Tyran ikke kunde mangle Haandlangere og Øretudere ved et Hof, der svarede til Fyrstens Sindelag, og hvor en Mand som David vel kunde have Venner, men endnu lettere Fjender og Misundere. Adskillige af Davids Psalmer ere uden Tvivl Hjerteudgydelser for Herren under saadanne Omstændigheder. Saaledes nævnes i Overskriften til den 7de Psalme en Benjaminit Chus, over hvis bagvaskende Ord saavelsom over Fjenders Forfølgelser i Almindelighed der klages i Psalmen, dog med fast Fortrøstning til den Gud, som er en retfærdig Dommer og frelser de Oprigtige af Hjertet. Af samme Art er f. Ex. den 59de Psalme, hvis Overskrift viser hen til den Tid, da Saul sendte Bud for at tage vare paa Davids Huus og slaae ham ihjel, men da Herren dog var ham en Ophøielse og en Tilflugt paa hans Nøds Dag Ps. 59, 17. Ligeledes Ps. 62, 64 o. fl. Vi lære heraf at kjende den fromme Davids Stemning i denne Trængsels Tid, der dog ikke hindrede ham fra, da Krigen atter udbrød, at drage ud og kæmpe mod Philisterne, som atter bleve slagne paa Flugt med et stort Nederlag 19, 8. Men jo mere David havde Lykken med sig, desto mere næredes Sauls Had imod ham, og kort efter skete det igjen, at David, medens han søgte med sin Strængeleg at fordrive Kongens onde Aand, maatte undvige det kongelige Morderspyd, der fæstedes i Væggen, og David flygtede og reddede sig den Nat. Da var det, at Saul sendte Snigmordere til hans Huus for at passe ham op og dræbe ham om Morgenen, men Davids Hustru Mikal meldte ham det og opfordrede ham til at redde sit Liv, hvorpaa hun nedlod

ham gjennem et Vindue, og han flygtede bort 19, 12. Derefter tog hun den store Huusgud (Teraphim), som hun formodentlig, ligesom Rachel fordum, havde for sig selv til Huusorakel, Talisman o. desl., maaskee med Hensyn til hendes Ufrugtsommelighed — og lagde den i Sengen med en Hynde af Gjedeskind til Hovedgjerde og tildækket med et Klæde, som det i Særdeleshed i Sygdomstilfælde brugtes. David kunde gjerne ligesom Jakob fordum være aldeles uvidende om denne Billeddyrkelse, som fandt Sted i hans Huus, thi Qvinderne havde deres Bolig adskilt fra Manden, hvortil kom, at Mikal som Kongedatter uden Tvivl var mere uafhængig i sit Ægteskab end ellers, idetmindste er det Tilfældet nu i Orienten, at en Undersaat, som ægter en Sultans Datter, staaer snarere i underordnet end i overordnet Forhold til hende. Da David ikke kom ud af Huset om Morgenen, vilde Saul lade ham hente, men fik til Svar, at han laae syg. Dette vakte endnu mere Sauls Mistanke, hvorfor han befalede Budene at see den Syge og bringe ham paa sit Leie, for at man, rimeligviis efter at der for Tyrannens Domstol var ført Vidner imod ham, kunde slaae ham ihjel. Nu viste det sig, at det var Huusgudebilledet, som laae i Sengen, og at David var flygtet. Saul bebreidede Mikal, at hun havde bedraget ham og ladet hans Fiende fare, men hun undskyldte sig med, at David havde truet hende dertil 19, 17.

Davids Flugt.

For det Første var David flygtet til den gamle Samuel i Rama og havde fortalt ham alt, hvad Saul havde gjort

imod ham. Samuel tog ham med til Prophetskolehuset, hvor de prophetiske Lærlinge rimeligviis ligesom i et Slags Kloster havde deres Ophold. Saul fik det at vide, at David her havde fundet et Tilflugtssted, og sendte Bud paa Bud for at hente ham derfra, men alle Sendebuddene bleve saaledes grebne af Aanden, hvormed der taledes i den Forsamling af Propheter, hvis Tilsynsmand Samuel var, at de selv begyndte at prophetere med, og da endelig Saul kom til samme Skolehuus, kom Guds Aand ogsaa over ham, saa han glemte sin onde Hensigt og henreven af Andagt lagde sine kongelige Klæder fra sig og nøgen (d. e. i Underklæderne*) laae han nedkastet paa Jorden af og til hele Dagen og Natten og propheterede for Samuels Aasyn, saa at der her mod Enden af hans Bane ligesom engang ved Begyndelsen maatte spørges: Er Saul ogsaa blandt Propheterne? 19, 24. Uden Tvivl bevirkede det Indtryk, som Saul her endnu engang fik af Guds Aand, at han indtil videre opgav Davids Forfølgelse.

Imidlertid troede David sig ikke sikker i Ramas Prophethuus; men førend han besluttede sig til den endelige Flugt, havde han en Samtale med Jonathan, hvori han forestillede denne, hvor uforskyldt han blev efterstræbt af hans Fader 20, 1, og forlangte hans Bistand. Jonathan, som maaskee har været fraværende under de sidste Dages Begivenheder, der vel ogsaa foregik i al Hemmelighed, og uden at Kongen ligefrem havde erklæret sig om sin Hensigt imod David, kunde

*) Nøgen kaldes Krigeren, naar han har lagt sin sværere Bevæbning fra sig, nøgen Propheten, naar han løser Sækken af sine Lænder s. Es. 20, 2. David kaldtes nøgen, da han ombeltet med en linned Hagel dandsede foran Arken s. 2 Sam. 6, 14, 20, og Simon Peder ligeledes, førend han havde bundet Fiskerkjortelen om sig s. Joh. 21, 7. Det betyder altsaa omtrent det Samme som letklædt.

endnu ikke troe, at denne kunde være saa fjendtlig sindet, og i al Fald ikke, at Faderen, som ellers intet dulgte for ham, skulde lade ham i Uvidenhed om denne Ting 20, 2; men David viste ham, at netop fordi Faderen kjendte Sønnens Kjærlighed til Vennen, havde han skjult sin Plan for ham, men vist var det, at denne var fattet, „saasandt som Herren lever, og din Sjæl lever, sagde han, er der kun et Trin mellem mig og Døden“. Da nu Jonathan erklærede sig beredt til at gjøre alt, hvad David kunde ønske, foreslog denne, at næste Dag, da det var Nymaanesfest, der festligholdtes med Offermaaltid (s. Isr. Hist. II. S. 174), ikke mere som under Vandringen i Ørken ene blot ved Helligdommen, men ogsaa i private Kredse, og da David som en af Kongens Nærmeste skulde indfinde sig ved hans Taffel, vilde han holde sig skjult paa Marken indtil tredie Dags Aften. Naar da Saul savnede ham, skulde Jonathan foregive, at han paa Davids indstændige Bøn havde tilladt ham at begive sig til Bethlehem for at holde Offerhøitiden der med sin Slægt 20, 6. Dersom Kongen da billigede dette, vilde David stole paa Freden, men blev han vred derover, saa var det et Tegn paa hans onde Beslutning, og hvis Jonathan fandt sin Ven skyldig, maatte han hellere selv tage ham af Dage end overgive ham til Faderen 20, 8. Jonathan lovede nu i ethvert Tilfælde, efter at have faaet Vished i Sagen at advare ham mod Ulykken og for ydermere at forsikkre ham om sit ubrødelige Venskab, tog han ham med ud paa Marken, og her under aaben Himmel, kaldte han Israels Gud til Vidne paa, at han trolig vilde udføre det ham Betroede og sørge for, at David kunde drage bort i Fred. Tydeligt nok gav han tilkjende, at han kjendte Davids Fremtids Bestemmelse, hvortil han ønskede ham Herrens Velsignelse og kun bad, at han ikke vilde unddrage sin Ven eller hans Huus sin og Herrens

Kjærlighed, men komme deres Venskabs Pagt ihu, naar Herren vilde til Blodhævn udrydde alle Davids Fjender af Jordens Kreds. Dette gjorde Jonathan, fordi David var ham kjær, og han elskede ham som sin egen Sjæl 20, 17; og trofastere, mere selvfornægtende Venskab kan vist ikke tænkes end det Jonathan her udviste tilligemed en Sjælsstorhed, der maa gjøre hans Navn udødeligt. Dernæst bleve de enige om, at efter at have været borte i tre Dage, skulde David paa den Tredie holde sig skjult tæt ved en dem Begge bekjendt Klippe, der kaldtes Asel: her vilde Jonathan lade som han skød til Maals, og naar David da hørte ham sige til Drengen, der skulde hente de udskudte Pile: de ligge bag dig, nærmere hid! saa kunde han være vis paa Fred; hvis Ordene derimod lød: Pilene ligge foran dig, længere borte! da maatte han flygte, thi Herren havde ladet ham fare 20, 22. Det gik nu efter Aftale. David udeblev den første Dag fra Taffelet, men Kongen, som sad paa sin sædvanlige Plads i Sædet ved Væggen imellem Abner og Jonathan, medens Davids Plads stod ledig, talede intet derom i den Tanke, at intet Andet end en Renselsespligt havde afholdt ham fra at møde den Dag 20, 26. Men da hans Plads endnu stod ledig den følgende Dag, da der var Andendagsgilde, spurgte Kongen sin Søn om Aarsagen dertil, og da Jonathan nu kom frem med det aftalte Foregivende, saa opflammedes Sauls Vrede imod ham: han udskjældte sin egen Søn for en forvendt og gjenstridig Qvindesøn*), der for Isais Søns Skyld

*) Det er en fuldkommen østerlandsk Maade at udskjælde en Person ved at lægge Forhaanelse paa hans Moder. Dette er endnu den største Forhaanelse, man kan tilføie en Araber. I Beduinhistorien om Antar sees, at denne, skjøndt han elskede og ærede sine Forældre, dog ved Leilighed skjældte sin egen Broder for en Hundesøn.

vilde gjøre sig selv og sin Moder Skam, „thi saalænge Isais Søn lever paa Jorden, kan ikke du og dit Rige grundfæstes, men nu, send Bud, hent ham til mig, thi han er et Dødsens Barn"! Saaledes lød Kongens frygtelige Ord, og da Jonathan endnu vovede at spørge, hvorfor David skulde miste Livet, da han intet Ondt havde gjort, kastede Saul i sit Raseri Spydet efter den ædle Søn for at støde ham ned. Jonathan, som nu forstod sin Faders Mening, reiste sig fra Bordet i heftig Vrede og spiste ikke mere den Dag, men næste Morgen gik han paa den aftalte Tid ud paa Marken med en lille Dreng og gav ved sine Pileskud tilkjende for David, hvorledes Sagerne stode 20, 39. Drengen sendte han med sine Vaaben tilbage til Staden, og nu reiste David sig fra Sydsiden af Klippen, hvor han havde været, rimeligviis i en Hule, thi ikke kunde han afholde sig fra selv med Fare for Opdagelse at tage Afsked fra den trofaste Ven. Først hilsede han Kongesønnen i al Ærbødighed ved at bøie sig tre Gange og falde paa sit Ansigt til Jorden. Men derpaa faldt de som Hjertensvenner i hinandens Favn, kyssede hinanden og græd med hinanden, men David, den fra nu af Landflygtige, meest 20, 41. Jonathan sagde til ham: Gaa med Fred! hvad vi Begge have svoret ved Herrens Navn og sagt: Herren skal være Vidne imellem mig og dig og mellem min og din Afkom — skal evig staae ved Magt! Efter denne Afsked reiste David sig og gik sin Vei, medens Jonathan vendte tilbage til Staden, uden Tvivl Residentsstaden Gibea 20, 43.

Fra denne Stad gik David først til Nobe til Præsten Achimelek 21, 1. Dette Nobe eller Nob maa have været en Præstestad s. 22, 19 og var rimeligviis den Benjaminitiske Stad, som efter Nehem. 11, 32 synes at have været i nær Forbindelse med Anathot, det nuværende Anâta, og efter Esaias 10, 30. 32 ligeledes maa søges mellem Anathot og

Jerusalem og nær ved den Sidste, eftersom Sancherib beskrives af Propheten her at gjøre sin sidste Station for derfra „at række sin Haand imod Zions Huses Bjerg, Jerusalems Høi". Dette antyder, at man fra Nob maa have havt den hellige Stad for Øie, og den maa da have ligget paa Ryggen af Oliebjerget Nordøst for Staden; dog fandt Robinson uagtet alle sine Undersøgelser intet Spor af den (s. Rob. II. S. 368 fgd.). Dette passer ogsaa til Beliggenheden af Dscheba (Gibea), hvorfra David paa Veien til den sydlige Deel af Philisterlandet maatte komme over Oliebjerget i sydvestlig Retning. I Nobe maa dengang, om ikke Pagtens Ark, saa dog Tabernaklet med den sædvanlige Gudstjeneste have været. Achimelek, istedetfor hvem Evangelisten Marcus 2, 26 har Sønnen Abiathar, med mindre at Faderen tillige har baaret samme Navn, fungerede som Ypperstepræst s. Marc: p. a. St., og var efter Josephus en Sønnesøn af Elis Søn Pinehas. Forfærdet kom han David imøde og spurgte strax, hvorfor han kom uden Følge? David foregav, at han reiste i et hemmeligt Ærinde for Kongen, og at hans Folk skulde møde ham paa et andet Sted 21, 2. Han bad Præsten at medgive ham hvad han havde ved Haanden af Brød, og omendskjøndt denne ikke havde for Tiden andet end helligt Brød, Skuebrødene, som egentlig kun Præsterne maatte spise, saa antog han dog, at det kunde tillades ogsaa andre i Nødstilfælde, naar de kun ikke paa nogen Maade vare besmittede, og da David paa hans Spørgsmaal derom forsikkrede, at han og hans Folk, hvoraf han virkelig maa have havt nogle i Nærheden jf. Marc. 2, 26. Matth. 12, 3 — ikke havde havt med Qvinder at gjøre i to Dage, og at deres Kar ogsaa vare rensede, og da han tillige bemærkede, at Skuebrødene desuden jo vare paa Vei til at blive almindeligt Brød, eftersom de samme Dag skulde borttages fra

Herrens Ansigt og ombyttes med Nyt, saa forsynede Præsten David med Brød til Reisen 21, 5, 6. Endvidere spurgte David om et Sværd eller Spyd, eftersom han var kommen saa hastigt bort, at han ikke fik sine Vaaben med sig, og Præsten svarede, at her ikke var noget Andet end Philisteren Goliaths Sværd, som „indsvøbt i et Klæde bag Hagelen“ uden Tvivl gjemtes som Trophæ i Helligdommen. David sagde: det har ikke sin Mage, giv mig det 21, 9. Alt dette var imidlertid ikke bleven ubemærket af en af Sauls Tjenere, en Edomitisk Proselyt, Doeg, Overhyrde over Kongens Hjorder, som just samme Dag i en eller anden gudelig Forretning var indelukt i Tabernaklet 21, 7. Men uden at ændse denne farlige Omstændighed, som han dog ikke var uvidende om f. 22, 22, flygtede David videre og kom til Akis, Konge i Philisterstaden Gath, Goliaths Fødeby 21, 10. Dette kunde ikke andet end vække Forbittrelse hos Philisterne, som nu mindede Kongen om Vexelsangen, hvori der tillagdes David ti Tusinder, og Davids Liv havde svævet i Fare, dersom han ikke for at redde sig, havde anstillet sig vanvittig, saa han gik og malede Billeder paa Dørene i Porten, og lod Fraaden flyde ned i Skjæget, thi vanvittige Personer bleve vistnok dengang ligesom nu i Orienten betragtede som hellige og ukrænkelige. Kongen sagde nu til sine Tjenere: I see, at Manden er gal, og spurgte, om han ikke alt havde gale Folk nok, siden man havde ført denne hid 21, 15. Og dermed blev David atter viist bort *) og reddede sig til Hu-

*) Efter Overskriften til Davids 34te Psalme bar Philisterkongen Navnet Abimelek, rimeligviis et kongeligt Fællesnavn f. 1 Mosb. 26, 1 fgd. Psalmen, som Fordrivelsen fra Philisterlandet gav Anledning til, er fuld af ydmyg tillidsfuld Hengivelse i Herrens Førelser, en Lovsang for Herren „til enhver Tid“ Ps. 34, 2, med Fortrøstning til, at Herrens Engel leirer sig omkring dem,

len Adullam. En By af dette Navn laae efter Josv. 15 i Nærheden af Jarmuth og Soko i Judas Sletteland, og Eusebius og Hieronymus henlægge ogsaa Hulen her i Nærheden af Eleutheropolis, hvor som bekjendt endnu findes Klippehuler i Mængde; derimod henviser en meget gammel klosterlig Tradition os til en mærkværdig Hule, som findes i Juda Bjergegn i Nærheden af Levningerne af et Taarn og en By ved Navn Kureitûn omtrent en Miil fra Bethlehem henimod det døde Hav, og da det var i denne Klippeegn, David siden søgte sin Tilflugt, er det ikke usandsynligt, at Traditionen her har Ret. Hulen beskrives saaledes af Irby og Mangles: „Den tager sin Begyndelse gjennem en lang og snever Gang med smaae Kamre og Indhulinger paa begge Sider. Vi kom snart til et stort Kammer med naturlige Buer af betydelig Høide, derfra udgik talrige Gange, som førte hen i alle Retninger, stødte leilighedsviis sammen med andre under rette Vinkler og dannede en fuldkommen Labyrinth, som efter vore Føreres Forsikkring aldrig var bleven ganske udforsket, da Folk frygtede for ikke at kunne finde ud igjen. Gangene vare i Almindelighed fire Fod høie og 3 Fod brede og laae alle i samme Høide med hinanden. Der, hvor vi vare, fandtes nogle Forsteninger, dog var Grotten fri for Gruus og Luften reen og god.“ Robinson blev forhindret fra at undersøge den, men hans Ledsager Smith havde tidligere besøgt den og stadfæster ovenanførte Beskrivelse. Man kan kun tilfods langs med Klipperne komme til dens Munding (s. Robins. II. S. 398 fgd.).

---

som ham frygte og udfrier dem af deres Angst, at de, som søge Herren, ikke skulle lide Mangel paa noget Godt, om saa unge Løver skulde hungre V. 11, og at Herren er nær hos de i Hjertet Sønderknuste, de i Aanden Nedslagne, thi ere end den Retfærdiges Onder mange, saa udfrier Herren ham dog af alle V. 20.

Her kom Davids Brødre og hele hans Faders Huus fra Bethlehem til ham for at dele hans Landflygtighed, da de maatte ansee sig udsatte for Tyrannens Hævn, og desuden „flokkedes om ham alle, som vare i Trang og Gjæld og bedrøvede i Sjælen"; han blev deres Høvding og havde snart henved 400 Mand hos sig. Han drog nu over til en Bjergfæstning i Moabs Land ved Navn Mispa og bad Moabs Konge om, at hans Fader og Moder maatte blive der, indtil han erfarede, hvad Gud vilde gjøre med ham 22, 3. Selv opholdt han sig ogsaa hos Moabiterne, med hvem han gjennem sin Faders Bedstemoder, Ruth, var beslægtet, for det Første, indtil Propheten Gad bød ham ikke at blive i Bjergfæstningen, men give sig Gud i Vold og drage ind igjen i Juda Land, hvor han havde hjemme, og som han derfor ikke skulde forlade, førend han blev tvungen dertil. David adlød Prophetens Ord og kom nu ind i Harets Skov 22, 5, hvis Beliggenhed vi ikke ere i Stand til nærmere at angive. Dog siger Hieronymus, at der paa hans Tid var en By kaldet Arath Vesten for Jerusalem, som skulde have tjent David til Opholdssted. Under saadanne Omstændigheder kunne vi tænke os en Sang forfattet af David som den 27de Psalme, som ret udtrykker den høie Frimodighed og faste Tro til Herren tilligemed inderlig Længsel efter hans Samfund, hvormed David begav sig ind i Farens Land, og som jeg her vil meddele som Prøve paa en af mig paatænkt rhytmisk Oversættelse af Davids Psalmer:

1. Sang af David. Herren er mit Lys og min Frelse —
For hvem skal jeg frygte?
Herren er mit Livs Tilflugt —
For hvem skal jeg ræddes?

2. Naar de Onde komme over mig for at æde mit Kjød,
Mine Trængere og Fjender —
De snuble og falde.
3. Om en Hær mig beleirer,
Ei frygter mit Hjerte,
Staaer over mig en Krig,
Er jeg rolig derved.
4. Eet har jeg begjæret af Herren — det søger jeg —
At boe i Herrens Huus alle mine Levedage
For at beskue Herrens Liflighed
Og betragte hans Tempel.
5. Thi han gjemmer mig i sin Hytte paa den onde Dag —
Han skjuler mig i sit Teltes Skjul,
Paa en Klippe han opløfter mig.
6. Og nu er opløftet mit Hoved over mine Fjender omkring mig —
Jeg skal synge og spille for Herren.
7. Hør, Herre, min Røst, naar jeg kalder —
Vær mig naadig og bønhør mig.
8. For dig siger mit Hjerte: „Søger mit Ansigt“ —
Dit Ansigt, Herre, jeg søger!
9. Ei skjule du dit Ansigt for mig,
Ei forstøde i Vrede din Tjener,
Min Hjælp var du, slip mig ikke,
Og forlad mig ikke, min Frelses Gud!
10. Thi min Fader og min Moder forlode mig,
Men Herren vil tage mig til sig!
11. Lær mig, Herre, din Vei,
Og led mig paa den rette Sti
For mine Fjenders Skyld!
12. Giv mig ei i mine Trængeres Villie,
Da mod mig staae falske Vidner,
Og den, som udsnyser Vold.

13. O, dersom jeg ikke troede at see Herrens Gode
I de Levendes Land!
14. Haab paa Herren, vær stærk, lad dit Hjerte styrkes!
Og haab paa Herren!

Saul, som hørte, at David og hans Mænd vare blevne kjendte og dog ikke grebne og udleverede til ham, saae deri Forræderi og holdt i den Anledning ved Gibea paa et ophøiet Sted under et Tamarisketræ en Forsamling, hvor han selv sad med sit Spyd i Haanden, (hvilket synes ligesom ofte i Oldtiden at have tjent ham til kongeligt Spir), medens alle hans Tjenere stode hos ham 22, 6. I Særdeleshed henvendte han sig til sin egen Stammes Folk, Benjaminiterne, og idet han forestillede dem, at Isai Søn, hvis han kom paa Thronen, neppe saaledes som han havde gjort, vilde give dem Agre og Viingaarde og sætte dem til Høvdinger over Tusinder og Hundreder, bebreidede han dem heftigt, at de alle havde sammensvoret sig imod ham, siden ingen havde aabenbaret ham noget angaaende Isai Søn, med hvem endog hans egen Søn havde sluttet Pagt og derved styrket hans Tjener til at efterstræbe ham 22, 8. Af Benjaminiterne havde ingen noget at svare hertil; men Edomiten Doeg, som allerede var steget høit iblandt Sauls Tjenere, benyttede Leiligheden til at vinde Tyrannens Gunst ved at fortælle ham, at han havde seet Isai Søn i Nobe hos Achimelek, der havde adspurgt Herren for ham og givet ham Fødemidler tilligemed Goliaths Sværd *). Strax blev nu Achimelek

*) „See en ægte Søn af Løgnens Fader, han fortier, at Achimelek ikke vidste andet end, at David kom i Kongens Ærinde, han nævner Goliaths Sværd, som han vidste, vilde bringe Kongen Qvindernes Sang i Erindring og forstærke hans Had og Vrede." (Hornsyld. Betragtninger II. S. 354).

tilligemed hele hans Faders Huus, alle Præsterne i Nob indkaldte for Kongen, som forekastede ham den Understøttelse, han havde ydet David til at reise sig imod Kongen 22, 13, og uagtet Achimelek forsikkrede, at han intet havde vidst om Davids Brud med Saul, men anseet ham som Kongens Svigersøn og høit betroede Tjener og derfor betjent ham ligesom ofte før, blev Dommen dog uden videre Undersøgelse fældet, at han skulde miste sit Liv tilligemed hele sin Faders Huus 22, 16. Kongen bød sine Drabanter at omringe og dræbe Herrens Præster, som han antog alle holdt med David og havde vidst om hans Flugt uden at aabenbare det, og da Drabanterne vægrede sig for at udføre denne Ugjerning, overdrog han den til den nedrige Doeg, som med sine Folk overfaldt Præsterne og dræbte ikke mindre end 85 Mænd, der bare Linnedhagel, hvorefter han ødelagde Præstestaden Nob med alt hvad deri var 22, 19. Ved denne Sauls tyranniske Grusomhed fuldbyrdedes Straffedommen, som Herren for længe siden havde forkyndt over Elis Huus s. 2, 31. 3, 13, men en af Achimeleks Sønner ved Navn Abiathar blev dog indtil videre forskaanet, idet han ved Flugt reddede sig til David og fortalte ham, at Saul havde dræbt Herrens Præster 22, 21. David tilstod, at han ved at see Doeg i Herrens Huus havde ahnet, hvad der vilde skee, og at han forsaavidt var Aarsag i Præstefamiliens Død; men saameget mere holdt han sig forpligtet til at antage sig Abiathar og opfordrede ham derfor til at blive hos ham og dele hans Farer og hans Sikkerhed 22, 23. Doegs Forræderi havde givet ham Anledning til en Sang, den 52de Psalme, hvori han beklager sig bittert over den mægtige Fiendes Ondskab og Svig, truer den Hovmodige med Guds Straf, men trøster sig selv med Guds trofaste Miskundhed. I Judas Ørk, hvor han nu efter Herrens Befaling maatte opholde sig, sang han

ogsaa ifølge Overskriften den 63de Psalme, som her gjengives i Grundtvigs Bearbeidelse (s. Kort Begreb af Verdens Krønike S. 351 fgd.):

Gud, du er Gud for mig,
Jeg aarle søger dig;
I tørre trætte Land,
Hvor ikke rinder Vand,
Min Sjæl af Tørst, men efter dig kun trænges,
Og efter dig mit Kjød alene længes.

I Helligdommen dig
Jeg saae saa prud og rig,
Og meer end Livet er
Din Miskundhed mig kjær,
Min Læbe derfor skal dig mens jeg lever love
Og løfte Haanden høit jeg i dit Navn tør vove.

Min Sjæl skal mætte sig
Med Fedme, men fra dig,
Dig love skal min Mund
Med Fryd i Hjertens Grund,
Jeg kommer dig ihu end paa mit Leie,
Jeg paa min Vagt betænker dine Veie.

Til dig hentyede min Aand,
Du holdt mig ved din høire Hand,
Og under dine Vingers Skjul
Jeg sjunge vil som glade Fugl,
Men de, som vil mig røve Livets Blomme,
De skal saa dybt i Jordens Svælg forkomme!

David i Judas Ørk.

Judas Ørk var uden Tvivl det øde og klippefulde Landstrøg, som strækker sig langs med den vestlige Side af det døde Hav fra dettes nordlige Ende indtil Ørkenen Kades imod Syd Josv. 15, 61. 62 (s. Robins. II. S. 447). Mod Vest begrændses den af Linien fra Jerusalem til Hebron o. s. v., og Vesten for dette Bjergland findes Judas Lavland. Robinson foretog en Reise fra Jerusalem Øst for Hebronveien over Tekua (Thekoa), Beni Naim (Kapharbarucha? s. Isr. Hist. I. S. 134), Ziph, Kurmul (Karmel) og derfra mod Øst til Ain Dschidi (Engedi) ved det døde Hav, og gjorde paa denne Vandring i tildeels ubesøgte Egne mange interessante Opdagelser. „De Distrikter, siger han ved Begyndelsen af Beskrivelsen deraf, „som vi nu stode i Begreb med at besøge, blive regnede til de usikkreste i Palæstina. Ørkenen langs med det døde Hav er ubeboet, eller i det Høieste gives der nogle Beduiner, som staae i det sletteste Ry som Tyve og Røvere. Derfor hørte vi, at dette Landstrøg ligesom Egnen nordlig for Jerusalem nu var fuldt af Deserteurer og Fredløse, som holdt sig skjult her og levede af at stiæle og røve. Om dette Landets Rygte er tilstrækkelig begrundet eller ikke, vil jeg lade staae ved sit Værd, men Distriktet har paa en Maade en gammel traditionel Hævd derpaa, thi det er netop den samme Egn, hvortil David med sin Skare af 600 Eventyrere trak sig tilbage for Sauls Efterstræbelser, og hvor han i lang Tid boede i Huler og Smuthuller" (s. Robins. II. S. 371 fgd.). Tæt ved Tell Ziph (Ziphs Høi), som hæver sig mere end 100 Fod høit, fandt han Ruinerne af Staden Ziph, som endnu aldeles bærer sit gamle Navn. Der er lidet at see undtagen nedbrudte Mure og Grundværker meest af uhyre Stene af massivt Udseende og udbredt paa en be-

tydelig Strækning. I Midten er der en lav, massiv, fiirkantet Bygning, opført af fiirkantede Stene og indvendig hvælvet med Spidsbuer, et Beviis paa, at Stedet maa have været beboet længe efter Muhammedanernes Erobring. Cisterner er der endnu og midt imellem Ruinerne en smal skraanende i Klippen indhugget Gang, som fører til en Dør med et underjordisk Kammer bagved. Dette kan have tjent til Begravelse eller sandsynligere til et Magazin (Robins. II. S. 417 fgd.) En Miilsvei S. for Ziph kommer man til Kurmul, som allerede i Sauls tidligere Historie er beskrevet, og en halv Miil derfra igjen til Bjerget Main, det gamle Maôn, som hæver sig ikke mindre end 2 til 300 Fod over Karmels Beliggenhed. Toppen deraf er rundt omkring omgivet af Ruiner af ikke stort Omfang med Grundmure af hugne Steen, en Muur i Fiirkant, sandsynlig Levningen af et Taarn eller lille Kastel og adskillige Cisterner. Udsigten derfra er skjøn, den omfatter imod Øst Egnen hen til det døde Hav og strækker sig mod Nord indtil Beni-Naim og Hebron, som tydelig derfra er at see i sin Dal. „Her fandt vi os, siger Robinson, omgivet af Byerne i Juda Bjergland og kunde foran os optælle ikke mindre end ni Steder, som efter al Sandsynlighed bære deres gamle Navne: Maon, Karmel, Siph og Juta, Jathir, Socho, Anab, Esthemoah og Kirjath-Arba d. e. Hebron s. 15, 48—55. De Følelser, hvormed vi skuede hen paa disse gamle Steder, hvoraf de Fleste indtil nu vare blevne ubekjendte, var i og for sig tilstrækkelig Løn for vor hele Reise" (s. Robins. II. S. 423). Egnen imellem Ziph og Karmel (med Maon) er endnu frugtbar. Robinson fandt den især til Høire at være den skjønneste, han endnu havde seet i Juda Bjergland. „Den store bækkenagtige Slette udbreder sig i denne Retning, paa alle Sider indesluttet af høiere Land eller Bjerge undtagen imod

Øst, hvor Grunden falder af henimod det døde Hav. Denne Slettes Høide, omendskjøndt den ikke er saa betydelig som den ved Dhoberijeh, kan ikke være ringere end 12 til 1400 Fod over det middellandske Havs Speil. Dens Vande løbe efter al Sandsynlighed af i begge Retninger, deels til det døde Hav, deels til Vadies-Seba. Slettens Overflade er bølgeformig og næsten fri for Klipper, ja selv de mindre Stene ere ikke her saa hyppige som sædvanlig. For Øieblikket var næsten hele Landstrøget bedækket med skjønne Hvedemarker, der tilhørte Folk fra Hebron, som havde forpagtet Jorden af Regjeringen. Vogtere vare opstillede paa forskjellige Steder for at holde Qvæget og Hjorderne borte fra Kornet. Hveden var just ved at modnes, og vi havde her en skjøn Oplysning til den hellige Skrift for os. Vore Arabere „vare hungrige", og medens de gik gjennem Markerne, begyndte de at plukke Ax, gnide dem med Hænderne og at æde" jf. Matth. 12, 1. Marc. 2, 23. Luc. 6, 1. Da vi spurgte dem derom, sagde de, at det var en gammel Skik, og at ingen vilde have noget at indvende derimod; man forudsatte, at de vare hungrige, og det blev erkjendt gyldigt som en Kjærlighedsgave. Vi saae senere endnu flere Exempler af denne Art" (s. Robins. II. S. 418 fgd.).

Vi ville nu følge Robinson paa hans Vandring fra Karmel imod Øst gjennem den egentlige Ørken indtil Engedi og det døde Hav. I Begyndelsen var Egnen endnu dyrket og frugtbar, og Araberne bleve ved at plukke Ax af Hvedemarkerne. Men snart viste Agerdyrkningen sig mindre hyppig. Man kom forbi en stor Araberleir, hvis sorte Telte vare opslaaede i en bred aaben Dal, 20 til 30 i Tal og dannede en stor Oval. De græssede just i denne Egn, og deres Hjorder og Kameler saaes i en lang Strækning mellem Bjergene og Dalene. Det gik bestandig nedad, og i samme For-

hold tog Heden til, og Egnen begyndte at faae mere Udseendet af en Ørken. I Karmel (som forlodes lidt over Kl. 7 om Morgenen) var endnu alt grønt, henimod Kl. 9 var alt vissent. Henimod Kl. 11 var man midt i Ørkenen. Egnen bestaaer endnu bestandig af Kalksteensgrund, men Klipperne indeholde en betydelig Blanding af Kridt og Kisel, som afverler med den høiere Egns Kalksteen. Rundt omkring var der nøgne kegleformige Bjerge, ogsaa 2 til 400 Fod høie Bjergrygge, som for det Meste løb ned til Havet. I Begyndelsen vare Bjergene saavelsom Dalene bedækkede med Buske, men længere nede forsvandt de fra Bjergene, og der viste sig endnu kun en fortørret kummerlig Græsart, en Vintervært. Blandt flere Cisterner fandtes een ved Navn Bir Selhub, oprindelig udhugget under en Klippe, med et Tag og en Søile til en Støtte, men Taget var nu afbrudt. Man kom nu til steile Skrænter med meget farlige og besværlige Nedgange, og om Middagen naaede man Bunden af en dyb snever Dal ved Navn Wadi el Ghâr, som løber fort imellem Vægge af lodrette Klipper. „I Løbet af Dagen havde vi allerede opjaget en Gazelle og seet en Schakal, som man i Afstand kunde forverle med en Ræv, endskjøndt dens Farve er gulere og dens Bevægelser mindre listige. Da vi fik Slugten af Ghâr at see, skjød en B e d e n (Bjergged) frem og sprang paa den ligeoverfor liggende Side langs med Klippevæggen. Virkelig vare vi nu i „Engedis Ørken“, hvor David og hans Folk levede paa Steenbukkenes Klipper, og hvor han afskar Fligen af Sauls Kjortel i en Hule. Hele den bibelske Scene er taget ud af Livet; paa alle Sider er Egnen fuld af Huler, som dengang kunde tjene David og hans Folk til Smuthuller, ligesom de endnu den Dag idag blive benyttede dertil af Fredløse.“

Stien fulgte nu Grunden af denne Dal et Stykke nedad.

Den er undertiden neppe 50 Fod bred imellem lodrette Vægge, som mangen Gang stige op til flere hundrede Fods Høide paa begge Sider. Længere nede bliver den snevrere og ufremkommelig og naaer Havet lidt S. for Ain Dschidi. De Reisende fulgte nu et andet snevert Pas, og henved Kl. 2 havde de det første Syn af det døde Hav, som laae dybt og stille i sit lave Leie; et Qvarteer derefter naaede de den øverste Begyndelse af det Pas, hvorfra man stiger ned til Kysten. Idet de nu vendte sig et Par Skridt til Høire op paa en tilsynelatende lille Høi, fandt de sig pludselig paa en lodret Klippe og saae for deres Fødder idetmindste 500 Fod dybt nede Ain Dschidi og det døde Hav. „Her laae det nu for os i sin uhyre dybe Kløft, paa begge Sider indesluttet af Rækker af steile Bjerge, hvis Fod undertiden rager ud i Vandet og undertiden igjen trækker sig tilbage, saa at der danner sig en smal Kyststribe. Udsigten omfatter hele den sydlige Halvdeel af Havet lige til den yderste Ende, og ogsaa, som vi senere fandt, Størstedelen af den nordlige Halvdeel, endskjøndt den endnu høiere fremragende Klippe Mersed, som laae til Venstre derimellem, hindrede os i at see den yderste Ende af Havet i denne Retning.“ Mængden af udløbende Spidser og Landtunger gjør, at den sydlige Deel af Havet seer ud, som om den var fuld af Øer og Sandbanker. Ligeoverfor den store først af Seetzen, Irby og Mangles bemærkede Landtunge gives ogsaa en mindre paa den vestlige Kyst, og imellem Begge er Afstanden neppe over en halv Miil. Her var det, at Irby og Mangles i Aaret 1818 saae en Karavane ride lige over fra Halvøen til den modsatte Bred, da derimod Robinsons Arabere kun vidste noget om et Vadested S. for Halvøen. Om Steensaltklippen ved den sydvestlige Ende af Havet, endnu kaldet Hadschr-Usdum som Reminiscents af Sodoma, er allerede tidligere talt (s. Isr. Hist.

I. S. 102). Bjergene paa begge Sider af Søen ere overalt steile, de østlige ere aabenbar meget høiere end de vestlige *), men i nogen Afstand fra Kysten. Over Landtungen kunde Robinson see opad en snever Slugt, som kom ned fra den østlige Bjergkjæde. Ved den øverste Ende af Slugten var Kerak synlig med sit Kastel, beliggende høit oppe paa en steil Klippe nær ved Bjergets Top. Ligeoverfor Ain Dschidi var Wadi el Mòdschib og videre nordlig Wadi-ez-Zurka, som naturligviis ikke maa forvexles med Zurkafloden oppe ved Genezareth Sø. Ikke, som Tilfældet er ved denne Sø, danne Bjergene en Oval, som dens Indfatning; det døde Havs Leie er kun en Deel af Ghôr, eller den store Bjergdal, som her beholder sin sædvanlige Brede, og Klipperne løbe paa begge Sider i temmelig lige Linie langs med Kysten (jf. hvad der iøvrigt er meddeelt om det døde Hav. Isr. Hist. I. S. 102 fgd. og 134 fgd.).

Fra Høiden, som gav vore Reisende Udsigten over Havet, skulde de nu arbeide sig ned til Kysten. „Dette var intet let Foretagende. Stien gaaer ned i Zikzak ofte under den steileste Vinkel, som Heste paa nogen Maade kan gjøre, og løber tildeels langs med lodrette Klippevægge og saa igjen ned ad næsten ligesaa steile Udhugninger. En stor Deel af Klippen bestaaer af tæt, rødlig eller rosenfarvet Kalksteen ligesom Døbestenen i Thekoa, glat som Glas, dog med en uregelmæssig Overflade. Naar man nedenfra seer tilbage paa denne Deel, synes det ganske umuligt, at der her kan gives nogensomhelst Vei; dog har man ved heldige Snoeninger virkelig ført Stien ned uden uovervindelige Vanskeligheder, saa at endogsaa belæssede Kameler ofte gaae op og ned.

*) Robinson anslaaer de vestlige Klipper til 1800, men de høieste Rygge af de østlige til 2000 eller 2500 Fod.

Nogle Steder ere meget slette, fordi de ikke blive holdt i Stand. Virkelig er der kun anvendt meget lidt Kunst, kun paa et Par Steder er Veien paa en raa Maade anlagt og Stenene skaffede bort fra Stien. Paa et Sted var for ikke længe siden en Beduinkone faldet ned og død; da man løftede hende op, fandtes det, at hun havde bragt et Barn til Verden. „Min Ledsager havde gjennemstreifet Libanons Høider og Persiens Bjerge, og jeg havde tidligere besøgt Schweitseralperne, men ingen af os var nogensinde stødt paa et saa besværligt og farefuldt Pas. Af dem, jeg havde seet, lignede det ved Gemmi det meest, men dette er ikke saa høit, og Stien er bedre."

Kl. 3½ naaede de Reisende den skjønne Kilde Ain Dschidi, som paa een Gang springer frem i en herlig Strøm paa et Slags smal Terrasse af Bjerget, endnu mere end 400 Fod over Havspeilet. Strømmen bruser ned ad Bjergets Skraaning, og dens Løb skjuler sig under en frodig Tykning af Træer og Buske, som tilhøre et sydligere Klima. Her leirede de sig for endnu om Eftermiddagen i Mag at besøge Havets Bred. Ved Kilden ligge Levningerne af adskillige aabenbart gamle Bygninger, endskjøndt Hovedstedet, hvor Staden stod, synes at have været længere nede. Kilden selv er klar og funklende med en rigelig Strøm af sødt, men varmt Vand; Thermometret stod deri paa 21¾° R. Men da det havde staaet Natten over i Kar, fandtes det behageligt, kjøligt og forfriskende. Ved Bækken findes Træer, Buske og andre Planter i Mængde, deriblandt det saakaldte Dscher-Træ, som rimeligviis bærer de berygtede Sodomsæbler (s. Isr. Hist. I. S. 140 fgd.). Palmetræer, hvoraf Stedet i gammel Tid har været berømt, findes nu ikke. Langs med Tykningen ved Bækken steg Robinson med sine Ledsagere ned til det døde Havs Bred i omtrent 25 Minuter. Skrænten er endnu steil,

omendskjøndt ikke saaledes som ved Passet ovenfor. „Hele denne skraanende Jordbund har efter alt hvad man kan see engang været benyttet til Dyrkning og til Haver med Terrasser. Til Høire nær ved Foden deraf ligge Ruinerne af en Stad, som dog ikke frembyde noget af synderlig Interesse. Faa af Stenene synes at have været tilhuggede. Fra Foden af Skrænten falder en skjøn, rig Slette meget jævnt næsten en Fjerdedeel Times Vei lang ned til Kysten. Bækken løber tværs over den hen imod Havet, omendskjøndt dens Vand paa denne Aarstid blev indsuet af den tørstige Jordbund længe førend det naaede hiint. Saalangt som Vandet strakte sig, var Sletten bedækket med Haver især af Agurker, der tilhørte Raschaidastammen. Disse Arabere havde for Tiden Leir i Landstrøget Husâsah henimod Thekoa og havde her kun udstillet Vægtere for at beskytte Haverne. Jordbunden paa hele Sletten er yderst frugtbar og kunde let blive dyrket og frembringe sjældne Frugter. Paa forskjellige Steder er der Spor af ubetydelige Ruiner. Slettens hele Længde er noget mere end en Fjerdedeeltimes Vei, og den danner næsten en Fiirkant, som mod Syd bliver begrændset af Wadi-el-Ghâr, der her løber til Havet imellem høie Klipper og imod Nord af Wadi Sudeir, en forholdsviis kort Slugt, som fra oven bryder igjennem Klipperne med næsten ligesaa høie og steile Sider. Virkelig er Klippen paa dens nordlige Side, ved Navn El-Mersed, lidt Nord for Sletten, maaskee den høieste og ubestigeligste langs med hele den vestlige Kyst, og dens Fod, som rager ud i Havet, forhindrer enhver videre Gang langs med Bredden. Den Klippe, hvorpaa vi havde staaet nær ved Passets Begyndelse, ligger noget længere tilbage og staaer som et gigantisk Bolværk imellem disse Wadier, overskuende og næsten ragende ud over Sletten."

Heden fandtes, eftersom man steg ned til Havet, i stadig

Tiltagende, og her i den dybe Dal imellem Klippevægge traf man ægyptisk Klima og ægyptiske Produkter. Jordens Frugtbarhed er saa stor baade langs med Skrænten fra Kilden af og paa den lille Slette, og saa stor tillige Vandfylden, at der kun behøvedes Dyrkning for at gjøre den til den meest indbringende, især vilde den ganske fortrinlig være skikket til Dyrkning af tropiske Frugter. Efter at have badet sig i det døde Havs Vand, som „er utaalelig salt og efterlader en ækel bitter Smag ligesom Glaubersalt“, og forsøgt dets Kraft til at bære (s. Isr. Hist. I. S. 139), vendte de Reisende ganske udmattede tilbage til deres Telt ved Kilden Ain-Dschidi og tilbragte Aftenen med at skrive deres Dagbøger. „Fuldmaanens Straaler faldt paa Havet nedenunder os og udbredte en Lysstrøm over Dødens Mørke.“

Der er aldeles ingen Tvivl om, at dette Sted er det gamle Engedi. Det nuværende Navn stemmer fuldkommen overeens dermed, og Begge betyde „Gedernes Kilde.“ I den ældste Tid hed Stedet Hazazon Thamar, hvilket hænger sammen med Palmerne, som fordum fandtes her s. 1. Mos. 14, 7 jf. 2 Krøn. 20, 2. Efter Davids Tid høre vi, at under Kong Josaphat drog Moabiter og Ammoniter uden Tvivl omkring den sydlige Ende af det døde Hav op til Engedi ligesom Araberne endnu paa deres Røvertog, derfra op ad Passet og siden mod Nord til Thekoa s. 2 Krøn. 20. 1. 2. 20. I Høisangen 1, 14 berømmes Engedi for sine Viinhaver, hos Josephus (Oldskr. IX. 1) for sine Palmetræer og Opobalsam. Fra Engedi gik en Vei til Jerusalem „opad Veien til Ziz (מַעֲלֵה הַצִּיץ)“ 2 Krøn. 20, 16, som ikke synes at have været nogen anden end det nuværende Pas. Ligesom Josephus henlægger Engedi ved Asphaltsøen, saaledes var den endnu i Eusebius's og Hieronymus's Dage en stor Landsby ved Bredden af det døde Hav. Siden den Tid nævnes den

kun af Brocardus i det 13de Aarhundrede, saaledes at dens Beliggenhed kan spores. Ingen Reisende synes efter ham at have besøgt Stedet, og Engedi blev af Munkene lagt stedse nærmere hen imod Bethlehem, indtil Seetzen i Aaret 1806 først fandt dens rette Beliggenhed, som Robinson endelig i 1838 nøiere har undersøgt og udførlig beskreven (s. Robins. II. S. 371 fgd.).

I disse Egne af Judas Ørk var det, at David havde taget sin Tilflugt, da det meldtes ham, at Philisterne havde gjort Indfald mod Kegila og der plyndrede Tærskepladserne 23, 1. Kegila laae i Juda Lavland henimod Philistergrændsen s. Jos. 15, 44, efter Hieronymus noget østlig for Eleutheropolis (Beit Dschibrin) paa Veien til Hebron, og ligesom David uden Tvivl fandt Understøttelse hos Størstedelen af sin egen Stammes Børn, saaledes ansaae han sig ogsaa som deres naturlige Beskytter, og efterat han ved Hjælp af Abjathar, som paa Flugten havde taget det ypperstepræstelige Ephod med Embedets Brystsmykke og de deri indfattede Urim og Thummim med sig 23, 6. s. 2 Mos. 28 (jf. Isr. Hist. II. S. 131), havde adspurgt Herren, besluttede han at gaae mod Philisterne og frelse Kegila. Vel fraraadede hans Mænd ham dette Vovestykke, at de, som selv i Judas sikrere Egne vare i Frygt, skulde begive sig ud i det aabne Land og bekrige Philisternes Hære; men David adspurgte endnu engang Herren og fik atter det Svar, at han skulde drage ned til Kegila, „thi jeg giver Philisterne i din Haand“ 23, 11. Han havde Lykken med sig, angreb og tilføiede Philisterne et stort Nederlag og frelste Indbyggerne i Kegila, hvor han, som Josephus bemærker, blev, indtil de havde indhøstet deres Korn. Dette kunde ikke blive skjult for Saul, som glædede sig ved, at Gud nu havde givet David i hans Haand, da han rimeligviis vilde lade sig indeslutte i en Stad, som havde

dobbelte Porte og Stænger 23, 7. Han gav strax Befaling til hele Folket at samle sig og beleire David i Kegila. Men da denne mærkede, at Saul i al Stilhed beredte hans Undergang (som Lindberg oversætter מַחֲרִישׁ עָלָיו הָרָעָה), lod han ved Abiathar Herren adspørge deels, om Saul vilde komme og ødelægge Staden for hans Skyld, deels om Borgerne i Kegila i dette Tilfælde for at frelse sig selv vilde forraade ham, og da han fik bekræftende Svar paa begge Dele, reiste han sig med sine Folk, hvis Tal nu var steget til 600, drog ud af Kegila og „vandrede som de kunde bedst“ 23, 13, medens Saul, som erfarede, at David var undsluppen fra Kegila, opgav sit Tog. David opholdt sig nu i Ørken paa Bjerghøiderne og var en Tidlang i en Skov paa Bjerget i Ørken Ziph 23, 14. 15, hvor Saul forgjæves søgte at fange ham, fordi „Gud ikke gav ham i hans Haand.“ Jonathan derimod, som uden Tvivl var underrettet om Vennens Tilflugtssted, besøgte ham i Skoven og „styrkede hans Haand i Gud.“ I denne sidste Samtale, som vi veed, de have havt, udtalede den høisindede Jonathan ligefrem den Overbeviisning, som han ogsaa sagde, hans Fader i Grunden delede, at David skulde være Konge i Israel. Selv forlangte han kun at være den Næste efter ham 23, 17. De gjentog deres Pagt for Herrens Aasyn og skiltes ad for rimeligviis ikke mere at sees i denne Verden 23, 18.

Nu var det, at Ziphiterne, ligesaa troløse som Kegiliterne, drog op til Saul i Gibea for at vinde Gunst ved at røbe Davids Opholdssted i deres Nærhed paa Høien Hakila, Sønden for Heden, og love, at naar Kongen drog derned, vilde de overgive den Forfulgte i hans Haand 23, 20. Saul velsignede dem, fordi de havde havt en „Medlidenhed med ham“, som han vel ikke havde ventet af Juda Stamme. Han bad dem at underrette sig endnu nøiere om Davids Spor

og tage Kjende paa alle de Smuthuller, hvori han, som „skulde være meget listig“, kunde forstikke sig, og naar de da atter bragte Kongen sikker Besked derom, vilde han søge ham „blandt Judas Tusinder“, hvor han saa var 23. 23. Dette skete, og da Saul kom med sine Mænd, var David i Ørkenen Maon Sønden for Heden, hvor altsaa Klippen Hakila maa have ligget. Da David erfarede Sauls Ankomst, steg han ned af Klippen og opholdt sig i Ørken Maon. Her var han nær bleven fanget, thi medens Saul var paa den ene Side af Bjerget, var David og hans Mænd paa den anden Side, og omendskjøndt han skyndte sig at komme bort, var han dog allerede omringet, da der pludselig kom Bud til Saul om at ile tilbage, da Philisterne havde oversvømmet Landet 23, 27. Derfor maatte han for denne Gang opgive Forfølgelsen, og til Erindring om denne Davids underlige Redning kaldtes Stedet siden Klippen Mahlekoth (d. e. Undslippelse) 23, 28. David drog nu derfra og opholdt sig siden paa Bjerghøiderne ved Engedi 24, 1. Under det Pusterum, han fik ved den nye Philisterkrig, har det uden Tvivl været, at den lille, men meget charakteristiske Begivenhed forefaldt, som fortælles 2 Sam. 23, 13 jf. 1 Kron. 11, 15 fgd., et Træk, som Grundtvig kalder det, „af Forholdet imellem Hyrdehelten og hans Følgesvende, der er nærved at gaae ad Glemme og er dertil dog meget for godt“ (s. Verdenshist. I. S. 157). Engang da han var ved Hulen Adullam, medens Philisterne laae i Leir i Rephaim d. e. Jettedalen, nærved Jerusalem og havde Besætning i Bethlehem, fik David Lyst til Vand af Bethlehems Vandgrav, som ligger ved Porten. Strax var der tre Helte i hans Følge, som brød igjennem Philisternes Leir, øste Vand af Bethlehems Vandgrav*) og

*) Det synes, at Bethlehems Vandrigdom beroer paa Vandledninger og Cisterner og ikke paa levende Kilder i Nærheden af Byen.

bragte det til deres Høvding; dog han vilde ikke drikke det, men udøste det som Drikoffer for Herren og sagde: Langt være det fra mig, o Herre, at jeg skulde gjøre dette! er det ikke de Mænds Blod, som gik med deres Liv i Haand?

Efterat Saul havde forjaget Philisterne, blev det meldt ham, at David nu var i Ørken Engedi, og han tog da 3000 udvalgte Mænd af hele Israel og drog ud for at opsøge sin Fjende paa Steenbukkeklipperne *) 24, 2. 3. Da han kom til Faarefoldene ved Veien, hvorved vistnok skal forstaaes de Klippehuler, som dengang ligesom nu brugtes til Ly og Skjul for Faarehjorderne, var der en Hule, som Saul gik ind i, medens David og hans Mænd sad dybere inde i Hulen 24, 4. Vi have allerede beskrevet nogle af de store, rummelige og ganske tørre Huler, som saa hyppigt findes i Palæstina og navnlig i Juda Bjergegn. Der ere nogle, som indeholde forskjellige Kamre med mange Sidegange, men der er ogsaa enkelte store Hvælvinger med snevre Indgange, saa at Folk nær ved disse umuligt kunde see dem, der havde søgt Skjul dybere inde i Mørket, men derimod vel sees af disse. At

---

Dog taler Clarke om en Kilde med fortreffeligt Vand i en dyb Dal paa den nordøstlige Side af Bethlehem, den samme Dal, hvor Sagnet henlægger Englenes Aabenbarelse for Hyrderne. Denne Kilde blev nævnet som Davids Kilde.

*) Det Ord, som oversættes ved Steenbukke, יְעֵלִים, kommer af יָעֵל = עָלָה = det arabiske vaala ɔ: stige op, især: bestige et Bjerg, og betegner derfor et Dyr, til hvis Særegenhed det hører at forlade Dalen for at stige op paa Klipperne. Man pleier at kalde den Ged, som er fælleds for Ægypten, Syrien og andre Egne i Østerlandet, capra mambrica, og denne Benævnelse er rimeligviis taget af mambre eller mamre ɔ: Hebron, og peger dermed hen paa de Steengeder, som findes i Bjergegnen omkring Hebron, hvortil ogsaa Engedi hører.

en Hær paa 600 Mand kunde være skjult i en saadan Baggrund, er langt fra at være urimeligt, da der findes Huler, hvori Tusinder kunde finde og virkelig ofte have fundet Skjul. Pococke beskriver en uhyre Hule, som han saae i denne Egn ikke meget langt fra Bethlehem, og hvori man fortalte, at 3000 Mennesker engang havde taget Ophold for at undgaae forpestet Luft. Strabo taler om Huler i Ituræa, hvori 4000 Mennesker kunde rummes. At saadanne Huler kunde forvandles til Fæstninger, især naar Indgangen laae høit paa utilgængelige Steder, er let at indsee. Ogsaa Davids Hule i Adullam kaldes en Fæstning 2 Sam. 23, 14 og var maaskee forbedret ved Kunst. Hulen paa Veien til Engedi derimod, som ellers brugtes til Faarestalde, tjente ham kun til Skjul, og da nu ogsaa Saul gik derind for at tage sig en Blund 24, 4, forestillede Davids Mænd ham, at nu havde Herren efter Løfte givet hans Fjende i hans Haand til at gjøre med ham hvad han vilde. David reiste sig ogsaa, men gjorde intet andet end hemmelig at afskjære Fligen af Kongens Kappe. Selv ved denne Gjerning slog hans Hjerte ham 24, 6, og han sagde til sine Mænd: Herren lade det være langt fra mig at gjøre denne Gjerning mod min Herre, som er Herrens Salvede, at jeg skulde lægge min Haand paa ham. Han skjændte paa dem for den blotte Tanke og tillod dem ikke at reise sig imod Saul, som omsider stod op og gik ud af Hulen 24, 8. Men nu fulgte David ham og sagde: min Herre Konge! og da Saul vendte sig om, tiltalede han Kongen, nedkastet med Ansigtet til Jorden, og bad ham ikke mere at troe dem, som sagde, at David søgte hans Ulykke, thi nu kunde han selv see, at han ikke havde benyttet Leiligheden, skjøndt der var dem, som havde raadet dertil. Fligen af Kongens Kappe var i hans Haand, men hans Liv havde han sparet. Herren vilde dømme imellem dem og hævne David, men selv

vilde han ikke gjøre det. Hvor daarligt derfor af Israels Konge at drage ud og forfølge en Mand, der for ham ikke var mere end „en død Hund eller en Loppe" 24, 15 — Udtryk, som ganske ligne, hvad Folk i Orienten pleie at betjene sig af for at betegne deres egen Ringhed og Ubetydelighed. Davids Ydmyghed saavelsom hans Ædelmodighed rørte den stolte Saul, og ligesom David havde kaldt ham Fader, kaldte han ham igjen sin Søn, og idet han græd med høi Røst, bekjendte han, at David var retfærdigere end han, da han havde gjengjældt Ondt med Godt og modstaaet Fristelsen til at skaffe sin Fiende af Veien 24, 20. Herren lønne dig, sagde han, for denne Dag, for hvad du har gjort imod mig! Men nu see! jeg veed, at du sikkert vil blive Konge, og Israels Huus vil reise sig ved din Haand; men tilsværg mig nu ved Herren, at du ikke vil udrydde min Slægt efter mig, og at du ikke vil udslette mit Navn af min Faders Huus! Dette tilsvor David Saul, hvorpaa denne drog til sit Huus, men David og hans Mænd stege atter op paa Bjerghøiden 24, 23. Vi see af denne Samtale, hvad der egentlig laae Saul paa Hjerte, nemlig hans Huses Ære og Velfærd. I ham var Benjamins Stamme hævet høit, men han følte, at han ved sine Synder havde forspildt denne Naade af Gud; han vidste uden Tvivl tillige, at Juda var den egentlige kongelige Stamme, og da nu en Mand af denne Stamme viste sig saa særlig benaadet af Herren, maatte hele hans Stolthedes Had vende sig imod ham. Dette gjorde ham fortvivlet og rasende, medens hans bedre Følelse, naar den vaktes, drog ham hen til David som Menneske og som Helt, men kun for altfor snart at qvæles af Misundelsens og Mistankens giftige Dunster og overlade ham til Fortvivlelsen med dens vilde Beslutninger.

Paa denne Tid døde den gamle Samuel, og hele

Israel samledes og sørgede over ham ligesom fordum over Mose, og de jordede ham i hans Huus i Rama 25, 1. I ham havde ogsaa David tabt en faderlig Ven og Forbeder; han frygtede for onde Tider og drog nu længere Syd paa til Parans Ørk, der fra Sønden strakte sig op til Judas Ørk ved det døde Hav (s. Robins. I. S. 428 II. S. 447) jf. 1 Mos. 14, 6 4 Mos. 13, 3 f. Isr. Hist. I. S. 110 og II. S. 203.

I Maon (det nuværende Main) var der en rig Mand, som havde sin Bedrift paa Karmel; hans Formue bestod, som sædvanlig i disse Egne, i Hjorder, han havde 3000 Faar og 1000 Geder og var just i Færd med at klippe sine Faar paa Karmel 25, 2. Manden hed Nabal og hans Kone Abigail; hun var en Qvinde af god Forstand og smuk Skabning, men Manden var haard og ond i sine Gjerninger, endskjøndt han var af Kalebs *) Æt 25, 3, og altsaa hørte til en af Judas ædleste Familier. Saameget mere maatte David, Judas kongelige Helt, vente sig Understøttelse af denne Mand, og da han derfor i Ørken, hvor den Landflygtige formodentlig paa Beduinviis iøvrigt levede af, hvad han kunde tage fra fjendtlige Stammer, hørte, at Nabal klippede Faar, ved hvilken Leilighed man altid pleiede gavmildt at dele med Slægt og Venner, sendte han ti Svende til ham paa Karmel med de venligste Hilsener og med Paamindelse om, at, endskjøndt hans Hyrder havde været i Nærheden af Davids

*) כָלִבִּי kan ogsaa være dannet af כֶּלֶב, en Hund, hvilket har givet de Halvfjerdsindstyve Anledning til at oversætte: *ἄνθρωπος κυνικός*, et cynisk Menneske — den arabiske Oversættelse har: en Hund lig i sine Gjerninger. Men da Kaleb, Jephunnes Søn fra Hebron just udbredte sin Magt i denne Egn, s. Josv. 14 og 15, er det rimeligt, at her fandtes Efterkommere af ham.

Leir, vare de ikke blevne fornærmede eller bestjaalne i nogen Maade, men meget mere sikkrede for andres Overfald, hvortil knyttedes den ydmyge Begjæring, at, siden de vare komne paa en god Dag, han da vilde lade dem finde Naade for hans Øine og „give hvad han havde ved Haanden til sine Tjenere og sin Søn David" 25, 8. Men Nabal lod, som om han ikke kjendte noget til Isai Søn, og yttrede spodsk, at nutildags løb der for mange Tjenere fra deres Herrer til, at han kunde tage Mad og Drikke fra sine Folk og give det til ubekjendte Mænd 25, 11. Da David nu fik dette Svar tilbage, blev han yderst forbittret, bød sine Mænd at stikke Sværd i Belte og drog op med 400 Mand, medens 200 blev tilbage ved Tøiet. Imidlertid havde en af Nabals Svende meldt Abigail, hvorledes hendes Mand havde overfuset Davids Sendebud, endskjøndt disse Folk havde beviist sig saa venskabelige imod dem, ja været som en Muur omkring dem baade Nat og Dag, saalænge de vogtede Faar i deres Nærhed. Han raadede hende at tage sine Forholdsregler, da der ellers sikkert forestod deres Herre og hele hans Huus en stor Ulykke, og „med Herren selv, det Skarns Menneske kunde jo ingen tale 25, 17. Abigail var ikke heller seen til at faae en ikke ubetydelig Foræring af Fødevarer, 200 Brød, 2 Bimpler Viin, 5 tillavede Faar, 5 Maal ristede Ax, 100 tørrede Viinklaser og 200 Figenkager læsset paa Esler og affendt, og uden at sige noget til Manden drog hun selv ridende paa et Esel, i Skjul af Bjerget, David imøde, som, i sin Harme over at være bleven gjengjældt med Ondt for Godt, havde svoret paa ikke til Morgengry at levne saameget som en Hund af alt hvad Nabals var 25, 22. Saasnart Abigail fik David i Sigte, steg hun ærbødig ned af Eselet, faldt paa sit Ansigt for hans Fødder og bad ham, som om hun havde været den Skyldige, endskjøndt hun havde

været uvidende om det Skete, at høre hendes Ord og ikke bekymre sig om det Skarns Menneske, hvis Navn svarede til hans Forhold, thi Nabal d. e. Daare hed han, og Daarskab fulgte ham. Hun tilsvor ham, at det var Herren, som vilde afholde ham fra at udøse Blod og tage sig selv til Rette, og bad ham modtage den medbragte Gave til Bedste for sine Svende og tilgive hendes Forsømmelse; da vilde Herren give ham et bestandigt Huus som den, der førte Hans og ikke sine egne Krige. Naar nogen reiste sig for at staae ham efter Livet (som Saul), saa skulde hans Sjæl være bundet i de Levendes Knippe hos Gud, men hans Fjenders Sjæl udslynges som af Slyngelæderet, og naar Herren efter sit Tilsagn gjorde ham til Fyrste over Israel, skulde det ikke blive ham til Anstød eller Fald, at han havde udøst Blod uden Aarsag og hjulpet sig selv. Herren vilde gjøre vel imod ham, og han vilde komme hende og hendes Ord ihu 25, 31. David betænkte sig strax og prisede baade Herren og hende, som Han havde sendt ham imøde for ved sin Forstand at afholde ham fra at gjøre Ondt, hjælpe sig ved egen Kraft og udgyde Blod, som han ellers vist havde foresat sig 25, 34. Han modtog hendes Gaver og sendte hende med Fred og Ære tilbage. Da hun kom hjem til Nabal, havde han Gilde hos sig, som om det kunde være et Kongegilde, men da han selv var meget drukken, fortalte hun ham intet. Først næste Morgen, da Rusen var gaaet over, fik han at vide, i hvilken Fare han havde svævet, og blev saa forstenet af Skræk, at han, slagen af Herren, døde ti Dage efter 25, 38. David, som hørte dette, saae heri et Beviis paa, at Herren havdeført hans Æres Sag mod Nabal og straffet dennes Ondskab paa samme Tid, da han bevarede sin Tjener fra at gjøre en Ulykke 25, 39. Abigail havde gjort et saadant Indtryk paa ham, at han strax sendte Bud til hende om at blive hans

Hustru, og saa stor var den Ærbødighed, hvormed hun modtog Tilbudet, at hun faldt ned paa sit Ansigt for Sendebudet og sagde, at hun vilde være Davids Tjenestepige til at vaske hans Tjeneres Fødder (jf. Isr. Hist. 1 S. 125). Ilsomt gjorde hun sig færdig og ledsaget af fem Piger red hun med Davids Tjenere og blev hans Hustru 25, 42. Foruden hende havde han dengang Achinoam fra Jesreel til Hustru, hvorimod han havde mistet sin Mikal, som Saul havde givet til en anden Mand 25, 44.

Ogsaa denne smukke Episode af Davids eventyrlige Liv stadfæstes i sin Troværdighed deels ved de topographiske Opdagelser, der skyldes den nyere Tid, deels ved sammenlignende Betragtning af det nuværende Hyrdeliv i de samme Egne. „Vi befandt os her", siger Robinson efter Beskrivelsen af Karmel i Juda, „midt iblandt Scener, som fra gamle Dage ere mærkværdige ved Davids Eventyr paa hans Vandringer for at undgaae Sauls Iversyge, og vi undlod ikke her med den største Interesse at gjennemlæse de Kapitler af den hellige Skrift, som fortælle Historien om disse Vandringer og Eventyr. Siph og Maon gave den østlige Ørken Navn ligesom ogsaa Engedi, og to Gange gjorde Beboerne af Siph Forsøg paa at forraade den fredløse Yngling til hans Forfølgers Hævn. Paa denne Tid synes David med sine Folk at have været omtrent i samme Forfatning som lignende Fredløse nutildags. De holdt sig skjult i disse Ørkener, idet de sluttede sig til Nabals Hyrder og ydede dem gode Tjenester sandsynligviis til Gjengjæld for Næring og Speiderhjælp. Da derfor Nabal paa Karmel holdt sin aarlige Faareklipning, betragtede David sig som berettiget til sin Deel i Festen og lod ved et Gesandtskab minde om de ydede Tjenester og bede om en Forræring. Ved alle disse Enkeltheder maatte Sandheden og Troskaben i de bibelske Beskrivelser af Sæder og

Skikke dybt gribe os, thi de ere næsten endnu de samme, som vi finde i vore Dage. Ved en saadan festlig Anledning nær ved en Stad eller By, selv i vor Tid, vilde en arabisk Scheik fra den nærliggende Ørken neppe undlade enten i egen Person eller ved Bud at bringe sig i Erindring, og hans Budskab vilde i Form og Væsen kun være et Echo af Davids" (s. Robins. II. S. 428 fgd.).

Anden Gang havde Ziphiterne meldt Saul, at David holdt sig skjult paa Hakilas Høi ved Siden af Heden, saa det er ikke at undre over, at David har forfattet sin 54de Psalme „der de Ziphiter kom og sagde til Saul: haver David ikke skjult sig hos os?" s. Ps. 54, 2. Saul drog nu atter ud med sine 3000 Mand for at søge David i Ørken Ziph, og han slog selv Leir paa Hakilas Høi, medens David, underrettet ved Speidere om, at Saul var kommen, søgte et andet Skjul i Ørken 26, 3. 4. Han vilde imidlertid atter forsøge sin Lykke med at komme bag paa Saul for at lægge gloende Kul paa hans Hoved og overvinde det Onde med det Gode, og begav sig derfor hemmelig i Nærheden af det Sted, hvor Saul havde slaaet Leir, saaledes, at han rimeligviis fra et endnu mere ophøiet Punkt kunde ved Hjælp af Vagtilden, som om Natten holdtes tændt, see ned i Vognborgen *), hvor Saul tilligemed Abner hans Høvedsmand laae i Midten af sin Hær 26, 5. Han henvendte sig nu til Hethiten Achimelek, rimeligviis ligesom Uria en Proselyt, og til Abisai, Søn af Zeruja Davids Søster s. 1 Krøn. 2, 16 og Broder

*) Man kan tænke sig en saadan Leir i Lighed med en Beduinleir, der med eller uden. Telte gjerne oprettes i en Kreds, i hvis Omkreds, der afstikkes med et Toug, Lastdyrene og det sværeste Gods anbringes med tilhørende Vagt, og i Midten, adskilt fra de Øvrige, Høvdingen.

til Joab, og sagde: hvo vil gaae ned med mig til Saul i Leiren? hvortil Abisai strax erklærede sig villig 26, 6. David vovede sig med Abisai om Natten ned i Leiren, hvor ingen Vagter vare udstillede, da man mindst ventede et Overfald fra Davids Side, men alt laae i tryg Søvn, og Saul selv i Midten med sit Spyd fæstet i Jorden ved Hovedgjærdet. Atter lød nu Fristelsens Stemme, idet den raske Abisai udbad sig Forlov til at fæste den Fiende, som Gud havde givet i deres Haand, med Spydet til Jorden, saa at det „ikke behøvede at gjøres anden Gang" 26, 8. Men David forbød ham at lægge Haand paa Herrens Salvede, en Gjerning, der ikke kunde skee ustraffet. Han svor, at saalænge Herren ikke slog Saul, eller hans af Herren bestemte Dødsdag kom enten i Fred eller Krig, skulde der ikke lægges Haand paa ham. Derimod bød han at tage Spydet og Vandkrukken fra Hovedgjærdet, og dermed gik de deres Vei, uden at nogen vidste det eller vaagnede, „thi en dyb Søvn fra Herren var falden over dem" 26, 12. Da David var kommen paa den anden Side formodentlig af en Bjergkløft høit oppe paa Toppen af Bjerget, raabte han til Folket og navnlig til Abner som Høvding, hvem han bebreidede ikke bedre at have bevogtet sin Herre, end at en Mand kunde komme og dræbe ham, og spurgte, hvor Kongens Spyd og Vandkrukke var. Saul vaagnede og kjendte Davids Røst, og da han nok indsaae Sammenhængen, sagde han skamfuld ligesom hist ved Hulen: Er det din Røst, min Søn David? David gav sig tilkjende og spurgte: hvorfor forfølger min Herre sin Tjener? et Spørgsmaal, der underligt kommer igjen i den store David-Søns Mund, som himmelsk forklaret i Tidens Fylde raabte til sin sønderknuste Modstander: Saul, Saul, hvi forfølger du mig? s. Ap. Gj. 22, 7. Videre foreholdt David atter Kongen sin Uskyldighed, og var det Herren, som havde

tilskyndet ham imod ham ved den onde Aand, som David nok kjendte, „saa lade man et Madoffer dufte“, et Sonoffer for Begges Overtrædelser, men var det Menneskers Børn, saa skulde de være forbandede for Herrens Ansigt, thi de vare Skyld i, at han nu maatte drage bort fra Herrens Arv, og det var, som om de vilde sige: gaa bort og tjen andre Guder! 26, 19. Endelig bad han Saul endnu engang at vogte sig for at lade Jorden drikke hans Blod for Herrens Ansigt, til hvem det vilde raabe om Hævn, og ikke mere nedværdige sin kongelige Magt ved at jage efter ham som efter en Loppe eller som efter en Agerhøne paa Bjergene 26, 20. Denne baade skarpe og rørende Tale forfeilede ikke sin øieblikkelige Virkning paa Saul, som atter bekjendte sin Synd og Vildfarelse og bad David at komme tilbage som Søn med Løfte om, at intet Ondt skulde vederfares ham 26, 21. David lod nu en af Svendene komme over og hente Kongens Spyd, men indstillede i sit Slutningsord sin Sag til Herren, som vilde lønne den Retfærdighed og Troskab, som havde afholdt ham fra at lægge Haand paa den Salvede og vilde agte hans Liv ligesaa høit, som han havde agtet Sauls, og endelig frie ham fra al Trængsel. Saul følte Sandheden ogsaa i denne Davids Fortrøstning og sagde: velsignet være du, min Søn David! ja du vil gjøre det, og du vil ogsaa faae Magt dertil! 26, 25. Saaledes skiltes de ad og mødtes siden aldrig mere.

David, som frygtede for dog engang at falde i den vankelmodige Konges Hænder, besluttede atter at flygte til Philisternes Land. Med sine 600 Mand gik han over til Akis, Maoks Søn, maaskee en ny Konge i Gath, hvor han nu ansaaes for Sauls aabenbare Fjende, synes at være bleven vel modtaget og boede først i Kongestaden med sine tvende Hustruer. Som Følge deraf opgav Saul hans Forfølgelse 27, 4.

Siden udbad David sig af Akis Plads i en af Landstæderne og erholdt Ziklag, som oprindelig var tildeelt Juda og siden Simeon (s. Josv. 15, 31. 19, 5), men ikke synes at have været taget i Besiddelse førend nu af David, hvorfor den ogsaa i Eftertiden kom til at tilhøre Juda Konger som Privateiendom 27, 6. Den maa have ligget i den sydligste Deel af Juda henimod Philistergrændsen, skjøndt intet Spor deraf er fundet (s. Robins. III. S. 647). Robinson søgte den S. O. for Gaza s. II. S. 647). Henved halvandet Aar tilbragte David blandt Philisterne og brugte Tiden til Streifstog imod de Israel fjendtlige Folk i Ørken mellem Kanaan og Aegypten, der ogsaa her betegnes ved Sur (jf. Isr. Hist. I. S. 118. II. S. 70), saasom Amalekiter, der altsaa ikke vare udryddede af Saul, Gesuriter og Girsiter 27, 8. Han dræbte ved saadanne Overfald baade Mænd og Qvinder og bortslæbte Faar og Oxer, Esler og Kameler og Klæder 27, 9, og naar Akis spurgte, om han havde gjort noget Indfald, svarede han: jo i Sydlandet af Juda hos Jerachmeliterne, en bekjendt Slægt i Juda s. 1 Krøn. 2, 9. 25 og hos Keniterne, ligeledes bekjendt som Bundsforvandte af Israeliterne og optagne i deres Samfund, og behøvede ikke let at befrygte, at nogen Levende fra de hærgede Byer skulde røbe, hvem i Sydlandet hans Razziaer stadigt gik ud over. Han opnaaede derved, at Akis fattede Tillid til ham, som den, der havde gjort sig ganske forhadt af sit Folk og derfor vilde blive ham desto troere 27, 12. Farlig og ei ganske ærlig var denne Færd, og det er, som Grundtvig bemærker, at det staaer ikke skrevet, at „David spurgte Herren ad derom, og man maa tænke Nei, naar man seer, at større Angester kom over ham paa den end paa al hans Flugt i Israel“ (s. Kort Begreb af Verdens Krønike S. 354).

David hos Philisterne, Sauls sidste Kamp og Fald.

Paa denne Tid samlede Philisterne atter deres Leire til en Hær for at kæmpe mod Israel 28, 1. Akis lod David vide, at han skulde drage med, og skjøndt denne svarede tvetydigt: Du skal erfare, hvad jeg vil gjøre, var Kongen ikke bange for at have ham til sin Livvagt 28, 2. I Sunem sloge Philisterne Leir, medens Saul samlede hele Israel og leirede sig i Gilboa. Det var altsaa paa Sletten Jesreel, at Slaget skulde staae, thi Sunem er uden Tvivl det nuværende Sôlam paa Veien fra Zerin til Nazareth ved Foden af Bjerget Dschebel-ed-Duhi (det lille Hermon). „Sôlam, bemærker Robinson, paa Skraaningen af Bjerget Duhis vestlige Ende ligeoverfor Zerin (Jesreel), men høiere; det er skilt derfra ved Jesreels brede dybe Dal og overskuer den hele vestlige Slette indtil Karmel. Byen er lille og smudsig, den ligger paa en steil Skrænt og har en lille for Indvaanernes Behov neppe tilstrækkelig Kilde. Folkene vare høflige og venlige — —. Omendskjøndt vi nu ingen Levninger fra Oldtiden kunde finde, saa kan der dog kun være liden Tvivl om, at det er det gamle Sunem i Stammen Isaskar, hvor Philisterne leirede sig før Sauls sidste Slag s. Josv. 19, 18. 1 Sam. 28, 4. Fra det samme Sted blev, som det synes, Abisag bragt til den bedagede David, og her var det sandsynligviis, hvor Elisa oftere boede i Sunamitindens Huus, og hvor han opvakte hendes Søn fra Døden 1 Kong. 1, 3. 2 Kong. 4, 8—37. 8, 1—6. Eusebius og Hieronymus sige, at det var en 5 romerske Miil fra Bjerget Thabor henimod den sydlige Egn beliggende Landsby, og skrive allerede Navnet: Sulem. Korsfarerne tale ogsaa om Suna paa Sydvestsiden af det lille Hermon, men efter denne Tid forekommer

Navnet, som jeg troer, intetsteds, førend vi finde det igien paa Jacotins Kaart. I Aaret 1822 saae Berggren Byen, men omendskjøndt siden flere Reisende have passeret den paa deres Vei, saa er den dog først i de tre eller fire sidste Aar bleven gjenkjendt som Sunem« (s. Robins. II. S. 402 fgd.). Den er bleven ødelagt af Pascha Abdallah i Akre (s. Raumer Palæst. S. 137). Schubert siger: Paa Toppen af Hermon staaer en Moskee, hvis anseelige Bygning er synlig vidt omkring i Landet, men nede i Dalen ved Foden af Hermons Høiderække viste sig mindre i Øine faldende end Mosteen paa Bjergtoppen, men dog som en venligere Skikkelse paa høire Side af vor Vei Sulim, den hellige Skrifts Sunem. Her levede Sunamitinden, den Guds Mand Elisas Veninde, som Herren gjorde glad og dybt bedrøvet, og hvem han gav igjen hvad han havde taget fra hende ved sin underfulde Haand, fordi hun ikke aflod fra at troe og haabe« (s. Schubert III. S. 165). Om Bjerget Gilboa har Robinson Følgende: »Jeg har allerede viist, at Høiderne sydlig for den omtalte Dal, som adskille denne fra den mere sydlige Arm af den store Slette, er intet Andet end det gamle Bjerg Gilboa; de bleve allerede i Eusebius's og Hieronymus's Dage *), dernæst i Korstogenes Tidsalder og siden altid ansete derfor. Dog er nu Navnet Gilboa (Dschelbôn) ikke bru-

*) Onomasticon: Gelboe, montes aliegenarum in sexto lapide a Scythopoli, in qvibus est vicus grandis, qui vocatur Gelbus s. Raumer, som kalder Gilboa en Udløber fra Ephraims Bjerg mod Nordost, som c. 1200 Fod høi begrændser Jordansletten mod Vest og falder pludselig af fra sin Høide ved Bethsean. Imellem Gilboa og Bjergene imod Nord danner sig en aaben Port; et stort Indsnit løber her fra Øst til Vest, fra Jordan ved Bethsean gjennem Kisonsletten til Middelhavet (s. Raumers Palæst. S. 44).

geligt iblandt Indvaanerne om disse Bjerge (som kaldes Dschebel Fukuah), men kun om den derpaa staaende By. Denne sidste Omstændighed lader i Forbindelse med deres Beliggenhed i Forhold til Skythopolis (Beisan), Jesreel og Sunem ingen Tvivl tilbage i Henseende til deres Identitet. Den høieste Deel ligger henimod Øst, to Timers Vei eller længere fra Zerin; mere henimod Jordandalen blive de lavere" (Robins. II. S. 403 fgd.). Om Sletten Jesreel i det Hele have vi allerede ved Deboras Historie meddeelt det Udførlige.

Fra Gilboa saae Saul Philisternes Leir ligeoverfor ved Sunem og blev, maaskee første Gang i sit Liv, bange, og hans Hjerte blev meget forfærdet 28, 5. Han adspurgte Herren, men fik intet Svar hverken i Drømme eller ved Urim (og Thummim), hvis rette Bærer han selv havde drevet bort fra sig, eller ved Propheterne, som naturligviis ogsaa skyede ham. Da sagde den samme Saul, som tidligere havde efter Loven udryddet Manere og Sandsigere af Landet 28, 3, i sin Fortvivlelse til sine Tjenere: opsøger mig en Qvinde, som kan mane, for at jeg kan gaae til hende og spørge hende; og hans Tjenere sagde: see, i Endor er der en Qvinde, som kan mane 28, 7. Endor har endnu sit gamle Navn aldeles uforandret; det er en lille By eller et Bysted, som tilligemed Nain ligger i Dalen imellem Dschebel-ed-Duhi og Dschebel-et-Tûr (Thabor), saa at Saul for at komme dertil maatte gaae over Ryggen af det første Bjerg (lille Hermon) og bag om Philisternes Leir i Sunem. „Endôr (Dors Kilde), siger Robinson, er aabenbar det gammeltestamentlige Endor, som blev anviist Manasse, skjøndt det laae udenfor denne Stammes Grændser; det bliver ogsaa nævnet i Sammenhæng med Deboras og Baraks Seir, men er især bekjendt som Bopæl for Troldqvinden, som Saul Aftenen før det ulykkelige Slag paa Gilboa spurgte tilraads (s. Josv. 17, 11.

Ps. 83, 10. 1 Sam. 28, 7 fgd.). Navnet forekommer ikke i det Nye Testament, men i Eusebius's og Hieronymus's Dage var Endor endnu en stor Landsby 4 romerske Miil (noget over ½ Miil) sydlig for Bjerget Thabor, svarende til den nuværende Beliggenhed. Det blev gjenkjendt i Korstogenes Tid og bliver anført af Brocardus, men synes igjen idetmindste tildeels at være kommen i Forglemmelse indtil det 17de Aarhundrede" (Robins. III. S. 468). Burckhardt, som besøgte Stedet, fandt det 2½ Timers Vei fra Nazareth, idet han kom til Byen Denuny og tæt derved fandt Ruinerne af Endor, hvor Troldqvindens Hule endnu forevises. — Forklædt kom Saul med to Mænd til Endors Troldqvinde om Natten og forlangte, at hun skulde spaae ham ved en Aand eller et Gjenfærd (אוב), og opmane den, som han vilde nævne 28, 8. Qvinden undskyldte sig først med Kongens strænge Forbud og bad den Fremmede ikke at lægge Snarer for hendes Liv. Men da han tilsvor hende, at det ikke skulde blive regnet hende til Brøde, spurgte hun, hvem hun skulde mane op, og han svarede: Samuel. Neppe havde han sagt det, førend Qvinden saae Samuel, og forfærdet ved at see sig overtruffet i sin Kunst og overbeviist om, at Samuel kun søgte Saul, raabte hun med høi Røst og sagde til Kongen: hvorfor har du bedraget mig? du er Saul! Kongen sagde til hende: frygt ikke, men hvad seer du? Hun svarede: Jeg seer en Gud stige op af Jorden. Han: hvordan seer han ud? Hun: en gammel Mand stiger op, og han er svøbt i en Kappe. Da forstod Saul, at det var Samuel, og han bøiede sit Ansigt ned mod Jorden og kastede sig ned 28, 14. I Forbigaaende være det bemærket, at der uagtet alle kunstige Forsøg paa at forklare denne Begivenhed (s. f. Ex. Michaelis) neppe kan være Tvivl om, at Texten vil fremstille en virkelig Aandeaabenbarelse, og da jeg med gamle

Hornsyld (s. hans Betragtninger derover II. S. 365 fgd.) og flere Nyere troer, at en saadan kan finde Sted, naar og hvor Gud tillader det, saa har jeg intet videre at tilføie derom. Samuel sagde til Saul: hvorfor har du gjort mig Uro ved at lade mig stige op? hvoraf vi kan slutte, at de saligt Hensovede forstyrres i deres Ro ved at kaldes tilbage til denne Verden, men, at Samuel dog ikke vilde unddrage sig det Kald, hvorefter han endnu engang paa Jorden skulde forkynde Herrens uforanderlige Villie. Den ulykkelige Saul svarede: Philisterne føre Krig imod mig, Gud er vegen fra mig, og han svarer mig ikke mere, hverken ved Propheter eller ved Drømme, og jeg kaldte dig, for at du skulde lade mig vide, hvad jeg skal gjøre 28, 15. Det var altsaa paa Sauls og ikke paa Troldqvindens Kald, at Samuel var kommen, men han havde ingen Trøst at give den, hvis Fiende Herren var blevet, men stadfæstede hvad han i levende Live havde talt i Herrens Navn, at Riget var revet ud af Sauls Haand og givet til David hans Næste, fordi han ikke havde adlydt Herrens Røst i Henseende til Amalek, og, føiede han til: Herren vil ogsaa give hele Israel tilligemed dig i Philisternes Haand, og imorgen skal du og dine Sønner være hos mig, ja Israels Leir vil Herren give i Philisternes Vold 28, 19. Dermed ophørte Aabenbarelsen, men Saul forfærdet ved sin Dødsdom af Samuels Mund, var faldet til Jorden saa lang han var. Hertil bidrog ogsaa den Kraftløshed, som maatte følge af, at han ikke havde nydt noget hele Dagen og Natten 28, 20, og derhos vandret en ikke kort, besværlig Vei. Qvinden, som ved den ogsaa hende uventede Aabenbarelse synes at være flygtet bort, gik atter ind til Saul og søgte, idet hun beraabte sig paa den Fare, for hvilken hun havde udsat sig for at tjene ham, at overtale ham til at spise noget for at faae Kræfter til Tilbagevan-

dringen, men baade Tjeneren og hun maatte længe nøde ham, førend han reiste sig fra Jorden og satte sig paa en Seng. I Hast slagtede Qvinden nu en Fedekalv, tog Hvedemeel, æltede det og bagede usyrede Kager. Dette Maaltid bar hun frem for Saul og hans Tjenere, som spiste og derpaa gik bort samme Nat 28, 25.

Philisterne havde samlet alle deres Leire til et Hovedslag i Aphek, og Israel leirede sig ved den Kilde, som er i eller ved Jesreel 29, 1. Det er naturligviis et andet Aphek end det i Juda Bjergegn s. Josv. 15, 52, hvor Philisterne leirede sig i Samuels Dage 4, 1 eller det i Asers Land Josv. 19, 30. Vort Aphek maa høre til Isaskars Lod nær ved Sunem og ikke langt fra Jesreel, skjøndt det ikke med disse nævnes Josv. 19, 18. Jesreel er derimod bekjendt saavelsom Kilden ved Jesreel. Robinson reiste fra Dschenin (Josephus's Ginæa) over Sletten Esdrelon (Jesreel) til Byen Zerin. Da vi nærmede os til Zerin, siger han, mærkede vi kun en meget jævn Forhøielse af Jordbunden, som om det gik op ad en eller anden Landbølge, og det var os derfor ganske uventet ved Ankomsten i denne By at finde, at den laae paa Randen af en meget steil Klippeskrænt imod Nordost af mere end 100 Fods Høide, hvor Landet paa een Gang sænker sig i en stor frugtbar Dal, der løber ned imod O. S. O. langs med den nordlige Væg af Bjerget Gilboa. Denne Dal er selv en bred dyb Slette, dens Vandleie gaaer under Klippeskrænten til Høire og siden langs under Gilboa, medens paa den anden eller nordostlige Side Grunden hæver sig jævnt opad til Foden af Bjerget Duhi (det lille Hermon). Den vestlige Ende af dette Bjerg ligger for Zerin omtrent N. til O., og fra dette Punkt trækker det sig imod Sydost et Stykke parallelt med Gilboa, endnu bestandig udelukkende enhver Udsigt til Bjerget Thabor, hvoraf vi endnu ikke havde seet

et Spor. Det lille Hermon er ikke langt, dets østlige Deel danner kun en meget lav Ryg langs med Nordsiden af Dalen. Denne dybe, saaledes mellem Bjerget Gilboa og det lille Hermon indesluttede Slette er omtrent en Times Vei bred og gaaer nedenfor Zerin mod O. S. O. ganske ned til Jordandalen ved Beisân. — — I Dalen lige nedenfor Zerin er en betydelig Kilde og 20 Minuter længere østlig en anden Større lige ved Foden af Gilboa ved Navn Ain Dschalud. Zerin ligger saaledes forholdsmæssig høit og behersker en vid og pragtfuld Udsigt, som strækker sig ned ad den brede lave Dal i Øst indtil Beisân og Bjergene i Basan hiinsides Jordan, medens den mod Vest fuldkommen indeslutter den hele store Slette indtil den lange Ryg af Karmel. Det er en i høieste Grad prægtig Beliggenhed for en Stad som paa denne Maade, selv en fra alle Sider fremtrædende Gjenstand, naturlig kunde give hele Egnen sit Navn. Der kunde derfor kun opstaae liden Tvivl om, at vi i og om Zerin havde det gamle Jesreels Stad, Slette, Dal og Kilde for os jf. Josv. 17, 16. Domm. 6, 33 Hos. 1, 5. 1 Sam. 29, 1. Judith 1, 8. Stedets Identitet med Jesreel blev erkjendt af Korsfarerne, som give det Navnet Parvum Gerinum, men ogsaa bemærke, at det kaldtes Zaraein og beskrive det som beliggende nær ved den vestlige Ende af Bjerget Gilboa og omfattende en vid Udsigt mod Øst til Bjerget Gilead og imod Vest til Karmel. Men man tabte Identiteten igjen af Sigte, og omendskjøndt Forfattere i det 17de Aarhundrede tale om denne dybe Dal under Navn af Jesreel og beskrive den rigtig som liggende imellem Gilboa og det lille Hermon, saa synes dog Byen selv efter Brocardus's Tid indtil Aaret 1814 ikke mere at være nævnet. Siden er den igjen gjort bekjendt af forskjellige Reisende, men uden nogensomhelst Beskrivelse af dens Beliggenhed ligesom og uden nogensomhelst Formodning om

dens Identitet med Jesreel. Først i de sidste tre Aar er Tanken derom, som det synes, som en blot Hypothes, atter bragt i Gang. Her som i saa mange Tilfælde er Navnet selv ganske afgjørende, omendskjøndt Ligheden imellem Jesreel og Zerin ved det første Blik mindre falder i Dinene. Men naar det første svage Bogstav af det hebraiske Navn falder ud, og den Stavelse el gaaer over i in, som det ikke er usædvanligt i det Arabiske (som i Beitin for Bethel, Ismaïn for Ismael), saa vise begge Formerne sig strax som identiske." I Judiths Bog findes allerede Navnet under den græske Form Esdrelon, som Eusebius og Hieronymus gjøre til Esdraela og andre til Stradela.

I Aaret 1183 leirede Saladin sig ved Kilden, men forlod den igjen efter en Fægtning med de Christne og efter at have ødelagt Byen. I Aaret 1217 rykkede en christelig Hær frem igjennem Dalen til Beisân. Zerin indeholdt dengang neppe 20 Huse, og siden den Tid har man ikke førend i dette Aarhundrede hørt noget om den. „Nutildags har Zerin maaskee noget mere end 20 Huse, men de ligge næsten i Ruiner, og Stedet tæller kun faa Indvaanere. Hovedkjendetegnet paa Ælde, der frembød sig for os, var en Sarkophag med Skulpturforziringer, hvilken vi saae ligge til Venstre for vor Sti, just da vi gik ind i Byen. Andre Reisende tale om flere. Et firkantet Taarn af nogen Høide er tildeels forfaldent; fra dets forskjellige Vinduer glædede vi os ved en pragtfuld Udsigt over Omegnen i alle Retninger. Flere af Indvaanerne samlede sig omkring os, og vi havde her ingen Vanskelighed ved at udfinde Navnene paa alle de synlige Steder. De Fleste kjendte vi allerede" (s. Robins. III. S. 393 fgd.). Jesreel blev især bekjendt af Kong Achabs Historie, og med Hensyn dertil tilføie vi følgende Beskrivelse hos Bäßler S. 24: „Paa den nordvestlige Skraaning af Gilboa laae høit og

skjønt, vidt seet og vidt om skuende, Kongestaden Jesreel, beherskende den pragtfulde Slette, som den gav Navn, at see til fuld af Ynde og fredeligt Velbehag og dog Skuepladsen for frygtelige Gjerninger og Skjæbner. Her boede Achab, Konge i Samaria og Jesabel, hans rænkefulde Hustru, i glimrende Paladser; og ved Siden af dem Naboth, den jævne retskafne Mand, hvis uskyldige Blod de udgød for hans Viingaards Skyld, som Kongen begjærede til en Kaalhave 1 Kong. 21; og paa den samme Ager laae siden Achabs Søn, truffen af Fjendehaand, og Hundene aad Dronningens Kjød paa Jesreels Mark, „saa at man ikke kunde sige: her ligger Jesabel“ 2 Kong. 9. Istedetfor hine med Blod besprængte Kongehuse staae nu de halvforfaldne Hytter af Landsbyen Zerin med faa Indvaanere, istedetfor de glimrende Tinder skuer endnu kun et forfaldent Taarn lig det, hvorfra Jesreels Vægtere saae Hævnerens Skarer nærme sig, udaf sine Vinduer sørgende ud i det venlige Landskab.“

Tyve Minuters Vei ned ad Dalen kommer man til Ain Dschalud, en meget stor Kilde, som strømmer frem under et Slags Hule i den Klippevæg, som her danner Foden af Gilboa. Vandet er fortreffeligt og udbreder sig paa een Gang i en skjøn klar Dam af 40 til 50 Fod i Gjennemsnit, hvori en stor Mængde smaae Fisk svømme muntert omkring. Af Vandbeholdningen flyder en Bæk, mægtig nok til at drive en Mølle, mod Øst ned ad Dalen. „Der er al Grund, siger Robinson, til at ansee den for den gamle Kilde i Jesreel, hvor Saul og Jonathan leirede sig før deres sidste ulykkelige Slag, og hvor ogsaa i Korstogenes Dage Saladin og de Christne efter hinanden gjorde det Samme.“ Dengang kaldte de Christne den Tubania, men iblandt Araberne førte den allerede det nuværende Navn Ain Dschalud, som egentlig er Goliaths Kilde efter en gammel, men falsk Tradition, som

henlægger ogsaa Goliaths og Davids Kamp til dette Sted (s. Robins. III. S. 400). Her var det altsaa, at Israeliterne havde Philisternes Hundreder og Tusinder ligeoverfor sig — fra Zerin til Solam (Sunem) gik Robinson langsomt i $1\frac{1}{2}$ Time, og Aphek laae rimeligviis endnu nærmere. David og hans Folk var i Bagtroppen hos Kong Akis og skulde nu første Gang i Philisternes Rækker have kæmpet imod Landsmænd, hvis ikke hines Mistænkelighed havde befriet dem derfra. Philisternes Fyrster sagde: hvad skulle disse Hebræer? Og omendskjøndt Akis forestillede dem, at David, Sauls frafaldne Tjener nu havde været hos ham i Dage ja Aar uden at noget kunde lægges ham til Last, forlangte hine dog, at han skulde sendes tilbage, for at han ikke skulde blive deres Modstander i Slaget og ved at forraade dem søge at finde Naade hos sin forrige Herre, thi endnu klang Vexelsangen ogsaa i deres Ører om Sauls Tusinder, men Davids Titusinder 29, 5. Akis kaldte derfor David for sig og efter at have paa det Stærkeste udtalt sin Overbeviisning om hans Redelighed bød han ham dog at vende tilbage i Fred, for ikke at mishage Philisternes Høvdinger 29, 7. David gjorde idetmindste tilsyneladende Indvendinger og erklærede sin Beredvillighed til at kæmpe imod sin nuværende Herres Fiender, men skjøndt Kongen atter bevidnede, at han ikke tvivlede om David, der „i hans Øine var god som en Guds Engel“, gjentog han dog for de andres Skyld sin Befaling og lod David med sine Folk tidlig den næste Morgen bryde op og vende tilbage til Philisternes Land, medens Philisterne i Slagorden droge op imod Jesreel 29, 11.

Det var paa høie Tid, at David og hans Mænd kom tilbage til Ziklag paa tredie Dag 30, 1 hvilket med en forceret Marsch nok kan passe til Afstanden imellem Jesreelsletten og Judas Sydland, der vel kan være henved en Snees

Miil — thi Amalekiterne havde imidlertid benyttet sig af, at baade Israeliter og Philister laae i Felten mod hverandre, og vare faldne ind i Sydlandet, hvor de ikke glemte at hævne sig paa David ved at indtage og afbrænde Ziklag og bortføre Qvinderne i Fangenskab baade store og smaae, ligesom de dog ikke heller sloge de Mandfolk ihjel, som vare tilbage i Staden, men førte ogsaa dem bort som Slaver 30, 3. Der blev naturligviis en stor Jammer, da David og hans Folk ved Hjemkomsten fandt Staden afbrændt og deres Koner, hvoriblandt Davids tvende, Jesreelitinden Achinoam og Karmelitinden Abigail samt Sønner og Døttre bortførte, og Davids Angst var saa meget større, som Folket i sin Bedrøvelse stød Skylden paa ham og talede endog om at stene ham; men her som altid styrkede han sit Hjerte i Herren sin Gud 30, 6. Efterat han ved Hjælp af Abiathars Ephod havde adspurgt Herren og faaet Befaling til at indhente Røverne, drog han med 600 Mand ud til Besors Bæk, som maaskee var den nuværende Wadi Scheriah lidt over en Miil S. for Gaza (s. Winer Reallex. I. S. 166), i hvilken Egn ogsaa Ziklag synes at have ligget saavelsom det gamle Gerar s. Robins. II. S. 647. Her blev tilligemed Tøiet (s. 30, 24) 200 Mand staaende, som efter den anstrængte Marsch fra Jesreel af vare for udmattede til at gaae videre 30, 10, medens David med 400 Mand fortsatte Forfølgelsen ud over Kanaans sydlige Grændse. De fandt en ung ægyptisk Slave paa Marken, efterladt af sin amalekitiske Herre, da han for tre Dage siden var bleven syg, og nu næsten forkommen af Mangel. Man gav ham Brød og Vand, som han ikke havde smagt i tre Dage og Nætter, desuden Figenkager og Rosiner, og da han saaledes var bragt til Live igjen, gav han den Forklaring, at han hørte til den Bande, som havde gjort Indfald Sønderpaa mod Kreterne d. e. Philisterne (s. Isr. Hist.

1. S. 70) saavelsom i Juda Land indtil Kalebs Gebet i Egnen af Hebron, hvorefter de, rimeligviis paa Tilbagetoget, havde afbrændt Ziklag 30, 14. Imod Forsikkring af David om ikke at slaae ham ihjel eller udlevere ham til sin Herre, førte han Forfølgerne derhen, hvor Røverne allerede havde adspredt sig og levede lystig af det store Bytte, de havde taget af Philisternes og Judas Land 30, 16. Fra Tusmørket indtil anden Dags Aften slog David dem, saa der ikke blev en Mand tilbage uden 400 unge Karle, som reddede sig paa deres Kameler. Alt hvad Amalekiterne havde taget, alle Fangerne, deriblandt ogsaa Davids tvende Hustruer, bleve reddede, og en stor Mængde Faar og Oxer tagne, som nu førtes med tilbage som Davids Bytte 30, 20. Ved Besors Bæk vilde de Slettænkende blandt hans Folk ikke dele Byttet med de 200, som vare blevne der tilbage, og kun give hver Mand sin Kone og Børn tilbage; men David foreholdt dem som Brødre ikke at gjøre saaledes med hvad Herren havde givet og bevaret for dem, og tog derimod den Bestemmelse, som siden blev til en fat Ret i Israel, at som deres Lod blev, der drog i Krigen, saa skulde og deres Lod være, der blev ved Tøiet 30, 24. 25, i Lighed med hvad der allerede var skeet i Moses Dage efter Kampen med Midianiterne s. 4. Mos. 31, 25 fgd. En Deel af Byttet sendte han fra Ziklag til sine Venner, de Ældste i Juda, som en „Velsignelse af Herrens Fjenders Bytte" 30, 26. Iblandt de Stæder, hvor David tidligere havde vandret med sine Mænd 30, 31 og fundet en Understøttelse, for hvilken han nu vilde vise sin Erkjendtlighed, nævnes Aroer, som uden Tvivl er gjenfunden af Robinson i Wadi Arârah med tydelige Spor af en gammel By ikke langt Østen for Beersaba (s. Robinf. III. S. 181). De Øvrige ere deels bekjendte saasom Bethel, hvis det ikke er et andet end det, der laae i Benjamins Land (de

Halvfjerdsindstyve have Bethsur, som ligger i Juda), Esthemoa, Jerahmeliternes og Keniternes Stæder, Horma, Hebron, alle beliggende i det sydlige Palæstina — deels aldeles ubekjendte som Rakal og Atak. Kor-Asan er rimeligviis det Samme som Asan, der tilligemed Beersaba, Bethul (maaskee det her meente Bethel), Horma, Ziklag, Sønder-Ramoth o. fl. regnes til Simeons Lod inde i Juda Børns Arv s. Josv. 19, 1 fgd., maaskee ogsaa det Samme som Hieronymus's Beth-Asan, der skulde ligge nogle Mile S. for Jerusalem.

Medens David saaledes seirende bekæmpede Israels Fjender i Sydlandet, vare Saul og Jonathan faldne seierløse i den sidste afgjørende Kamp med Philisterne. Fra Jesreels Slette vare de slagne Israeliter flygtede op paa Gilboas Bjerg, og her faldt, indhentede af Philisterne, de fleste af Sauls Mænd, hvoriblandt Jonathan og endnu to af hans Sønner. Ogsaa Saul var truffet af Bueskytterne og haardt saaret, og i denne Nød forlangte han af sin Vaabendrager, at han skulde drage sit Sværd og gjennembore ham, for at ikke de Uomskaarne skulde komme og mishandle ham, men da Vaabendrageren frygtede for at udføre denne Gjerning, styrtede Kongen sig i sit eget Sværd, og Vaabendrageren, som Jødiske Forfattere have meent, skulde have været Edomiten Doeg, fulgte hans Exempel 31, 5. At dette Exempel staaer saa eenligt i det Gamle Testament, passer ganske til Sæderne i Østerlandene, hvor Selvmord fra Oldtiden af indtil nu hører til de store Sjældenheder. Men Saul var forladt af Gud, en Helt i Fortvivlelse, og for ham passede en saadan Ende. Slaget var afgjørende, thi ved Efterretningen om Sauls og hans Sønners Fald flygtede Israeliterne saavel paa hiin Side af Sletten Jesreel som paa hiin Side af Jordan fra de befæstede Byer, som Philisterne indtog og kunde nu Nordfra gjennem Jordandalen trænge ind i Hjertet af Israels

Land, som de tidligere to Gange forgjæves havde forsøgt, først gjennem Passet ved Mikmas s. 13, 23, og siden gjennem Terebinthedalen ved Soko s. K. 17. Næste Dag kom Philisterne for at plyndre de Faldne og fandt da paa Gilboas Bjerg Sauls og hans tre Sønners Liig. De afhuggede hans Hoved, fratog ham hans Vaaben og sendte Bud omkring i Landet for at melde den glædelige Efterretning i deres Afgudshuse og for Folket, som her ligesom i Samsons Dage forsamlede sig 31, 9. Vaabnene nedlagde de i den store Astartes Tempel, men Legemerne naglede de paa Bethsans Muur. I 1ste Krøn. 10, hvor denne Beretning ordlydende gjentages med nogle faa Afvigelser, hedder det, at Sauls Hjerneskal naglede paa Dagons Tempel 1 Kr. 10, 19. Men da Indbyggerne af Jabes i Gilead hørte, hvad Philisterne havde gjort ved Saul, reiste de sig, hver stridbar Mand, gik hele Natten, tog Sauls og hans Sønners Legemer ned af Bethsans Muur og bragte dem tilbage med sig over Jordan til Jabes, hvor de opbrændte dem — rimeligviis for at sikkre dem for videre Mishandling, da Opbrændelse af de Døde hidtil var en ukjendt Skik i Israel, der dog senere indtil Exilet blev brugt s. Jerem. 34, 5. De tilbageblevne Been jordede de under en Tamariske — 1 Kr. 10, 12 har en Terebinthe — i Jabes, og holdt Faste i syv Dage til Sorg over de Døde 31, 13. Dette skete af Taknemlighed for hvad Saul i sine første Heltedage havde gjort for Jabes, og smukt skjøndt sørgeligt ender saaledes hans offentlige Historie der, hvor den kan siges at være begyndt. Først senere blev Sauls og Jonathans Been af David bragte til Benjamins Land og jordede i Zela i Faderens Kis's Grav s. 2 Sam. 21, 14. Den israelitiske, strenge, men i Herrens Aand fældede og derfor retfærdige Dom over Saul er den, vi læse 1 Krøn. 10, 13. 14: „Saul døde i den Utro-

skab, han havde viist mod Herren, mod det Herrens Ord, som han ikke havde holdt, men endog havde tyet til Dødningemanere for at adspørge dem, men Herren havde han ikke adspurgt, derfor lod Han ham døe og overførte Riget til Isai Søn David." Efter Apostl. Gjern. 13, 2[illegible] havde Saul regjeret i 40 Aar.

To Dage, efterat David var vendt tilbage fra sit Tog imod Amalekiterne, kom der en Mand fra Sauls Leir til Ziklag med sønderrevne Klæder og Jord paa sit Hoved, altsaa i Sorgens Dragt, og nedkastede sig paa Jorden for Davids Fødder for at hilse ham som Konge 2 Sam. 1, 2. Paa Davids Spørgsmaal, hvorfra han kom, udgav han sig for en Flygtning fra Israels Leir, og da David forlangte Forklaring over hvad der var skeet, berettede han, ligesom Ulykkesbudet til Eli, Slagets Udfald og Sauls og Jonathans Død. Men David vilde have nøiere Besked om det Sidste, og den unge Karl kom nu med en Fortælling om, hvorledes han hændelsesviis var kommen paa Gilboas Bjerg, havde seet Saul endnu staaende, støttende sig paa sit Spyd, medens Vogne og Ryttere trængte ind paa ham, hvorpaa Kongen havde kaldt ham til sig og, da han fik at vide, at han var en Amalekit, forlangt, at han skulde dræbe ham, thi, sagde han, „Dødskrampen (שָׁבָץ s. Gesenius thesaur. p. 1356) har betaget mig, skjøndt jeg endnu har Livet i mig", og Amalekiten havde da „hjulpet paa ham" og dræbt ham, da han indsaae, at han dog ikke kunde leve; men Kronen, som han havde paa sit Hoved — rimeligviis en kronet Hjelm, som man finder dem afbildede paa gamle persiske Skulpturer, og Armsmykket, han havde paa sin Arm — der vistnok ogsaa ligesom hos arabiske og persiske Fyrster hørte til de kongelige Insignier — havde han taget og nu bragt hid til David 1, 10. Saa naturlig end denne Fortælling kunde klinge, saa at Jo-

sephus endog har antaget den for Sandhed, skinner Løgnen dog igjennem i den Hensigt at glæde David ved hans Fiendes Drab, men det var saa langt fra, at den blev opnaaet, at meget mere David strax sønderrev sine Klæder tilligemed alle hans Mænd, der alle havde Venner og Slægtninge at begræde mellem de Faldne, og de sørgede og græd og fastede indtil Aften over Saul og hans Søn Jonathan, over Herrens Folk og Israels Huus, fordi de vare faldne ved Sværdet 1, 12. Sandheden var nok den, at Amalekiten havde været paa Valpladsen for at plyndre, og da han havde fundet Kongens Liig tidligere end andre, derefter lagt sin Plan til at indynde sig hos David ved det falske Foregivende, og skjøndt han nu, da han saae den uventede Virkning deraf, gjentog for David som til Undskyldning for Drabet, at han var en Søn af en fremmed Mand, fik han dog kun til Svar: hvorledes frygtede du ikke for at udrække din Haand til at dræbe Herrens Salvede? hvorpaa fulgte Befaling til en af Svendene at hugge ham ned paa Stedet, idet David, hvad enten han troede hans Udsagn eller ikke, sagde til ham: dit Blod være over dit Hoved, thi din Mund har vidnet imod dig, da du sagde: jeg har dræbt Herrens Salvede 1, 16.

Derefter stemte David sin Harpe til Klagesang over Saul og Jonathan hans Søn og bød, at Judas Sønner skulde lære denne **Bue**, som Sangen kaldtes med Hensyn til Jonathans deri beskrevne Bue ligesom de arabiske Sange fra Heltetiden ofte betegnes ved et enkelt deri forekommende Ord, der især skal fremhæves (s. Jones: Pöes. Asiat. commentar. p. 269 etc.). Klagesangen stod opskrevet i „de Oprigtiges Bog“ 1, 18 og lyder deilig oversat af Grundtvig saaledes:

Israels Hæder
Sjunken paa høilændte Steder
Under, hvorledes man fældte
Saadanne Helte!
Gid det i Gath ikke høres!
Gid ikke Tidende føres
Om det til Askalons Gyde,
At ei Philisternes Døttre sig fryde,
At ei de Baarne
Af Uomskaarne
Skal lade Frydesang lyde!

Gilboas Bjerge,
Tørke jer hærge!
Saa at ei Regn eller Dug Eder fløde,
Agren til Offer ei giver sin Grøde,
Thi det var der, at de Vældiges Skjolde
Ei vilde holde!

Sauls Skjold er brustet!
Var det usalvet af Fedme, forrustet? *)
Dreie sig lod
Dog ikke Jonathans Bue
Til for de Saaredes Blod,
Kjæmpernes Flomme at grue;
Hjem kom ei heller din Klinge,
Saul! uden Føring at bringe.

Saul og hans Jonathan sammen
Leved saa kjærlig med Gammen,

*) Lindberg har maaskee rigtigere: „Som var han ikke med Olie salvet."

Skille dem kunde
Døden selv ei nogenlunde;
Hver af dem Begge som Ørnen var let,
Stærk og som Løvernes Æt.

Israels Døttre! o græder for Saul!
Han, som jer klædte i Skarlagens Uld,
Lod Eders Klæder i Tavl
Stadselig stikke med Guld!

Hvorledes sank dog i Vaabenlarm
Heltenes Arm!
Paa dine Høie Jonathan slagen
Midt paa Dagen.

Hjertet, hvor krymper det sig,
Jonathan, Broder, for dig!
Kjær varst du mig overmaade,
Dog var din Kjærlighed mig
Mere end Qvindernes selv en vidunderlig Gaade.
Hvorledes faldt dog de Helte i Støvet,
Hvad haver saadanne Stridsvaaben døvet?

Om denne Sang siger Grundtvig i en Bog, hvoraf jeg har laant Adskilligt ogsaa for at gjøre Mit til at fremdrage den af ufortjent Forglemmelse, (Kort Begreb af Verdenskrønike S. 358 fgd.): „Det er vel den eneste Sang af Ebræernes Heltebog, som naaede os; under Guds Ords Skjold trodsede den Aartusinders Vælde, medens de mange Frænder jordedes af Tiden i deres Ungdoms Dage — — — men det kan vi see, at Davids Klagesang ei for intet er gjemt i de overjordiske Hvælvinger, thi den siger os klart og

sandfærdigt, hvor aandelig Følelsen var blevet i de samme Dage hos den frommeste Skjald i Israel, saa aandelig, at den kunde tone lifligt i Sang og røre de inderlige Strænge, men ingenlunde saa gudelig, at Kjærligheden til Gud og til Mennesker sammensmeltede saaledes, at Minnesangen blev en Lovsang for Gud og lovede de Kjære kun i Herren og væmmedes ved Kraft, som ikke brugtes til Hans Ære. Sligt kan ei undre os, naar vi kjende vort Stade paa Grændseskjellet mellem tvende Tider, Heltenes og Riddernes, Indbildningens og Følelsens, men det skal lære os at forundres saare over Psalmerne, som klang fra Davids Harpe, og naar vi i dem, som vi maae nødes til, finde en Dybde og Sandhed og Reenhed og Gudelighed i hver Tone, som er mageløs selv i den christne Kjærligheds blomstrende Alder, da skal vi ogsaa paa dette Stade enten forhærde os mod Sandheden eller bekjende, at en høiere Aand end Davids aandede paa Strængene til at skabe Psalmetonen i sin dybe, gudelige Liflighed og vidunderlige Sødhed."

David som Konge i Hebron.

Hvorledes David i Lykkens saavelsom i Ulykkens Dage forstod at bie efter Gud, det viste han ogsaa nu, thi først efter at have adspurgt Herren, om han skulde drage op til en af Judas Stæder og til hvilken, drog han op til Hebron tilligemed sine tvende Hustruer og de Mænd, som vare hos ham, og nu kom til at boe hver med sit Huus i de til Hebron hørende Stæder 2, 3. Disse Mænd, som vare komne

til ham, medens han endnu var landflygtig for Saul og havde hjulpet ham i Krigen, da han boede i Ziklag, vare ikke alle af Juda Stamme, men der var, som vi see af 1 Krøn. 12, endogsaa Benjaminiter deriblandt, rustede med Bue, som de forstod at bruge baade med venstre og høire Haand 1 Krøn. 12, 2. Desuden nævnes nogle Gaditer især som stærke Helte og Krigsmænd væbnede med Skjold og Spyd, med Udseende som Løver og rappe tilfods som Gazeller paa Bjergene. Det var dem, som gik over Jordan i den første Maaned, da den var fuld over alle sine Bredder (jf. Josv. 3, 15) og drev alle Dalboerne mod Østen og Vesten paa Flugt 1 Krøn. 12, 8. 15. Ogsaa nogle Helte af Manasse Stamme slog sig til ham mod Slutningen, da han fra Philisterleiren vendte tilbage til Ziklag, og hans Hær voxede saaledes daglig, saa den blev stor som en Guds Hær 1 Krøn. 12, 19—22. Naar de saaledes enten fra Juda eller fra andre Stammer kom til ham, sikkrede han sig først mod Forræderi ved at paalægge dem en hellig Forpligtelse til Troskab, og ved en saadan Leilighed var det, at Amasai, Høvding over de saakaldte Tredive, „blev ifført Aanden og sagde: over dig, David, og med dig, du Isai Søn, være Fred; Fred være med dig, og Fred med dem, dig hjælpe, thi din Gud har hjulpet dig!“ 1 Krøn. 12, 16—18. Saadanne Mænd antog David og satte dem siden til Høvdinger over Hæren. Da han nu med dem satte sig fast i Hebron efter Guds Befaling, var det dog for det Første kun Judas Mænd, som indfandt sig og salvede ham, den allerede af Samuel paa prophetisk Viis Salvede, til Konge over Judas Huus 2 Sam. 2, 4, og dermed lod han sig nøie, indtil Herren vilde føie det anderledes, medens han dog ikke tabte de andre Stammer af Sigte, og saaledes, da han havde erfaret, at Jabesiterne i Gilead havde jordet Saul, sendte Bud til dem med Taksigelse og

Velsignelse over dem for den Kjærlighed, de havde viist imod deres Herre Saul. Han lovede at belønne denne gode Gjerning nu, da han, som Konge over Judas Huus, havde Magt dertil, og opmuntrede dem til at være faste og blive brave Folk, endskjøndt deres Herre Saul nu var død 2, 7. Imidlertid havde Sauls Høvding Abner efter sin Herres Fald ført hans Søn Isboseth over til Fæstningen Mahanaim ved Jabok (s. Isr. Hist. I. S. 196) og her indsat ham til Konge først over Gilead og Assuri, som maaskee skal være Gesuri, et Gebet hinsides Jordan, der ogsaa andetsteds nævnes, og siden, efter formodentlig at have atter fortrængt Philisterne, ogsaa over Jesreel, Ephraim, Benjamin og hele Israel 2, 9. Isboseth var dengang 40 Aar gammel og havde alt regjeret i to Aar, da han af Abner blev erklæret for Konge over hele Israel og altsaa ogsaa gjorde Fordring paa Juda, som dog holdt fast ved David, saa at denne i syv Aar og sex Maaneder maatte indskrænke sig til at være Konge i Hebron over Judas Huus alene 2, 11.

David havde vist gjerne holdt Fred, dersom ikke Abner paa Isboseths Vegne havde gjort Fordring paa hele Riget og derfor med en Hær nærmede sig til Angreb. Dette gav Anledning til, at ogsaa Joab maatte rykke ud med Davids Folk, og begge de rimeligviis smaae Hære leirede sig ved Gibeon i Benjamins Land, hver paa sin Side af den saakaldte Gibeons Dam 2, 13. Vi have allerede seet, at der ved El-Dschib, som uden Tvivl er det gamle Gibeon, i og under en Klippe findes en skjøn Kilde, som ikke langt derfra imellem Oliventræer har dannet en Vandbeholdning omtrent saa stor som den i Hebron, maaskee 120 Fod lang og 100 Fod bred. Robinson mener, at denne har været Gibeons Dam saavelsom de „Vande i Gibeon“, der omtales Jerem. 41, 12 (s. Robins. II. S. 352 fgd.). Her opfordrede Abner

Joab til først at lade nogle Ungersvende forsøge sig i Enekamp, som Skik var dengang ligesom endnu i østerlandske Fægtninger. Dette skete med 12 imod 12, der forstod Kunsten „at tage hinanden ved Hovedet og stikke Sværdet i hinandens Side“, saa de faldt tilhobe paa et Sted ved Gibeon, som siden kaldtes Helkath-Hazzurim d. e. Sværdager 2, 16. Derefter blev det til et meget haardt Slag samme Dag, hvori Abner og Israels Mænd, som de allerede her kaldes i Modsætning til Juda, bleve slagne af Davids Folk. I denne Kamp vare Davids tre kjække Søstersønner allesammen tilstede, og den Yngste, Asael, der var let tilfods som en Gazel paa Marken, kom til at forfølge Abner og blev ved dermed uden at vige til Høire eller Venstre 2, 19. Abner vendte sig om og opfordrede den unge Asael, som han kjendte, til at vælge sig en anden Modstander blandt de Unge, som han kunde binde an med og tage dennes Rustning til Bytte efter at have slaaet ham, men Asael vilde ikke vige fra ham. Endnu engang bad Abner sig fri for at slaae ham til Jorden, for ikke at paadrage sig Blodhævn af hans Broder Joab, med hvem han rimeligviis for Fremtidens Skyld ikke ønskede at have Fjendskab, men da Ynglingen ikke vilde vige, stødte den ældre Kæmpe ham Spydstagen gjennem Livet, saa Spydet stak bag ud, og han døde paa Stedet, hvor mange siden standsede og saae hans Liig 2, 23. Joab og Abisai bleve ved at forfølge Abner indtil Solens Nedgang over Gibeons Slette, der beskrives (Robins. II. S. 351. 357) som meget frugtbar og skjøn og altsaa meget uegentlig kaldes en Ørk 2, 24. Paa Toppen af en Høi havde Benjaminiterne under Abner atter samlet sig, og her opfordrede Abner Joab til at holde inde med Blodbadet og Forfølgelsen af Brødre for ikke at bringe dem til Fortvivlelse 2, 26. Joab, som vistnok ogsaa af David havde Befaling til at skaane Broderstammen

saa meget som muligt, undskyldte sig med Abners Udfordring fra Morgenstunden af, uden hvilken det ikke vilde være kommen til Kamp, og blæste nu i Basunen til Standsning og Tilbagetog. Da Borgerkrigen saaledes for denne Gang var afbrudt, vandrede Abner og hans Mænd hele Natten formodentlig gjennem Jordan-Sletten, gik over Jordans Flod, gjennem hele Bithron, hvilket Navns Betydning er ubekjendt, men maa vel omtrent svare til det nuværende Bottin, og kom tilbage til Mahanaim 2, 29. Joab vendte ligeledes tilbage, og af hans Folk savnedes der ved Eftertælling foruden Asael 19 Mand, medens der af Benjaminiterne laae 360 Mand paa Pladsen. Asaels Liig tog Davids Tjenere med sig og begravede ham underveis i hans Faders Grav i Bethlehem, saa at man først i Dagbrækningen naaede Hebron, 2, 32.

Krigen imellem Sauls og Davids Huus blev nu trukket i Langdrag, og uagtet det ikke kom til noget videre bekjendt Sammenstød, svækkedes Sauls Huus, medens David bestandig blev stærkere 3, 1. I større og mindre Partier gik formodentlig mange af de forskjellige Stammer over til ham efterhaanden „for at føre Sauls Rige til ham efter Herrens Befaling“ 1 Krøn. 12, 23 fgd. I Hebron havde han alt oprettet et kongeligt Hof med tilhørende Harem, og sex Hustruer nævnes, som her fødte ham Sønner, deriblandt en Datter af Kongen i Gesur, hvorved vistnok ikke forstaaes de sydlige Gesuriter, med hvem David havde kriget, men de nordlige Øst for Jordan, som altid nævnes tilligemed de Maakathiter f. 5 Mos. 3, 14. Josv. 12, 5, og som her boede iblandt Israels Børn Josv. 13, 13. Det var til Davids Svigerfader Thalmai i Syrien, at Absalon siden flygtede 2 Sam. 13, 37 jf. 15, 8. En af Davids Sønner, født af Abigail, ved Navn Kileab 3, 3, kaldes Daniel 1 Krøn. 3, 1. Under den langtrukne Krig imellem David og Isbo-

seth havde Abner næsten uindskrænket Indflydelse hos den Sidste, og da denne fandt sig foranlediget til at bebreide ham, at han havde havt Omgang med Sauls Medhustru Rizpa, lod han sin svage Herre i stor Fortørnelse høre, hvorledes han hidtil trods Juda havde viist Kjærlighed imod Sauls Huus, og ikke, som han havde kunnet, overleveret den svage Søn i Davids Haand; men skulde han nu straffes for sit Forhold til denne Qvinde, som for en Misgjerning, saa svor han at ville gjøre imod David, hvad alle vidste, at Herren havde tilsvoret ham: flytte Riget fra Sauls Huus og opreise Davids Throne over Israel og Juda fra Dan til Beersaba, og i den Grad var den mægtige Høvding frygtet, at Kongen ikke turde svare ham et Ord 3, 11. Abner havde i Sinde at opfylde sin Trudsel, og indlod sig derfor i Underhandling med David om at vende hele Israel til ham, og da David gjorde det til Betingelse for, at Abner stededes for ham, at denne skaffede ham hans Hustru Mikal, som han havde fæstet sig for Forhuden af 100 Philister, og som hans Hjerte endnu synes at have hængt ved, saa blev det ogsaa udvirket, at Isboseth tog sin Søster fra Manden Palliel, Lais's Søn, der havde faaet hende s. 1 Sam. 25, 44, og saa nødig vilde give Slip paa hende, at han gik grædende bagefter hende, da hun skulde udleveres, indtil Bachurim, et Sted ikke langt fra Jerusalem imellem Oliebjerget og Jordan, men blev her viist hjem af Abner, som formodentlig selv ledsagede Prindsessen, 3, 16.

Fra nu af opmuntrede Abner Israels Ældste og navnlig ogsaa Benjaminiterne, hans egen Stamme, til at slaae sig til David, som de allerede længe havde ønsket til Konge, og ved hvis Haand alene de efter Herrens Forjættelse kunde blive frelst fra Philisternes og alle deres Fienders Vold 3, 17. Selv kom Abner til David med 20 Mand, David gjorde et

Gjæstebud for dem og sendte Abner bort i Fred efter at have faaet det Løfte af ham, at han vilde gjøre alt for at bringe hele Israel i Pagt med David som Enekonge 3, 21. Nu kom just Joab og hans Krigerskare hjem fra et Tog med Bytte og fik strax at vide, at Abner havde været hos Kongen og var draget bort igjen med Fred. Dette tog Joab meget ilde op, bebreidede David sit Forhold imod Abner, som han meente, kun var kommen for at bedrage ham og „lære hans Indgang og Udgang at kjende“ 3, 25. Uden Davids Vidende sendte han derpaa Bud efter Abner og fik ham hentet tilbage fra Vandgraven Sira, hvortil han var kommen, men da denne i god Tro var vendt tilbage til Hebron, passede Joab ham op i Porten, drog ham til en Side som for at tale hemmelig med ham og stak ham saa i Livet, saa han døde, „for hans Broder Asaels Blods Skyld“ 3, 27. Det er muligt, at Joab virkelig har mistænkt Abner eller frygtet for, at han skulde sætte sig i Kongens Gunst til hans Skade, men den nærmeste Aarsag til Mordet var vistnok Blodhævnen, som dog her viser sig i en saameget mørkere Skikkelse, som den udøves ved Svig og imod en Mand, der i Grunden kun nødtvungen havde paadraget sig den. At den, der skulde hævnes, var falden i aaben Feide, gjorde intet til Sagen, eftersom hans Banemand var bekjendt. Burckhardt fortæller, at Araberne altid ønske at faae at vide, af hvem En eller Anden er fældet i Kampen imellem Stammerne, for at det kan være afgjort, hvem Blodhævneren har at holde sig til, og han mener, at dette har megen Deel i den Maade, hvorpaa de levere deres Skærmydsler, og som gjør det lettere at lægge Mærke til de Enkeltes indbyrdes Kamp. Undertiden slutte Scheikerne Fred med den Bestemmelse, at Blodhævnen paa begge Sider skal eftergives, men det skeer ofte, at enkelte Krigere i dette Tilfælde heller forlade deres Stamme end

opgive deres Hævn. David fandt imidlertid Joabs Blodhævn uforsvarlig, erklærede høitidelig sig og sit Rige for uskyldig i Abners Blod, der skulde hvile paa Joabs Hoved og paa hele hans Faders Huus med Forbandelse, kjendelig paa Spedalskhed og anden ureen Sygdom, hyppigt Mandefald og herskende Armod i Familien 3, 29. Joab maatte paa Befaling tilligemed hele Folket med sønderrevne Klæder anlægge Sorg for Abner, og Kong David fulgte selv efter Liigbaaren, som, vi her see, blev brugt af Israeliterne rimeligviis i Skikkelse af en Himmelseng ligesom de ægyptiske Liigbaarer, der findes afbildede paa Skulpturer. Abner blev jordet i Hebron, hvor hans saavelsom Isboseths Grav endnu forevises (s. Schubert Reise II. S. 477). Hele Folket græd med Kongen ved Abners Grav 3, 32, og David gjorde en Klagesang over ham, hvori han vidnede, at Abner ikke var død som en Daare eller som en Forbryder, der lægges i Lænker, men falden som Helt for Niddinghaand 3, 34. Da Folket høit op paa Dagen vilde have Kongen til at tage Deel i Sørgemaaltidet jf. Jerem. 16, 7, svor han, at han vilde faste til Aften, og denne hans Adfærd blev billiget af Folket, som deri saae Beviser paa, at Abners Mord ikke var kommen fra Kongen 3, 37. For sine Tjenere beklagede han endnu, at „en Høvding, en stor Mand var falden i Israel“, og at han, skjøndt salvet Konge, endnu var for svag til at straffe dette Mord paa Zerujas mægtige Sønner, og derfor vilde han overlade det til Herren at betale den sin Ondskab, som gjorde det Onde 3, 39.

Ved Abners Frafald og Død var imidlertid Isboseths saavelsom hele Israels Mod til at modstaae David knækket 4, 1. To Høvdinger for Hæren, Baena og Rekab, vare Sønner af en Beerothit Rimmon af Benjamins Børn, for hvis Skyld Beeroth, en af Gibeons Stæder imod den af

Josva indgaaede Forpligtelse var bleven gjort ryddelig af Saul, saa at de egentlige Beerothiter, som ikke bleve ihjelslagne, maatte flygte jf. 21, 2 og opholde sig som Fremmede i Githajim 4, 3, der dog ogsaa synes at have hørt til Benjamins Stamme s. Nehem. 11, 33. Om Beeroth, det nuværende Bireh er tidligere talt ved Historien om Gibeon. Uagtet nu Baena og Rekab hørte til de af Saul saa meget begunstigede Benjaminiter, var det dog dem, som besluttede at tage hans svage Søn af Dage, og gik derfor midt om Dagen ind i Isboseths Huus, da han sov til Middag, som for at hente Hvede, hvormed maaskee noget af Hærens Sold betaltes, gjennemborede den Sovende paa sit Leie, huggede hans Hoved af og begav sig med dette paa Veien gjennem „den flakke Ørk", rimeligviis langs med Jordansletten. Efterat have vandret hele Natten kom de til David i Hebron og sagde til ham: See, her er Hovedet af Isboseth, en Søn af din Fjende Saul, som stod dig efter Livet, men paa denne Dag gav Herren min Herre Kongen Hævn over Saul og hans Afkom 4, 8. Men det gik dem som Sauls foregivne Morder: David erklærede høit, at havde han ikke ladet denne blive ustraffet, saa skulde meget mere disse Ugudelige, som havde myrdet en retfærdig Mand i hans eget Huus og i hans egen Seng, udryddes af Jorden, og hans Blod saaledes kræves af dem. Han gav Befaling til at dræbe dem, hugge Hænder og Fødder af dem og hænge dem op ved Hebrons Dam. Denne Dam er forsaavidt mærkelig, som den giver os et Beviis paa det nuværende Hebrons Identitet med det Gamle. „I Bunden af Dalen, bemærker Robinson, hvor Staden strækker sig ud over den, ligger den lavere Dam, en firkantet Vandbeholdning, paa hver Side 133 engelske Fod lang, bygget af hugne Steen af godt Arbeide. Den hele Dybde er 23⅔ Fod, og Vandet stod nu 13⅔ Fod. Trapper

føre ned i den paa hvert Hjørne. Lige ved den nordlige Ende af Stadens Hoveddeel ligger en anden lille Dam af 85 Fods Længde og 55 Fods Bredde, som ogsaa indtager Dalens Leie, og hvis Dybde er 18⅔ Fod, hvoraf Vandet udgjør 6⅔ Fod. Disse Vandbeholdninger synes nu at levere det Meste om ikke alt, hvad Staden behøver, og bleve bestandig besøgte af Folk, som bar Vand bort i Spande. — — Disse Damme ere uden Tvivl af høi Ælde, og en af dem er sandsynlig at ansee som den „Hebrons Dam", ved hvilken David lod Isboseths Mordere hænge op (Robins. II. S. 705 fgd.). Isboseths Hoved blev begravet med Ære i Abners Grav i Hebron 4, 12.

Endskjøndt der var en Søn af Sauls berømte Søn Jonathan endnu i Live, nemlig Mephiboseth, der, ved Rygtet om hans Faders Fald, fem Aar gammel var bortført paa Flugt af sin Amme saa skyndsomt, at han faldt paa Veien og af dette Fald blev halt, og nu formodentlig opholdt sig ved Isboseths Hof 4, 4, siden Bemærkningen om ham er indført, hvor dette sidste Gang omtales — saa faldt dog ingens Tanke mere paa ham, men alle Israels Stammer kom nu til David i Hebron og sagde: see vi ere dine Been og dit Kjød, hvorved de gav tilkjende, at de ikke lagde Vægt paa nogen Stammeforskjel i Israel 5, 1. Ham, som allerede under Saul havde ført Israel ud og ind, og hvem Herren selv havde udpeget til som Hyrde at vogte sit Folk, vilde de have til Fyrste over Israel 5, 2. Med Stammernes Ældste sluttede han nu en Pagt for Herrens Aasyn, rimeligviis om gjensidige Pligter og Rettigheder, og blev derpaa, som det synes, tredie Gang salvet til Konge over Israel 5, 3. I Hebron var der i denne Anledning stor Høitid, thi fra alle Stammerne var en stor Mængde kommen dertil ordnet som en Krigshær og med eet Hjerte til at gjøre

David til Konge, og de blev tre Dage hos David og spiste og drak, thi deres Brødre havde bæktet for dem, ligesom og mange endogsaa fra Isaskar, Sebulon og Naphtali havde bragt Fødemidler med i Mængde saasom Brød, Meel, Figenkager, Rosiner, Viin og Olie, Oxer og Faar, „thi der var Glæde i Israel“ s. 1 Krøn. 12, 23—40. David var 30 Aar gammel, da han først blev Konge, og nu 37½ Aar, thi af de 40 Aar, i hvilke han bar Kronen, regjerede han i syv Aar og sex Maaneder i Hebron over Juda alene, og derefter i Jerusalem i tre og tredive Aar over hele Israel og Juda 5, 5.

David som Konge i Jerusalem.

Efter den af os fulgte Tidsregning vil Davids Thronbestigelse omtrent falde sammen med Slutningen af det 11te Aarhundrede f. Chr., henved 3000 Aar efter Verdens Skabelse, hvilket passer til den temmelig almindelige Antagelse, at hans Søn Salomon besteg Thronen omtrent 1000 Aar f. Chr. „At denne Tidspunkt, siger Grundtvig, virkelig er den Rette, see vi baade paa Afstanden mellem ham og Salmanassar og især paa den troværdige Beretning, at der forløb omtrent hundrede Aar imellem den samtidige Kong Hirams Død og Stiftelsen af Karthago, som efter Oldtidens Vidnesbyrd fandt Sted henimod 900 Aar f. Chr.“ (s. Verdenshist. I. S. 161).

Det Første, David nu foretog sig med hele Rigets samlede Magt, var at beleire Jerusalem ogsaa kaldet Jebus s. 1 Krøn. 11, 5, hvor Jebusiterne endnu paa Grund af Stadens faste Beliggenhed trodsede i den Grad, at de, som Jo-

sephus forklarer 5, 6 fgd., Kongen til Spot, stillede alle de Blinde, Halte og Krøblinger paa Murene og sagde, at disse alene vare mægtige nok til at forhindre ham fra at komme ind i Staden (s. Joseph. Oldskr. VII. 3). Til Gjengjæld kaldte David, efter at have taget Zions Borg og dermed hele Staden, Jebusiterne i Almindelighed Halte og Blinde, som vare ham forhadte 5, 7, men som han dog skaanede s. 1 Krøn. 11, 8, medens han siden kun udelukkede dem som Hedninger fra Helligdommen og gav derved Anledning til Ordsproget: Blind og Halt skal ikke gaae ind i Guds Huus 5, 8. David, som alt tidligere synes at have havt godt Øie til Jerusalem, den stærke Fæstning (s. 1 Sam. 17, 54), flyttede nu Residentsen fra Hebron til denne Stad, der herefter blev kaldet Davids Stad 5, 9. Han tog Bolig i Borgen paa Zions Høi, som Joab havde været den Første til at bestige og derved erhvervet sig den øverste Høvdings Værdighed s. 1 Krøn. 11, 6. 7. Siden befæstede han Staden endnu mere trindt omkring „fra Millo*) af", og blev fra nu af stedse mægtigere, idet Gud den Almægtigste var med ham 5, 10.

Vi ville følge David fra Hebron til Jerusalem, men maae, førend vi forlade den Førstnævnte, give en supplerende Beskrivelse af den gamle Kongestad (tildeels efter Bäßler S. 99 fgd.), med Udeladelse af hvad vi allerede ved Abrahams Historie have meddeelt.

---

*) Jf. 2 Krøn. 32, 5 om Kong Ezechias, da han opførte en anden Muur: „han istandsatte (eller styrkede) Millo i Davids Stad." Derom siger Saulcy i det udmærkede Værk: Voyage autour de la mer morte et dans les terres bibliques. Paris 1853, som først nylig er kommet mig ihænde, II. p. 263: Meloua (Millo), hvoraf man har villet gjøre en Høi, er en Dal, det er upaatvivlelig Dalen Tyropæon.

Fra det saakaldte Abrahams Huus s. Isr. Hist. I. S. 107 kommer man gjennem en med Viin- og Olie-Haver rigt beplantet Dal mod Syd til Hebron, en gammel ærværdig Stad i et yndigt Landskab. Hele Omegnen ligner en stor Oliehave, hvortil paa Nordsiden ved Bjergveien fra Jerusalem de berømte Viinplantninger slutte sig. Høienes Skraaninger saavelsom Dalens Flader grønnes og blomstre med alle Engenes og Havernes Urter. Staden selv, den gamle Hovedstad i Kanaan (s. 1 Mos. 23, 2), hvor allerede Abraham og siden David havde Bolig, strækker sig paa begge Sider af Dalen langs med Skraaningerne af høie Bjerge. Den ligger endnu høiere end Jerusalem, 2800 Fod over Middelhavets Speil. Den er omgivet af adspredte Grupper af Huse og Forstæder uden Mure, men forsynet ved Indgangen til nogle Gader med Porte, der maaskee ere ligesaa mørke og snevre som den, i hvilken Joab drog Mordvaabenet mod Abner. Husene ere alle byggede høit og godt af Qvadersteen og forsynede med flade Tage, som gjerne have to til tre smaae Kupler, en Bygningsmaade, som synes at være eiendommelig for Judæa, da den ikke skal findes nordligere end i Nabulûs (s. Robins. I. S. 354). Over den dunkle Masse af gammeldags Huse og Smaataarne hæver sig høit og stolt Haramet eller den Moskee, som efter Sagnet indeslutter Patriarkens Grav og hos Muhammedanerne gjælder for et af de helligste Steder (s. Isr. Hist. I. S. 158 fgd.). I Nærheden af Hebron vises ogsaa Propheten Nathans Grav og tæt derved det Sted, hvor David skulde have havt sin Kongeborg (s. Schubert II. S. 486).

Hebron er et af de meest industrieuse Steder i Palæstina. Man forfærdiger i stor Mængde Vandspande af Gedehuder, (som blive trukne heelt af lige til Nakken og kun Hullerne af Benene og Halen tilsyede (s. Rob. II. S. 714) — enhver

Ørkenbeboers uundværlige Huusgeraad. Glastilberedningen danner en endnu vigtigere Næringsgreen. Naturligviis bærer man sig kun lidet kunstmæssig ad dermed og leverer blot Vahrer til det daglige Livs Brug saasom Flasker, Lamper, brogede Armeringe o. desl., som næsten daglig forsendes i mange Kameelladninger. Det fornødne Træ faae disse Glashytter fra Levningerne af de store Skove, hvortil Mamres Lund fordum hørte (s. Isr. Hist. I. S. 107). Muntrere end i Stadens mørke Værksteder rører sig Hebroniternes Flid ude i det Frie, i Haverne og paa Viinbjergene. Al Slags Frugt trives her i Mængde og af fortrinlig Godhed, fremfor alt Druerne (s. Isr. Hist. I. S. 108 II. S. 208). I hver Viinhave staaer et lille Huus eller ogsaa et lille Taarn af Steen, hvori Vogterne boe. Men paa Viinhøstens Tid flytte Beboerne af Hebron selv ud i disse Vagthuse eller oprette Hytter og Telte. Staden er da som forladt, medens Bjergene og Dalen gjenlyder af Sang og Jubel. Da Nydelsen af Viin er Muhammedanerne forbudt, saa blive de skjønneste Druer tørrede til Rosiner og Saften af de Øvrige beredt til en meget velsmagende Sirup, som man bruger istedetfor Sukker til anden Mad. Kun Israeliten i Hebron kan nyde den søde Viin fra de fædrelandske Bjerge, der kan sammenlignes med den bedste gamle Rhinskviin (jf. Isr. Hist. I. S. 241 fgd. s. Robins. 1. S. 354. II. S. 716 fgd.). Bazaren er paa en Gade ikke langt fra Haram. Overflødigheden og den betydelige Størrelse af Rosinerne var os paafaldende, de vare skjønnere end vi endnu nogetsteds i Orienten havde seet dem. Ikke mindre beundrede vi de andre Frugters Fortreffelighed og Billighed. Af de store kostelige Oranger fra Jafa kunde man her kjøbe 8 eller 10 for en eneste Pjaster (omtrent 8 Sk.) Slagterboden tiltrak sig ogsaa vor Opmærksomhed ved Overflødigheden af det udhængte Bedekjød, hvis Fedme og tilsyne-

ladende Delikatesse vilde have gjort en engelsk Forpagter Ære. Med andre Artikler vare Bazarerne ikke godt forsynede, og nogle Afdelinger stode ganske tomme, en Følge, som man sagde, af Handelsforholdet efter Stadens Bestormelse i Aaret 1834" (s. Robins. II. S. 715). Fra den østlige Bjergrygs Top, som er besat med Viinhaver, forhindres den videre Udsigt ved endnu høiere Bjerge, men fra et Vagttaarn i en Viinhave paa det vestlige Bjerg havde Robinson en meget tilfredsstillende Udsigt imod Øst, Syd og Vest. Man saae her Beni-Naim i Nærheden og Kerak i det Fjærne meget tydelig. Mere sydlig var Luften taaget, ellers vilde man maaskee have øinet Bjerget Hor. Karmel og dets Omegn var fuldkommen i Sigte (s. Robins. II. S. 723).

Navnet Hebron forekommer efter Rhoboams Historie ikke mere i det gamle Testament og aldeles ikke i det Nye, men vi see af Makkabæernes 1ste Bog og af Josephus, at den kom under Edomiterne, som havde taget den sydlige Deel af Juda i Besiddelse, og at den blev erobret tilbage fra dem af Judas Makkabæus 1 Makk. 5, 65. Oldskr. XII, 8. Saavel Josephus som Eusebius og Hieronymus og alle følgende Forfattere indtil Korstogenes Tid tale om Patriarkernes Grave i Hebron, og den massive Bygning, som indeslutter disse, fik siden Navnet Abrahams Kastel, der efterhaanden overførtes paa Staden selv. Da nu Abraham ogsaa blandt Araberne bar Navnet El-Khulil, „Vennen", saa gik denne Benævnelse ogsaa over paa Staden, der nu af Araberne kun kjendes under Navnet El-Khulil, ligesom Jerusalem kun under Navnet El-Kods. Strax efter Jerusalems Indtagelse ved Korsfarerne synes ogsaa Hebron at være faldet i deres Hænder, thi i Aaret 1100 blev den af Gotfred af Buillon overdraget som Lehn til Gerhard af Avennes. I Aaret 1167 blev den ophøiet

til et latinsk Bispesæde, men allerede 1187 faldt Hebron tilligemed Jerusalem atter i Muhammedanernes Hænder, som siden bestandig have havt den i Besiddelse. Kirken, som de Christne havde bygget eller idetmindste udsmykket indenfor Bygningen omkring Patriarkernes Grave, blev nu forvandlet til en Moskee. Indtil Slutningen af det 17de Aarhundrede besøgtes Hebron af Pilgrimme og Reisende, men siden synes indtil det nuværende Aarhundrede ingen at have vovet sig derhen rimeligviis af Frygt for Indvaanernes urolige og krigerske Stemning, der gav Anledning til bestandige Feider med Indvaanerne af Bethlehem og andre Nabobyer og gjorde Egnen meget usikker, saa at Munkene altid fraraadte de Reisende at begive sig til Hebron eller sydligere for Jerusalem end til Salomons Damme. Hasselqvist fortæller fra Aaret 1751, at Indbyggerne i Bethlehem og Hebron havde ført en Krig med hinanden, hvori Størstedelen af begge Stæders bedste Folk vare faldne og Egnen omkring Bethlehem bleven ødelagt. Seetzen var den Første, som i nyere Tid besøgte Hebron (1806), og ham fulgte siden Flere. I Aaret 1834 udbrød en Opstand, hvori Beboerne af Hebron og hele Omegnen toge Deel og paadroge sig derved en svær Hævn. De holdt Stand til det Yderste, og da Ibrahim Pascha efter at have dæmpet Urolighederne i Nabulûs, marscherede Syd paa med sine Tropper, leverede Rebellerne ham ikke langt fra Salomons Damme et Slag, hvori de bleve slaaede. De trak sig tilbage og forskandsede sig i Hebron, men Ibrahim trængte frem, tog Byen med Storm og gav den til Priis for Plyndring og Ødelæggelse. Dette tilføiede Hebron et svært Slag, hvoraf den, da Robinson var der, endnu ikke var kommen sig; men siden den Tid har der ikke været noget i Veien for Reisende, af hvem Hebron er blevet besøgt hvert Aar med samme Lethed, som nogen anden Deel af Palæstina (s. Rob. II. S. 731 f.).

Veien fra Hebron til Jerusalem er ujævn og bjergig, men temmelig ligefrem. Den gaaer i Begyndelsen imellem Murene af Viin- og Oliehaver gjennem Dalen, som med Rette ansees for den gamle Eskols Dal og er her brolagt eller snarere ujævnt belagt med brede Stene ligesom en Schweitser-Bjergvei. Alle Mærker vise hen til, at den stedse har været den store Landevei imellem Hebron og Jerusalem. Paa mange Steder er den kunstig og øiensynlig anlagt i Oldtiden. Dog er den aldrig bleven berørt af Hiul. Høiene ere for steile og Grunden for ujævn og stenet til, at der i denne Bjergegn kunde bruges Vogne, som derfor ikke heller findes nogetsteds brugte i denne Deel af det hellige Land med Undtagelse af Josephs Vogne fra Ægypten, som dog nok paa en Omvei kunde komme til Hebron (see Robins. II. S. 356 fgd.). Et Stykke fra Hebron kommer man forbi det saakaldte Ramet-el-Khulil eller Abrahams Huus, som allerede er beskrevet (s. Isr. Hist. I. S. 107). Lidt længere hen træffer man ligeledes til Høire Ruinerne af en Moskee kaldet Nebi Jûnas (Prophet Jonas), som ligner en Landsbykirke i England. Her findes en anseelig Bygning næsten som en Borg, der ansees for Propheten Nathans Grav. Byen, som ligger ved Moskeen, men især bestaaer af Ruiner, kaldes af Araberne Hulhul og er uden Tvivl det gamle Halhul, en Stad i Judas Bjergegn (s. Robins. II. S. 359. Schubert II. S. 487). Ikke langt herfra igjen finder man et Ruinsted som af en befæstet Plads med meget store hugne Steen og en Kilde tæt ved forsynet med Steentrug. Stedet kaldes nu Ed-Dirveh, men er ikke usandsynlig det gamle Bethsur, der laae ikke langt fra Halhul (s. Josv. 15, 58 jf. 2 Krøn. 11, 7. 1 Makkab. 4, 29. 61. 11, 65), efter Hieronymus paa Veien mellem Jerusalem og Hebron nær ved en Brønd. Her var det efter det ældste Sagn, at Philippus døbte Kammersvenden fra Morland

Ap. Gj. 8, 26 fgd., hvilket Robinson dog meget betvivler, da Kammersvenden kjørte i sin Vogn til Gaza, hvilket neppe lod sig gjøre i denne Egn (s. Rob. II. S. 360, derimod Schubert II. S. 488 og Raumer Palæst. S. 180).

Lidt over en Miil nordligere kommer man til det saracenisske Kastel Kulat-el-Burak, i hvis Nærhed Salomons berømte Vandbeholdninger og Vandledninger findes, som her af Araberne kaldes El-Burak. Det er tre uhyre Vandbasiner, byggede af fiirkantede Stene, det Ene over det Andet fra Øst til Vest med Tegn paa den høieste Ælde. De ere nøiagtig udmaalte og beskrevne af Robinson saavelsom den kunstige Maade, hvorpaa Vandet deels er blevet ledet til dem, deels igjen fra dem til Bethlehem og Jerusalem. Det Hele danner et uhyre Værk, som endnu bestandig er af uberegnelig Vigtighed for Bethlehem og let kunde blive indrettet ligedan for Jerusalem; thi den gamle Aquadukt findes hele Veien, gaaer paa Buer over Hinnoms Dal og bringer ogsaa endnu Vand ind til den store Moskee paa Moriah Bjerg, ligesom Vandbeholdningen tidligere kan have tjent til at vande Haver i Dalen nedenunder. Længere nede i Dalen ved Burak findes en By ved Navn Urtâs, som endnu er beboet, skjøndt Husene ere forvandlede til Ruiner. Her er aabenbart Spor af et gammelt Sted, Grundmure af et fiirkantet Taarn, en lav tyk Muur af store Qvadersteene, Klipper, som ere bearbeidede og gjort lodrette o. desl. Ogsaa Robinson mener, at her kunde det gamle Etam søges, som af Salomon blev forskjønnet med Haver og Vandstrømme (s. Joseph. Oldskr. VIII. 7) og af Rhoboam befæstet tilligemed Bethlehem og Thekoa (s. 2 Krøn. 11, 6), og hvorfra ogsaa efter Rabbinerne Vand blev ledet til Jerusalem og navnlig til Templet. Ved Urtâs findes en Kilde med rigeligt Forraad af godt Vand, som danner en skjøn rislende Bæk langs med Dalgrunden, den Første,

Robinson, som kom fra den sinaitiske Halvøe, havde seet i Asien (s. Robins. II, S. 167 fgd. 385 fgd. jf. I. S. 362). En smuk sammenhængende Beskrivelse af denne mærkelige Egn give vi endnu efter Bäßler S. 96 fgd.

„I sydvestlig Retning for Bethlehem naaer man over raae Steenveie mellem Haver og Træplantninger til en snever og dyb Dal, i hvilken den saakaldte Salomons lukkede Have skjuler sig. Imellem de Klippehøider, som indeslutter den vandrige Dal, frembød sig neppe noget Sted mere skikket til Dyrkning; det er ogsaa endnu en med stor Flid pleiet Have fuld af Ynde og med de herligste Værter. Det vildtvoxende Valdnøddetræ krydrer Luften, Aprikos- og Kirsebær-Træer staae i rig Blomstring eller frembyde deres smilende Frugter, en munter Bæk risler gjennem det friske Grønne, og fra Klippernes Rifter lyder Turtelduens Kurren (jf. Sal. Høis. 6, 11. 2, 1—13. 4, 12—16). Paa en vid Plads, der er omgivet af høie Mure, graae af Ælde, seer man de forfaldne Haller og Gemakker af et kongeligt Sommerpalads. Men følger man Bækken en halv Time gjennem Dalen indtil Klipperne, som lukke den, og stiger saa til Høire op ad en besværlig Sti, saa kommer man til Salomons Damme, det Skjønneste af Oldtidens Efterladenskab, som det nuværende Palæstina har at opvise. Tre uhyre Vandbækkener indhuggede i Klippen af Menneskehaand med uudsigelig Møie ligge paa store Terrasser over hinanden, saa at Vandet fra den øverste Beholdning kommer i den Mellemste og fra denne i den Nederste. Ved stærke, skraat til Vandet løbende Mure ere Bredderne indfattede, og indtil Vandleiets Bund føre fra alle Sider Trapper ned, saa at man kan komme til Vandet, hvor høit eller lavt det end staaer. Rundt omkring løber en ti Fod bred med Steenplader belagt Dæmning, som gjenlyder under Hestenes Hove. Alt er fuldkomment udarbeidet, Murene paa Kanten saa nøiagtige

og glatte, Randene saa skarpe, som om de vare blevne færdige igaar. I Omfang tage disse Damme til, jo længere nede de ligge. Den Nederstes Længde beløber sig næsten til 600 Fod, dens Brede til henimod 200 Fod, dens Dybde til 50. Vandet erholde disse Damme fra en ovenfor dem nær ved den gamle Saracenerborg El-Burak, der vel skulde tjene til deres Beskyttelse, beliggende Brønd. Den er bedækket med en stor Steen over Mundingen og indeholder i en Dybde af 12 Fod tvende skjønthvælvede Rum, hvorfra en underjordisk Kanal fører til Dammene *). Fra et underlig misforstaaet Sted i Høisangen 4, 12 har man paa denne Brønd overført Navnet af Salomons forseglede Brønd, vist nok med samme Ret som den, hvormed man i hine Haver gjenfandt Høisangens lukkede Have. Men sikkert laae i denne Egn det herlige Etam, et Yndlingsopholdssted for hiin Konge, som saa rigelig havde følt baade Livets Skjønhed og Forfængelighed og beviist det paa sig selv. Salomons, hans Tempels og Lystbygningers Herlighed er forsvunden, men endnu bestandig udgyder sig den krystalklare Kilde og bringer endnu i vore Dage paa Baner, som han har foreskrevet den, den friske kongelige Lædskedrik til den hellige Stad."

En halv Miil fra dette Sted har man Bethlehem

---

*) Maundrell beskriver dette saaledes: „Gjennem denne Hule stiger man ikke uden Vanskelighed omtrent 12 Fod lige ned i Dybet, og da kommer man til et 15 Skridt langt og 8 Skridt bredt, hvælvet Rum. Forbunden med dette er et andet Rum af samme Beskaffenhed, men noget mindre. Begge disse Rum ere bedækkede med skjønne meget gamle Steenbuer, maaskee endnu et Værk af Salomon selv. Man finder her fire Steder, hvor Vandet springer ud. Fra disse enkelte Kilder bliver det gjennem smaae Render ledet i et Slags Bækken og derfra gjennem en stor underjordisk Gjennemgang nedad til Dammene" (s. Robins. II. S. 387).

paa høire Haand tæt ved Veien, og David er saaledes paa sit Tog til Jerusalem kommen forbi eller igjennem sin Fødeby, udenfor hvilken der efter Maundrell skal findes en saakaldet Davidsbrønd, hvoraf hans Helte havde hentet Vand til ham s. 2 Sam. 23, 15; men der er kun en Cisterne med Regnvand. Robinson traf to tilsyneladende Brønde, men det viste sig, at det kun var Aabninger over Vandledningen, som her løber gjennem en Art dyb Hvælving, hvorfra Vandet bliver bragt omtrent 20 Fod i Veiret. Man forsikkrede, at der ikke i eller nær ved Staden fandtes nogen Brønd med Kildevand (s. Robins. II. S. 384 fgd.). Vi gaae Bethlehem her forbi, da den alt er beskreven ved Ruths Historie, og nærme os nu stærkt Jerusalem. Idet man bestandig stiger opad kommer man til Klosteret Mâr-Elias paa Randen af den høie Landryg, hvorfra man overskuer Bethlehem og Dalen mod Syd, og imod Nord har den første Udsigt til den hellige Stad. Derefter har man paa venstre Haand Sletten Rephaim (Jettesletten), der strækker sig næsten lige til Staden og kun adskilles derfra ved den bratte Hinnomsdal: Robinson havde forladt Hebron om Morgenen Kl. 9¼ og naaede efter en anstrængt Reise Jerusalem Kl. 6 om Aftenen. Afstanden mellem begge Stæder er af Eusebius og Hieronymus angivet til 22 romerske Mile, hvilket omtrent er lige med 16½ engelske geographiske Mile eller 4 danske. Den Tid, som Reisen paa Kameler medtog: 8¾ Time, svarer nøie dertil (s. Robins. II. S. 366).

Vi gaae nu over til Beskrivelsen af Jerusalem og dens nærmeste Omegn, som efter at være indtaget fik Navn af Davids Stad s. 2 Sam. 5, 7. 1 Krøn. 11, 5. 7, og jeg følger heri omtrent samme Gang som Bäßler, dog med Tilføielse af en Deel Enkeltheder af Robinsons her for mit Øiemed altfor udførlige Beretninger, og nogle nyere Berig-

tigelser og Oplysninger, som skyldes Franskmanden F. de Saulcy (Voyage autour de la mer morte etc. Paris 1853).

Staden ligger paa en smal Bjergtunge, der imod Nord hænger sammen med Ephraims Bjerg. Paa denne Bjergtunge hæver sig fire Høie, to og to ved Siden ad hinanden fra Nord til Syd, først Akra i Nordvest, Zion mod Sydvest, paa den anden Side Bezetha mod Nordvest og Moriah mod Sydost. Denne Sidste ligger ligeoverfor Høien Akra og vender mod Syd i en Skraaning ved Navn Ophel, der løber jævnsides med Zions Bjerg. Til tre Sider er Staden indesluttet af bratte Dale, nemlig mod Vest af Gihon, mod Syd af Hinnom, mod Øst af Josaphatdalen, og kun Nordsiden savner en saadan naturlig Befæstning, idet her findes en udstrakt Høislette lige til Murene. Heraf kan man slutte, at Jerusalems Beliggenhed i det Hele endnu maa være den Samme som den har været i Aartusinder. Dens Omfang er vistnok kun halv saa stor, som da i Christi Tid ei alene den nordlige Deel af Staden udstrakte sig langt videre over den anførte Høislette, men ogsaa paa den modsatte Side saavel hele Ryggen af Zion, der nu for en stor Deel ligger udenfor, ligesom og Høien Ophel og den mellem Begge liggende „Østelaverdal“ (Tyropæon) endnu laae indenfor Staden. Det gamle Jerusalem var en tydsk Miil i Omfang, det Nuværende er kun lidt over det Halve.

En anseelig for det Meste 40 Fod høi og tre til fire Fod tyk Muur trækker sig over Høie af Gruus og Ruiner i Slangebugter omkring Staden. Den er for 300 Aar siden udført paa Sultan Suleimans Befaling tildeels af store Brudstykker af de ældre, ja de ældste Ringmure; for oven er den forsynet med et Brystværn, til hvilket man hist og her kan stige op ad Trin og i visse Mellemrum besat med fiirkantede Taarne, som rage tre Gange saa høit op som Murene. Fire

Porte danne Udgangene imod de fire Himmelegne, de øvrige Porte have i længere eller kortere Tid været gjort utilgængelige. Ogsaa den saakaldte **gyldne Port** i Tempelpladsens Muur, hvorigjennem efter Sagnet Frelseren er draget ind paa Palmesøndag, er tilmuret af Tyrkerne, fordi der gaaer en gammel Spaadom imellem dem, at en christelig Konge engang paa en Fredag vil drage ind gjennem den som Seirherre og gjøre Ende paa deres Herredømme*). Tæt ved Pilgrimsporten, hvorigjennem de, som komme fra Jaffa, drage ind,

---

*) Om denne med to Buer og mange architektoniske Zirater prydede Port siger Saulcy II. S. 195 fgd.: Til hvilken Periode hører den gyldne Port? Det er et Spørgsmaal, som har været meget ofte omtvistet uden nogensinde at have fundet en tilfredsstillende Løsning. Den christelige Tradition vil, at det skal være den samme Port, under hvilken vor Frelser er draget ind ved sit Triumphindtog i Jerusalem, og jeg erklærer uden nogen Betænkelighed, at jeg fuldkommen antager den christelige Tradition i dette Stykke. Det er mig umuligt ikke at tillægge Herodes Bygningen af den gyldne Port, og jeg skal anføre mine Grunde derfor. Vi vide, at det var gjennem denne Port, at Keiser Heraklius holdt sit Triumphindtog i Jerusalem, da han dertil bragte det hellige Kors, som han havde erobret tilbage fra Perserne; denne Port var altsaa til allerede under Heraklius. Der er ingen Tale om denne Port iblandt de Bygninger, hvormed Justinian prydede Jerusalem, desuden har den aldeles ikke Justinians Bygningers Stil og endnu meget mindre de Monumenters Stil, som ere fra Hadrians Aarhundrede. Derimod frembyder den en overdreven vegetalsk Ornamentering, som er væsentlig hebraisk, men gjennemtrængt af Hellenisme. Hvo kan da bedre end Herodes have ladet denne skjønne Port opføre tilligemed det prægtige Tempel, han lod bygge? Paa denne Maade bliver den christelige Tradition vis. Uden al Tvivl existerede denne Tradition allerede i Heraklius's Tid, siden det var gjennem den gyldne Port, helliget ved Christi Indtog, at denne Monark selv vilde drage ind i Jerusalem med sit kostbare Bytte.

rager paa Vesthøiden af Zions Bjerg de høie Mure af Citadellet eller Pisanercastellet, udaf hvis Bastioner de tyrkiske Kanoner strække deres Mundinger frem. Stolt hæver sig fra Midten af denne Borg Davids Taarn, hvis nederste Deel af uhyre, raae, men fast i hinanden føiede Qvadersteen uden Tvivl hører til det berømte Hippikus*), som foruden to andre Taarne og den vestlige Muur alene blev forskaanet af Titus ved Jerusalems Forstyrrelse.

Vi træde ind i det Indre af Staden. Husene ere byggede af Steen eller Leer, for det Meste lave og uanseelige med Gittervinduer og flade Tage, i hvis Midte der sædvanlig hæver sig en lille Kuppel. Gaderne ere snevre og uregelmæssige, kun for en Deel brolagte, støvede og bedækkede med Smaasteen, men de Fleste ere formedelst deres skraa Beliggenhed reenligere end man er vant til i østerlandske Stæder **).

---

*) Dette Taarn laae efter Josephus paa det nordvestlige Hjørne af Zion og var bygget af Herodes den Store og opnævnt efter en afdød Ven. Dets Beliggenhed passer ganske til det nuværende Kastel, som danner en uregelmæssig Forening af firkantede Taarne, omgivet af en lav Muur imod Staden og mod Vest af en dyb Grav. Det Nordvestlige af disse Taarne er det, som udmærker sig ved afgjørende Mærker paa høiere Ælde. Til den nederste eller antike Deel gives ingen Indgang, og ingen veed noget om et Rum derinde, skjøndt Sagnet taler om en underjordisk Gang dertil. Det er dette Taarn, som af Frankerne kaldes Davids Taarn ligesom hele Fæstningen undertiden Davids Borg (s. Robins. II. S. 92 fgd.). Ikke heller Saulcy nærer nogen Tvivl om Davidstaarnets Ælde og Ægthed (s. II. S. 369 fgd.).

**) Saulcy skriver om det første Indtryk af Jerusalem: „Murene, Tyrkernes Værk, have et meget imponerende og meget trist Udseende. Gaderne ere snevre, stibne og væmmelige som Gaderne i alle Orientens Byer. De Hvælvinger, som meget hyppigt bedække dem, vedligeholde deri en overordentlig ubehagelig Fugtighed og Lugt; end-

De til Beskyttelse imod Solheden fra den ene Huusrække til den Anden trukne Tepper, den dybe Stilhed og Dødhed gjør den til et melancholsk Opholdssted. Af det gamle Jerusalems Herlighed, af dets Tempels, dets Paladsers og Borges Pragt, af de kongelige Havers Ynde er intet Spor mere forhaanden. Selv Fortidens Høie og Dale ere her forsvundne for en Deel i den Grad, at man ikke kan kjende deres fordums Beliggenhed. Ødelæggelsesraseriet har jævnet dem, det i Aartusinder opdyngede Gruus udfyldt dem. Alle det nuværende Jerusalems Bygninger ere af christelig eller muhammedansk Oprindelse. Jerusalem har omtrent 16 til 17000 Indbyggere, som ere fordeelte i Stadens fire Qvarterer. I Nordvest ligger de Christnes Qvarteer, imod Syd Armeniernes og Jødernes, den øvrige Deel af Staden indtager Muhammedanernes Qvarteer.

I det Førstnævnte af disse Qvarterer ligger det latinske Franciskanerkloster San Salvator, Grækernes Kloster og den hellige Gravkirke, der for en Deel oftere og selv i den nyeste Tid er afbrændt, men ogsaa gjenopbygget, og

---

videre er Brolægningen skrækkelig, og man er hvert Øieblik udsat for at brække Benene paa sin Hest eller Halsen paa sig selv — see dette er det physiske Indtryk. Hvad det moralske angaaer, er det en anden Sag; vi ere i Jerusalem: alt ligger i dette Ord." Saulcy boede i et Hotel i den nordlige Deel af Byen, hvor han fra en Terrasse kunde betragte dens Panorama: „Paa høire Haand er den hellige Gravs Dôm. Foran os Omars Moskee, hiinsides denne Oliebjerget, bag hvilket vise sig i Horizonten de Bjerge, som beherske det døde Hav. Paa venstre Haand hæver Terrainet sig i en Skraaning indtil Byens Mure, og disse Mure dække aldeles for os Synet af Landet. Kupler og graae Mure overalt; nogle Hoveder af Palmetræer hist og her; Dômkupler og nogle faa Minareter — det er den almindelige Udsigt over Jerusalem (s. Saulcy: Voyage autour de la mer morte etc. II. p. 116 etc.).

hvis nærmere Beskrivelse vi her ikke ville indlade os paa *). „Det er det Sted, siger Bäßler, som allerede i halvandet Aartusinde har været Maalet for mange Millioners Længsel, og om hvis Besiddelse Vester- og Øster-leden i hede dybtbegeistrede og vexelrige Kampe have stridt med hinanden i to Aarhundreder. Hele Jordkredsen har intet andet Sted, som har været af saa afgjort og dyb Betydning for hele Tidsalderes og Nationers Skjæbner, ja for den nuværende Verdens hele Skikkelse, som den tomme Grav i denne Kirke." Hvad Spørgsmaalet angaaer, om dette virkelig er det Sted, hvor Herren blev korsfæstet og begravet, er Robinson efter en nøiagtig og vidtløftig Undersøgelse af alle Grunde for og imod kommen til det Resultat, at dette efter hans Overbeviisning ikke forholder sig saa (s. Rob. II. S. 268—287). Dette har, naar man kjender Robinsons Grundighed og Upartiskhed, vistnok meget at betyde. Paa den anden Side maae vi give Bäßler Ret i, at netop de nyere Undersøgelser forbyde at nægte Muligheden af Gravens og Korsfæstelsesstedets Ægthed. Evangelierne, bemærker han, betegne Golgatha som et Sted, hvortil man gik ud af Staden Joh. 19, 17. Matth. 27, 31; Christus har, hvad der ogsaa i sig selv vilde være sandsynligt, „lidt udenfor Porten" Hebr. 13, 12. Det var en Egn, som ikke kunde være stærk beboet, men hvor meget Folk gik forbi Matth. 27, 29 Marc. 15, 29. Graven laae nær ved Hovedpandestedet Joh. 19, 41 og vistnok ligeledes udenfor Staden, da den jødiske Skik ingen Grave taalte indenfor undtagen (maaskee) Kongernes. Graven laae i en Have Joh. 19, 41 og var indhugget i en Klippe Matth. 27, 60.

---

*) I Budstikken for 1853 Nr. 13 har jeg meddeelt denne Beskrivelse tilligemed Mere, som ogsaa her er optaget for Fuldstændighedens Skyld.

Sammenligne vi nu den nuværende Gravkirkes Beliggenhed med disse Angivelser, saa er det just ganske nylig (efter Robinsons Tid) ved de fundne Spor af Mure blevet eftervíist, at hiint Rum paa Christi Tid virkelig var udelukket af den egentlige Stad ved Jerusalems nordlige eller saakaldte anden Muur, og hørte til Nystaden, som først 10 Aar efter Christi Død af Herodes Agrippa ligeledes blev omgivet med en Muur. Dermed vilde Hovedindvendingen, som man i det sidste Aarhundrede har gjort imod Muligheden af, at den nuværende hellige Grav kunde være Christi Grav, være afviist. Men ogsaa Localiteternes øvrige Beskaffenhed vise sig i god Forstaaelse med de evangeliske Angivelser. „Den hellige Gravs Kirke, siger G. Schultz (Kongl. preussisk Consul i Jerusalem) staaer paa en Grund, som paa Christi Korsfæstelses Tid efter al Sandsynlighed var en fremspringende Klippe (felsiger Vorsprung) fra Vesten, som ragede op over de nærmest liggende Dele af Staden mod Øst. I Nærheden vare de Haver, som gave den i den gamle Nordmuur liggende Port Gennath sit Navn. Hele denne Deel var endnu paa den Tid, da Titus beleirede Jerusalem, mindre beboet. Grave har der ligget i denne Egn, iblandt andre Ypperstepræsten Johannes's Grav. Levninger af gamle Klippegrave findes endnu i den hellige Gravkirke selv. I den vestlige Væg af Rotunden, som omgiver og hvælver sig over Graven, er en Dør, som fører til et lille Kapel, og fra dette fører atter en lille Dør til et snevert Rum, hvori man neppe kan staae opreist, og hvor i det Høieste tre Mennesker kunne finde Plads. Den østlige Væg danner Rotundens Væg, fra den anden Side omgives man her af den naturlige Klippe, og i denne Klippe er der endnu Gravnischer, som gaae horizontalt ind i Klippevæggen. Paa Bunden ere Aabninger af Grave lodret ned i Jorden. Disse Grave kalder man tilsammen Nicodemus's og Joseph

af Arimathias Grave. De horizontalt ind i Klippevæggen gjorte Grave ligne nøiagtigt de Nischer, som saa talrige ere at finde i den Jerusalem omgivende Nekropolis. Det synes utvivlsomt, at her var en gammel Klippegrav længe før Gravkirkens Opførelse, og en gammel jødisk Klippegrav altsaa før Jerusalems Ødelæggelse ved Romerne." Saaledes synes Stedets Beskaffenhed at tale for Gravens Ægthed, der uden Tvivl i Nutiden atter er paa Vei til mere og mere at blive erkjendt *).

Øst for Gravkirken begynder via dolorosa eller Smertesveien, en steil nedstigende snever Gade, som sikkert ogsaa den var, paa hvilken Frelseren bar sit Kors fra Domstedet opad og ud til Golgatha. Her er det, at Munkenes Tradition har samlet den største Mængde af opdigtede Steder ikke alene for Christi Lidelses Begivenheder, men ogsaa for andre evangeliske Fortællinger. Saaledes forevises her baade den rige Mands og den fattige Lazarus's Huus, hvorom Robinson bemærker, at efter Udseendet boede den Ene omtrent ligesaa godt eller slet som den Anden. Det er saadanne aabenbare Opdigtelser, som gjøre Traditionen saa mistænkt ogsaa der, hvor den dog maaskee kunde have Ret. Via dolorosa fører ud af de Christnes Qvarteer til Muhammedanernes. Her gaaer den forbi den tyrkiske Statholders Huus, der nu kun bliver brugt til Soldaterbolig. Denne Bygning indtager for en Deel Beliggenheden af den pragtfulde Borg Antonia, i hvilken Christus stod for Landshøvdingen Pilatus, og hvor senere Apostelen Paulus sad fangen. Her synes Saulcy nylig at have gjort en mærkelig Opdagelse. Man havde viist ham i via

*) Det maa beklages, at Saulcy ikke i sit Værk har underkastet denne Sag Undersøgelse; men da han er enig med Schultz om den anden Muur, stemmer han uden al Tvivl for Ægtheden.

dolorosa den Arcade, som kaldes Ecce homo, som en Porthvælving, under hvilken den offentlige Vei gik, men saaledes overbygt med nyere Tilsætninger, at han ved Synet deraf ikke tog i Betænkning at forkaste den christelige Tradition om dette Sted. Nu hændte det sig, at der i de Dage i Jerusalem faldt meget stærk og vedholdende Regn, som forvoldte, at flere Bygninger i de forskjellige Qvarterer faldt sammen. Dette skete ogsaa med hele den Muur, som fra venstre Side støttede sig op til Arcaden Ecce homo, og som nu i sit Fald trak den tykke Skorpe af Muurværk med sig, hvorunder den oprindelige Arcade var ligesom begravet. Saaledes skilt ved sin nyere Beklædning viste Arcaden sig i sin virkelige Charakteer som en skjøn Port med fuld Bue, bygget i meget smuk Afpasning af betydelige Steenblokke og efter Saulcys Mening umiskjendelig henhørende til Keisertiden. Denne romerske Port er forbundet med en antik Muur af lignende Stene, og som efter Sagnet hørte til Pilatus's Palads ligesom begge Dele ere i nær Forbindelse med Borgen Antonia. „Fra dette Øieblik, siger S., har jeg ingen Tvivl næret, men troer fast endnu i denne Stund, at Arcaden Ecce homo med Rette har faaet sit Navn.“ Her skulde det altsaa have været, at Pilatus førte Jesus ud med de Ord: See hvilket Menneske! Joh. 19, 5, og formodentlig er det da det samme Sted, „som kaldtes Steenlagt, paa Hebraisk Gabbatha“ (af גַּב: Ryg eller Bue, Hvælving), hvor Pilatus anden Gang fremstillede Frelseren for Folket og sagde: „See Eders Konge! Joh. 19, 13. 14. „Det er muligt, bemærker S., at den omtalte Bue, der hørte til Pilatus's Palads, virkelig har tjent til Tribune, naar den romerske Statholder skulde tiltale Folket. I ethvert Tilfælde paastaaer jeg, at Arcaden Ecce homo er samtidig med Lidelsens Begivenheder“ (s. Saulcy: Voyage etc. II. p. 371 etc.).

Til Sydsiden af Statholderhuset slutter sig Moriahs eller Tempelbjergets berømte store Plads, af Muhammedanerne kaldet El-Haram-es-Scherif eller: „den ædle Helligdom." Dette anseelige Rum med sine pragtfulde Mosker indtager næsten Fjerdedelen af den nuværende Stad. Kun Muhammedanerne tør betræde denne Plads, dog kan man fra Statholderhusets flade Tag tilstrækkelig oversee det Hele. En stor firkantet Plads, som er omgivet med Søilehaller og mod Øst og Syd indesluttet af Stadens Muur, danner en skjøn Spadseregang, der oplives af Templets Besøgere, spadserende Fruentimmer og en Mængde legende Drenge. I Midten staaer den mægtige Omar-Moskee paa Sydsiden af Moskeen El-Aksa, imellem Begge indfattet af Oranger og Cypresser et stort Marmorbækken med Kildevand, der indbyder saavel til at drikke som til hellige Tvætninger. Den Første af disse Mosker, det beundringsværdige Værk af Kalifen Omar fra 637, hæver sig paa en Basis af Marmor, hvortil otte Trin føre op. Bygningen selv danner en Ottekant af 67 Fods Høide med næsten ligesaa høie Vinduer. Derover hvælver sig en høist smagfuld Blykuppel, hvis Spidse bærer den vidt blinkende tyrkiske Halvmaane. Paa de ydre Mure seer man Forziringer af grønligtglindsende Stene og omkring dette Mosaik mange Sprog af Koranen med gyldne Bogstaver paa blaa Grund. I det Indre findes lige under Kuppelen „Paradisets Klippe", Es-Sukhrah *), hvorefter Mokeen selv ogsaa kaldes

*) Denne hellige Klippe eller Steen er den Samme som Jøderne fordum nærmede sig med Tilbedelse i den Tro, at det var den, paa hvis Sted Stamfaderen Jakob fandt Himmelens Port aaben og havde Samtale med Gud. Pilgrimmen fra Bourdeaux taler derom fra Aaret 333, at Jøderne een Gang om Aaret kom til denne Steen og salvede den under Veeklage og Sønderrivelse af deres Klæder. Tæt derved var Keiser Hadrians Støtte opreist (s. Saulcy: Voyage II. p. 206).

Kubbet-es-Sukhrah d. e. Klippens Kuppel. Med nøgne Fødder betræde de Tilbedende dette Tempel, der fra nær og fjærn faaer et saameget desto talrigere Besøg, som der maaskee ifølge den salomoniske Indvielsesbøn 1 Kong. 8, 30—50 hersker den Tro, at alt, hvad man beder om paa dette Sted, finder Bønhørelse. Derfor er Indtrædelsen under Dødsstraf forbudt Christne og Jøder, fordi man frygter, at de vilde bede om, at Jerusalem med dets Tempel igjen maatte indrømmes dem. I tre Aartusinder har denne ved Menneskehaand jævnede Ryg af Bjerget Moriah paa forskjellig Maade tjent til Gudsdyrkelse. Her stod Salomons, derpaa Zerubabels Tempel og endelig Herodes's glimrende Tempelhaller, i hvilke den tolvaarige Jesus glemte Forældre og Hjemreise, og hvor siden hans Guddomsord lød og Apostlernes efter ham. Da dette Tempel imod Titus's Villie var afbrændt, oprettede Hadrian her et hedensk Gudehuus med hans eget Billede til Hest paa det Allerhelligstes Sted. Firehundrede Aar sildigere prydede Justinian Tempelpladsen med den prægtige Mariekirke, den nuværende El-Aksa; men alt i næste Aarhundrede opbyggede Kalifen Omar der, hvor den salomoniske Helligdom havde staaet, Klippekuppelen for Mekkas Prophet, hvilken nu har bestaaet allerede i 12 Aarhundreder.

Af det jødiske Tempel er der saaledes ikke blevet Steen paa Steen tilbage Matth. 24, 2; men Spor og Levninger af hvad der var saa „fast grundlagt paa det hellige Bjerg" Ps. 87, 1, har man dog i den senere Tid opdaget. Det var Robinson, som først ret lagde Mærke til de uhyre store og paa en ganske eiendommelig Maade tilhugne og sammenføiede Grundstene i den Muur, som endnu omgiver Tempelpladsen. Saaledes fandtes en Hjørnesteen paa Vestsiden tæt ved Jorden at have en Længde af 30 Fod 10 Tommer og en Brede af 6½ Fod, og forskjellige Andre, som dog alle findes i det

Nederste af Muren, afverle imellem 20½ til 24½ Fods Længde med 5 Fods Brede. De øvre Dele af Muren bestaae af mindre og anderledes tilhugne Stene og ere aabenbar af nyere Oprindelse. Robinson finder det sat udenfor al Tvivl, at hine store Grundstene ikke ere lagte af Muhammedanerne, og at deres eiendommelige Form hverken tilhører den saraceniske eller den romerske Bygningskunst. Alt, siger han, synes at vise hen til en jødisk Oprindelse, og en Opdagelse, som vi i Løbet af vore Undersøgelser gjorde, hævede denne Hypothese til fuldkommen Vished." Denne Opdagelse bestod deri, at man paa den vestlige Muur fandt flere store Stene, der traadte ud af Muren, og medens det ved første Diesyn saae ud, som om de ved en mægtig Rystelse vare sprængte ud fra deres oprindelige Sted, viste det sig ved nøiere Undersøgelse, at de alligevel havde bevaret dette, og, idet de vare føiede til hinanden, dannede Begyndelsen eller Foden til en uhyre Bue, som engang fra den vestlige Muur af Tempelpladsen har hvælvet sig henimod Bjerget Zion over Dalen Tyropæon. Denne Bue kunde kun have hørt til den Bro, som efter Josephus førte fra denne Deel af Templet over til den saakaldte Xystus *) paa Zion og beviser uimodsigelig Ælden af den Deel af Muren, hvoraf den springer frem." Saadanne Grundmure

*) Denne Xystus var en aaben Plads paa den yderste Deel af Overstaden (paa Zion), hvor Folket undertiden forsamlede sig. Under Stadens Beleiring fortæller Josephus (Jød. Krig VI. 6), at Titus efter at være kommen i Besiddelse af Templet tilligemed Antonia havde en Samtale med Jødernes Øverster, der endnu holdt den øvre Stad med Fæstningen besat. Til den Ende stillede han sig paa den vestlige Side af det ydre Tempel eller Tempelgaarden, der, hvor Broen forenede Templet med Overstaden ved Xystus, og alene denne Bro laae imellem ham og Jøderne, med hvem han talede (s. Robins. II. S. 49 fgd.).

kunde ikke lide nogen Forandring ved den første Opbrændelse af Templet, ligesom det er usandsynligt, at en lille Kolonie af tilbagevendende Exulanter kunde have udført saadanne Arbeider. „Det synes derfor ikke betænkeligt at føre dem tilbage til Salomon eller hans Efterfølgere, som efter Josephus her byggede uhyre Mure „ubevægelige for alle Tider“ (Oldskr. XV. 11). Aarhundreder efter Aarhundreder ere siden rullede hen, men dog ere disse Grundlag bevarede og ere ubevægelige som i deres Begyndelse. Ikke heller gives der i disse Levningers physiske Beskaffenhed noget, som kunde hindre dem fra at vare saalænge Verden staaer. Det var den levende Guds Tempel, og lig de evige Bjerge, hvorpaa det stod, blev dets Grund lagt for alle Tider.“ Den sydlige og østlige Muur svarer i sin Beskaffenhed ganske til den vestlige og kan ligesaalidt have forandret sin Beliggenhed, saa at vi „uimodstaaelig føres til den Slutning, at det jødiske Tempels Area paa dens vestlige, østlige og sydlige Side er identisk med det nuværende Harams Plads“ *). Den sydlige Muurs Længde,

*) Saulcy har ved sine Undersøgelser fuldkomment stadfæstet disse Angivelser. Fra Jødernes Klagested, hvor man fra gammel Tid har antaget, at der fandtes Levninger af Salomons Tempelmuur, har han omhyggelig forfulgt disse omkring hele Tempelpladsen, forsaavidt de vare synlige og ikke skjulte af andre Bygninger og fuldkomment overbeviist sig om, at disse colossale Grundstene høre til Salomons eller idetmindste til de følgende jødiske Kongers Værker. Han har tillige opdaget tydelige Spor af en tilmuret Aabning til en Balcon ud imod Siloams Kilde og Haver, der maa være fra samme Tid efter dens Forbindelse med Grundstenene, og paa et Sted tæt ved Jorden en pragtfuld Blok prydet med udhugne Ziråter, der hverken ere byzantinske, romerske eller græske, men uden Tvivl gammeljødiske og sandsynligviis ligeledes fra Salomons Tid. Broen over Tyropæon til Zions Bjerg, mener han, maa have havt to Buer og omtrent 12 Fods Brede med tilstrækkelige Beviser paa

955 engelske Fod, kan ganske godt bringes i Overeensstemmelse med Josephus's Angivelse af en Stadium og Rabbinernes af 500 jødiske Alen rimeligviis for den indre Side af Pladsen med Afdrag af de brede Haller indenfor Murene. Naar derimod Længden af Pladsen fra Syd til Nord angives til det Samme som Breden fra Øst til Vest, medens Længden nu er 1528 Fod og Breden kun 955 Fod, saa kan dette kun

---

meget udviklede architektoniske Kundskaber (dens Længde regner Robinson til 350 Fod). „For mig, siger S. er denne Bro af høieste Ælde, og hvad saa Architekterne kunne sige derom, troer jeg mig berettiget til at paastaae, at den har været fra Juda Kongers og maaskee fra Salomons Tid jf. 1 Kong. 1, 27 (s. voyage II. p. 190 etc.). Endnu andre salomoniske Levninger mener S. at have fundet. Saaledes beretter han II. p. 217: „Alle de Skraaninger, som ere ved Foden af Haramets østlige og vestlige Mure ere nu bedækkede med et tykt Lag Jordfyldning, hvori der vrimler af alle Slags Brudstykker og af jødiske og romerske Mynter. Blandt disse Levninger viser sig en Mængde Stykker af kostbart Marmor og store Terninger af grovt Mosaik, sort, hvidt og rødt. Disse findes igjen i større Antal paa Bunden af Josaphats Dal og i Kedrons Leie. Disse Brudstykker af Mosaik hørte uimodsigelig til Salomons Tempel, hvis Buegange uden Tvivl vare forsynede med dette Slags Gulv. Saaledes har jeg forsikkret mig derom: Jeg havde samlet i Muhammeds (den arabiske Tjeners) Nærværelse en stor Mængde af disse Terninger, og efter at have bragt ham til at gjenkjende dem vel, sendte jeg ham ind i det Indre af Haram-es-Scherif for at see, om han der kunde finde lignende Terninger. Efter mindre end en Times Forløb bragte han mig en stor Mængde samlet paa selve Overfladen af Moriah. De kunne ikke være bragte derhen andetstedsfra, siden man ikke andetsteds gjenfinder dem. De høre ikke til noget Mosaik fra Herodes's Tid, endnu mindre til noget romersk Mosaik; man maa derfor i Betragtning af deres Mængde føre dem tilbage til Salomons Tempel.“ Ogsaa fandt S. et smukt Brudstykke af Bjergkrystal med regelmæssig Indgravering, som han ligelebes henfører til Salomons Tempel s. II. p. 217.

forklares derved, at Fladen imod Nord er bleven udvidet, og ikke usandsynlig er Robinsons Antagelse, at man har indesluttet den gamle Fæstning Antonia med indenfor den nordlige Muur, som for Størstedelen er skjult af disse Tilbygninger. Det er vist, at Fæstningen stod i Forbindelse med de nordlige og vestlige Tempelhaller og havde Trapper, som førte derned. Paa disse kunde Garnisonen til enhver Tid komme ind i Templets Gaard og forebygge Opstand. Det var dette Kastel, hvortil Paulus blev bragt af Soldaterne ud af Templet, og fra hine Trappetrin talede han til det paa den nærliggende Plads forsamlede Folk s. Ap. Gj. 21, 31—40. Fæstningen var imod Nord adskilt fra Bjerget Bezetha ved en dyb med Kunst frembragt Grav, som uden Tvivl for en stor Deel er den nuværende saakaldte Bethesda Dam langs med Ydersiden af Tempelpladsens nordlige Muur. Ogsaa i dette Stykke af Muren har Saulcy fundet „salomoniske Grundstene," som gjør det rimeligt, at om end Tempelpladsen tidligere har været mindre, saa har dog alt fra først af hele Overfladen af Moriah Bjerg været indhegnet eller indmuret paa samme Maade. Vi have allerede seet, at det nuværende Statholderhuus for en Deel indtager den gamle Fæstnings Plads og ligger paa det nordvestlige Hjørne af den nuværende Tempelplads ligesom Bethesda Dam støder til det Nordostlige.

Bethesda betyder Naadens eller Barmhjertighedens Huus eller Sted og var en med Haller ombygget Badedam med fem Buegange: efter Joh. 5, 2 ved den saakaldte Probatike, som pleier at oversættes Faareporten, jf. Nehem. 3, 1. Det nuværende Bethesda ligger i Nærheden af Stephansporten og kaldes af Araberne Birket-Israil. Eusebius og Hieronymus tale om en Piscina probatica, som man paa deres Tid foreviste som Bethesda. Den er nu 360 engelske Fod lang, 130 Fod i Breden og 75 Fod i Dybden, uberegnet

Gruset og Snavset, hvormed den gjennem Aarhundreder er bleven udfyldt. Den er nu tør, men har aabenbar været brugt til Vandbeholdning. Ved det sydvestlige Hjørne findes to store Hvælvinger ved Siden af hinanden under Husene, som nu bedække denne Deel. Den Ene er 12, den Anden 19 Fod bred. Robinson maalte den Enes Dybde indtil 100 Fod, hvorved Dammens Længde blev 460 Fod, men den syntes at gaae endnu meget længere ind, skjøndt den nu er opfyldt med Gruus, og Robinson antager, at Dammen som Fæstningsgrav har strakt sig lige saa langt som hele den nordlige Side af Antonia. At den har været det Bethesda, hvorved i Herrens Dage en stor Mængde Syge laae i Buegangene, jf. Joh. 5, 3, finder han usandsynligt, uden at det dog kan siges, at hans Grunde derimod paa nogen Maade ere afgjørende (S. Rob. II. S. 74 fgd. S. 137 fgd. S. 158 fgd.). De fleste andre Reisende have endnu i vore Dage troet at finde det gamle Bethesda, hvor det nu vises og i de tvende Hvælvinger seet Levninger af de gamle Buegange. Saulcy har ingen Tvivl derom. Han anfører Pilgrimmen af Bourdeaux fra 333, der ligesom Hieronymus taler om to Tvillingdamme med fem Hvælvinger ved Navn Bethesda, hvor mange Syge helbrededes, og medens Josephus kun omtaler en Dam ved Navn Struthion ved det sydvestlige Hjørne af Tempelpladsen, hvorved Taarnet Antonia var adskilt fra Bezetha og hvorigjennem Romerne havde opført Volde imod Antonia, veed vi, at Evangelisten Johannes 5, 2 nævner Bethesda Dam med de fem Hvælvinger ved Siden ad Probatike. Dette *προβατικη* mener S. nu er falsk oversat ved Faareporten, men at, naar *κολυμβήτρα* underforstaaes, bliver alt klart, da der netop ved *προβατικη* menes den Ene af hine Tvillingdamme, som af Hieronymus under Eet kaldes Probatike, og som var i nær Forbindelse med hinanden,

sandsynligviis ved de hvælvede Buer, som man endnu seer ved Enden af Birket Israil. Han antager, at den Dam, som er bleven tilbage, er Bethesda, og at den egentlige Probatike (kaldet saaledes, siger Hieronymus, fordi Præsterne deri vaskede Offerlammene) tilligemed Josephus's Struthion endnu længere mod Vest, hvis det ikke er den Samme, er bleven udfyldt deels af Romernes fire Volde eller Dæmninger, deels ved Taarnet Antonias Nedbrydelse. Den sydlige Muur af Bethesda er beklædt med nyere Muurværk, bag hvilket man dog opdager store hugne Steen, som S. antager idetmindste for samtidige med Herodes den Store. Ogsaa har han paa hiin Side af Dammen i fire uhyre Steenblokke gjenkjendt det nordostlige Hjørne af den salomoniske Tempelgrundvold (s. Saulcy Voyage II. p. 365 ꝛc. og p. 193).

Da Jesus engang gik ud af Templet, sagde En af hans Disciple til ham: Mester, see hvilke Stene og hvilke Bygninger! Og Jesus svarede og sagde til ham: Seer du disse store Bygninger? der skal ikke lades Steen paa Steen, som ikke skal nedbrydes. Marc. 13, 1. 2. Disse Ord, bemærker Robinson, bleve sagte om Templets Bygninger, den herlige Helligdom selv og dens pragtfulde Søilehaller, og i denne Betydning er Spaadommen gaaet i skrækkelig Opfyldelse indtil det sidste Bogstav. Eller naar vi give Ordene en videre Betydning og forstaae derved Templets Udenværker og selv hele Staden, saa har ogsaa deri Prophetiens Aand fundet sin fulde og frygtelige Opfyldelse; thi de faa Grundlag, som endnu er forhaanden, tiene kun til at vise det Sted, hvor engang Templet og Staden stod*). Hvad Templet angaaer,

*) Dette maa dog, idetmindste hvad Staden angaaer, forstaaes med en vis Indskrænkning. Uanseet de mange og store Ting, som maaskee findes under den af Ruindynger opfyldte Grund, og som vel engang ville blive udgravede, er der ogsaa over Jorden vistn[illegible]

saa lader Vedligeholdelsen af dets ydre Mures Grundlag sig let forklare selv under den Forudsætning, at Romerne havde foresat sig at forvandle dem ganske til Ruiner. De begyndte uden Tvivl deres Forstyrrelses Værk dermed, at de kastede Stenene ovenfra udad; disse bleve saaledes opdyngede forneden ved Murene, bedækkede de lavere Dele og beskyttede dem derved naturligviis for videre Ødelæggelse (s. Robins. II. S. 62—78).

Vestlig for Tempelpladsen, paa den østlige Halvdeel af Zionsbjerget ligger det nuværende Jødeqvarteer og udgjør den usleste Deel af Staden. De fleste Jøder leve her i den største Fattigdom, kun for at døe der, hvor deres Fædre have hersket og at blive begravede i Josaphats Opstandelsesdal. Gjennem en snever, krum Gade kommer man til en lille Plads tæt ved Vestsiden af den store Tempelplads, just der, hvor i Muren nogle af de uhyre Grundstene forkynde den gamle Helligdoms Storhed. Her have Abrahams Efterkommere af Landets Herskere tilkjøbt sig den Ret, i Stilhed at kunne begræde deres store Forgangenhed. Det er Jødernes Klagested, hvor de hver Fredag samle sig i stor Mængde og bade Jorden med deres Taarer. Denne Skik er gammel, og Benjamin af Tudela omtaler den i Forbindelse med det

flere virkelige Levninger fra Oldtiden end man for Tiden troer, af den Slags som f. Ex. Davidstaarnet, Buen Ecce homo o. fl. Saulcy yttrer: Jeg kom til Jerusalem overbeviist om, at jeg ikke skulde finde Spor af Mindesmærker fra Juda Kongers Epoke: jeg har de visu erhvervet mig den Overbeviisning, at det er ganske anderledes, og at der er en Mængde saadanne Mindesmærker. Gid jeg kunde lade denne Overbeviisning gaae over i alle deres Aand, som ville gjøre mig den Ære at læse denne Bog, som jeg bestemmer meget mere til at sige hvad jeg troer for mit Vedkommende, end til at sige en Anden: det er, hvad du skal troe. (Voyage II. p. 189).

samme Sted alt i det 12te Aarhundrede. Efter Jerusalems Indtagelse af Hadrian bleve Jøderne udelukte af Staden, og først under Konstantin blev det dem forundt at nærme sig den saavidt, at de kunde see den fra de nærliggende Høie. Endelig blev det dem tilladt een Gang om Aaret, og just paa den Dag, da Staden blev erobret af Titus, at gaae derind for at græde over Templets Ruiner. Men dette Privilegium maatte de kjøbe af de romerske Soldater, ligesom de nu maae kjøbe Tilladelsen af Tyrkerne, der paa alle Maader plage dem (S. Robins. I. S. 393 fgd.). „Vi fandt dem", fortæller Missionæren Fisck, „siddende paa Jorden nær ved Muren af Tempelbjerget; de læste deres hebraiske Bøger. Det var hjertegribende at see disse Efterkommere af Abraham, meest fattige, pjaltede Folk sidde i Støvet; de maae betale Tilladelsen til at græde der, hvor deres Fædre sang, glædede sig og triumpherede, elendige Slaver ere de paa det samme Sted, hvor deres Fædre vare mægtige Konger." „Seer De denne Muselmændenes Mosfee?" spurgte Rabbi Saâdiah Missionæren Wolf. „Paa hiint Sted stod fordum vort Tempel. Men det er forstyrret desværre, desværre. Og siden den Tid maa Israel længe blive uden Offer." De karaitiske Jøder i Jerusalem meddeelte den samme Missionær deres Liturgie, hvoraf følgende Litanie indeholder deres Klager:

For Paladsets Skyld, som ligger øde,
For Templets Skyld, som er forstyrret,
For Murenes Skyld, som ere nedrevne,
For vor Majestæt, som er forsvunden,
For vore store Mænd, som ligge i Støvet,
For de kostbare Stene, som ere brændte,
For vore Præster, som have snublet,
For vore Konger, som have foragtet ham —

til hvilke Stropher af Liturgen Folkets Chor bestandig svarer: Sidde vi eensomt og græde — trøsteslose Klager, hvormed det er værd at sammenligne Propheten Jeremias's Begrædelse 1, 1 fgd. (s. Raumers Palæst. S. 327 fgd.).

Vestsiden af Zions Bjerg indtages af det armeniske Qvarteer og det fremfor alle andre kirkelige Stiftelser rigt udstyrede St. Jakobs Kloster med dets vidtløftige Besiddelser. En stor Deel af Zion ligger iøvrigt nu udenfor Stadens Mure og er paa nogle Steder pløiet og dyrket, medens der hist og her findes adspredte Bygninger. Saaledes vises her det saakaldte Kaiphas's Huus, nu et armenisk Kloster og Davids moslemitiske Grav med en Moskee. Ovenover Graven er den Sal, hvor, efter Sagnet, den hellige Nadvere skal være indstiftet, det saakaldte cænaculum. Bygningen har engang været en christen Kirken og er som saadan af høi Ælde. Cyrillus omtaler den uden Tvivl alt i det 4de Aarhundrede som det Sted, hvor Apostlene skulde have været forsamlede paa Pintsefesten. Ligeledes Epiphanius, og i det 7de Aarhundrede Adamnanus, og allerede dengang ansaaes det for cænaculum. I Korstogenes Tid nævnes den som Zions Kirke. Her er ogsaa de forskjellige Christnes Begravelsespladser (s. Robins. I. S. 400 fgd.). Ikke langt derfra er Jerusalems sydlige Port af Frankerne kaldet Zions Port og af de Indfødte Bab-en-Nebi Dâud, d. e. Propheten Davids Port. Den fører blot til den ydre Deel af Zion. Fodstier snoe sig vel derfra ned til Hinnoms og Josaphats Dale, men ingen betydelig Vei gaaer ud derfra. Paa Østsiden ligger den af Frankerne saakaldte St. Stephans Port noget nordlig for den store Moskees Plads. Muselmændene kalde den Bab-el-Subât, d. e. Stammernes Port, og de indfødte Christne: Bab-Sitti Mirjam, d. e. min Frues Maries Port med Hensyn til Jomfru Marias Kirke og Grav i

Dalen Josaphat. Herfra føre Veiene til Oliebjerget, Bethanien, Anâta o. s. v. Over denne Port er paa Udsiden fire Løver udhuggede, hvoraf kan sluttes, at det ikke oprindelig er et Værk af Muhammedaner. Strax udenfor denne Port til Høire, tæt ved den muselmandske Begravelsesplads findes en firkantet Grund, hvorpaa der har staaet en christelig Kirke og hvor, efter Sagnet, den hellige Stephanus er bleven stenet. Deraf har Stephansporten sit Navn (s. Saulcy II. p. 193). Mod Nord er Frankernes Damaskusport, af de Indfødte kaldet Bab-el-Amud, d. e. Søileporten. Den er mere forsynet med Forziringer end de Øvrige, og gjennem den fører den store Vei til Nabulûs, Damaskus og Norden. Den staaer uden Tvivl endnu paa samme Sted som den gamle Ephraimsport hos Nehemias 12, 39 (s. Saulcy II. p. 340). Paa Vestsiden findes endelig den Port, som hos de Indfødte hedder Bâb-el-Khulîl eller Hebrons Port, men som Frankerne ogsaa kalde Bethlehems eller Jaffa-Port og undertiden Pilgrimsporten. Veiene til alle hine tre Stæder gaae ud fra denne Port, som bestaaer af et massivt, firkantet Taarn. Foruden de fire anførte i Brug værende Porte er der adskillige gamle, men nu tilmurede Porte, deriblandt den allerede omtalte gyldne eller „evige" Port.

Stadens Brede fra Jaffaporten til Harامets vestlige Indgang beløber sig omtrent til 2100 Fod (s. Robins. II. S. 19 fgd.). Davidsgaden fører fra Porten midt igjennem Staden til Haram. Paa hiin Side af denne Gade ligger Bazaren, et Par snevre Gader under Tag med aabne Boder paa begge Sider, som besiddes af Kjøbmænd og Haandværkere, men kun i Paasketiden, da Pilgrimmene strømme til den hellige Stad, er der noget egentligt Marked især med parfumeret Sæbe, som tilberedes her i ni store Fabriker, og en uendelig Mængde smukke Haandarbeider, som forfærdiges

af indfødte Christne, indvies af Præsterne og sælges til de Fremmede. Paa denne Tid indfinde sig ogsaa fremmede Handlende fra Damaskus og andre Stæder, og hele Staden faaer da et ganske nyt Udseende af Handelsvirksomhed og Industri. Med Undtagelse af de store Gader, hvoraf nogle ogsaa føre fra Bazarerne til Damaskusporten, fandt Robinson Byen i det Hele forholdsviis død og menneskeltom. Udenfor Staden var det endnu eensommere. „Et Par Bønder, som med deres Esler drog ud eller ind ad Porten, et Par Hyrder, som vogtede deres Hjorder paa Skraaningen af Oliebjerget, nogle Qvinder med deres Vandspande omkring Kilderne i Josaphats Dal, og leilighedsviis nogle moslemitiske Koner, som hvidt tilslørede vandrede eller sad imellem deres Afdødes Grave — det var sædvanlig de eneste Livs- og Virksomheds Tegn, som den Fremmede kunde iagttage, naar han vandrede omkring den fordums „store Konges Stad“ (s. Rob. I. S. 407).

Vi maae endnu tilføie en kort Beskrivelse af Stadens nærmeste Omgivelser. En af Hovedgaderne fører os fra Bazaren til Damaskusporten i den nordlige Muur. Træder man her ud i det Frie, saa har man en Høislette for sig, som længere hen er begrændset af Høie og bedækket med Figen-, Morbær- og Olivenplantninger, ligesom ogsaa med Agerland. Det er denne Side, hvorfra Jerusalem lettest kunde angribes, og hvorpaa Beleirernes Hovedangreb som oftest have været rettede. Ligeoverfor det nordvestlige Hjørne af Staden leirede Titus sig med en Deel af sin Hær, og paa det nordostlige Hjørne stormede Gotfred af Buillon Muren. Alt hvad Øiet seer minder om Forstyrrelse. Ogsaa her finder man hyppigt Stykker af glat Marmor, især smaae Marmorterninger, som man fordum pleiede at bruge til kunstig sammensatte Gulve. Olivenhavernes Mure bestaae for en Deel af Brudstykker af hugne Stene, og der, hvor Regnstrømme have

blottet Grunden, seer man ogsaa større Stykker, dog sjældent i deres oprindelige Leie, men voldsomt revne fra hinanden af Stadens Ødelæggere og atter vilkaarlig indsatte af Gjenopbyggerne.

En Fjerdingvei fra Staden tæt ved Veien, som fører fra Damaskusporten til Sichem, ligge de saakaldte Kongegrave, de Mærkværdigste og de Eiendommeligste af den Mængde Begravelsessteder, som findes i Jerusalems Omegn. De ere ikke paa sædvanlig Maade anlagte som Grotter i Sidevæggene af en Dal, men dybt indhuggede i Klippegrunden, som her udgjør en jævn Flade. Man maa stige derned som i en uhyre, firkantet Cisterne. Forgaarden til dette underjordiske Gravpalads er 92 Fod lang og 87 Fod bred med en Dybde, trods den stærke Udfyldning med Gruus, af 18 Fod. I den vestlige Klippevæg viser sig nu Indgangen til en pragtfuld Hal, prydet med halvophøiede Billedværker af Roser, Viinranker, Kroner og Palmer o. s. v. Fra denne Hal kommer man gjennem en lav Indgang krybende paa Hænder og Fødder ind i en mørk Sal, der er 20 Fod i Qvadrat, derfra fører tre Indgange, der fordum vare lukkede med Steendøre, ind i de egentlige Gravkamre med rummelige Gravnischer paa tre Sider, og fra et Par af disse kan man paa Trappetrin stige ned til endnu dybere beliggende Gemakker. Det kunstige, halvophøiede Arbeide paa Væggene, de underlige, tildeels afbrudte og omstyrtede Søiler, de ud af Klippen selv huggede, en halv Fod tykke Døre, som udrevne af deres Hængsler ligge paa Jorden, Brudstykkerne af Marmorligkister med zirlig meislede Blomster og Krandse — alt dette viser hen til en kongelig Stifters Rigdom og Pragtlyst. Robinson fandt sig, ved at betragte dette pragtfulde Gravmæle, mindet om Gravene i det ægyptiske Theben saavelsom om Billedhuggerarbeidet ved Gravstederne i Petra. Det er vel ikke

det Eneste, men dog det Skjønneste og bedst Vedligeholdte i sin Art ved Jerusalem. Spørgsmaalet er nu, for hvem disse Gravhvælvinger ere udførte med saa uhyre Anstrængelse og Bekostning. Man har i Almindelighed forkastet den Tradition, som ligger i Navnet „Kongegravene“, nærmest paa Grund af en anden Tradition, som henlægger Davids og derfor og de følgende Kongers Grave paa Zions Bierg, og man har ved Kongegravene gjættet paa Kong Herodes's Monumenter, som Josephus omtaler, men især paa et berømt Gravmæle for Dronning Helene af Adiabene, der gik over til Jødedommen og satte sig selv et saadant Mindesmærke Nord for Staden, som nævnes af Josephus, Hieronymus o. fl. Men det er Saulcys Fortjeneste at have undersøgt denne Sag nøiere og bragt det, saavidt jeg kan skjønne, til temmelig Vished, at Kongegravene er hvad de udgive sig for: Davids og de jødiske Kongers Grave. For at gjøre denne mærkelige Opdagelse mere indlysende og anskuelig maa jeg endnu meddele et kort Uddrag af Opdagerens Beretning.

Hvad enten man spørger Jøder, Muselmænd eller Christne i Jerusalem om Gravenes Navn, faaer man til Svar: Kongernes eller Sultanernes Grave (Kebur-el-Moluk eller Kebur-es-Selatin — ganske svarende til det hebraiske קִבְרוֹת הַמְּלָכִים, som nævnes 2 Krøn. 21, 20. 24, 25. 28, 27. o. s. v.). Herved bemærker S.: „Fremfor alt maae vi sige, at det ikke er muligt, naar man undersøger det jødiske Land, at miskjende den mundtlige Tradition. Naar man kun vil raadspørge den med de hellige Skrifter i Haanden, kan man ikke undlade at agte den, som man vilde agte en authentisk Bog, thi i hele dette Lands Udstrækning erkjender man ved ethvert Skridt, at de bibelske Erindringer deri ere uforgængelige. Intet af det, som knytter sig dertil, forandres, intet glemmes, ikke engang et Navn, og det er kun de menneskelige Begivenheder,

hvis Minde ofte er gaaet tabt. Saaledes ere de skrækkelige Katastropher, for hvilke Jerusalem Tid efter anden har været Skuepladsen, næsten forsvundne af Menneskenes Erindring; men er Talen om en selv underordnet Begivenhed henhørende til det hebraiske Folks oprindelige Historie, saa synes en saadan Begivenhed at være som ny — saa nøiagtig og levende er den Tradition, som har optaget den og forplantet den fra Tidsalder til Tidsalder. Jeg haaber at vise, idet jeg forhandler alt det, som angaaer Mindesmærket bekjendt under Navn af Kongernes Grave, at ogsaa denne Gang er Traditionen sand, og at det vistnok er der, man har stedet Judas Konger til Hvile" *). S. klager over, at de Mange, som have besøgt og beskrevet Kongegravene, have gjort det med for meget Hastværk og altfor overfladiskt; derfor har han selv tilligemed sine Ledsagere med stor Møie og Besværlighed **) undersøgt dem indtil de mindste Enkeltheder for at være desto sikkrere paa sit Resultat. Han beskriver saaledes den Steendør, der fordum lukkede for Indgangen fra den prægtigt udzirede Forhal til de egentlige Gravkamre. Denne Dør har været masteret, saaledes at den ikke kunde lukkes op uden fra Siden ved en Mechanisme, hvortil man kun kunde bane sig Vei gjennem andre ligeledes lukkede Gange, hvis hele Indretning man endnu tydelig kan see eller tænke sig. I den anden Forhal har han fundet trekantede Nischer, bestemte til Gravlamper, hvoraf der er synlige Spor. Nogle af Grav-

*) Det maa bemærkes, at Saulcy ikke er en catholsk Geistlig, men en lærd Polytechniker, og derfor vistnok uden Forbom for den hellige Tradition.

**) Heden i disse underjordiske Rum var saa stor; at man ofte maatte gaae ud for at faae frisk Luft, og det fra Loft og Vægge uafladelig dryppende Vand gjorde Undersøgelsesarbeidet dernede ligesaa ubehageligt som vanskeligt.

kamrene ere ogsaa forsynede med Indretninger til Lamper, som man kan see, har brændt der. I de fleste er der bagved den Nische eller Alkove, hvori Sarkophagen har staaet, et lille firkantet Rum indhugget saaledes, at det var skjult af Liigkistens Hovedende, og uden Tvivl bestemt til Gjemmested for de Skatte og Kostbarheder, som bleve begravede tilligemed Kongerne i Lighed med hvad Josephus udtrykkelig fortæller om Davids Begravelse (Oldskr. VII. 15.). Ogsaa er det mærkeligt, at et saadant Rum ellers ikke sees i nogen af alle de Gravnischer, der findes omkring Jerusalem. Nedenunder et af de tre Gravleier i det nordlige Gravkammer er der en lille Aabning, vanskelig at trænge igjennem, som fører skraat ned til et lavere Kammer, hvor der kun findes eet Gravleie, men to indhuggede Affatser, forbundne med hinanden ligesom Trin paa en Trappe, hvorpaa der dog ikke kan have staaet Sarkophager. Dette eenlige Kammer, som ligger lige for Midten af Forhallen, kan neppe betvivles at have havt en særdeles Vigtighed. Her var det, at man fandt de to Stykker af et skjønt Laag til en Sarkophag, som nu gjemmes i Louvre i Paris. Saulcy antager for vist, at her var Ærespladsen for Kong David selv, og at paa de tvende Affatser i Klippen have hans Skatte været henlagte, idet han henviser til Josephus's Beretning, hvor der fortælles, at Salomon lod sin Fader begrave med største Pragt, og foruden de sædvanlige Skikke ved kongelige Begravelser lod nedlægge i hans Grav en utrolig Skat, hvis Storhed kan sluttes deraf, at Ypperstepræsten Hyrkan 1300 (?) Aar derefter, da han blev beleiret af Antiochus, Demetrii Søn, og vilde kjøbe ham til at ophæve Beleiringen, aabnede Davids Grav og udtog 3000 Talenter, hvoraf han gav Antiochus en Deel*). Mange Aar

*) Hyrkan lovede Antiochus 500 Talenter, men udbetalte kun 300 og gav Gidsler for det Øvrige. Heri seer S. et Beviis paa, at Kon-

derefter lod Kong Herodes den Store Graven aabne paa en anden Side og tog atter store Skatte (s. Oldskr. VII. 15. jf. XIII. 8). Det Sidste fortælles udførligere Oldskr. XVI. 7, at Herodes i Pengeforlegenhed, da han havde hørt, hvad Hyrkan havde gjort, en Nat lod Graven aabne og med sine fortroligste Venner gik derind, brugende al mulig Forsigtighed, at det ikke skulde blive bekjendt i Staden*). Han fandt ingen rede Penge som Hyrkan, men en stor Deel Guld og Kostbarheder, som han bemægtigede sig, men blev saa forfærdet over, at to af hans Drabanter bleve qvalte (efter Sagnet) af underjordisk Ild, at han uden videre Undersøgelse gik ud og opbyggede ved Indgangen til Begravelsen et kostbart Marmormonument**). Hvad de øvrige Grave angaaer, har S. gjennemgaaet hele Kongerækken i Kongernes og Krønikernes Bøger og lagt Mærke til, at efter disses Angivelse var der 11 Konger foruden Ypperstepræsten Jojada***), som bleve begravede i den kongelige Begravelse, og af de 10 øvrige Konger, om hvilke det udtrykkelig hedder, at de ikke bleve begravede der, var der 3, som rimeligviis havde beredt sig†)

---

gegravene laae udenfor Staden, hvor han først efter Beleiringens Ophævelse kunde skaffe sig det Manglende.

*) Heraf synes atter at fremgaae, at Graven var udenfor Staden.

**) Dette er siden styrtet sammen ved Jordskjælv, hvoraf der er tydelige Spor i den Forgaard, som er over Jorden, hvor Gesimsen af Portalen er aldeles revnet, det ene Stykke betydelig sunket og begge Søilerne, som bar dem, knuste. Ligeoverfor Indgangen sees endnu en lille Jordhøi, hvorunder Grundvolden til Herodes's Forsoningsmonument kan være skjult.

***) „Man begravede ham hos Kongerne i Davids Stad, thi han havde gjort godt i Israel, mod Gud og hans Huus" 2 Krøn. 24, 16.

†) Om Kong Asa hedder det 2 Krøn. 16, 14: „De begravede ham i hans Grav, som han havde ladet grave i Davids Stad; de lagde ham paa en Seng, som var fyldt med alle Slags kostelige Urter, som vare tilberedte til en Salve, og de brændte ham paa et meget

Gravsteder i Kongegravene, uden at de kom til at benytte dem. Nu findes der i Kabur-el-Moluk netop 15 Grave færdige til at modtage Sarkophager, som man ogsaa af Brudstykker seer, at der har været i adskillige, og desuden 5, som ikke ere gjort færdige uden i Omrids, og naar man altsaa udelukker de to sidste Konger, som vel ikke engang kan have tænkt paa at blive begravede her, og til hvem der ikke heller var Plads uden at begynde paa nye Gravkamre, passer Antallet af Gravnischerne nøiagtig til Kongernes Tal. Om Kong Ezechias beretter 2 Krøn. 32, 23, at han blev begravet paa et udmærket Sted blandt Davids Sønners Grave (במעלה, Lindberg: ovenfor). Hermed stemmer det, at der, foruden det Gravkammer, som maatte tillægges David, endnu paa et andet Sted findes et særskilt Gravkammer dybere*) nede, hvortil man stiger ned ad en Trappe. Saaledes veed S. i det Hele at finde Sandsynlighedsbeviser for at anvise næsten enhver af Kongerne sin Plads. Forud har han udførligen beviist ogsaa mod Robinson, at Kongegraven ikke kan være enten Herodes's eller Dronning Helenes Grav, som han derimod paa andre Steder troer at kunne paavise. Tilsidst gjendriver han Indvendingerne mod sin Antagelse. David og hans Efterkommere, siger man, blev efter Skriften begravet paa Zion, og deres Grave vare endnu bekjendte paa Apostler-

stort Baal." Heraf seer man, at Kongerne selv i levende Live indrettede Grave for sig. Hvad Opbrændingen angaaer, mene Rabbinerne, at det har været et Baal, som antændtes for ham af Salverne, da det neppe har været Skik i Jerusalem at opbrænde Legemerne. Er dette skeet saaledes som med Sauls og Jonathans Legemer f. 1 Sam. 31, 12 jf. Jerem. 35, 5, saa maa det antages, at Asken er blevet gjemt i Sarkophagen.

*) Det er høist rimeligt, at den dybere Begravelse just var Udmærkelsen, hvorved den Begravede i Virkeligheden blev sat over de Øvrige.

nes Tid f. Ap. Gjern. 2, 29. Men Zion nævnes intetsteds som Begravelsessted, derimod altid Davids Stad, som snarere betegner det Samme som Jerusalem i Almindelighed, hvilken Benævnelse Josephus ogsaa bruger paa de tilsvarende Steder, og til Jerusalem regnes naturligviis ogsaa Stadens Nekropolis, Gravstederne *), som efter Lovens Anordning og al jødisk Skik maatte være udenfor Staden for ikke at gjøre denne ureen. Hvad endelig de mange saakaldte græske architektoniske Prydelser angaaer, som findes ved Kebur-el-Moluk, saa antager S. det for beviist, at disse Prydelser ere komne fra Phænicerne til Hebræerne og meget sildigere til Grækerne. Han har fundet joniske Kapitæler i Phænicien og selv paa Ruinsteder i Moabs Land, som vistnok vare meget ældre end Grækernes Byer. Søiler med joniske Kapitæler og andre græske Ornamenter ere ogsaa fundne ved Chorsabad blandt Levningerne af Ninive, ligesom det er vist, at de gamle ægyptiske Monumenter have havt saadanne Dele af Architekturen længe førend Grækerne havde tænkt paa at opføre Bygninger. Saaledes kan da ogsaa Hebræerne have kjendt og anvendt dem i deres glimrende Periode, og det er ligesaa rimeligt, at Salomon har havt Kunstnere i sin Tjeneste fra Ægypten, hans Hustrues Land, som det er vist, at han havde dem fra Phænicien, og at disse forstode at anbringe mangehaande Prydelser paa hans Bygninger.

Kongegravene have naturligviis været velbekjendte i Jerusalem. Saaledes var det i Apostelen Peders Tid f. Ap. Gj. 2, 29, saaledes ogsaa i Josephus's og Hieronymus's Tid, som nævne dem uden dog at betegne deres Plads. „Kun

---

*) Saaledes vilde man jo ogsaa sige, at en Mand var begravet i Kjøbenhavn, endskjøndt hans Gravsted laae paa Assistentskirkegaarden.

i Middelalderen", siger S., „har den sande Tradition halvveis tabt sig, og medens det virkelige Monument bevarede sit ædle Navn, satte man en indbildt Gravhule istedet, beliggende paa Toppen af Zions Bjerg i det Indre af Fæstningen, det vil sige, paa et Sted, hvor der aldrig har været nogen Grav" (s. Saulcy Voyage etc. II. p. 219—281).

I samme Egn som Kongegravene, men høiere mod Nord ved Begyndelsen af Josaphats Dal findes de saakaldte Dommernes Grave (Kebur-el-Koda), som tilligemed en utallig Mængde andre Gravhuler ere anbragte paa sædvanlig Maade i Klippesiden. Man gaaer ind til disse Gravhvælvinger gjennem en ikke stor Portikus med en skjøn Dørgavl, som er udziret med Billedværk af Blomster og Blade. Saulcy finder, at disse prægtige Katakomber i Henseende til Elegants og omhyggelig Udførelse næsten fortjene at sammenlignes med Kongegravene. Der er i de forskjellige Gravkamre 60 Pladser bestemte til at modtage Liig, dog ikke store nok for at disse kunne have været indesluttede i Kister. Kamrene ligge i to Etager forbundne med Trapper. For Saulcy var det ved første Oiekast aabenbart, at Ziraterne hverken vare romerske eller græske. Han holder sig ogsaa her til Traditionen, som ligger i Navnet og anseer disse Grave for samtidige med Kongegravene og bestemte for en Række Ovrigheds-personer fra Kongetiden (II. p. 332 &c.). Af samme Art men uden al Pragt eller Prydelse er Propheternes Grave paa den vestlige Skraaning af Oliebjerget lidt sydlig for den Vei, som fra Stephansporten fører til Bethanien. De beskrives som meget store med mange Celler til at gjemme de Døde og mangfoldige Gange, der danne en sand Labyrinth. Denne skrækkelige Begravelse, som Saulcy kalder den, er neppe bleven undersøgt nøiere førend af ham eller rettere hans Ledsagere, da han selv ikke kunde holde ud at trænge ind til

Enden. Om disse Graves Anvendelse i fordums Tid vides intet (Saulcy II. p. 283 2c.).

Noget paa hiin Side af Kongernes Grave begynder Josaphats Dal, og efter at have løbet fra Vest til Øst vender den sig mod Syd og danner den østlige Side af Jerusalem. Imellem Staden og Oliebjerget bliver den til en snever mørk Slugt, og her er det, at Jøder og Tyrker gierne vælge deres Begravelses-Plads i Forventning af Opstandelsen og Dommen paa dette Sted ifølge Prophetens Ord Joel 3, 17. 18. Her findes de ligesom ægyptiske Klippetempler udhuggede Gravgrotter for Josaphat, Zacharias og Jacobus, som Saulcy tilligemed Williams anseer for meget ældre end det almindelig er antaget, og hvis Bygningszirater efter hans Formening tjene til Beviis paa „at den græske Kunst har inspireret sig selv paa den beqvemmeste Maade, det vil sige, ved simpelt Laan, for at frembringe de joniske og doriske Ordener, „hvis Elementer den fandt i Aegypten og Asien“ (II. p. 306). Nær derved seer man det fritstaaende taarnagtige Mindesmærke for Absalon imellem en Hob Stene, eftersom ingen Jøde eller Muhammedaner gaaer forbi uden at kaste en Steen derpaa med de Ord: „Forbandet være Absalon, evig forbandede de, som rase imod deres Forældre!“ Vi læse 2 Sam. 18, 18, at Davidsønnen Absalon havde i levende Live reist sig en Mindesteen i Konge-Dalen for at bevare sit Navns Ihukommelse, da han ingen Søn havde. Det er rimeligt, at Josaphatsdal ogsaa har baaret Navn af Kongedalen med Hensyn til Kongegravene, som laae i denne Dal (nemlig i Begyndelsen af den Nord for Staden), og at Absalon, som, fordi han ikke var Kronprinds, ikke kunde have Haab om Begravelse der, har indrettet sig dette Mindesmærke ogsaa som Gravsted i samme Dal. Josephus taler ligeledes om Absalons Mindesmærke i Kongedalen to Stadier fra Jerusalem,

hvilken Afstand nøiagtig passer til den nuværende (s. Oldskr. VII. 10). Det er altsaa sandsynligt, at dette ligesom ind i Oliebjerget og af dets Steen udhuggede Gravmæle, der nu er noget forfaldent, staaer endnu paa samme Sted som fordum, og Saulcy finder i dets af græske og ægyptiske Elementer sammensatte besynderlige Bygningsform ingen Grund til at tvivle om dets høie Ælde (s. Saulcy II. p. 288 ꝛc. jf. Isr. Hist. I. S. 112 fgd.).

Gjennem hele Dalen snoer sig det dybe Leie, hvori dog kun ved stærk Efteraarsregn den sorte Kedron styrter hen mellem Klippestykkerne. To Steenbroer føre over den, den Ene der, hvor en smal Sti gaaer fra Stephansporten til Oliebjerget tæt ved Jomfru Marias halv underjordiske Kirke med en udhugget Grotte eller Kapel, som holdes for hendes Grav. Her var det, at David flygtede ud af Jerusalem 2 Sam. 15, 23, og samme Vei gik Jesus i den Nat, da han blev forraadt, til Gethsemane Joh. 18, 1. Nær ved Broen og tæt ved Foden af Oliebjerget betegner man en med en lav Muur omgivet firkantet Græsplads med dette Navn (i Arabernes Mund: El-Dschesmanieh). Den er 160 Fod lang og 150 Fod bred. Indenfor Hegnet staae otte meget gamle Olietræer. Deres Rødder har man omgivet med Steenhobe og sørger for deres Vedligeholdelse ved god Jord. Selv de hule Stammer har man fyldt med Steen for at styrke dem mod Stormvindene. Der er intet Eiendommeligt, som betegner dette Sted, thi flere saadanne Indhegninger støde dertil med ligesaa gamle Olietræer. Men Traditionen, som idetmindste gaaer tilbage til det 4de Aarhundrede, maa vistnok her komme i Betragtning endogsaa efter Robinsons Mening. „Jeg sad, siger han“ en Tidlang alene under et af de gamle Træer og overgav mig til Øieblikkets Indtryk. Alt omkring mig var stille og eensomt, kun en Gedehjord græssede ikke

langt derfra, og Faar paa Skraaningen af Bjerget. Høit over mig optaarnede sig Stadens døde Mure, hvorigjennem ikke en Lyd af menneskeligt Liv trængte. Det var næsten som Ørkenens Stilhed. Her, idetmindste ikke langt herfra led Frelseren den Dødsangst og blodige Sved, som gik foran Verdens Forløsning; her bad han i dyb Underkastelse: Min Fader, er det ikke muligt, at denne Kalk gaaer fra mig, uden at jeg skal drikke den, saa skee din Villie!" (Robins. I. S. 389 fgd.). Kedrons Bæk fortsætter sit Løb gjennem Josaphats Dal, (som siden bliver bredere og dyrket), løber imellem „Forargelsens" og „det onde Raads" Bjerge og kaldes siden Vadi-er-Rahib, „Munkedalen" efter Klosteret St. Saba, som ligger derved. Den vender sig mod Øst og falder i det døde Hav under Navn af Vadi-en-Når d. e. Ilddal. Kedron selv er nu kun en Vinterstrøm, og ikke engang om Vinteren flyder den altid. Ikke heller er det rimeligt, at den fordum har havt mere Vand end nu (s. Robins. II. S. 37 fgd.).

Oliebjerget*) rager op over alle Bjergene, som omgive den hellige Stad. Det har tre Spidser, hvoraf den Mellemste er den Høieste (over Josaphats Dal 445 Fod, over Kedron ved Brønden Rogel 520, over Moriah 310, over Zion 175 Fod). Dens Høide i og for sig angives af Schubert til 2556 Pariserfod. Bjerget kaldes af Araberne Dschebel-et-Tûr. Paa Veien derop, siger Saulcy, finder man hele Strækningen saaledes opfyldt med Levninger af alle Slags saasom Muursteen, Potteskaar, Marmorstykker eller Mosaiker, at man ikke kan tvivle om, at den vestlige Side af Bjerget har engang tjent til Plads for en stor Forstad af

*) Af de mange Olietræer, som have givet Bjerget sit Navn og vistnok engang bedækket det som en Skov, er der nu kun omtrent 50 adspredte Stammer tilbage.

Jerusalem (Saulcy II. p. 280). Paa den høieste Top ligger det lille Himmelfartskapel med Ruinerne af en gammel Kirke og en halvforfalden Moskee, fra hvis Taarn man i en vid Omkreds kan oversee Staden og dens Omgivelser *). Allerede før Konstantin den Stores Tid havde Traditionen knyttet Christi Himmelfart til dette Punkt, og alt i Eusebius's Dage vandrede Christne fra alle Verdens Kanter til Jerusalem „for i Stadens Ødelæggelse at see Prophetiens Opfyldelse og holde deres Andagt paa Oliebjerget, det Sted, hvor Jesus gav sine Disciple den sidste Befaling og derpaa opfoer til Himmelen." Robinson mener, at denne ældgamle Tradition alligevel maa være falsk alene paa Grund af Bibelens Ord, at Jesus førte sine Disciple ud indtil Bethanien Luc. 24, 50. 51. Men det kunde vel være, at herved kun betegnes Retningen for denne sidste Vandring, thi den korteste Vei til Bethanien gaaer over Toppen af Oliebjerget, og fra dette Bjerg var det idetmindste, at Disciplene efter Himmelfarten vendte tilbage til Jerusalem s. Ap. Gj. 1, 12. Bethanien

*) „Fra Himmelfartens Top, siger Saulcy, er Udsigten beundringsværdig, og jeg tvivler om, at der i Verden gives et Panorama, som kan lignes ved dette. Mod Vest Jerusalem, Skuepladsen for den underfuldeste Begivenhed, som har tildraget sig paa Jorden, og Høisletterne, som udstrække sig derfra henimod Havet. Mod Syd den Slette, som fører til Bethlehem; lige nedenunder Hinnoms Dal, Kedrons Dal og Josaphats Dal. Mod Nord Høisletterne som hæve sig trappeviis mere og mere i Retningen af Nabulûs. Bagved sig endelig har man Judæas Ørk, Jordandalen, det døde Hav, som ligner en uhyre Kjedel af smeltet Bly, og endnu længere borte i alvorlige Former Moabiternes og Ammoniternes Bjerge. Det er et Syn, som man ikke bliver træt af at betragte med den meest levende Bevægelse, og som man kun nødig forlader, idet man meget ofte vender Hovedet tilbage for at nyde det saalænge som muligt" (Saulcy II. p. 283).

ligger paa hiin Side af Bjerget, men dog endnu paa en Skraaning deraf, lidt over en Fjerdingvei fra Jerusalem jf. Joh. 11, 18. Det er en fattig By med omtrent 20 usle Huse, hvorpaa der dog hist og her sees Spor af Ælde i de store hugne Steen, som have hørt til andre Bygninger. Munkene vise her baade Marias og Marthas og Simon den Spedalskes Huus, men især Lazari Grav, uden at der er nogen Sandsynlighed for Ægtheden deraf. Derimod er der ingen Grund til at tvivle om, at Byen selv, som af de Indfødte kaldes El-Azirijeh (efter Lazarus), er det gamle Bethanien. Veien gaaer endnu derigjennem til Jericho (f. Robinf. II. S. 309 fgd.).

Fortsætter man sin Gang gjennem Josaphats Dal, kommer man ved Foden af det saakaldte Forargelsens Bjerg (som udgjør den sydlige Deel af Oliebjerget og har sit Navn af Forargelsen, som Salomon voldte, da han her „paa Bjerget Østen for Jerusalem", forført af sine fremmede Hustruer offrede til Moabiternes Kamos og Ammoniternes Molok f. 1 Kong. 11, 7. 8) — til den lille arabiske Landsby Siloam eller Kefr Selvan langs med Kedron. Den er bygget paa Siden af Forargelsens Bjerg ovenover de Urtehaver, som vandes af Siloams Kilde og forsyne Jerusalems Torv med Grønt. Den Klippeflade, som bærer Byen, viser ved hvert Skridt Muurlag af Monumenter, som maae have været nedbrudte i en fjærn Fortid. Byens Hytter ere støttede op til en Klippemuur, hvori man overalt seer Spor af betydelige Udhulinger. Her er det, at Saulcy har fundet et mærkeligt Monument urørt, om hvilket han ikke kan begribe, at det ikke er bleven bemærket af andre førend af ham. Det er en eneste Klippeblok skilt fra Klippen paa de tre Sider og udhulet med Forværelse og et indre Værelse, som har to buede Nischer. Bygningen har en ægyptisk Karnis og ligner

i det Hele ganske de smaae ægyptiske Monolither (Modeller af Templer af een Steen, som findes i Museerne). Ogsaa skal Karnissen her være aldeles eensartet med den, som findes paa en større Bygning, som er udgravet ved Chorsabad af det gamle Ninive. Saulcy slutter med Sikkerhed, at dette Gravmonument eller Kapel hverken er græsk eller romersk, og da Salomon neppe vilde have Begravelser saa nær sine Haver, antager han, at Hulerne her have hørt til den jebusitiske Nekropolis, og at Steenbygningen, som aldrig har været ganske fuldendt, ligeledes skyldes Jebusiterne, med mindre det skulde være et Afgudstempel, som Salomon kunde have bygget paa Forargelsens Bjerg for sin ægyptiske Hustru i Lighed med hvad han gjorde for de moabitiske og ammonitiske Hustruer s. 1 Kong. 11, 7. 8. Nu er Bygningen opfyldt med Møg, som tjener til Leie for en af Siloams usle Felaher (s. Saulcy II. p. 306 2c.). Ikke langt derfra, men paa den anden Side af Kedron henimod Zions Bjerg er Kilden eller Dammen Siloam eller Siloah, som nævnes først rimeligviis som Kilde Es. 8, 6, siden som Dam Neh. 3, 15 og ligeledes Joh. 9, 11 i Fortællingen om den Blindfødte. Luc. 13, 4 omtales et Taarn ved Siloam. Josephus omtaler oftere Siloams Kilde og siger udtrykkelig, at Dalen Tyropæon strakte sig ned til Siloam og havde sødt og overflødigt Vand (Jød. Kr. V. 4. 9). Hieronymus bemærker ligeledes, at Siloam er en Kilde ved Foden af Zion, hvis Vande ikke flyde regelmæssig, men kun paa visse Dage og Timer, og med stor Larm komme frem gjennem Huler og Huller i den haardeste Klippe. Saaledes fortsættes de historiske Notitser derom indtil vore Dage, og der kan ingen Tvivl være om, at det er den samme Kilde, som nu bærer Siloams Navn. Dens Vande tabe sig i de Frugt- og Urtehaver, som strække sig terrasseviis fra Dalen Tyropæon ned

til Bunden af Josaphats Dal. Her laae ogsaa fordum Kongernes Haver s. 2 Kong. 25, 4. Neh. 3, 15. Jerem. 39, 4 52, 7. Vandet samler sig i et med Søiler opført men nu forfaldent Bækken, som er 53 Fod langt, 18 Fod bredt og 19 Fod dybt. Længere hen er der tæt ved det ældgamle Morbærtræ, som efter Sagnet betegner Propheten Esaias's Martyrdød, Spor af et andet større Bækken, der nu dyrkes som Have. Muhammedanere saavelsom Christne betragte Siloams Kilde med stor Ærbødighed, og Muhammed skal have sagt, at Zemzem og Siloah ere Paradisets to Kilder. Hvor berømt den er bleven hos de Christne, behøver ikke at bemærkes. Vandet har en eiendommelig, lidt saltagtig, men ikke ubehagelig Smag. Tidligere Reisende have tillagt det en mediciniſk Virkning imod Blindhed og Øienbetændelse og tillige som et Slags Skjønhedsmiddel, men Robinson hørte intet Bestemt herom. Derimod fandt han det ved egen Erfaring stadfæstet, hvad Hjéronymus og Forfattere fra Middelalderen have fortalt om Vandets uregelmæssige Fremstrømmen til visse Tider og Standsning til andre Tider. Aarsagen til dette Phænomen, som Folket tilskriver en Drage, der skal ligge i Kilden og, naar den vaagner, holde Vandet tilbage, er ikke let at udfinde, men ligger dog maaskee i den Forbindelse, som uden Tvivl finder Sted imellem indre Kilder og Vandbeholdninger under Tempelbjerget og de ydre Kildespring*). Mindre bekjendt har den saakaldte Jomfruens Kilde været, som findes noget nordligere i Josaphats Dal, men det er ved Robinsons Undersøgelse godtgjort, hvad tidligere Reisende have antydet og Jerusalems Beboere, uden nærmere at have undersøgt det, antoge, at den ved en udhugget Gang gjennem

*) Saulcy bekræfter Vandets Uregelmæssighed, men troer, at man har fortalt mange Fabler ogsaa derom (s. II. p. 237).

Bjergskraaningen Ophel staaer i Forbindelse med Siloams Kilde, saaledes at Vandet kommer til denne fra hiin. Robinson og hans Ledsagere vare uden Tvivl de Første, som med megen Møie tildeels paa Hænder og Fødder gik igjennem denne Klippekanal, som formedelst mange Afvigelser fra den rette Linie er 1750 Fod lang, medens Afstanden mellem Kilderne udenom Klippen er kun 1100 Fod. Hensigten med dette Værk maa nødvendig have været at skaffe Vand fra det ene til det andet Sted, uden at det kunde afskjæres af en beleirende Armee, og herved bekræftes, hvad der ogsaa kan spores i Josephus's Beskrivelse og endnu tydeligere i Nehemias's Udsagn om „Kildeporten" og „Muren ved Selah d. e. Siloahs Fiskedam mod Kongens Have" Neh. 3, 15, at begge Kilder og Vandbeholdninger have været indenfor Murene paa denne Side, og at Nehemias's saakaldte „Kongedam" Neh. 2, 14 og Josephus's Salomons Dam ikke har været nogen anden end den nuværende Jomfru Marias Kilde med tilhørende Bassin, der er 15 Fod langt og 6 Fod bredt. Vandet i begge Kilder er naturligviis af samme Beskaffenhed, men da Jomfruens Kilde i Oldtiden ikke er bleven nævnet for sig selv, have mange Nyere meent, at denne var den egentlige Siloams Kilde og den Anden Siloams Dam, hvilket Robinson dog finder ugrundet (s. Robins. II. S. 142 fgd.). Endnu en mærkværdig Kilde eller Brønd findes noget længere nede paa den anden Side af Sammenstødet mellem Josaphats og Hinnoms Dal. Det er Nehemias's Brønd, saakaldet, fordi man har antaget, at det var i den, Nehemias fandt den hellige Ild, som her havde været skjult under Exilet (s. 2 Makkab. 1, 19—22). Af Araberne kaldes den Bir Eiub, Jobs Brønd, nogle mene ved en Misforstaaelse af Navnet Joab med Hensyn til denne Feldtherres Møde med Adonia. I al Fald er der neppe nogen Tvivl

om, at det er den gamle En-Rogel, saaledes som det allerede er viist i Forklaringen af Benjamins Grændsebestemmelse Josv. 15, 7. 8 og derhos tillige givet Beskrivelse af Brønden og dens Omgivelser (s. Robins. II. S. 138 fgd.).

Imellem Siloahs Haver og Jeremias's Brønd optager Josaphats Dal fra Vesten Ben Hinnoms eller Gehennas Dal (af גֵּי הִנֹּם Josv. 15, 8), der indeslutter Jerusalems Høie fra Sydsiden. I Haverne, der deels ligge indenfor Mundingen af Hinnom, deels i Josaphats Dal, og blive vædede af Siloams Vande betegner Hieronymus Stedet Tophet, hvor Jøderne havde deres skrækkelige Baals og Moloksdyrkelse og „lode deres Sønner og Døttre gaae igjennem Ilden" 2 Kong. 23, 10 Jer. 7, 32. Med Hensyn til denne afskyelige Ild var det sandsynligviis, at de sildigere Jøder brugte denne Dals Navn Gehenna for at betegne Helvedes Ild. At der, som man har antaget, her blev vedligeholdt en bestandig Ild til at opbrænde Forbryderes og Aadslers Liig eller fordrive de deraf opkomne onde Dunster, trænger endnu til Beviis (s. Robins. II. S. 38 fgd.). Igjennem denne Dal var det, at Propheten Jeremias gik med en Leerkrukke i Haanden, og, idet han brød den i Stykker for alles Øine, sagde: Saaledes vil jeg sønderbryde dette Folk og denne Stad, som man sønderbryder en Pottemagers Kar, der ikke kan heles mere, og gjøre denne Stad som Tophet, og Husene i Jerusalem og Juda Kongers Huse skal være urene som Tophet — Fordi de forlode mig og gjorde dette Sted fremmed og gjorde Røgelse for andre Guder deri og fyldte dette Sted med de Uskyldiges Blod — derfor skal de Dage komme, da man ikke mere skal kalde dette Sted Tophet eller Ben-Hinnoms Dal, men Morddalen" s. Jerem. 19, 1 fgd.).

Bjerghøiden langs med Hinnomsdal *) ligeover for Zion kaldes det „onde Raads" Bjerg. Den høieste Spidse deraf mod Vest er omtrent ligesaa høi som Zion, men ikke saa steil og skraaner mod Øst, ligesom Zion, ned til Josaphats Dal. En behagelig Udsigt har man derfra imod Sydvest over den brede med grønne Hvedemarker bedækkede Rephaimsdal. Paa Bjerget findes Ruiner rimeligviis af en arabisk Landsby, som Munkene have udgivet for Kaiphas's Villa, hvor Raadet blev holdt om at aflive Jesus s. Matth. 26, 3. 4, og deraf har Bjerget faaet sit Navn. Paa den sydøstlige Skrænt ligger den saakaldte Hakeldama eller Blodager. Traditionen, som anviser den dette Sted, gaaer tilbage indtil Hieronymus's Tid. Der findes nu kun Ruiner af det Liighuus **), som her har staaet, og hvor fra gammel Tid af Pilgrimme ere blevne jordede, ligesom Bestemmelsen har været fra Begyndelsen efter Matth. 27, 7. 8. Ap. Gjern. 1, 19.

---

*) Utallige ere de Gravhuler, som findes paa den sydlige Side af denne Dal. De Fleste ere meget simple, med en lav fiirkantet Indgang til eet eller undertiden flere med hinanden forbundne og formodentlig til Familiebegravelser bestemte Gravkamre. Enkelte ere udsmykkede med Billedværk, saaledes som den, Traditionen har gjort til Apostlernes Skjulested efterat Jesus var grebet paa Oliebjerget, og som i Korstogenes Tid er bleven beboet af Eremiter. Saulcy antager for vist, at denne umaadelige Nekropolis hidrører allerede fra Jebusiternes Tid og har været benyttet af dem førend af Hebræerne (Saulcy II. p. 313).

**) Det er en gammel Bygning halvt i Jorden med to Aabninger til det Indre, som man dog kun kan see igjennem. Man seer Gravhuler og smukke Buer af Steen i romersk Stiil. Det antages, at dette har været den af Josephus (Jød. Kr. V. 13) omtalte Begravelse for Ypperstepræsten Ananus (s. Saulcy II. p. 319).

Til Hinnoms Dal slutter sig Gihondalen, som i Opstigen fra Syd til Nord gaaer langs med Vestsiden af Jerusalem og siden i nordvestlig Retning fjærner sig fra Staden. I Skriften tales der kun om en Gihons Kilde eller Vandløb s. 2 Krøn. 32, 30, hvor det hedder, at Ezechia havde stoppet Vandløbet ved Øvre-Gihon og ledt den ned Vesten for Davids Stad. 2 Kong. 18, 17 tales der i Anledning af den samme assyriske Beleiring om „Øverdammens Vandledning, som ligger ved Blegdamsveien" jf. Es. 36, 2. 7, 3, og der kan efter Robinsons Mening neppe være nogen Tvivl om, at herved saavel som ved den nedre Fiskedam, som nævnes Es. 22, 9 menes de store Vandbeholdninger, som den Ene over den Anden endnu findes i Gihons Dal med Tegn paa høi Ælde *). Den øvre Dam ligger omtrent 700 Favne N. V. for Jaffaporten, er opført af hugne Stene, som ere lagte i Kalk, og har ved Hjørnerne Trin, hvorpaa man kan stige ned til den jævne Bund. Om Sommeren er den tør, men i Regntiden fyldes den, og Vandet ledes da ved en lille Vandrende i Nærheden af Jaffaporten til Ezechias Dam inde i Staden. Øvredammens Længde er omtrent 300, dens Brede 200 og dens Dybde 18 Fod. Nedredammen (s. Es. 22, 9) ligger sydlig for Jaffaporten og er dannet ved Hjælp af stærke Mure tværs over Dalen. Den er henved 600 Fod

*) Saadanne Vandbeholdninger finder man ved mange gamle Stæder i Juda saasom Hebron, Bethel, Gibeon, Bireh o. fl., undertiden ere de endnu i Brug, som i Hebron, men som oftest forfaldne. De bleve anlagte af Jøderne af samme Grund, som bevægede dem til at grave Cisterner. Som oftest ere de byggede af massive Stene og ligge især i Dale, hvor Regnvandet om Vinteren let kunde ledes dertil. Det er nogle af de sikkreste Mindesmærker fra Oldtiden, eftersom saadanne Værker ere aldeles ubekjendte blandt Landets nuværende Folkefærd (s. Robins. II. S. 128 fgd.).

lang, 250 Fod bred og 40 Fod dyb og blev sandsynligviis fyldt deels af Regn, deels af det overflødige Vand fra Øvredammen, men er nu ligesom denne aldeles forfalden. Det maa dog bemærkes, at Saulcy efter at have sammenholdt de didhørende Skriftsteder med Localiteterne troer sig fuldkommen overbeviist om, at Øvredammen maa søges i en meget stor i Klippen indhugget uden Tvivl ældgammel Cisterne i Nærheden af Damaskusporten, om hvilken Sagnet siger, at den staaer i underjordisk Forbindelse med Tempelpladsen. Den er nu tør og næsten opfyldt af Uhumskheder. Derimod er Saulcy saavelsom Schultz tilbøielig til at see Nedredammen i den, som vi allerede have beskrevet, og som bærer Navnet Birket-es-Sultan (s. Saulcy II. p. 338 ɔc. og p. 356 ɔc.). Lidt ovenfor denne Dam gaaer den gamle Vandledning fra Salomons Damme ved Bethlehem paa ni lave Buer over Gihons Dal. Denne tildeels underjordiske Vandledning kalde de Indfødte Kanat-el-Kufar d. e. de Vantroes Vandledning, men Saulcy siger, at han har studeret dens Beskaffenhed tilstrækkelig for at være forsikkret om, at den ikke er af romersk Bygning, men uden al Tvivl et Værk af Juda Konger, og naar der berettes, at et af Jødernes Klagepunkter imod Pontius Pilatus var, at han havde ødelagt Skatkammeret for at bygge Vandledninger, som førte Vand til Jerusalem i en Afstand af 400 Stadier, saa mener han, at det kun skal forstaaes om Istandsættelse af de gamle Vandledninger (s. Saulcy II. p. 357). Om Gihonsdalen have vi endnu kun at bemærke, at den slutter sig til Høisletten Nord for Staden, er overalt bedækket med smaae Steen, men dog beplantet med Oliven og andre Frugttræer og hist og her benyttet til Lindse- og Kornmarker.

Strabo bemærker i Anledning af Pompeius's Beleiring, at Staden i sit Indre var godt forsynet med Vand, men

dens Omegn aldeles tør. Saa ofte som den blev beleiret, tales der om Hungersnød i Staden, men aldrig om, at de Beleirede have lidt Tørst. Derimod berettes, at Romerne under Beleiringen især led af Mangel paa Vand, som de endogsaa stinkende maatte hente langtfra. Fra Korstogenes Tid fortæller Vilhelm af Tyrus ligeledes: Den paa Vand fattige Egn var ved Sommerens høieste Hede endnu mere udtørret, Kedrons Bæk tør, Siloah udrikkelig og alle andre nærliggende Kilder tilkastede eller ødelagte af Saracenerne. I Spande og paa Lastdyr maatte Korsfarerne hente Drikkevandet 6 Mile borte og bleve derved ofte og farligt foruroligede af de lurende Araber. Men aldrig var det tilveiebragte Vand tilstrækkeligt for Hærens Behov; man solgte det til høie Priser, man stredes og sloges om det og om at komme til at øse. Først styrtede derfor Hestene og de andre Lastdyr i stor Mængde af Tørst, og en forpestet Stank opfyldte hele Egnen, siden bukkede ogsaa Menneskerne under, fordi de intetsteds kunde finde Skygge for den brændende Sol eller Beskyttelse mod den glødende Søndenvind. Altid fremkaldte lette Skyer Haab om Regn, men altid blev man skuffet. Da søgte Pilgrimmene at grave sig ned i den kjøligere Jord og lagde friske Jordklimper paa deres Bryst, men snart havde Heden ogsaa gjennemtrængt disse. De drak derhos Blod og slikkede den fugtige Dug af Stenene.« Da Staden endelig blev erobret af Gotfred, fortæller samme Forfatter, at Hæren i denne fandt en stor Overflødighed af Vand, hvorpaa Beleirerne havde i saa høi Grad lidt Mangel udenfor (s. Raumer Palæst. S. 329 fgd.). Denne Vandrigdom i det gamle Jerusalem kan vel for en Deel og for en Tid forklares af de uhyre Cisterner, hvorved Jerusalems Indvaanere endnu forsynes med Vand, thi de Fleste af dem og navnlig de, som findes paa Tempelpladsen, stamme uden Tvivl fra Oldtiden

og ere dengang ligesom nu i Regntiden blevne fyldte deels umiddelbart deels ogsaa ved Hjælp af Vandledningerne. Men vi læse ogsaa allerede om Kong Ezechia, at han, da Sancherib truede med at beleire Jerusalem, „raadførte sig med sine Høvdinger og Kæmper om at stoppe Vandet i de Kilder, som vare udenfor Staden, og der samlede sig meget Folk og stoppede alle Kilder og den Bæk, som udgød sig midt i Landet, for at Assyriens Konge ikke skulde komme og finde meget Vand“ 2 Krøn. 32, 3. 4, ligesom og, at han havde stoppet Vandløbet eller Kilden ved Øvre-Gihon og ledt den ned Vesten for Davids Stad 2 Krøn. 32, 30 jf. 33, 14. Ogsaa i Sirachs Bog 48, 22 hedder det om Ezechia, at han befæstede sin Stad og indledte Vande deri, han lod den raa Klippe udhugge med Jern og gjorde Brønde til Vand.“ Alt dette veed ikke heller Robinson at forklare anderledes, end at der i gamle Dage har været en Gihons Kilde Vesten for Staden, hvis naturlige Løb forhen var gjennem Gihons og Hinnoms Dal, men som er bleven tilstoppet eller tildækket, og hvis Vand ved underjordiske Kanaler er bragt ind i Staden og endnu bestandig flyder til det gamle Tempels Grund og maaskee til Siloam. Den af Nehemias 2, 13 nævnte Dragekilde ved Dalporten synes kun at være et andet Navn paa Gihons Kilde (s. Robins. II. S. 164 fgd.).

Vandet fra denne Kilde blev rimeligviis fordeelt til forskjellige Vandbeholdninger og Kilder. En af de Første har uden Tvivl den været, som Traditionen endnu benævner Ezechias Dam noget indenfor Jaffaporten ikke langt fra den hellige Gravs Kirke, og hvortil der fra den øvre Gihons Dam som alt er anført ved en Rende føres Vand under Muren ved Jaffaporten. Den er omtrent 240 Fod lang og 144 Fod bred, men har efter hvad man kan spore rimeligviis fordum strakt sig videre imod Nord indtil den gamle

saakaldte anden Muur. Den nuværende Dams Beliggenhed svarer saaledes ganske til Ezechias Foretagende*) (s. Robins. II. S. 134 fgd.). Et andet Afløb for Vandet fra Gihon har uden Tvivl den kunstige Kilde været, som endnu findes under Tempelpladsen over 80 Fod dybt, og som sandsynligen igjen staaer i Forbindelse med Siloams Vande, som dens Vand ganske skal ligne i Smag. Efter Josephus var der under Jerusalem en Mængde underjordiske Gange, hvori Jøderne mod Slutningen af Beleiringen skjulte sig og kun af Hungeren bleve drevne op. Dette stemmer ogsaa overeens med Tacitus's Beskrivelse af Templet saavelsom med Aristæas's, der rigtignok paa en overdreven Maade beretter, at Vandforraadet var uudtømmeligt, da der i det Indre gaves en rigelig flydende naturlig Kilde og Vandbeholdninger under Jorden af beundringsværdig Bygningsmaade, som strakte sig 5 Stadier omkring Templet med Rør og Vandledninger, der kun vare dem bekjendte, som i denne Henseende havde Tjeneste ved Templet. Store Hvælvinger skal der ogsaa findes, som hvile paa lange Rækker af firkantede Piller, og de gamle Oliventræer, som staae paa Haramspladsen, skal have drevet deres Rødder igjennem Buerne saaledes, at de atter have slaaet Rod paa den modsatte Bund. En fuldstændig Opdagelse af alle disse Hemmeligheder maa imidlertid være forbeholden en Tid, naar Tyrkerne ikke længer vil udelukke Fremmede fra Tempelbjergets underjordiske Rum (s. Robins. II. S. 159 fgd. Raumer Pal. S. 332 fgd. Bäßler S. 85).

Hvorledes Jerusalem har seet ud dengang, da David indtog den, maae vi lade uafgjort, men saameget er vist, at

*) Dette benægter Saulcy, men vist uden tilstrækkelig Grund. De Indfødte kjende denne Dam kun under Navnet Birket Hammâm-el-Batrak d. e. Patriarkens Badedam (s. Saulcy II. p. 361 2c.). Endnu blive Bade derfra forsynede.

den altid har ligget paa samme Sted som nu; dog ligesom den i ældre Tid har strakt sig langt videre end nu, saa har den derimod i den ældste Tid været indskrænket til et endnu mindre Rum. Paa Zions Bjerg har den uden Tvivl ligget i sin ældste Skikkelse, ligesom den egentlige Fæstning altid har været der. Her var det, at Jebusiterne endnu trodsede David, indtil han tog Zions Borg og gjorde den til „Davids Stad" 2 Sam. 5, 7. 1 Krøn. 11, 5. 7. David befæstede den endnu mere trindt omkring fra Millo af. Ved Millo have nogle tænkt paa et Kastel maaskee der hvor siden Davidstaarnet var, andre f. Ex. Schultz og Evald have meent, at Ordet, som betyder Fylding, betegner en Jordvold imellem Zion og Tempelbjerget. Saulcy, have vi allerede seet, er fast overbeviist om, at Millo er Dalen Tyropæon, som saaledes blev optaget i Davids Stad. Joas døde i sit Huus i Millo, hvor man gaaer ned til Silla 2 Kong. 12, 20. Ezechia, som befæstede hele Staden paany, istandsatte ogsaa Millo s. 2 Krøn. 32, 5. Ogsaa Salomon havde bygget paa Millo og derved lukket det aabne Sted paa hans Faders Davids Stad s. 1 Kong. 11, 27 jf. 9, 24. Josephus nævner slet ikke dette Punkt. Joab, som havde indlagt sig Ære ved Stadens Indtagelse, skaanede de Indbyggere, som vare tilbage s. 1 Krøn. 11, 8, og endnu i Davids sidste Dage havde Jebusiten Ornan eller Aravna sin Tærskeplads der, hvor siden Guds Huus blev bygget, altsaa paa Moriah, som dengang vistnok ikke hørte til Staden s. 2 Sam. 24, 18 fgd. 1 Krøn. 21, 18. 28. 31. Derfor kan ogsaa Abraham fordum have fundet et eenligt Offersted paa Moriah s. 1 Mos. 22, 2. 14, medens det gamle Salem vistnok som en lille By var beliggende paa en Deel af Zions Bjerg allerede dengang, da dens Konge Melchisedek mødte Abraham i Kongedalen s. 1 Mos. 14, 17, (jf. Isr. Hist. I. S. 112 fgd.).

hvor Golgata tænkes at være Abrahams Offersted, alle Bjergene om Jerusalem tænkes at være kaldt „Moria Land" 1 Mos. 22,2.

Tidligere end Moriah har derimod en Deel af Bjerget Akra været bebygget, thi efter Josephus's rigtige Beskrivelse af den gamle Stad laae den paa to ligeoverfor hinanden beliggende Bjerge, som vare adskilte ved en mellemløbende Dal, hvortil Husene grændsede. Paa det Høieste af disse Bjerge laae Overstaden, og det var den, som David gjorde til sin Borgfæstning; det andet Bjerg, hvorpaa Nedrestaden laae, hedde Akra. Ligeoverfor dette (imod Øst) laae et tredie Bjerg af Naturen lavere end Akra og adskilt derfra ved en anden bredere Dal, som dog siden blev udfyldt med Jord for at forbinde Staden med Templet (s. Jød. Krig V, 4). Josephus giver ogsaa en Beskrivelse af Murene, som er af Vigtighed med Hensyn til Stadens successive Udvidelse. Mod Syd og overalt, hvor Staden var sikkret ved de dybe og bratte omgivende Dale, var der altid kun en enkelt Muur, men imod Nord fremstod der efterhaanden en tredobbelt Muur. Den Første og Ældste begyndte, i Forbindelse med den gamle sydlige Muur, fra Taarnet Hippikus, strakte sig langs med den nordlige Rand af Zion indtil Xystus og endte ved den vestlige Hal af Templet. Den anden Muur begyndte ved Porten Gennath rimeligviis ikke langt fra Hippikus og strakte sig over Akra indtil Borgen Antonia ved den nordvestlige Vinkel af Tempelpladsen. Den tredie Muur blev først bygget af Agrippa i en sildigere Periode under Keiser Claudius; den begyndte ogsaa ved Hippikus, løb imod Nord indtil Taarnet Psephinos, derpaa bøiede den imod Nordost og Øst, vendte sig dernæst imod Syd og forenede sig i eller ved Kedrons Dal med den gamle Muur. Denne tredie Muur indesluttede først det fjerde Bjerg Bezetha d. e. Nystaden, som allerede var stærkt bebygget med Forstæder. Naar den anden Muur blev bygget vides ikke, dog er den sandsynligviis ældre end Ezechia, som indenfor Staden an-

lagde den Vandbeholdning, der endnu nævnes efter ham og vistnok laae udenfor den første Muur (s. Robins. II. S. 273). Men da David indtog Staden, har den upaatvivlelig ikke strakt sig videre end i det Høieste til denne Muur, og rimeligviis været indskrænket til Zions Bjerg, hvorimod det er sandsynligt, at allerede David har begyndt at udvide den, alt som han tog til i Magt, idet Herren, Gud den Almægtigste var med ham s. 2 Sam. 5, 10 jf. 1 Krøn. 11, 9.

Davids Høihed og Lykke.

Efterat David som Konge havde indtaget Jerusalem, besluttede han at bygge sig et Huus, en Kongeborg paa Zion, og derpaa, at dette lykkedes ham saa vel, ligesom paa den faste Besiddelse af Kongestaden i det Hele „mærkede han, at Herren havde stadfæstet ham som Konge over Israel, og at Han havde ophøiet hans Rige for Israels hans Folks Skyld“ 2 Sam. 5, 12 jf. 1 Krøn. 14, 2. I Henseende til Bygningen blev han imidlertid kraftigen understøttet af Kong Hiram i Tyrus, der tilsendte ham Cedertræ, Tømmermænd og Steenhuggere til at bygge Huset 5, 11 jf. 1 Krøn. 14, 1. Denne Davids og hans Søns og Efterfølgers mærkelige Samtidige og den vigtige Berørelse, hvori de ved ham kom med det phæniciske Folk, vil give os Anledning til at kaste et Blik paa dette Folk saavelsom de Egne og verdensberømte Stæder, som det fordum beboede; men vi ville opsætte dette til Salomons Historie, da Sønnen fik endnu mere at gjøre med Phænicerne end Faderen.

Tilligemed et kongeligt Palads synes David først i Jerusalem at have paa østerlandsk Viis oprettet et kongeligt Harem, idet han her tog flere Hustruer og Medhustruer og blev ved dem Fader til adskillige Sønner og Døttre, hvoraf de Første anføres ved Navn 2 Sam. 5, 14—16. Imidlertid var det endnu langtfra, at David i Jerusalem kunde slaae sig til Ro. Aldrig saa snart havde Philisterne hørt, at denne deres farlige Fjende var salvet til Konge over hele Israel, før de besluttede ved Krig at standse hans Magts Udvidelse. Han maatte indeslutte sig i Borgen, medens Philisterne udbredte sig i Jettedalen 5, 18. Denne Dal eller Slette (Rephaim), der, som allerede viist, ligger ved Bethlehemveien, naar man fra Jaffaporten gaaer ned ad Gihondalen til Hinnomsdalen og derfra op ad den steile sydvestlige Væg, er nu vel dyrket og trækker sig i jævn Sænkning sammen mod Sydvest i Rosendalen, hvilken fortsættes indtil Middelhavet og derfor gjentagne Gange tjente Philisterne til Leirplads, naar de fra Lavlandet trængte ind i Juda Bjergegn (s. Bäßler S. 93). Efter at have raadført sig med Herren angreb David og slog dem paa et Sted, som man siden kaldte Baal-Perazim med Hensyn til Davids Ord, at her havde Herren adspredt hans Fjender som Vand for hans Ansigt 5, 20 jf. Es. 28, 21. Endog deres Afgudsbilleder maatte de lade i Stikken, men kom dog snart igjen og leirede sig atter i Rephaims Dal 5, 22. Denne Gang fik David det Svar af Herren, at han skulde omgaae dem og komme bag paa dem ligeoverfor Morbærlunden, og naar han hørte en Susen fare over Toppen af Morbærtræerne, da skulde han ufortøvet gjøre Angreb, thi da var Herren gaaet ud foran ham for at slaae Philisternes Hær 5, 24. Herefter rettede David sig og slog Philisterne paa Flugt fra Geba, der 1 Krøn. 14, 16 forverles med Gibeon, indtil Geser 5, 25, der efter

Josv. 16, 3 laae i Nærheden af Havet og maaskee er det nuværende Jazur ikke langt fra Joppe (s. Raumer Palæst. S. 188). Allerede disse Seire gjorde Davids Navn berømt og indjog Nabofolkene Frygt s. 1 Krøn. 14, 17.

Nu tænkte David ogsaa paa at faae Nationalhelligdommen (Pagtens Ark) atter draget frem af sit Skjul, hvor den i Sauls Dage ikke var bleven ændset s. 1 Krøn. 13, 3. Den stod endnu i Abinadabs Huus i Kirjath-Jearim 6, 3 jf. 1 Sam. 7, 1. 2; thi, som allerede tidligere bemærket, Gibea maa paa begge Steder med de Halvfjerdsindstyve oversættes ved „Høien", hvorpaa Leviten Abinadabs Huus laae i Kirjath-Jearim, en By paa Grændsen imellem Benjamin og Juda Stamme, men tilhørende den Sidste, rimeligviis det nuværende Kuriat-el-Enâb lidt over en Miil Nordvest for Jerusalem. Efter at have raadført sig med Høvdingerne og derpaa samlet Udvalgte fra hele Israel (fra Sihor i Ægypten indtil Hamath mod Nord s. 1 Krøn. 13, 1—5), ialt 30,000, drog David med dem og især med et Udvalg af Judas Borgere (בַּעֲלֵי־יְהוּדָה oversætter jeg saaledes med Lindberg) til Stedet, og efter Philisternes Exempel, men imod Lovens Anordning, der formodentlig var gaaet i Glemme, sattes Arken paa en Vogn, som Abinadabs Sønner Ussa og Achio skulde føre — deres Broder Eleazar s. 1 Sam. 7, 1 var rimeligviis død saavel som Faderen. Achio gik foran Vognen, og Kongen selv dandsede tilligemed Folket af al Kraft for Guds Aasyn med Sange og Musik af Harper, Lyrer, Haandpauker, Klokkespil, Bækkener og Lurer 6, 5. 1 Krøn. 13, 8. Da de kom til Nakons, Krønikernes Bog kalder den Kidons Tærskeplads, lagde Ussa Haand paa Guds Ark for at holde paa den, da Oxerne havde forladt Sporet; men dette kostede ham Livet, thi Herren, som holdt over Arkens og Lovens Hellighed, slog ham for denne Dristighed

ihjel paa Stedet, som efter denne Begivenhed blev kaldet Perez-Ussa d. e. Ussas Brudd eller Nederlag, og dette Tegn paa Guds Mishag nedslog David i den Grad, at han frygtede for at bringe Arken til Jerusalem og lod den indtil videre staae (i en Landsby efter Josephus) i Huset hos Githiten Obed, en Levit, som Josephus kalder ham, og som man seer af 1 Krøn. 15, 21. 16, 38, der maaskee var født i Gath-Rimmon, en Levitstad. Først tre Maaneder derefter, da man meldte Kongen, at Obed-Edoms Huus var bleven velsignet af Herren for Arkens Skyld, tog han igjen Mod til sig og førte Guds Ark op til sin Stad med Glæde 6, 12. Imidlertid havde han beredt Sted og udslaaet et Telt for den i Jerusalem, vistnok ikke det gamle Tabernakel, som havde staaet i Silo, men nu tilligemed Brændofferalteret var paa en Høi i Gibeon s. 1 Krøn. 16, 39. 21, 29. 2 Krøn. 1, 3, men dog rimeligviis i Lighed dermed. Og nu blev Arken paa Davids udtrykkelige Befaling baaret efter Moselovens Anordning af Leviter paa deres Skuldre ved Hjælp af Bærestængerne 6, 13 jf. 1 Krøn. 15, 2. 15 under Anførsel af Præsterne Zadok og Abjathar, der tilligemed Leviterne maatte forud hellige sig til denne Forretning, hvilket man, som David sagde, forrige Gang havde undladt og derved paadraget sig Herrens Vrede og Straf „fordi vi ikke havde søgt ham som ret var“ 1 Krøn. 15, 13. Denne Gang gik alt ligesaa glædeligt som ordentligt. Anførte af deres Familiehøvdinger udførte nærmest Leviterne det høitidelige Optog; som Forsangere stilledes af de tre Hovedfamilier Asaph, Heman og Ethan, der vel er den Samme som Jeduthun (s. 1 Krøn. 16, 41. 42. 25, 1 fgd. jf. Ps. 77, 1. 89, 1), foruden mange Andre ved de forskjellige Instrumenter, med Kenania til Anfører s. 1 Krøn. 15, 22, „for at hæve Røsten med Glæde“ 1 Krøn. 15, 16; hvert Øieblik standsede

man for at offre en Oxe eller et Fedelam 6, 13, og klædt ligesom Leviterne i Linnedhagel dandsede Kongen atter af alle Kræfter og legede paa Strenge for Herrens Ansigt 6, 14. 1 Krøn. 15, 29, medens hele Folket istemte Frydeskriget og Basunklangen 6, 15. Dog blev Kongens Glæde ikke heller denne Gang ganske uforstyrret, thi da Optoget kom til Davids Stad, kigede Dronningen, Sauls Datter Mikal ud af Kongeborgens Vinduer, og da hun saae Kongen springe og dandse, foragtede hun ham i sit Hjerte 6, 16. 1 Krøn. 15, 29. Imidlertid blev Arken ført ind i Teltet, og efterat Brændoffre og Takoffre vare bragte for Guds Ansigt, velsignede David Folket i Herrens Navn og uddeelte baade til Mænd og Qvinder en Brødkage, et Stykke Oxesteg og en Druekage til hver 6, 18. 19. 1 Krøn. 16, 3. Derpaa satte han Leviter til at gjøre Tjeneste ved Arken, „hver Dags Gjerning paa sin Dag" med Lovsang for Herren Israels Gud, i hvilken daglige Tjeneste Asaph skulde være Formand 1 Krøn. 16, 5. 37 fgd. Derimod skulde Præsten Zadok og hans Brødre tjene foran Herrens Bolig paa Høien i Gibeon og der bringe de lovbefalede daglige Offre paa Brændofferalteret 1 Krøn. 16, 39. 40. Medens saaledes de regelmæssige Offringer fandt Sted i det gamle Tabernakel, som David ikke vilde flytte rimeligviis fordi han tænkte paa at bygge et Tempel — saa var Lovsangen og dermed den mere aandelige Gudsdyrkelse allerede i Jerusalem, og til dette Brug udsatte David samme Dag først den Sang, som findes 1 Krøn. 16, 8 fgd., men er uddraget af Ps. 96. 105 og 106 — Davidspsalmer altsaa, skjøndt de ikke bære Davids Navn i Overskriften, og heelt igjennem fulde af Tak og Lovsang for Ham, som „er god, og hvis Miskundhed varer evindelig." Denne Takkesang blev sungen paa hiin glade Dag, og hele Folket istemte Amen og Lovpriisning for Herren

1 Krøn. 16, 36. Men da Folket derefter gik hver til sit Huus, og David ogsaa kom hjem „for at velsigne sit Huus“ 1 Krøn. 16, 43, gik Sauls Datter Mikal ham imøde og sagde spottende: hvilken Ære Israels Konge idag har havt, da han blottede sig for sine Tjeneres Pigers Øine, som en af de løse Folk ublu blotter sig 6, 20, hvorved hun uden Tvivl sigtede til, at David havde aflagt sin kongelige Prydelse og let klædt blandet sig imellem Folket. David svarede hende, at for Herrens Ansigt, som havde udvalgt ham fremfor hendes Faders Huus til Fyrste over sit Folk, havde han nedladt sig til at dandse med de Andre og var beredt til at fornedre sig selv endnu dybere for at blive æret med dem, hun i sin Stolthed foragtede. Og at Stoltheden mishagede og altsaa Ydmygheden behagede Herren, viste sig siden deri, at Mikal ingen Børn fik, saalænge hun levede 6, 23.

Efterat Arken saaledes var bragt under Telt i Jerusalem, faldt det dog snart David paa Sinde, at en saadan „Bolig for Herren“ ikke svarede til den Rolighed, som nu var forundt Landet med Hensyn til udvortes Fjender, og som allerede havde givet ham selv Leilighed til at bygge sig et Huus af Cedertræ 7, 2. Han raadførte sig med Propheten Nathan, som billigede hans Tanke og lovede, at Herren vilde være med ham ogsaa i dette; men samme Nat fik Propheten i en Aabenbarelse Befaling til at forkynde David, at Herren, som saalænge havde vandret med Israels Børn fra Telt til Telt og fra eet Paulum til et Andet s. 1 Krøn. 17, 5 og hidtil aldrig havde forlangt nogen anden Bolig, selv vilde bestemme Tiden til en saadan Forandring. Ikke David, som var taget fra Græsgangen bag Faarene eller fra Faarefoldene, og for hvem der maatte banes Vei til Thronen gjennem Kamp og Seier over mange Fjender, skulde bygge Herren et Huus, men derimod vilde Herren bygge ham

et Huus 7, 11. Først vilde han give ham en Søn, som i Fred og Rolighed skulde sidde paa Thronen, naar Davids Dage vare omme og han hvilede hos sine Fædre 7, 12. Denne Søn skulde bygge Herren et Huus, og som en Fader vilde Herren antage sig ham, tugte ham, naar han handlede ilde, men dog velsigne ham som Forbillede paa den Davids Søn, der i Tidens Fylde ihvorvel hjemsøgt med Menneskernes Riis og Plager skulde bygge Herren et evigt Huus, ligesom Herren vilde stadfæste hans Rige og Throne til evig Tid 7, 12—16 jf. 1 Kr. 17, 11—14. Især mærkværdig, siger Hornsyld (Betragtn. over Bibelen II. S. 388) er denne Guds Tale ved den store Udsigt over Davids Huus, Udsigt i det Fjerne. Udsigten er perspectivisk, et nært og et fjernt Punkt ligesom berøre hinanden, det Mellemliggende sees ikke — — det mig Klare i Talen er: du vil bygge mig et Huus, det skal du ikke, men jeg vil bygge dig et Huus, som skal vare evig, jeg vil stifte et Rige, opreise en Throne, og Een, som skal stamme fra dig, skal være Konge i dette Rige, herske paa denne Throne evindelig. Dog — da dit taknemmelige og kjærlighedsfulde Hjerte ønsker at bygge mig et Huus, da skal ikke du, Krigeren, hvis Hænder have udgydt Blod, men din Søn bygge det" jf. 1 Krøn. 22, 6 fgd. Da David havde hørt dette prophetiske Budskab, gik han ind og blev for Herrens Ansigt med den inderlige Takkebøn, som vi læse 7, 17 fgd. 1 Krøn. 17, 16 fgd. „Hvem er jeg, Herre Gud, begynder han, og hvad er mit Huus, at du hidindtil haver ført mig!" og idet han priser den store Gud for de store Ting, Han for sit Ords Skyld og efter sit Hjerte havde gjort imod sin Tjener David saavel som mod det Folk, Han havde beredt til sit Folk evindelig, fryder han sig ved Forjættelsen, der var givet hans Huus for den fjerne Fremtid paa mere end Menneskeviis 7, 19, og beder kun, at dette

Ord maa staae fast, og at Han, hvis Ord er Sandhed, og som havde lovet at bygge og befæste Davids Huus, vilde begynde med Opfyldelsen deraf og saaledes lægge Grund til den evige Velsignelse 7, 28. 29 1 Krøn. 17, 26. 27 jf. Ps. 72 og 110.

Med Philisterne fortsatte David Kampen, ydmygede dem og tog Magten fra dem, idet han rimeligviis indtog en af deres Hovedstæder (מֶתֶג־אַמָּה 8, 1, som Lindberg oversætter: Herskabs Tøilen, forklarer Gesenius ved Hovedstaden og finder Medhold i 1 Krøn. 18, 1, hvor det hedder, at David tog Gath og dens Aflæggere fra Philisterne). Ogsaa Moabiterne slog han og gjorde dem skatskyldige, efter at have tildeels ladet den Tids strenge Krigsret gaae ud over dem, da han lod Krigsfangerne lægge sig paa Jorden og med Snorer udmaalte de to Trediedele til at aflives 8, 2. Derpaa overvandt han en endnu mægtigere Fjende i Zobas Konge Hadareser eller Hadadeser, som han ogsaa kaldes. Ham forfulgte han indtil Euphratfloden og tog Ryttere i Hundredeviis og Fodfolk i Tusindeviis fra ham. Ogsaa Stridsvogne fik han i Mængde, men ødelagde Hestene paa samme Maade som Josva s. Josv. 11, 9, og beholdt kun 100 Spænd af dem 8, 4. Zoba var et syrisk Rige, som allerede Saul havde tugtet s. 1 Sam. 14, 47, men som siden formodentlig ligesom Moabiterne havde søgt at gjøre Erobringer i Israels Land Østen for Jordan. Da Zoba nævnes i Forbindelse med Damaskus og Hamath, maa det antages at have ligget imellem Orontes og Euphrat N. O. for Damaskus. Hamath-Zoba underkastedes atter af Salomon, og i denne Egn var det, at han byggede det berømte Tadmor, senere Palmyra i Ørken s. 2 Krøn. 8, 3. 4. Nisibis, hvori de syriske Forfattere eenstemmigen og efter dem Michaelis og Flere ville gjenfinde Zoba, ligger uden Tvivl for langt

borte (henimod Tigris) s. Winer Realler. II. S. 738 fgd. Grundtvig Verdenskr. S. 370. Syrerne fra Damask kom for at hjælpe Hadareser, men bleve slagne, Damaskus selv besat og denne Deel af Syrien ligeledes gjort skatskyldig, idet Herren hjalp David, hvor han drog hen 8, 6. Stort Bytte bragtes hjem til Jerusalem, deriblandt Guldskjolde og en Mængde Kobber fra Hadaresers Stæder 8, 8, som Salomon siden benyttede til Templets store Værker s. 1 Krøn. 18, 8. En af de nævnte, Hadareser tilhørende, Stæder Berothai *) er efter Navnet og maaskee ogsaa i Virkeligheden det Samme som Grækernes og Romernes Berytus og Nutidens Beirût ved Middelhavet. Det synes nemlig som om Hamath, der nok kan have strakt sig til Middehavet, har været underkastet og forenet med Zoba s. 1 Kr. 18, 3. 2 Krøn. 8, 3. Evald (isr. Gesch. II. S. 620) antager, at Hadadeser allerede havde optaget Hamath i sin Regenttitel. Ogsaa Ezech. 47, 16 nævnes Berotha i Forbindelse med Hamath og Damaskus (s. Robins. III. S. 725). Saden Hamath laae med sit Gebet ved Hermon (Antilibanon) s. Josv. 13, 5. Domm. 3, 3. Den nævnes allerede 1 Mos. 10, 18 som kananitisk Kolonie og siden oftere som nordligt Grændsepunkt for Israels Land i videre Udstrækning, skjøndt maaskee undertiden forvexlet med et andet Hamath i Naphtali Stamme s. 4 Mos. 13, 22. 34, 8 (jf. Isr. Hist. II. S. 207 og 293). Af Grækerne blev den siden kaldt Epiphania efter Antiochus Epiphanes, men har dog vedligeholdt sit gamle Navn indtil nu. Den ligger paa Veien imellem Aleppo og Damaskus i

---

*) Istedetfor Betah og Berothai har 1 Krøn. 18, 8 Tibchath og Kûn, og den arabiske Oversættelse viser os med dem hen til de berømte Stæder Emesa (nu Hôms) og Baalbek i Cœlesyrien, hvis Beliggenhed godt kunde passe dertil.

Nærheden af Libanon, men mod N. O. henimod Palmyras Ørken og er bygget paa begge Sider af Orontes, der paa Grund af sin rivende Fart kaldes El-Asy og fra Hamah løber mod Nordvest, indtil den falder ud i Middelhavet ved Antiochia. „Hamah, hedder det i Kellys: Syria and the holy land p. 295 etc., det gamle Epiphania, er en af de meest behagelige Stæder i Syrien; faa rige Kjøbmænd findes der, men mange velhavende og fornemme Tyrker, som her nyde en stor Stads Behageligheder, medens de i en vis Grad ere fjernede fra Regjeringens Udsugelser. Hamah ligger ved begge Sider af Orontes paa Skraaningerne af tvende Høie, som danne en aflang Dal heelt beplantet med fine Frugttræer. Da den er høiere end Flodbredderne, bliver Vandet ledet derind ved Hjælp af Hjul med Skovle, som udøse deres Indhold i Steenrender, der bæres af høie Buer. Der er omtrent et Dusin saadanne Hjul, det Største, kaldet Naura el Mohammed, er idetmindste 70 Fod i Gjennemsnit. De gjøre en hæslig Støi, som Fremmede finde det besværligt at udholde, men om Øret lider, er der igjen meget til at fryde Øiet ved Synet af de store Hjul, de lange Vandledninger, de bestandig bevægede Vande, Husene, Kiosterne og Minaretterne i Hamah blandede med Dalens blomstrende Granatæbletræer, Æble-, Kirsebær- og Abrikos-Træer. Indbyggerne, over 30,000 (andre angive 100,000) ere for Størstedelen Muselmænd; de ere berømte for at besidde megen Indbildningskraft, ere alle fødte Digtere og have faaet Tilnavn af talende Fugle.“ Denne By var sandsynligviis Hovedstaden i Landet Hamath, hvis Konge ved Navn Thoi sendte Gaver til David og gjorde Forbund med ham, da han havde overvundet sin Fjende, Kongen af Zoba, som rimeligviis var Herre over Landet omkring Palmyra 2 Sam. 8. 9. 10.

Forraadsstæder i Hamath anføres som byggede af Salomon tilligemed Tadmor i Ørken 2 Krøn. 8, 4.

Hamaths Konge Thoi sendte sin Søn Joram til David efter Seiren for at hilse og velsigne ham, da Hadareser havde været Thois Modstander 8, 10, og med denne Hilsen fulgte Kar af Sølv, Guld og Kobber, som David helligede tilligemed det øvrige Sølv og Guld, han havde faaet i Bytte fra de undertvungne Nabofolk. Paa samme Tid havde Abisai (tilligemed Joab s. Ps. 60, 2) slaaet Edomiterne, som 18,000 Mand stærke vare faldne ind i Sydlandet, i Saltdalen ved det døde Hav s. 1 Kr. 18, 12. Denne Seir tillægges David selv personlig 2 Sam. 8, 13, og rimeligviis ved en Skrivfeil staaer her Syrer (ארמים) for Edomiter. Under dette farlige Vendepunkt af en dobbelt Krig, „da han stred med Mesopotamien og Syrerne fra Zoba, og Joab vendte tilbage og slog Edom i Saltdalen“, forfattede David den 60de Psalme, hvori han baade beskriver sin Trængsel og udtaler sit frimodige Haab om Seir til alle Sider og rolig Besiddelse af hele Landet, han deels havde nu, deels var ifærd med at bemægtige sig ved den naadige Guds Bistand. „Mig tilhører Gilead og mig Manasse, Ephraim er mit Hoveds Styrke, Juda min Herskerstav, Moab mit Vaskebækken, paa Edom kaster jeg mine Skoe. For mig, Philisterland, du juble! Hvo fører mig til den faste Stad, hvo leder mig til Edom?“ Ps. 60, 9—11. Men ogsaa i den faste Stad Edom (Klippestaden) lagde han efter det vundne Slag Besætning, og alle Edomiter bleve hans Tjenere 8, 14. Saaledes hjalp Gud ham allevegne, og medens Nabofolkene vare bragte i Afhængighedsforhold til ham, sad han i Ro som Konge over hele Israel og „gjorde Ret og Skjel mod hele sit Folk“ 8, 15. Joab, Zerujas Søn, var Høvding for Hæren, Josaphat Historieskriver, Zadok og Abjathar (ved en

Feiltagelse ere Achimeleks og Abjathars Navne ombyttede) Præster og Seraja eller Seja, som han ogsaa kaldes, Skriver 8, 17 ligesom Adoram Rentemester f. 20, 24, 25. Som Raad for Kongen nævnes hans Farbroder Jonathan og Jechiel som Hovmester for de kongelige Børn f. 1 Krøn. 27, 32. Ligeledes som Raadgivere Achitophel og Husai og efter Achitophels Frafald og Død Benajas Søn Jojada og Ebiathar. Benaja, Jojadas Søn, den navnkundige Helt, som blandt andet paa en Sneedag havde fældet en Løve i en Vandgrav, hvor Begge formodentlig havde søgt Ly, og med en Kjep gaaet imod en ægyptisk Kæmpe paa fem Alen, vristet ham Spydet af Haanden og slaaet ham ihjel dermed f. 23, 20 fgd. 1 Krøn. 11, 22 fgd. — var sat over Livvagten, de saakaldte Kreti og Pleti, der maaskee tildeels bestod af de tappre Mænd, som havde forenet sig med David i hans Landflygtighed og vare komne tilbage med ham fra Philisterlandet, hvor Kreterne vare et bekjendt Folk f. 1 Sam. 30, 14. Benaja nævnes derfor tilligemed Abisai fremfor de 30 berømte Helte og ved Siden ad de endnu berømtere Tre, til hvis udmærkede Kæmpebedrifter det hørte, hvad alt er anført, midt igjennem Philisterhæren at hente Vand fra Bethlehems Brønd 23, 8—17. Tilsammen regnedes Kæmpetroppen til 37, hvilket Tal kan fremkomme ved Optællingen 23, 24 fgd., medens derimod 1 Krøn. 11, 26 fgd. endnu Flere ere anførte. Davids Sønner vare Præster 8, 1 eller som det hedder 1 Krøn. 18, 17 de Første ved Kongens Haand — altsaa ikke Præster ved Helligdommen, som de ikke kunde være, men i al Fald kun de nærmeste Deeltagere i Kongens private Gudstjeneste. Som saadan Præst nævnes siden ogsaa en Jairit Ira f. 20, 26.

David glemte ikke i Lykkens Dage sit Løfte til Jonathan og lod derfor bekjendtgjøre, at om der var nogen tilbage

af Sauls Huus, saa vilde han for Jonathans Skyld bevise Kjærlighed imod ham 9, 1. Ved Hjælp af en fordums Tjener af Sauls Huus Ziba fik han da at vide, at Jonathans egen Søn Mephiboseth, der var lam i Fødderne s. 4, 4, endnu levede og var i Huset hos Makir i Lodebar, den samme Makir i Gileads Land, som siden viste sig ligesaa ædelmodig mod David, da han maatte flygte for Absalon 17, 29. Fra dette Skjul blev Mephiboseth nu draget frem, alle hans Faders og Farfaders Jorder bleve ham overdragne, og som kongelig Prinds skulde han have Sæde ved Kongens Taffel og boe i Jerusalem, medens Ziba med sine Sønner og Tjenere dyrkede Jorden for ham og afgav Udbyttet til Underholdning for ham og hans lille Søn Mika 9, 12.

Ammoniternes Konge havde ligesom Moabs s. 1 Sam. 22, 4 tidligere maaskee af Fjendskab imod Saul beviist David Venskab under hans Landflygtighed og formodentlig ikke blandet sig i den sidste Krig imod ham. Da derfor Nachas var død, sendte David Gesandter til hans Søn og Efterfølger Hanun for at bevidne ham venlig Deeltagelse. Men Ammoniternes Høvdinger forestillede Kongen, at dette kun var et Paaskud, under hvilket David vilde udspeide Hovedstaden for senere at overvælde den, og i ungdommelig Hidsighed lod Hanun nu Gesandternes halve Skjæg afrage og det Halve af deres Klæder afskjære lige til Sædet og sendte dem saaledes bort 10, 4. Dette er noget nær den største Forhaanelse, der kunde tilføies dem og i dem Israels Konge og Folk, thi de lange Klæder ere Østerlændernes Hædersdragt, og Skjægget deres helligste Prydelse, som Gud efter deres Mening har givet Mændene for at adskille dem fra Qvinder. Araberne ansee det at miste Skjægget for værre end at blive brændemærket, og mangen Een vilde heller døe end underkaste sig

denne Skjændsel. D'Arvieux fortæller, at en Araber, som havde faaet en Kugle i Kjæven, kun ved Forestillingen om den visse Død kunde bevæges til at lade Skjægget afrage, før at Lægen kunde behandle Saaret, og han lod sig ikke see af nogen, men gik med et sort Slør for Ansigtet, indtil Skjægget atter havde faaet sin tilbørlige Længde. Hos Vahabiterne, beretter Burckhardt, blev Afragningen af Skjægget anvendt som en haard Straf for Forbrydelser, og her var det ligeledes Skik at holde sig skjult, medens Skjægget var borte. Derfor sendte David ogsaa strax sine skamskjændede Gesandter den Befaling imøde, at de maatte blive i Jericho, indtil deres Skjæg atter var voxet ud 10, 5. Nationalforhaanelsen var det Samme som en Krigserklæring. Ammoniterne søgte derfor strax at forstærke sig med Leietropper fra Syrerne i Zoba og maaskee Assyrer i Rechob, eftersom Assyrer Ps. 83, 9 siges at have været Loths Børns Arme. Ogsaa fra Kongen i Maåka s. Jos. 13, 11 og fra Landet Tob, hvor Jephta fordum boede s. Domm. 11, 2, havde de erholdt Bistand, og da Joab nu rykkede imod deres Hovedstad med Israels Hær, kom han mellem dobbelt Ild, idet Ammoniterne mødte ham udenfor Porten, og de fremmede Hjælpetropper angrebe ham ude fra Marken. Selv stillede han sig da med en udvalgt Skare imod Syrerne og lod sin Broder Abisai med Resten gaae imod Ammoniterne efter at have gjort den Aftale, at de gjensidigen skulde komme hinanden til Hjælp, naar det kneb, men iøvrigt hver for sig „holde sig brav for deres Folk og deres Guds Stæder" og lade Herren raade for Lykken 10, 12. Til begge Sider bleve Fjenderne drevne paa Flugt, Ammoniterne indesluttede sig i deres Stad og Joab vendte foreløbig tilbage til Jerusalem 10, 14. Nu samlede Syrerne sig paa egen Regning til fornyet Kamp imod Israel, endogsaa fra den anden Side af Euphrat fik Hadareser Tropper og under

Anførsel af Krigshøvdingen Sobak kom hele Armeen til Helam, hvor David selv mødte dem med hele Israels Hær. Syrerne bleve atter slagne, Folkene paa 700 Stridsvogne og 40000 Ryttere faldt tilligemed Anførerne; de Øvrige maatte redde sig ved Flugten. Efter denne store Seir sluttede alle Hadaresers Vasaller Fred med Israeliterne og tjente dem herefter, medens ingen af Syrerne ydermere vovede at komme Ammoniterne til Hjælp 10, 19. 4 Krøn. 19, 19.

Davids Fald og Straf.

Vi komme nu til en Begivenhed i Davids Liv, som i fuldeste Maade stadfæster Ordsproget, at der skal stærke Been til at bære Lykkens Dage; vi komme til Davids Fald, om hvilket vi maae tilstaae, at det var stort, næsten ubegribelig stort, men som dog kun skal minde os om, at den, som staaer, maa see vel til, at han ikke falder, og den, som staaer høit, vogte sig, at han ikke falder des dybere — for derefter at trøste os med, at ogsaa den dybest Faldne kan opreises ved Guds Naade, naar han griber dennes udrakte Haand. Saalænge David var under Forfølgelse, siger Hornsyld (Betragtn. II. S. 394) og holdt sig fast til Gud, hans eneste Hjælper og Tilflugt, saa var han billig, forsonlig, ædel, høimodig og handlede som saadan. Saalænge han maatte kæmpe om Riget og for Riget og var omgivet af Farer og Bekymringer, saa var hans Tanker og Hjerte immer hos Gud — Nu paa Lykkens, Magtens, Nydelsens høie Spidse foer Sultanismen i ham." Den hellige Skrift fortæller Historien paa sin sædvanlige rolige, upartiske, aldeles objective Maade uden at tilføie noget til Forklaring, Undskyldning eller subjectiv Dom,

og vi gjøre vistnok bedst i saavidt som muligt at følge dette Exempel.

Da Aaret var omme og den Tid kommen, da Kongerne pleiede at aabne et nyt Feldttog (da Foraaret begyndte, siger Josephus), sendte David Joab med hele Hæren for at gjøre Ende paa Krigen med Ammoniterne og beleire Hovedstaden, men blev selv hjemme i Jerusalem 11, 1. 1 Krøn. 20, 1. Da var det, at han, som han en Aften reiste sig fra sit Leie og gik paa Taget af Kongeborgen, hvor han efter østerlandsk Skik under Eftermiddagsheden havde taget Hvile, og hvorfra han rimeligviis kunde oversee en Deel af de omliggende Boliger med deres indelukkede Gaarde, Badesteder o. s. v. — fik Øie paa en Qvinde, som badede sig og var smuk af Udseende. Et lille nu udtørret Vandbasin indenfor Jaffaporten ligeoverfor den saakaldte Davidsborg forevises endnu som „Bathsebas Bad“, og Schubert finder, at det „efter dets Bygning og Muurstykkernes Masse vistnok synes at høre til det gamle jødiske Jerusalems Værker“, men rimeligviis har det som saamange Steder i Jerusalem faaet sit Navn paa fri Haand ved Gjætning eller Digtning (s. Robins. II. S. 133 fgd.). Kongen lod udforske om denne Qvinde og fik at vide, at det var Bathseba, en Datter af Eliam og gift med Uria, en naturaliseret Hethit, men uden Tvivl en udmærket Kriger i høiere Stilling, da han nævnes blandt „de Tredive“ 23, 24. Ikke destomindre lod David hende hente, havde Samleie med hende og sendte hende derpaa, efterat hun havde renset sig efter Loven 3 Mos. 15, 18 hjem til sit Huus uden at tænke paa videre Følger 11, 4. Men da hun senere meldte ham, at hun var frugtsommelig, sendte han Bud til Joab om at sende ham Uria, og da denne var kommen, spurgte han ham først ud om Krigen og tillod ham derpaa at gaae ned til sit Huus for at hvile ud og vederqvæge sig, og gav ham

en Hædersgave med 11, 8. Men Uria, som formodentlig havde fattet nogen Mistanke til Hensigten med den kongelige Naade, gik ikke hjem, men blev liggende ved Indgangen til Kongeborgen imellem Livvagten, og da David næste Dag udtrykte sin Forundring derover, erklærede Uria det for stridende mod sin Krigerære at pleie Rolighed ved at spise og drikke og ligge hos sin Hustru hjemme, saalænge som Arken og Feldtherren og alt Krigsfolket boede under Telte og laae i Leir paa aaben Mark. Endnu engang søgte Kongen at lokke ham til det, der kunde tjene til at skjule hans Skjændsel: han indbød ham til sit Taffel og fik ham beruset, men om Aftenen lagde han sig blandt Drabanterne og gik ikke hjem. Da besluttede Kongen at faae ham ryddet af Veien og sendte ham tilbage til Joab med et Brev, hvori han bød denne at stille Uria paa et farligt Sted i Kampen og lade ham i Stikken, saa at han maatte falde 11, 15. Dette udførte Joab troligen og stillede Uria blot for et heftigt Udfald af de Beleirede, som kostede ham og flere Folk Livet. Rapport blev nu affendt til Kongen om dette Nederlag, men naar denne skulde blive vred over, at de vare komne Staden saa nær og havde udsat sig for at træffes fra Muren som fordum Abimelek ved Thebez, der dræbtes af en Qvinde med et Stykke af en Møllesteen, saa var Budet instrueret af Joab om at tilføie, at ogsaa Uria var falden. Da Efterretningen nu saaledes var forebragt David, lod han Joab ved Budet opmuntre til ei at tage sig Sagen nær, eftersom „Sværdet slaaer nu Een, nu en Anden“, men kun at holde ved med Kampen, indtil Staden var taget 11, 25. Bathseba anlagde Sorg for hendes faldne Mand, men da Sørgetiden var til Ende, tog David hende til sig som Hustru, og hun fødte ham en Søn. Men hvad David havde gjort, var ondt i Herrens Øine 11, 27, og det skulde han snart faae at vide.

Sendt af Herren kom Propheten Nathan til Kongen og fortalte Historien om den rige Mand, der tog den Fattiges eneste Dæggelam for dermed at beværte en Reisende, medens han sparede sine egne Hjorder 12, 1—4. Herved oprørtes Davids Retfærdighedsfølelse, men da han i Vrede svor paa, at den Mand, som gjorde dette, fortjente Døden og skulde firedobbelt erstatte, hvad han uden Medlidenhed havde frataget den Fattige, da sagde Nathan til David: Du er Manden 12, 7, og foreholdt ham nu i Herrens Israels Guds Navn, hvorledes han salvet til Konge over Israel og udfriet af Sauls Haand, havde faaet sin Herres Huus og dermed ogsaa hans Hustruer og hele Riget i Eie, og „var det for lidet, vilde Herren have lagt mere til“ 12, 8. Og nu havde han dog foragtet Herrens Ord ved at gjøre hvad ondt er i hans Øine. Urias Hustru havde han taget efter at have dræbt ham selv med Ammoniternes Sværd! Derfor skulde Sværdet nu ikke mere vige fra hans Huus, men Ulykke reises over ham i hans egen Familie, og som han havde taget en Andens Hustru i Skjul, saa skulde det blive tilladt, at hans Næste tog hans Hustruer og dermed Huset og Riget i Besiddelse aabenbar „for hele Israels og for Solens Øine“ 12, 12. At David i sine Synder vel havde glemt, men ikke trodset Gud, det viste sig nu, da han ikke et Øieblik tænkte paa at trodse Sandheden i Prophetens Mund, men strax bekjendte og sagde til Nathan: jeg har syndet mod Herren! 12, 13. Derfor lød ogsaa strax Svaret: Herren har ogsaa forladt din Synd, du skal ikke døe; dog fordi du ved denne Gjerning har bragt Herrens Fiender til at spotte, skal din Søn, som fødes dig, visseligen døe! Dermed gik Propheten hjem og overlod Kongen til sin Anger, som vi kjende af hans Bodspsalmer, hvoriblandt den 51de Psalme udtrykkelig bærer Overskriften:

Da Nathan, den Prophet var kommen til ham, efterat han var indgangen til Bathseba, og lyder saaledes:

Vær mig naadig Gud efter din Barmhjertighed —
Efter din megen Barmhjertighed udslet mine Synder!
Aftvæt saare min Misgjerning,
Og rens mig fra Brøde!
Thi mine Synder jeg kjender,
Og min Brøde staaer for mig altid.
Mod dig alene har jeg syndet,
Og det Onde i dine Øine har jeg gjort,
Saa at du er retfærdig, naar du taler,
Reen, naar du dømmer.
See, i Misgjerning er jeg født,
Og i Synd undfangede mig min Moder.
See, Sandhed elsker du i det Inderste,
Og i det Skjulte vil du lære mig Viisdom;
Vil rense mig med Isop, saa jeg bliver reen,
Aftvætte mig, saa jeg bliver hvidere end Snee.
Lad mig høre Fryd og Glæde —
Lad juble de Been, du har knuset!
Skjul dit Ansigt for min Synd,
Og udslet alle mine Misgjerninger!
Et reent Hjerte skab for mig, o Gud —
Og forny en fast Aand i mit Indre!
Ei forkaste du mig fra dit Ansigt,
Og din Helligaand ei tage du fra mig!
Giv mig igjen din Frelses Glæde,
Og med en villig Aand understøt mig!
At jeg maa lære Overtrædere dine Veie,
Og Syndere maae til dig sig omvende!
Befri mig fra Blodskyld, Gud, min Frelses Gud,

At min Tunge maa juble ved din Naaderet!
Herre, mine Læber du aabne —
Og min Mund skal forkynde din Priis!
Thi ei elsker du Offer, at jeg skulde give det —
Brændoffer ei du begjærer.
Guds Offere er en sønderbrudt Aand —
Et sønderbrudt og sønderknuust Hjerte, Gud, du ei vil foragte!
Gjør vel efter din Gunst imod Zion,
Opbyg Jerusalems Mure!
Da skal du elske Retfærdigheds Offre —
Brændoffer og Heeloffer —
Da skal paa dit Alter Øxne komme!

„Dybt, maae vi sige med Grundtvig, „sørgede David for sin Synd og vædede sit Leie med Taarer og sang klagelig i sit Hjertes Bekymring og store Angest; men saalidet som disse Taarer, der i hans Pænitentsepsalmer have som en gloende Flod væltet sig gjennem Tiderne og med Ueskrift indpræget hans Anger i bodfærdige Hjerter, saalidt som de have kunnet hindre Jehovahs Fiender fra at bespotte, saalidt kunde de afholde den Hellige i Israel fra at kundgjøre Sin evige Nidkjærhed og uudslettelige Afsky for Synden selv hos Hans frommeste Børn“ (Verd. Kr. S. 394). Og hvad Propheten paa Herrens Vegne sidst havde truet med, det skete først, idet Herren slog Drengen, som Urias Hustru havde født David, saa han blev syg 12, 15. David adspurgte Gud om Drengen, holdt streng Faste og laae Natten over paa Jorden. Ingen af hans Huses Ældste kunde faae ham til at reise sig eller til at spise. Da Drengen var død den syvende Dag, vovede man derfor ikke at melde ham det, i den Tanke, at han maaskee af Sorgen kunde drives til en Ulykke 12, 18. Men paa Tjenernes Hviden mærkede han, hvad der var skeet, og da

han havde erholdt Visshed derom, reiste han sig fra Jorden, vaskede og salvede sig, skiftede Klæder og gik ind i Herrens Huus og tilbad; derpaa gik han hjem, forlangte Mad og spiste. Over denne tilsyneladende Modsigelse i hans Forhold undrede Tjenerne sig, men David løste Gaaden for dem med en Forklaring, som for mange efter ham er bleven til Regel og Trøst under lignende Prøvelser. Saalænge Drengen levede, bad han i Troen til Herren, som kunde lade ham leve, nu Drengen var død, trøstede han sig i Troen til den samme Herre, som ikke vilde skille ham for stedse fra den Elskede. „Jeg skal komme til ham, men han kommer ikke tilbage til mig!" 12, 23. Nu trøstede han ogsaa sin Hustru Bathseba, hvem han, som Josephus siger, elskede høit, og fik med hende snart en anden Søn, som blev kaldet Salomon, blev elsket af Herren og fik af Ham ved Propheten Nathan Tilnavnet Jedidia d. e. Herrens Elskede, som Forbillede paa den elskelige Søn, i hvem Gud vilde have sin Velbehagelighed 12, 25.

Imidlertid havde Joab fortsat Beleiringen af Ammoniternes Kongestad, den berømte Rabbath-Ammon ved den øvre Jabok (nu Nahr-Ammân), hvis Levninger vi alt have beskrevet (s. Isr. Hist. II. S. 280. 299 fgd.). Vandstaden ved Floden var allerede i Joabs Hænder, som dog ønskede, at David selv skulde komme og i Spidsen for hele Folket selv vinde Berømmelsen for at have fuldendt Indtagelsen 12, 28. Dette skete, Hovedstaden blev indtaget efter den sidste Kamp, og Ammons Kongekrone, der veiede et Centner Guld og var prydet med en kostbar Steen, flyttet over paa Davids Hoved. Hvo, som ikke havde reddet sig ved Flugten, blev efter Tidens Skik overgivet til piinlig Død under Sauge, Jerntærskeslæder og Øxer, nogle ogsaa brændt i Moloksovnen, hvor de forhen havde offret deres Børn, og med stort Bytte vendte David og hele hans Folk tilbage til Jerusalem 12, 31.

Ulykken over David fra hans eget Huus. begyndte dermed, at hans ældste Søn Amnon s. 3, 2 fattede en ureen Kjærlighed til sin Halvsøster Thamar, der var Heelsøster til Absalon og ligesom denne udmærket ved Skjønhed 13, 1. Denne haabløse Elskov gjorde ham syg, men da han betroede sig til sin Ven og Fætter, den kloge Jonadab, en Søn af Davids Broder Simea, fik han af ham det Raad at lægge sig til Sengs som syg, og naar Faderen kom at see til ham, da bede ham at sende ham Thamar for at lave hans Mad for hans Øine, at han kunde spise den af hendes Haand. Thamar har maaskee, som endnu mange fornemme østerlandske Qvinder, udmærket sig ved Færdighed i at tilberede Kager til at spises strax, og da hun nu paa Anmodning af Kongen, som gjerne vilde føie den Syge, var kommen i Amnons Huus, havde æltet Deig og lagt „Hjerter", som han begjærede, saa forlangte han, at alle Andre skulde gaae bort, og hun bringe ham det Lavede ind i Lønkammeret paa Sengen 13, 10. Ogsaa dette gjorde hun i al Uskyldighed, men nu tog han fat paa hende og sagde: kom, lig hos mig, min Søster! Hun bad ham at holde inde og ikke gjøre noget saa Daarligt, som ei turde skee i Israel. Heller maatte han forlange hende tilægte af Kongen, som maaskee kunde for hans Skyld tillade dette skjøndt ulovlige Ægteskab 13, 12. 13. Men han vilde ikke høre hende, og da han havde krænket hende, forvandledes hans Kjærlighed til et endnu større Had, saa at han uagtet hun atter bad for sig, stødte hende haanlig bort og lod sin Tjener lukke Døren i Laas efter hende 13, 17. Som jomfruelig Kongedatter bar hun en lang bræmmet Kjole (jf. Isr. Hist. I. S. 216) — denne sønderrev hun og med Aske paa sit Hoved gik hun og klagede offentligt over sin Ulykke. Absalon, der ansaae sig for nærmest til at antage sig hendes ligesom fordum Simeon og Levi Heelsøsteren Dinas Sag (jf.

Isr. Hist. I. S. 165), trøstede hende foreløbigt og lod hende siden boe i eenlig Stand hos sig 13, 20. Kong David blev meget vred ved at høre alt dette, men synes ikke at have foretaget noget for at straffe den Skyldige. Absalon derimod skjulte sin Vrede for Dieblikket, men pønsede paa en desto blodigere Hævn over Fornærmeren 13, 21.

To Aar derefter havde Absalon Faareklipning i Baal-Hazor ved Ephraim, en Stad nær ved Ørken, som det hedder Joh. 11, 54, og hvoraf vi see, at denne Egn ikke har været i Ephraims Land, som Josephus mener, men snarere saaledes som Eusebius bestemmer den, i Benjamins Land et Par Miil (8 romerske d. e. lidt over en Miil) N. O. for Jerusalem. Til denne Fest indbød han Kongen og alle hans Tjenere, men da Kongen undslog sig, for ikke at gjøre ham saamegen Uleilighed, og synes ogsaa at ville have holdt Amnon, der vel ansaaes som Kronprinds, tilbage, overtalte Absalon Faderen til idetmindste at lade ham følge med de andre Brødre 13, 27. Derpaa var ogsaa Planen anlagt, thi nu befalede Absalon sine Tjenere at overfalde og dræbe Amnon ved Gjæstebudet, naar han var bleven lystig af Vinen, og han tillod dem kun dristig at gjøre det paa hans Ansvar 13, 28. Dette skete til stor Forfærdelse for de øvrige Brødre, som strax brød op, satte sig hver paa sit Muuldyr *) og flygtede. Rygtet var allerede kommet til Jerusalem i forstørret Skikkelse, som om alle Kongens Sønner vare ihjelslagne af Absalon, og David laae allerede i dybeste Sorg paa Jorden, omgivet af sine deeltagende Tjenere, da Jonadab trøstede ham med den Forsikkring, at Rygtet maatte være overdrevent, og at kun

*) Det er første Gang, at Muuldyr findes brugte i Israels Land og de maae vel være indførte tilligemed Heste, endskjøndt de efter Loven ikke turde opdrættes s. 3 Mos. 19, 9.

Amnon kunde være dræbt, hvilket uden Tvivl havde været Absalons Hensigt fra den Dag af, da Thamar blev krænket 13, 33. Strax efter saae Taarnvagten en stor Skare komme „fra Vesterveien ved Siden ad Bjerget“, altsaa uden Tvivl gjennem Gihonsdalen henimod den vestlige Deel af Zion, hvor Kongeborgen stod. Jonadab fandt da sit Ord stadfæstet, idet Kongens Sønner kom, men de kom grædende, og der blev en almindelig og heftig Graad over hvad der var skeet 13, 36. Absalon var imidlertid flygtet til sin Morfader Thalmai, Kongen i Gesur 13, 37 jf. 3, 3, paa den anden Side af Jordan høit oppe imod Hermon jf. 5 Mos. 3, 14, Josv. 12, 5. 13, 13., og blev der i tre Aar, og skjøndt David sørgede stedse over sin Førstefødte, lod han sig dog trøste over hans Død, vel ogsaa med Hensyn til, at det var en fortjent Straf, og opgav, hvad han først maa have tænkt paa, at forfølge Brodermorderen Absalon 13, 39.

Da nu Joab vidste, at Kongen havde Hjerte til Absalon 14, 1, men kun afholdtes fra at benaade ham ved Følelsen af sin Pligt deels som Konge deels som Fader ogsaa til den Myrdede, saa søgte han paa en snild Maade at forlige Samvittigheden med Hjertets naturlige Krav, og brugte dertil en klog Kone fra Thekoa, som han fik til at fremstille sig for Kongen i Sørgeklæder og at tale, hvad Joab lagde hende i Munden. Thekoa er et vel bekjendt Sted, et Par Miil S. for Jerusalem og en Miil S. for Bethlehem, som endnu bærer det gamle Navn Tekuâ, men har alt i Aarhundreder ligget i Ruiner. Det ligger paa et Bjerg, som ikke er steilt, men hvis Top er bred og i temmelig vid Udstrækning bedækket med Ruiner. Disse bestaae især i Grundmure af Huse byggede af firkantede Stene, hvoraf nogle ere randede. I den nordøstlige Deel findes Levningerne af et stort firkantet Taarn eller Kastel, et Punkt, som endnu er det Høieste. Omtrent i

Midten finder man Ruinerne af en græsk Kirke, hvoriblandt forskjellige Brudstykker af Søiler og en Døbesteen af rosenfarvet marmoragtig Kalksteen. Der gives ogsaa mange i Klipperne udhulede Cisterner og ikke langt nede en levende Kilde med herligt Vand. Tekuas høie Beliggenhed forskaffer en vid Udsigt, som imod Sydost kun begrændses af Moabs Bjergrygge og gjennem Aabningen af de nærmere Bjerge giver forskjellige Blik paa det døde Hav. Der er aldeles ingen Tvivl om, at det er det gamle Testamentes Thekoa, som Rhoboam siden lod befæste tilligemed Bethlehem og Etam s. 2 Krøn. 11, 6, og som blev Propheten Amos's Fødestad s. Am. 1, 1, ligesom og den nærliggende Ørken fik Navn efter den s. 2 Krøn. 20, 20. 1 Makkab. 9, 33. Ikke alene er Navnet afgjørende, men Beliggenheden passer ogsaa ganske til Eusebius's og Hieronymus's Angivelser. I det 6te Aarhundrede anlagdes her fra St. Saba et Filialkloster, som siden laae i langvarig Kamp med Moderklosteret. I det 8de Aarhundrede havde Thekoa christelige Indvaanere og en Kirke, og endnu i det første Korstogs Tid fik Korsfarerne under Jerusalems Beleiring Hjælp derfra. I det 12te Aarhundrede blev Staden plyndret og ødelagt af Tyrker og er siden den Tid ikke blevet omtalt i Historien (s. Robins. II. S. 406 fgd.).

Konen fra Thekoa kom til Kongen og nedkastede sig for ham med det Ord: frels o Konge! 14, 4. Opfordret af ham til at fremføre sin Klage, udgav hun sig for en Enke, hvis to Sønner vare komne i Trætte paa Marken, og da der var ingen, som kunde stille dem ad, blev den Ene slaaet ihjel, og nu forlangte hele Familien Drabsmanden udleveret af Moderen til Blodhævn, hvorved de tillige havde til Hensigt at faae Arvingen af Veien 14, 7 og i al Fald vilde „udslette den sidste Gnist, hun havde tilbage" af hendes Mand og hans

Navn paa Jorden. Kongen trøstede hende med, at han vilde give en Befaling om denne Sag, og Konen tilføiede, at om der var nogen Brøde i at spare Blodhævnen, maatte den hvile paa hende og hendes Faders Huus og ei paa Kongen og hans Throne. Kongen vilde imidlertid paatage sig Sagen og lovede, at ingen tiere skulde plage hende 14, 10, og da Qvinden endnu engang forestillede ham Faren for de mange Blodhævnere, saa tilsvor han hende, at ikke et Haar af hendes Søns Hoved skulde falde til Jorden 14, 11. Men nu udbad hun sig at turde tale videre, og gjorde da Anvendelse af Kongens Forhold i denne Sag paa hans eget Familieforhold, hvorved han syntes at blive ligesom skyldig i en Selvmodsigelse, naar han ikke førte sin Forskudte tilbage. „Thi døe skal vi jo visselig, og vi ere som Vand, der udgydes paa Jorden og kan ikke opsamles igjen, dog Gud vil ikke tage Livet bort, men tænker vist derpaa, at han ikke vil støde den Forskudte fra sig“ 14, 14. Af Guds saavelsom af sit eget Exempel i et andet Forhold skulde han da lære, hvad han ogsaa her skulde gjøre „som en Guds Engel til at høre baade Godt og Ondt, og Gud vilde være med ham 14, 17. David mærkede nu, at man ad en Omvei havde villet indvirke paa ham, ligesom da Nathan kom til ham med Historien om den rige Mand, og da han snarest tiltroede Joab at ville arbeide for Absalon, fik han Konen til at gaae til Bekjendelse om, at det Altsammen kom fra denne kloge General. Joab fik nu selv det Hverv at føre Absalon tilbage fra Landflygtigheden og udtrykte paa den stærkeste Maade sin Glæde og Taknemlighed over, at Kongen i Naade havde gjort efter sin Tjeners Ord, hvad han uden Tvivl dog godt vidste, var Davids eget inderlige Ønske 14, 22. Derpaa reiste han til Gesur og bragte Absalon tilbage til Jerusalem, hvor Kongen

dog for det Første ikke vilde see ham hos sig, men lod ham tage til sit eget Huus 14, 24.

Absalons Utaknemlighed og Forræderie.

Legemsskjønhed besad Absalon i høieste Grad, saa at han blev rost for, at der fra hans Fodsaale til hans Isse ikke fandtes nogen Lyde paa ham. I Særdeleshed var hans Hovedhaar beundringsværdigt ved sin næsten fabelagtige Væxt og Størrelse, thi naar han ved Enden af hvert Aar afskar det, veiede det 200 Sekler efter Kongevægt, hvilket nogle anslaae til 6—7, andre dog kun til 2—3 Pund. Han havde tre Sønner og een Datter, opnævnt efter Søsteren Thamar og hende lig i Deilighed 14, 27. I to Aar boede han nu atter i Jerusalem uden at have seet Kongens Ansigt. Dette blev ham utageligt, og han sendte Bud paa Bud til Joab om at komme til ham for at gaae for ham til Kongen. Da Joab ikke efterkom Opfordringen, lod Absalon sine Tjenere uden videre stikke Ild paa noget Byg, som Joab havde ved Siden af Kongesønnens Lod, og da Joab nu kom for at klage derover, bebreidede den Stolte og Utaknemlige ham kun, at han ikke var kommen før for at gaae hans Ærinde og lade Kongen vide, at han heller maatte have ladet ham blive i Gesur og hellere nu maatte slaae ham ihjel, hvis han havde nogen Brøde, end lade ham leve her i Unaade 14, 32. Joab gik da hen og meldte Kongen dette, hvorpaa Absalon virkelig blev kaldet til Faderen og benaadet. Han kastede sig ned paa sit Ansigt for Kongen, og Kongen kyssede ham 14, 33.

Nu forfulgte Absalon sin uden Tvivl allerede anlagte Plan om at tilvende sig Kongedømmet, hvortil han maaskee

ogsaa fremskyndtes ved Rygtet om, at den unge Salomon var udseet til Davids Efterfølger, en aabenbar Fornærmelse, som han meente, imod ham som nærmere Thronarving og maaskee efter Amnons Bortryddelse den Nærmeste, ifald den anden Søn Kileab imidlertid ogsaa var død jf. 3, 3. Absalon søgte derfor at omgive sig med Kronprindsens Glands, idet han skaffede sig Vogne og Heste og 50 Løbere 15, 1; men samtidigt dermed beilede han ogsaa til Folkets Gunst paa andre Maader. Naar Folk tidlig om Morgenen samlede sig ved Porten 13, 2, rimeligviis Kongeborgens Port, i hvis Nærhed der nu ligesom ellers ved Byporten holdtes Thing og Rettergang paa østerlandsk Viis i den tidlige Morgenstund, saa var han allerede paafærde og gik omkring, gjorde sig bekjendt med hver Enkelt, spurgte om deres Anliggender, kaldte Enhvers Sag, saaledes som den fremførtes for ham, ret og god, men beklagede, at Kongen ikke havde sat nogen, som kunde høre den, og ønskede kun, at han selv beklædte Dommerembedet i Landet for at kunne skaffe Hvermand sin Ret 15, 4. Naar nogen vilde kaste sig ned for ham, afholdt han ham derfra og kyssede ham. Ved denne store Nedladenhed og tilsyneladende Iver for Retfærdigheden og for Menigmands Sag „stjal han Israels Mænds Hjerter“ 15, 6. Efter fire Aars Forløb — thi de i Texten angivne 40 Aar maae vi med den Arabiske og Syriske Oversættelse og Vulgata saavelsom med Josephus ansee for en Skrivfeil — og vel omtrent da Absalon var imellem 20 og 30 og David imellem 50 og 60 Aar, bad han Kongen om Tilladelse til at begive sig til Hebron for der at opfylde et gudeligt Løfte, han alt i Gesur havde gjort for det Tilfælde, at Herren førte ham tilbage til Jerusalem. Kongen sagde: gaa med Fred, men imidlertid havde Absalon sendt sine Partigængere omkring til alle Israels Stammer og aftalt med dem, at naar de hørte Basunen lyde fra Stad til Stad, skulde

de udraabe, at Absalon var bleven Konge i Hebron, den gamle Kongestad. To hundrede vistnok indflydelsesrige Mænd havde han, uden at de vidste noget om Sagen, draget med sig til Hebron ved Indbydelse til Offerhøitiden, som det vel endnu var Skik at holde hist og her paa Steder, der som Hebron havde noget Helligt ved sig, medens den faste og udelukkende Gudsdyrkelse først ved Templets Indvielse bandtes til Jerusalem. Under Paaskud af denne Offring blev ogsaa Achitophel, ellers Davids fortrolige Raadgiver, hentet fra hans Stad Gilo, som laae i Judas Bjergegn s. Josv. 15, 51, altsaa ikke langt fra Hebron, og saaledes blev Forbundet stærkt, idet Folket bestandig talrigere samlede sig hos Absalon 15, 12.

Da der nu kom Een, som meldte David, at „hver Mands Hjerte i Israel var efter Absalon", besluttede han strax at søge sin Redning i Flugten, for at Absalon ikke med sin overlegne Magt strax skulde føre en Ulykke over ham og slaae Staden med skarpe Sværd 15, 14. Alle hans Tjenere og hele hans Huus var beredt til at følge ham, og kun ti Medhustruer lod han derfor blive tilbage for at passe Huset. Selv drog han ud med sit Følge og standsede ved Bethmerchak, et Sted rimeligviis tæt udenfor Østsiden af Staden, hvor hele Livvagten og de 600 Gathiter, som vare komne med ham fra Gath og vel nu dannede en Slags Schveitsergarde (maaskee det Samme som Kreti og Pleti) passerede forbi for at drage foran, medens hans Tjenere eller nærmeste Hoffolk stode ved hans Side. Til Gathiten Ithai, som nylig var kommen til ham, sagde han da, at han som Fremmed gjorde bedre i at blive hos den nuværende Konge end at følge den Fordrevne paa Flugten — han skulde kun føre sine Brødre tilbage og ikke frygte for, at David derfor vilde miskjende hans Kjærlighed og Troskab 15, 20. Men denne ædle Philister svor paa, at hvor Kongen var, der vilde han ogsaa

være enten til Liv eller til Død 15, 21. Saa drog han foran med sin Skare og „med deres Smaae“ 15, 22, og hele Landet græd med høi Røst, da endelig ogsaa Kongen ledsaget af sine troe Mænd drog over Kedrons Bæk ad Veien til Jordans Ørken 15, 23. Præsten Zadok og alle Leviterne, som bare Guds Pagts Ark, vare ogsaa tilstede med denne for at følge Kongen, og Abiathar offrede Brændoffre, medens Folket af Staden gik over Kedron. Men Kongen sagde til Zadok: før Guds Ark tilbage til Staden! om jeg finder Naade for Herrens Øine, vil han føre mig tilbage og lade mig see den og dens Bolig: Men dersom han vil sige saaledes: jeg har ingen Behagelighed i dig, see da er jeg her; han gjøre med mig hvad godt er i hans Øine! 15, 26. Saa ydmyg hengiven overgav David sin Sag i Herrens Haand, men glemte dog ikke at tage kloge Forholdsregler. I Tillid til Zadoks Seerdygtighed vilde han ogsaa gjerne have ham i Staden, at han derfra kunde skaffe ham Underretninger, medens han endnu var paa „den flakke Ørk“ d. e. Jordansletten 15, 28. Efterat Præsterne vare gaaet tilbage med Arken, gik David op ad Opgangen til Oliebjerget, grædende, barfodet, med tilhyllet Hoved, og hele Folket, som ledsagede ham, gjorde ligesom han 15, 30. Det var Vægten af hans Synder, som gjorde denne Bodsgang saa tung, men som ogsaa gjorde ham, forraadt og forfulgt som han var, til Forbillede paa Ham, der engang, i den Nat, da han blev forraadt, skulde gaae samme Gang, skjøndt tynget ikke af sine, men af Andres Synder, alt som det hedder i Passionspsalmen:

David engang tung om Hjerte
Gik hen over Kedrons Vand,
Fuld af Harm, af Graad og Smerte,
Flygtig i sit eget Land;

Men, o Jesus, maatte du
Ikke ængstes mere nu?
Du, som dig til Døden skynder,
Bær al Verdens Sorg og Synder!

Da det blev meldt David, at Achitophel var iblandt
de Sammensvorne hos Absalon, sagde han: Herre kjære!
gjør Achitophels Raad til Daarlighed! Men da han kom op
paa Toppen af Bjerget, „hvor han vilde nedkaste sig for 1
Herren“ 15, 32 jf. Matth. 26, 36. 39, stødte endnu en
Ven til ham i dybeste Sorg, nemlig Arkiten Husai, som
maaskee fra sit Hjem i Nærheden af Bethel s. Josv. 16, 2
her har begivet sig til Kongen for at følge ham. Men denne,
som kjendte hans Snildhed saavelsom hans Troskab, meente,
at han kunde være ham mere til Nytte ved at gaae til Jeru-
salem, underkaste sig den nye Konge og i hans Raad mod-
arbeide Achitophel, ligesom han ogsaa paalagde Husai at for-
ene sig med Zadok og Abiathar og ved Hjælp af disses to
Sønner, „Løberne“ Achimagas og Jonathan sende ham Bud
angaaende alt, hvad de fik Nys om i Fjendens Leir. Davids
Ven Husai kom saaledes tilbage til Jerusalem paa samme Tid
som Absalon drog derind 15, 37.

Efterat David var kommen paa den anden Side af
Oliebjerget lidt fra Toppen, da mødte ham Mephiboseths 2
Tjener eller Forvalter Ziba s. 9, 12 med et Spand sadlede
Esler, der bare 200 Brød, 100 Klaser tørrede Druer, 100
Stykker Sommerfrugt — det var altsaa om Sommeren —
og en Vimpel Viin, for at Kongens Huus (deriblandt hans
Hustruer) kunde faae noget at ride paa, og Svendene noget
at lædske sig paa i Ørken 16, 2. Paa Kongens Spørgs-
maal om Mephiboseth svarede han, at denne var bleven i
Jerusalem i det Haab, at under denne Omvæltning hans

Faders Rige igjen kunde tilfalde ham — en Utaknemlighed og Troløshed, som David kun straffede dermed, at han for Eftertiden tilsagde den tro Ziba alt, hvad Mephiboseth havde havt i Besiddelse 16, 4. Længere hen ved den lille By Bachurim kom en Mand af Sauls Slægt ved Navn Simei ud derfra og udstødte Forbandelser over den flygtende Konge, kaldte ham en Blodmand og Skarns Karl, der nu fik forskyldt Løn for alt Sauls Huses Blod og for at have taget hans Krone. Derhos kastede han Stene og Jordklumper efter ham og hans Folk, idet han dog holdt sig i Afstand, „paa Siden af Bjerget tværtoverfor", altsaa paa den anden Side af en Kløft 16, 6. 7. 13. Dette Optrin er ganske østerlandsk. „Hvem", siger Roberts, „har i Østerleden ikke været Vidne til lignende Scener? Hør paa Forbandelserne, de ere af den Natur, at onde Aander alene kan have indgivet dem. See paa den rasende Udskjælder: han vover ikke at komme nær af Frygt for Straf, men han staaer i en Afstand, udstøder sine Forbandelser, slaaer voldsomt omkring sig med Hænderne, bukker sig til Jorden og tager en Haandfuld Støv op, som han kaster i Luften og raaber: Saaledes skal du være, med dette skal din Mund snart fyldes, du Forbandede, som dette Støv skal du blive!" Zerujas Søn Abisai harmedes over Simeis Nederdrægtighed og sagde: hvorfor skal denne døde Hund bande min Herre Kongen? Lad mig gaae over og skille ham af med sit Hoved; men med en Sagtmodighed ikke ulig den, Jesus viste, da han afviste Tordensønnerne, der vilde lade Ild fare ned af Himmelen over de ugjæstfrie Samaritaner, med de Ord: I vide ikke, af hvad Aand I ere s. Luc. 9, 55 — svarede David: Hvad har jeg med Eder at gjøre, I Zerujas Sønner — lad ham bande, idet han tilføiede, at det var Herren, som lod alt dette skee, og Ham turde ingen modsige — desuden, naar hans egen Søn

stod ham efter Livet, hvorfor da ikke denne Benjaminit? Men maaskee Herren vilde see til hans Elendighed og give ham Velsignelse istedetfor Forbandelse 16, 12. Videre drog han da med sin Skare, og mødige gik de ind i Bachurim for at vederqvæges 16, 14. Det er den nærmeste, men ogsaa den besværligste Vei fra Jerusalem til Jordan, som David gik over Oliebjerget. Stephan Schultz (i hans: Leitungen des Höchsten u. s. v.) siger, at saavidt han var kommen i Kanaâns Land, havde han ingen frygteligere Egn funden end denne, saa at David kun af Nød eller Hastværk kan have valgt denne Vei for at komme desto snarere til Jordan. De skrækkelige Præcipitser paa denne Vei mindede om Davids Ord i den 23de Psalme: Naar jeg skal vandre gjennem Dødens Skyggers Dal o. s. v. (s. Paulus Samml. der Reisen im Orient VI. S. 299 fgd.). Ogsaa Schubert kom ad denne Vei fra Jerusalem til Jericho og beskriver den paa samme Maade. Han mener, at de i Dine faldende Ruiner af en forladt Landsby, kaldet Abu-Dis, som findes S. for Bethanien paa en Klippehøide ved høire Side af en meget dyb Slugt, der fører mod Øst, kan være Stedet, hvor det gamle Bachurim har ligget. Ei langt derfra er den saakaldte Apostelkilde (s. Schubert III. S. 70 fgd.), af de Indfødte nu kaldet Bir-el-Haûd d. e. Trugets Brønd (s. Saulcy II. p. 129). Robinson erkjender, at Bachurim maa have ligget bagved Oliebjerget ikke langt fra Jerusalem, hvilket ogsaa Josephus udtrykkelig siger; kun forekommer det ham, at det maa have ligget nordligere end Abu-Dis (s. Robins. II. S. 310. 312). Fra Bachurim har David saasnart som muligt begivet sig til Nærheden af Jordan*) for der at afvente nærmere Efterretninger om Tingenes Tilstand i Jerusalem.

*) Josephus siger: da han kom til Jordan, udhvilede han der med sit Folk.

Strax ved Absalons og hans Tilhængeres Indtog i denne Hovedstad kom Husai dem i Møde og deeltog i Raabet: Kongen leve! Selv Absalon yttrede dog sin Forundring over, at han ikke havde fulgt sin Ven; men Husai svarede ham, at han fulgte den, som Herren tilligemed Folket havde udvalgt, og at ligesom han havde tjent David, saaledes vilde han nu tjene hans Søn 16, 19. Achitophel var imidlertid Absalons ligesom han før havde været Davids Raadgiver og saa anseet for sin Klogskab, at hans Raad gjaldt, som om Gud havde givet dem 16, 23. At de dog snarere havde deres Udspring fra Djævelen, viste sig paa det første Raad, han gav Absalon i Jerusalem, at han strax skulde tilegne sig sin Faders Medhustruer, for at Israel kunde faae et afgjørende Beviis for, at ingen Forsoning mere var mulig imellem Fader og Søn, og derved blive desto fastere paa det engang valgte Parti 16, 21. Dette skete for hele Israels Øine (jf. Nathans Spaadom 12, 11. 12) under et Telt, som var opslaaet for Absalon paa det samme Tag af Kongeborgen, hvor Davids Fald havde taget sin Begyndelse, og dermed meente Absalon at have sikkret sig Riget. Michaelis kan imidlertid have Ret i, at Achitophel maaskee tillige havde til Hensigt at gjøre Absalon afskyelig for Folket, for at han siden kunde rydde ogsaa ham af Veien og selv opkaste sig til Konge.

At blive saaledes forraadt og efterstræbt af sin egen Søn og af dem, der forhen vare hans Tjenere og Venner, og af hvem han ligesaalidt som af hiin havde forskyldt det, det var for David meget tungt at bære, og mange af hans Psalmer bære Spor af denne Følelse og kunne med Føie henregnes til denne Tid af hans Liv. Een er der, nemlig Ps. 3, som udtrykkelig bærer Overskriften: Sang af David, da han flygtede for Absalon sin Søn og lyder videre saaledes:

Herre! hvormange ere mine Fjender!
Hvormange de, som opstaae mod mig,
Hvormange de, som sige om min Sjæl:
Ingen Frelse er for ham hos Gud! Sela!
Men du, Herre, er Skjold for mig,
Min Ære og den, som opløfter mit Hoved;
Med min Røst paa Herren jeg kalder,
Og han hører mig fra sit hellige Bjerg. Sela!
Jeg lagde mig og sov ind,
Jeg opvaagned', thi Herren mig støtter.
Ei jeg frygter for de Tusinder af Folk,
Som trindt omkring leire sig mod mig.
Stat op, Herre, frels mig, min Gud,
Thi du slog alle mine Fjender paa Kjæven,
De Frækkes Tænder du brød.
Hos Herren er Frelse,
Over dit Folk Velsignelse! Sela!

Det var nu Achitophels Plan strax med 12000 udvalgte Mænd at forfølge David samme Nat, overfalde ham, medens han var mødig og forsagt, jage Skræk i Folket, som var hos ham og under en almindelig og forvirret Flugt, om muligt, nedlægge Kongen alene for derefter at tilbyde Folket Fred og tilveiebringe en fredelig Underkastelse 17, 3. Denne uden Tvivl vel beregnede Plan vandt ogsaa Bifald hos Absalon saavelsom Israels med ham forbundne Ældste. Men den onde Samvittighed gjorde Absalon ubestemt. Derfor vilde han, førend han skred til videre Handling, først høre ogsaa sin nye Vens, Husais Mening, og denne kloge Mand fandt ikke, at Achitophel denne Gang havde raadet vel, men mindede om, at David og hans velbekjendte vældige Mænd nu vare opbragte i Sindet som Bjørnen, man har taget

Ungerne fra paa Marken 17, 8, og derfor ikke gode at komme nær. Desuden var David altfor meget Krigsmand til at lade sig overrumple paa aaben Mark iblandt Folket, snarere holdt han sig paa gammel Viis skjult i en eller anden Klippehule og pønsede selv paa at overfalde en mindre Hær, og hvis man da strax i Begyndelsen led et lille Nederlag, saa kunde alt være tabt, idet selv de Modigste kunde blive forsagte ved Tanken om den Helteskare, som her skulde overvindes 17, 10. Husais Raad var derimod først at samle hele Israel fra Dan til Beersaba til en Hær, talløs som Havets Sand og da med Absalon selv personlig i Spidsen enten levere et Slag i aaben Mark, hvor man da kunde falde over David og hans mindre Hær „som Duggen over Jorden“ og tilintetgjøre paa een Gang alle Modstanderne, eller om han indesluttede sig i en befæstet Stad, beleire den med samlet Styrke fra alle Sider og ligesom med Snore trække den ned i Dalen, saa der ikke blev en Stump tilbage af den 17, 13. Denne blændende Tale omstemte den vankelmodige Absalon og med ham alle de Andre i Raadet, thi Herren havde maget det saa, som David havde bedet, at Achitophels Raad blev til intet, for at føre Ulykken over Absalon 17, 14. Dette indsaae ingen bedre end Achitophel selv, som derfor i Fortvivlelse, men dog kold og rolig, sadlede sit Esel, drog tilbage til sin Stad og efter at have beskikket sit Huus hængte sig selv og blev begravet i sin Faders Grav 17, 23, som for at fuldende det Forbilledlige i Davids Forraadelse ved endnu i Døden at pege hen paa det Fortabelsens Barn, der forraadte sin Herre og Mester og efter at have seet, at selv de, som havde brugt ham, forkastede ham, døde Achitophels Død og gik dermed „til sit eget Sted“ (Ap. Gjern. 1, 25) som var ham beredt af hans og Løgnens Fader.

Husai havde ufortøvet meddeelt Præsterne Zadok og Abjathar den forefaldne Raadslagning og anmodet dem om ved hurtigt Bud at melde Kongen, at han paa ingen Maade maatte blive Natten over paa Sletten ved denne Side af Jordan, men drage over paa den anden Side for ikke „at opsluges“ med sit Folk, hvis Achitophels Raad skulde blive fulgt 17, 16. 21. Ved en Pige overdroges dette vigtige Ærinde til begge Præstesønnerne, som allerede stode beredte ved Kilden Rogel (som vi have seet, den nuværende Nehemias's eller Jobs Brønd i Josaphats Dal), og uden at vende tilbage til Staden strax begave sig paa Veien. Deres hastige Bortgang blev dog bemærket og meldt til Absalon, som sendte sine Tjenere efter dem, men allerede i Bachurim paa den anden Side af Oliebjerget skuffede de deres Forfølgere, idet de inde i en Mands Gaard vare stegne ned i en tør Cisterne, over hvis lukkede Munding Konen i Huset havde bredt et Teppe og strøet Gryn til Tørring derpaa, og da der blev spurgt efter dem, viste hun Spørgerne andetsteds hen, hvor de ikke fandtes, og Forfølgelsen derpaa blev opgivet. Siden steg de op af Cisternen igjen, fortsatte deres Vandring og bragte David Budskabet, som foranledigede ham til øieblikkelig at bryde op og gaae over Jordan med sin lille Hær, hvilket ogsaa fuldstændigt var iværksat, inden det grydede ad næste Dag 17, 22, og snart naaede han nu det stærkt befæstede Mahanaim i Gilead ved Jabok, Isboseths forrige Residentsstad, hvor han kunde trække Tilhængere til sig baade fra de nordlige og østlige Stammer, og hvor han blev kraftigen understøttet med alle mulige Fornødenheder, navnlig af Sobi, Søn af Nachas fra Ammoniternes Hovedstad (maaskee Broder til den overvundne Kong Hanun og af David indsat som Vasal i Broderens Sted), ligesom ogsaa af Makir i Lodebar, hvor Mephiboseth tidligere havde nydt Gjæstfrihed 9, 4 og

af Gileaditen Barsillai fra Roglim. Senge, Leerkar, Korn og Meel og ristede Ax og Bælgfrugter, Honning, Melk og Ost samt Faar o. s. v. bragte disse Venner i Nøden David og hans Folk, som vare blevne hungrige og tørstige i Ørken 17, 29. Imidlertid var nu ogsaa Absalon gaaet over Jordan med hele den af ham samlede Israels Hær, over hvilken han i Joabs Sted havde sat dennes Fætter Amasa, som det synes nægte Søn af Abigail, en Halvsøster til David, men Heelsøster til Joabs Moder Zeruja 17, 25. Absalon med sin Hær slog nu Leir i Gileads Land 17, 26.

David mønstrede Folket, som var hos ham, og dannede en ordentlig Hær deraf med Høvdinger over Tusinder og Hundreder, hvorpaa han udsendte dem i tre Afdelinger under Anførsel af Joab, Abisai og Gathiten Ithai. Selv vilde han ogsaa drage med, men blev overtalt til at holde sig tilbage af Folket, som forestillede ham, at hans Person var ligesaa meget som Tusinde, saa at om end Halvdelen af dem faldt, kunde det endnu blive godt, naar han levede og kunde komme dem til Hjælp fra Staden 18, 3. Kongen stod da ved Siden af Porten, medens hans Skarer drog ud, og alle tre Overbefalingsmænd paalagde han i hele Folkets Paahør at fare lempelig med den unge Absalon. Slaget kom til at staae i Ephraims Skov, som maa have ligget paa hiin Side af Jordan og vel havde sit Navn efter tidligere Begivenheder, maaskee fra Jephtas Tid, da Ephraimiterne led det store Nederlag i samme Egn. Her bleve Israels Folk ogsaa aldeles slagne af Davids Tjenere, 20000 faldt, og Resten adspredtes til alle Sider i Landet. „Skoven fortærede denne Dag flere Folk end Sværdet“ 18, 8, idet den med sine Snevre-heder og rimeligviis Bjergpasser gav Davids mindre, men mere øvede Hær Leilighed til at afskjære og tilintetgjøre de Flygtende. Absalon selv flygtede paa et Muulesel, men

kom under de sammenviklede Grene af en stor Terebinthe, der fik fat i hans lange Haar, saa han blev hængende mellem Himmel og Jord, medens Mulen løb bort under ham 18, 9. Dette blev meldt til Joab af en Mand, som havde seet det, og Joab, som vistnok baade for Davids og sin egen Skyld ønskede Absalons Død, bebreidede Manden, at han ikke havde slaaet ham til Jorden og derved fortjent sig 10 Sekler og et Belte, som Feldtherren vilde have holdt sig forpligtet til at give ham. Men da Manden forsikkrede, at han ikke for tusinde Sekler vilde have lagt Haand paa Kongens Søn tværtimod Faderens Befaling, hvad der maaskee kunde have kostet ham sit eget Liv endogsaa ved Joabs Medvirkning 18, 13, saa ilede Joab selv til Stedet, som Josephus mener, at Manden har anviist ham, og efterat han havde gjennemboret den ulykkelige Absalon med tre Spyd, fuldendte hans ti Vaabendragere Drabet. Derpaa lod Joab ved Basunen Folket kalde tilbage fra Forfølgelsen for at spare videre Blodsudgydelse, da Opløret maatte ansees for endt ved Absalons Fald. Medens Israel nu flygtede hver til sit Hjem, blev Kongesønnens Liig kastet i en stor Kule i Skoven og bedækket med en stor Steendysse; og hans Grav er saaledes forskjellig fra det Mindesmærke, han selv i levende Live havde reist sig i Kongedalen ved Jerusalem for at bevare sit Navns Ihukommelse, da hans Sønner maae have været døde 18, 18 jf. 14, 27, en Hensigt, som han i al Fald har naaet, thi om end den nuværende saakaldte Absalons Grav i Josaphats Dal tæt ved Kedrons Bæk, men paa Oliebjergets Side, for en Deel udhugget af Klippen med joniske Søiler og en kegledannet Kuppel, som alt er omtalt, ikke er det oprindelige Mindesmærke, saa er det dog rimeligt, at et Saadant fandtes paa samme Sted og under samme Navn allerede i Josephus's Dage (s. Oldskr. VII. 10), og at den nyere Bygning er traadt i

Stedet for den Ældre og maaskee Simplere. En stor Hob Stene findes omkring dette Monument, thi Muhammedanerne pleie, naar de gaae forbi, at kaste Stene derhen med en Forbandelse over Absalon og alle ulydige Børn (s. Schubert II. S. 524. Robins. II. S. 171 fgd.), og det er saaledes en forbandet Ihukommelse, den forfængelige Absalon har sikkret sit Navn.

Davids Opreisning og sidste Dage.

Da Absalon var faldet og Slaget endt, udbad Zadoks Søn Achimagas, som var med i Kampen, sig af Joab at maatte bringe Budskab om Seiren til Kongen; men Joab, som vidste, at Budskabet om Absalons Fald ingenlunde vilde være Kongen glædeligt, fraraadede ham det og sendte en Kusit med Rapporten. Da Achimagas imidlertid vedblev sit Forlangende, fik han Lov til at løbe, og ad en Gjenvei over Sletten kom han Kusiten forbi 18, 23. David sad imellem de to Porte, hvoraf den Ene formodentlig lukkede Udenværkerne af Fæstningen, den Anden Stadsmuren selv, og Vagten, som gik paa Taget af Porten paa Muren, meldte Kongen, at man saae en eenlig Mand, der kom løbende. Dette antog Kongen for et godt Tegn, da en Flygtning fra Slaget neppe vilde være kommen alene; ogsaa da Vagten anmeldte den anden Løber, blev Kongen ved sin Mening, at de bragte godt Budskab og fandt den endnu bestyrket, da Vagten raabte, at den Første i sit Løb lignede Achimagas, thi Kongen svarede: han er en god Mand, og han kommer med godt Budskab. Achimagas kom med Udraabet: Fred! og nedkastet til Jorden for Kongen sagde han: Velsignet være Herren din Gud, som overgav dig de Mænd, som havde løftet deres Haand imod

min Herre Kongen 18, 29. Paa Kongens Spørgsmaal, om det var gaaet Absalon vel, gav han undvigende Svar og talede kun om en stor Larm, som havde fundet Sted, da han blev affendt, uden at han vidste, hvad det var. Kongen befalede ham at stille sig bag ved imellem Hoffolkene og modtog nu Kusiten, som ligeledes bragte det glade Budskab, at Herren havde dømt David fri af alle deres Haand, som reiste sig imod ham. Men da Kongen ogsaa spurgte ham om Absalon, svarede han med det Ønske, at det maatte gaae alle Kongens Fjender, som det var gaaet denne unge Mand. Heftig bevæget gik Kongen strax op paa Salen over Porten, og som han gik der, sagde han grædende: min Søn Absalon! gid jeg maatte døet for dig, Absalon, min Søn! min Søn! 18, 33. Denne Kongens dybe Bedrøvelse over sin Søn gjorde, at den vundne Seir blev mere til Sorg end Glæde for hele Folket, der, for ikke at saare Kongen, maatte stjæle sig ind i Staden ligesom efter et tabt Slag 19, 3. Men Joab gik ind til David, som endnu bestandig med tilhyllet Ansigt klagede med høi Røst over Absalon, og forestillede ham, at han ved sine Klager beskæmmede sine troe Tjenere, der havde frelst hans og hele hans Familiес Liv; han syntes at elske dem, som hadede ham, men at hade dem, som elskede ham, og at give tilkjende, at om Absalon kun havde levet, og alle de Andre vare døde, havde det været ham kjærere. Han opfordrede Kongen til at gaae ud og tale kjærligt til Folket og svor paa, at hvis han ikke gjorde det, vilde ikke en Mand blive Natten over hos ham, og den største Ulykke vilde endnu være ham i Vente. Dette bevægede omsider Kongen til at vise sig paa Thinget for den der forsamlede Deel af Folket, som nu vedblev at slutte sig til ham, medens det øvrige Israel var flygtet hver til sit Telt 19, 8.

Imidlertid vaagnede blandt alle Israels Stammer Er-

Kjendelsen af Uretten, der var gjort imod den Konge, som havde reddet dem af Philisternes og andre Fienders Haand og dog havde maattet flygte udaf Landet for Absalon, der vel var blevet salvet til Konge, men nu var død og borte, og ligesom de skjød Skylden paa hinanden for det Skete, saaledes bebreidede de ogsaa hinanden, at man taug stille om at føre Kongen tilbage. Denne Stemning benyttede David til ved Hjælp af Zadok og Abjathar at opmuntre Judas Ældste til ikke at blive de Sidste til at føre Kongen tilbage til sit Huus, da de dog vare hans Brødre, hans Kjød og Been 19, 12. Det Samme lod han ogsaa Præsterne foreholde Krigshøvdingen Amasa og gav ham helligt Løfte om at blive Høvding istedetfor eller ved Siden af Joab. Maaskee var det især Amasa, som bøiede alle Mands Hjerter i Juda, saa de sendte Bud til Kongen om at vende tilbage med alle sine Tjenere og gik ham imøde til Gilgal for at føre ham over Jordan 18, 14. 15. Men ogsaa Benjaminiten Simei fra Bachurim skyndte sig tilligemed 1000 Mænd af Benjamin, hvoriblandt Ziba med alle Sine, at møde Kongen ligesaa snart som Judas Mænd, med hvem de naturligviis stod i nærmest Forbindelse, da Jerusalem saa godt som laa paa Grændsen imellem begge Stammer og snarest i Benjamin. Ogsaa disse vare komne over Jordan for at afhente Kongen, og medens Færgen gik over for at overføre Kongens Huus og være ham til Tjeneste 19, 18, faldt Simei ned for hans Ansigt, bekjendte og afbad sin Brøde, som han haabede at kunne gjøre glemt ved nu at være „den Første af hele Josephs Huus“ — Joseph betragtet som et Heelt i Modsætning til Juda — der var draget Kongen imøde. Abisai vilde nu som før, at den, som havde forbandet Herrens Salvede, skulde miste Livet, men David blev ogsaa ved Sit, at han havde intet at skaffe med Zerujas Sønner, forsaavidt de vilde være

hans Modstandere i hans Forsonlighed, thi ingen Mand skulde miste Livet paa den Dag, da han atter blev Konge over Israel. Derfor tilsvor han ogsaa Simei, at han ikke skulde døe 19, 23.

Iblandt dem, som kom den seirende David imøde, men dog først i Jerusalem, var Mephiboseth, Sauls Søn, som han her kaldes, med Udeladelse af Mellemledet, og tilsyneladende kom han som tro Tilhænger af David, thi han havde ikke vasket sine Fødder, pleiet sit Skjæg (med Kam og farvende Salve, som det med stor Omhu pleier at skee hos Østerlænderne), eller tvættet sine Klæder fra den Dag af, Kongen var dragen ud 19, 24. Men Kongen havde aabenbar Mistanke til hans Ærlighed og spurgte ham derfor, hvorfor han ikke var draget ud med ham, hvorpaa Mephiboseth undskyldte sig med, at hans Tjener Ziba havde sveget ham, forhindret ham fra at flygte og derefter bagtalt ham for Kongen, hvem han ansaae som en Guds Engel og overlod sig nu, da Skinnet var imod ham, ganske til den samme Naade, der hidtil var viist imod ham og hans Faders Huus. David vilde ikke høre mere om denne Sag, men bestemte, at Ziba og Mephiboseth herefter skulde dele Jordegodset, og Mephiboseth holdt idetmindste gode Miner dertil, idet han svarede, at han var beredt til endogsaa at opoffre alt sit Gods af Glæde over, at Kongen var kommen med Fred tilbage 19, 30.

Mere rørende har det været for David at tage Afsked med de troe gileaditiske Venner, som vare komne ham til Hjælp i Nøden, og iblandt hvilke den 80aarige Barsillai fra Roglim ledsagede ham over Jordan. Kongen ønskede, at den Gamle skulde følge ham fremdeles og blive hos ham i Jerusalem, men Barsillai svarede, at det ikke kunde lønne sig for ham i de faa Levedage, han kunde have tilbage, at komme til Hoffet, hvis Nydelser saasom Mad og Drikke, Sangeres

og Sangerinders Toner han ikke forstod at skjønne paa, og derfor kun vilde blive Kongen en Byrde. Heller maatte han lade ham vende tilbage til sin Stad, ved sin Faders og Moders Grav, og derimod tage Kimham, en af Barsillais Sønner (s. 1 Kong. 2, 7) med sig og gjøre for ham, hvad han undte hans Fader. Dette bifaldt David aldeles og lovede at sørge for Kimham saa godt som Faderen kunde ønske sig. Da nu alle vare komne over Jordan, kyssede Kongen Barsillai og velsignede ham, og Oldingen vendte tilbage til sit Sted 19, 39.

Over Gilgal gik Toget til Jerusalem, men allerede paa Veien udbrød der Klagemaal fra de Tilstedeværendes Side af Israels Folk, som de 10 eller 11 Stammer allerede dengang kaldte sig, over at deres Brødre, Judas Mænd, havde ligesom stjaalet Kongen for at være ene om at føre ham tilbage over Jordan. Judas Mænd svarede stolt og skarpt nok, at Kongen var dem næst, og at det ikke var for Gunst og Gave, at de tjente ham ivrigere end de Andre, saaledes som det maaskee under Saul havde været Tilfældet med andre, f. Ex. Benjaminiterne. Men Israels Mænd paastod derimod, at de havde ti Parter i hele Landets Konge, altsaa ogsaa i David, mere end Juda, og at det derfor var en utilbørlig Ringeagt, der var viist dem, som dog først havde talt om at føre Kongen tilbage. Saaledes gav selv Kongens Tilbagekomst Anledning til indbyrdes Trætte, hvori dog Judas Mænd talede haardere end Israels Mænd 19, 43, og vi kunne ogsaa her spore den Splidagtighed og gjensidige Misundelse, som omsider bevirkede Rigets Deling.

For det Første gav denne Strid imidlertid Anledning til et nyt Oprør, thi endnu førend David var kommen til Rolighed i Jerusalem, hvor han strax skilte sig ved de ti af Absalon skjændede Medhustruer og lod dem, som Skik er endnu i

Orienten med slige Afsledigede, tilbringe deres øvrige Tid som i Enkestand i et Slags Kloster 20, 3 — havde allerede et Skarns Menneske af Benjamins Stamme, Seba, en Søn af Bekri, stødt i Oprørsbasunen med det Løsen: vi have ingen Lod i David eller Deel i Isai Søn! hver Israels Mand til sit Hjem! Og medens kun Judas Mænd holdt sig til deres Konge fra Jordan til Jerusalem, drøge de øvrige Stammer og denne Gang end ikke med Undtagelse af Benjamin op fra David efter Seba, idet de gik ud fra, at naar de ikke i Forhold til Juda Stamme kunde faae den Deel i den fælleds Konge, som efter deres Antal tilkom dem 19, 43, saa vilde de slet ingen Deel have i ham 20, 1. 2. I denne Fare betroede Kongen sig til Amasa, som maaskee var mere yndet af Judas Krigere end Joab og bød ham inden tre Dage at faae Samling paa dem i Jerusalem, men da Amasa i dette Ærinde ikke kom tilbage til den bestemte Tid, frygtede David, at Oprøret skulde blive endnu værre end Absalons 20, 6 og bød derfor Abisai strax at tage de faste Tropper, som endnu stode under Joab og sætte efter Seba, førend han kunde faae bemægtiget sig de faste Stæder. Joabs Mænd samt Livvagten og alle Kæmperne droge da ud fra Jerusalem Nord paa for at forfølge Seba, og Joab var selv med. Ved den store Steen i Gibeon kom Amasa, der formodentlig tilligemed Juda ogsaa havde gjennemreist Benjamin, dem imøde. Joab, som i ham saae en farlig Medbeiler, besluttede da at benytte Leiligheden til at rydde denne sin Frænde af Veien; et kort Sværd eller en Dolk, som han bar i sit Belte, lod han som tilfældigviis glide ud af dette og tog det i sin venstre Haand, medens han hilsede paa Amasa og med høire Haand tog ham om Skjægget for at kysse ham maaskee paa Skjægget selv, hvilket endnu blandt Araberne skal være en Æresbeviisning. Med venstre Haand stødte han paa samme

Tid den umistænksomme Amasa Dolken i Livet, saa at han strax faldt, og hans Indvolde trængte ud af ham paa Jorden 20, 10. Denne Udaad havde dog nær bragt en Standsning i Forfølgelsen, thi skiøndt en af Joabs Svende blev staaende ved den Døende og tilraabte de Kommende, at enhver, som holdt med David og Joab, skulde følge efter den Sidste, som tilligemed Abisai forfulgte Seba, saa blev dog Folket staaende der, hvor Amasa svømmede i sit Blod midt paa Landeveien, indtil en Mand havde faaet Liget bragt til Side over Marken og kastet et Klæde derover, thi nu gik hver Mand forbi efter Joab for at forfølge Seba og stille Oprøret 20, 13. Joab drog igjennem alle Israels Stammer, hvorfra han endog synes at have trukket Forstærkning til sig, forend han indesluttede Seba i Abel i Beth-Megaka, der rimeligviis er den By, der atter nævnes 1 Kong. 15, 20 og 2 Kong. 15, 29 i Forbindelse med Kades, Genezareth og andre Stæder i Naphtalims Stamme og altsaa maa have ligget høit imod Nord. Man opkastede nu en Vold imod Staden og gjorde allerede Forsøg paa at storme Murene, da en forstandig Kone fra Stadsmuren opfordrede Joab til at træde nærmere for at underhandle med hende. Hun bebreidede ham, at han ikke havde opfordret Staden paa fredelig Viis, hvorved Sagen vilde have havt Ende, thi den var en af Israels fredelige og trofaste Stæder, ved hvis Ødelæggelse Joab vilde forgribe sig paa en Moderstad i Israel og opsluge Herrens Arv 20, 19. I sit Svar fralagde Joab sig aldeles en saadan Hensigt og forlangte kun Oprøreren Seba Bikris Søn fra Ephraims Bjerg*) udleveret for strax at ophæve Beleiringen. Konen, som maa have havt stor Indflydelse, lovede, at Oprørerens

*) Det er alt tidligere viist, at man kunde være fra Ephraims Bjerg og dog boe i Benjamins Land.

Hoved skulde blive kastet ned til ham fra Muren, og efterat hun havde forelagt Folket i Staden dette kloge Raad, skete det ogsaa, hvorpaa Joab lod blæse til Tilbagetog — hver gik til sit Hjem, og Joab vendte tilbage til Jerusalem til Kongen, uden at denne endnu vovede at straffe Amasas Mord paa ham, men lod ham vedblive at være Høvding over hele Israels Krigshær 20, 23.

Til Landeplagerne i Kong Davids Tid hørte ogsaa Hungersnød i tre paa hinanden følgende Aar, og da han indflyede til Herren i denne Nød, blev det ham kundgjort, at dette endnu var en Straf, som Sauls Blodhuus havde bragt over Landet ved at bryde Josvas hellige Forpligtelse imod Gibeoniterne og blodigen forfølge deres Efterkommere til Fordeel for Israels og Juda Stammer 21, 2, men dog vel især for Benjaminiterne, i hvis Gebet Gibeon og dens Aflæggerstæder laae jf. 4, 2. 3. For nu at afvende denne Hjemsøgelse, henvendte David sig til Gibeoniterne selv og spurgte, hvilket Sonoffer de krævede for atter at bede Godt for Herrens Arv 21, 3. Gibeoniterne svarede, at Løsepenge i Guld og Sølv toge de ikke imod af Sauls Huus, ei heller forlangte de nogen Gjengjældelse over Israel i Almindelighed, men af den Mands Huus, som havde ødelagt og fordærvet dem, krævede de til Blodhævn syv Personer, som de selv maatte have Lov til at ophænge „for Herren“ i Sauls, „Herrens Udvalgtes“ Gibea, til Vidnesbyrd om, at det hørte til Herrens Straf over den engang udvalgte, men nu forkastede Slægt. Dette blev dem tilstaaet, og David, som efter sin Pagt med Jonathan sparede alt, hvad der som Mephiboseth hørte ham til, maatte give to Sønner af Saul med Medhustruen Rizpa og fem Dattersønner af ham (som hvis Moder Mikal rimeligviis ved Feiltagelse nævnes istedetfor Merab 21, 8 jf. 1 Sam. 18, 19) til Priis for Gibeoniternes Blodhævn

„for Herren“. Hertil hørte ogsaa, at de syv paa en Klippe ophængte Liig, imod hvad der ellers var jødisk Skik, bleve hængende fra Høstens første Dage (i Foraaret) indtil der efter Sommerens Forløb faldt Regn fra Himmelen til Tegn paa ny Frugtbarhed. Men for at Himlens Fugle og Markens vilde Dyr ikke skulde falde over dem, udspændte Rizpa, Ajas Datter et Sørgeklæde over dem i al denne Tid, og da David havde hørt dette Beviis paa hendes moderlige Ømhed, vilde han ogsaa bevise sin Deeltagelse i Sauls Huses sørgelige Skjæbne, og foranstaltede, at Sauls og Jonathans Been, der endnu gjemtes af Borgerne i Gilead fra den Tid de stjal dem fra Torvet i Bethsean jf. 1 Sam. 31, 11—13, tilligemed de Hængtes Been bleve samlede og jordede i Benjamins Land i Zela, hvor Sauls Fader Kis havde sin Familiegrav. Og da saaledes Sonoffer var bragt for tidligere Misgjerninger, og de Døde stedte til deres Hvilested, bønhørte Gud Landet og gjorde med et frugtbart Aar Ende paa Hungersnøden 21, 14.

De indvortes Uroligheder i Israel have maaskee opmuntret Philisterne til at begynde Krig, og i det første Slag kom David i personlig Livsfare, idet han træt og mødig vilde være blevet dræbt af Jisbi, en af den frygtelige Jætteslægts endnu tilbageblevne Sønner, dersom ikke Abisai var kommen Kongen til Hjælp og havde fældet Kæmpen. Foranledigede derved besvore Davids Mænd ham, at han ikke tiere maatte tage Deel i Kampen for at ikke med ham „Israels Lampe skulde udslukkes“ 21, 17. I hvert af tre paafølgende Slag fældtes een af disse Philisterkæmper, deriblandt Lachmi, en (yngre) Broder til Gathiten Goliath, som blev dræbt af Bethlehemiten Elchanan 21, 19 jf. 1 Krøn. 20, 5, og endnu een lang Mand med 6 Fingre paa hver Haand og 6 Tæer paa hver Fod, der paa Goliaths Viis haanede Israeliterne,

men blev slaget af Davids Brodersøn Jonathan 21, 20. 21. jf. 1 Krøn. 20, 6 fgd. Dette sidste Slag stod ved Gath, og dermed var Krigen uden Tvivl tilendebragt. En Lovsang, som David vistnok tidligere havde forfattet med Hensyn til den ham saa tidt af Herren skjænkede Frelse fra alle hans Fjenders ligesom først fra Sauls Haand, blev ogsaa brugt ved denne Leilighed og staaer anført i det 22de Kapitel af 2den Samuels Bog, kun med ubetydelige Forandringer forskjellig fra den 18de af Davids Psalmer, hvilken jeg har fulgt i min her meddeelte Oversættelse:

Hjertelig kjær haver jeg dig, Herre, min Styrke!
Herre, min Klippe, min Borg og min Redder —
Min Gud, mit Fjeld, hvorpaa jeg stoler,
Mit Skjold og min Tilflugt!
Priset være Herren, raabte jeg —
Og fra mine Fjender blev jeg udfriet.
Omspændt havde mig Dødens Baand,
Og Fordærvelsens Strømme forfærdede mig,
Helvedes Baand omringede mig,
Dødens Snarer overvældede mig.
I min Angst anraabte jeg Herren —
Og til min Gud jeg klagede,
Han hørte i sit Tempel min Røst —
Og min Klagestemme kom for ham til hans Ører.
Og da bævede og skjælvede Jorden,
Og Bjerges Grundvolde zittrede,
De bævede, da Han vrededes.
Op steg en Damp af hans Næse,
Fortærende Ild af hans Mund —
Glødende Kul udgik fra ham.
Og han sænkede Himlen og steg ned —

Og Mørke var under hans Fødder.
Og han foer paa Cheruben og fløi,
Han svævede paa Veirets Vinger —
Han gjorde Mørket til sit Skjul —
Rundt omkring sig til sin Hytte —
Mørkeste Vande — tykkeste Skyer.
Fra Glandsen omkring ham udgik hans Skyer
Med Hagel og Ildkul —
Og Herren i Himmelen tordnede —
Den Høieste sendte sin Røst
Med Hagel og Ildkul —
Og han skjød sine Pile og adspredte dem —
Lynstraaler mange — og forvirrede dem.
Da viste sig Havets Leier,
Og Jordens Grundvolde blottedes
For din Trudsel, o Herre,
For det fnysende Pust af din Næse.
Han rakte fra det Høie og greb mig,
Drog mig ud af Vande mange.
Han friede mig fra mine vældige Fiender, —
Fra mine Hadere, som vare mig for stærke,
Som overfaldt mig paa min Ulykkes Dag —
Men Herren blev mig til Støtte.
Han udførte mig i det vide Rum —
Han befriede mig, fordi han elskede mig.
Herren gjorde vel imod mig efter sin Retfærdighed,
Efter mine Hænders Reenhed lønnede han mig;
Thi jeg holdt Herrens Veie
Og ei forbrød mig mod min Gud.
Thi alle hans Domme staae mig for Øie —
Og hans Bud lod jeg ikke vige fra mig,
Og jeg var ulastelig for ham —

Og vogtede mig for min Synd.
Da lønnede Herren mig efter sin Retfærdighed —
Efter mine Hænders Reenhed for hans Dine.
Mod en From beviser du dig from,
Mod en oprigtig Mand beviser du dig oprigtig.
Mod en Reen beviser du dig reen,
Mod en Forvendt beviser du dig snedig.
Thi du frelser nedbøiede Folk,
Men ydmyger hovmodige Dine.
Ja du lader min Løgte lyse,
Herren min Gud opklarer mit Mørke.
Thi ved dig bryder jeg ind i Skarer,
Og ved min Gud springer jeg over Mure.
Den Gud, hvis Vei er lydesløs —
Herrens Ord luttret —
Et Skjold er Han for alle dem, som stole paa ham.
Thi hvo er Gud foruden Herren,
Hvo en Klippe undtagen vor Gud?
Den Gud, som mig omgjordede med Kraft —
Og gjorde lydesløs min Vei.
Som gjorde mine Fødder lig Hindens,
Og paa mine Høie lod mig staae,
Oplærte mine Hænder til Krig,
Saa Kobberbuer spændte mine Arme.
Og Du gav mig din Frelses Skjold —
Din høire Haand støttede mig,
Og din Mildhed ophøiede mig,
Gjorde vide under mig mine Skridt,
Saa mine Ankler ikke vaklede.
Jeg forfulgte mine Fiender og naaede dem,
Og vendte ikke om, før jeg havde udryddet dem.
Jeg knuste dem, saa de ei kunde opstaae —

De faldt under mine Fødder.
Og du ombandt mig med Kraft til Krigen,
Bøiede mine Modstandere under mig.
Mine Fjender lod du vende mig Ryg,
Mine Hadere — dem tilintetgjorde jeg.
De raabte, — men der var ingen Hjælper —
Til Herren, men han hørte dem ei.
Jeg spredte dem som Støv for Vinden,
Som Dynd paa Gaderne udgød jeg dem.
Du udfriede mig af Folkets Kampe —
Satte mig til Hoved for Hedninger,
Et Folk, som jeg ei kjendte, maatte tjene mig;
Naar deres Øre hørte om mig, adlød de mig.
De Fremmedes Børn smigrede mig —
Fremmedes Børn svandt hen —
Skjælvende kom de frem af deres Indelukker.
Leve Herren — velsignet være min Klippe —
Høilovet min Frelses Gud!
Den Gud, som gav mig Hævn —
Og lagde Folkene under mig.
Du, som reddede mig fra mine Fjender —
Ja over mine Modstandere ophøiede mig —
Fra Voldsmanden udfriede mig!
Derfor priser jeg dig blandt Hedninger, Herre,
Lovsynger dit Navn
Som den, der storligen frelser sin Konge,
Og gjør Miskundhed imod sin Salvede,
Mod David og hans Sæd til evig Tid!

Endnu en Svanesang, „de sidste Ord", anføres af David, hvori han som Manden paa Høisædet, Jakobs Guds Salvede, Israels Psalmesanger, varsler, hvad Herrens Aand

lagde ham paa Tunge, om den Forjættede, som skal herske blandt Menneskerne, herske som Retfærdig i Gudsfrygt efter at være opgaaet som Morgensol uden Skyer, opskudt af Jorden som Spire foruden Solskin og Regn — varsler om en evig Pagt til at befæste Davids Huus hos Gud, medens de Onde, ihvor de boe, skal udkastes ligesom Torne, som man vel ikke tager paa med Haanden, men rydder med Jern og Spydstage for at overgive dem til Ilden 23, 1—7.

Men ogsaa mod Slutningen af sit Liv og sit Kongedømme havde David Trængsler og Hjemsøgelser af Herren at gjennemgaae. Naar det hedder, at Herren i Vrede mod Israel tilskyndede David paa hans gamle Dage til at tælle Folket 24, 1, medens samme Tilskyndelse 1 Krøn. 21, 1 tilskrives Satan, der stod Israel imod, saa vide vi, at det Onde kommer fra den Onde, men styres og derfor tillades af den Gode, som staaer de Hoffærdige imod og derfor vilde have den atter hos David, ham selv maaskee halv ubevidst, opvaagnende Herskerstolthed ydmyget og tillige det saa ofte gjenstridige Folk tugtet. Det var Sultanismen, som i en ny Skikkelse var faret i ham, da han tilskyndet imod sit Folk 24, 1 bød Joab som Høvding for Hæren at bereise alle Israels Stammer fra Dan til Beersaba og visstnok i militairdespotisk Erobrer-Øiemed til sin egen og ikke som i fordums af Herren selv anordnede Folketællinger til Guds Ære foranstaltede en Folketælling, navnlig over alle Vaabenføre. Selv Joab, hvem dette Foretagende var meget imod s. 1 Krøn. 21, 6, fraraadte ham det rimeligviis med Hensyn til den Misfornøielse, det kunde vække, efter dog at have forudskikket det smigrende Ønske, at Kongen maatte faae sit Folk at see endnu 100 Gange saa talrigt som nu 24, 3. Men da Kongen blev ved sin Bestemmelse, drog Joab tilligemed de andre Høvdinger ud for at tælle Israels Folk. De gik

da over Jordan, leirede sig midt i Gads Dal ved Staden Aroer, det nuværende Arair, altsaa i Dalen ved Arnonfloden (Wadi-el-Modschib), som dannede Israels Sydgrændse paa hiin Side af Jordan (s. Isr. Hist. II. S. 280. 288), og drog dernæst Nord paa gjennem Jaesers og Gileads Land (s. 4 Mos. 32, 1 fgd. Isr. Hist. II. S. 278) og det nylig rimeligviis fra Syrerne indtagne Nederland og siden mod Vest langs med Nordgrændsen over Dan-Jaân, der vist ikke er noget Andet end det sædvanlige Dan (s. Isr. Hist. I. S. 111 fgd.) indtil Egnen af Sidon 24, 6. Paa Tilbageveien kom de over den faste Stad Tyrus og flere af Heviternes og Kananiternes Stæder langs med Kysten, drog saa Sønderpaa i Juda indtil Beersaba og kom igjen til Jerusalem efter at have bereist hele Landet i 9 Maaneder og 20 Dage 24, 8. Resultatet af Folketællingen angives noget forskjelligt i Krønikernes og Samuels Bøger, men naar man fra det største Tal drager Tallet paa de staaende Tropper, som i visse Skifter tjente Kongen s. 1 Krøn. 27, 1 fgd., ligesom og fra Judas Mandtal Davids Livvagt samt Tallet paa Leviter og Benjaminiter, som Joab efter 1 Krøn. 21, 6 havde forbigaaet, saa vil det runde Hovedtal være 1,100,000 for Israel og 500,000 for Juda (med Benjamin), og Folkemængden i Forhold dertil i hele Landet blive 6 til 7 Millioner (og derimellem 2 til 3 Millioner for Juda med Benjamin), hvilket med Hensyn til Landets Frugtbarhed og Velstand saavelsom Forholdet imellem Juda og de øvrige Stammer, maa ansees for aldeles passende*). Dette Foretagende af David mishagede imidlertid Gud, som nu vilde straffe Kongen, idet han

*) Folkemængden var saaledes steget næsten til det Tredobbelte fra den Tid, da Mose foretog den sidste Tælling ved Enden af Vandringen s. 1 Mos. 26. Dog see vi af 1 Krøn. 27, 23 fgd., at Davids Folketælling hverken har været fuldstændig eller nøiagtig.

straffede Folket netop paa Folkemængden, hvoraf man havde hovmodet sig 1 Krøn. 21, 7. David selv følte det i sit Hjerte, at han havde handlet daarligen og bad Herren om Tilgivelse 24, 10. 1 Krøn. 21, 8, men ved Propheten Gad fik han kun Valget imellem tre Straffemaader, enten tre*) Aars Hunger i Landet eller tre Maaneders Flugt for efterstræbende Fjenders Sværd eller tre Dages Pest som „Herrens Sværd" i hele Israels Landemærke 24, 12. 13. 1 Krøn. 21, 11. 12. Det Sidste valgte David for heller at falde i Herrens end i Menneskers Hænder, og i den bestemte Tid døde nu af Pesten 77000 Mennesker fra Dan til Beersaba, og Morderengelen udstrakte alt sin Haand over Jerusalem og saaes af den forfærdede David som staaende imellem Himmel og Jord med et draget Sværd i Haand 1 Krøn. 21, 16, da Herren ynkedes over Folket og standsede Ulykken ved Jebusiten Aravnas Tærskeplads paa Bjerget Moriah. Her mødte ogsaa David med sine ydmyge Bønner, hvori han bekjendte sin Synd som Hyrde, men bad om Naade for Faarene, som intet havde gjort 24, 17, idet Propheten Gad paa Herrens Befaling havde raadet ham at reise Herren et Alter paa hiin Plads. Aravna, der i Krønikebogen kaldes Ornan, og maaskee var af den gamle jebusitiske Kongeslægt, siden han selv kaldes Konge 24, 23, saae ud og fik Øie paa Kongen og hans Tjenere, som kom over til ham fra Zions Bjerg, gik ham imøde, faldt ned paa sit Ansigt for ham og spurgte om hans Villie, og da David tilkjendegav sit Ønske at kjøbe Tærskepladsen af ham til at bygge Herren et Alter, for at Plagen maatte standses, tilbød Aravna at skjænke ikke blot Pladsen, men ogsaa de forhaandenværende Oxer til Brændofferet, og Tærskeslæder og Oxeaag til Brænde samt Hvede

*) 1ste Samuels Bog har syv Aar, men uden Tvivl ved en Skrivfeil.

til Madoffer 24, 22. 1 Krøn. 21, 23; men David vilde ikke bringe Herren ubetalte Offre og kjøbte derfor det Hele for fuld Værdi, som 2 Sam. 24, 24 kun angives til 50 Sølvsekler, men derimod 1 Krøn. 21, 25 til 600 Guldsekler, hvilket Sidste, især naar man antager, at hele Bjerget blev kjøbt med det Samme, turde være det Rimeligste. Her blev nu et Alter reist, og Offeret bragt, hvortil Herren svarede med Ild fra Himmelen paa Brændofferet og bønhørte Landet, idet han lod Morderengelen stikke Sværdet i Skeden og Plagen at standse 24, 25. 1 Krøn. 21, 26. 27.

Det Sted, hvor David dengang i Nøden havde offret og fundet Bønhørelse, udvalgte han til Offersted for Fremtiden, thi i sin Forfærdelse for Guds Engels Sværd havde han ikke engang kunnet komme til det Brændofferaltar, som tilligemed det gamle mosaiske Tabernakel dengang stod paa Høien i Gibeon 1 Krøn. 21, 29. 30. Havde man hidtil været i Tvivl om den rette af Herren selv udvalgte Plads for Helligdommen, saa var det nu afgjort, og David sagde: Her skal den Herre Guds Huus være og her Alteret til Israels Brændoffer 1 Krøn. 21, 31. Ligesom han derfor uden Tvivl allerede længe havde samlet Skatte og Materialier til dette Huses Bygning, saaledes søgte han endnu yderligere at forberede dette store Værk ved at samle Fremmede i Israels Land til Arbeidet, sætte Steenhuggere til at hugge Stene og berede en Mængde Jern og Kobber til Søm og andre Forbindinger. Ligeledes havde Sidonierne og Tyrerne allerede bragt ham en Mængde Cedertræer fra Libanon, og alt dette laae det den gamle Konge meget paa Hjerte at efterlade sin Søn paa rede Haand, for at denne, som endnu var ung og blødhjertet, kunde faae bedre Mod derpaa, og Templet blive overmaade stort, navnkundigt og berømmeligt i alle Lande 1 Krøn. 22, 4. Han kaldte nu sin Søn

og paalagde ham dette Værks Udførelse med indtrængende Ord 22, 5. Han sagde ham, at hvad hans Fader havde havt i Sinde, men ikke faaet Lov til af Herren, fordi han var en Kriger, der havde udøst Blod paa Jorden, det skulde Sønnen efter Herrens Bestemmelse gjøre. Navnet Salomon havde Herren givet ham, fordi han skulde blive en Hvilens Mand, og i Fred og Ro skulde han bygge Guds Navn et Huus, og Han vilde være hans Fader og stadfæste hans Riges Throne evindelig 22, 9. Lykkelig skulde han blive, dersom han tog i Agt at gjøre efter alle Herrens Love og Bud, og det skulde ogsaa lykkes ham med Forstand og Indsigt at bygge Herrens Huus, hvortil hans Fader „i sin Fattigdom" alt havde samlet Skatte *) og store Forraad af alle Materialier saavelsom en Mængde Arbeidere til al Slags Arbeide. „Saa gjør dig rede og udfør det, og Herren skal være med dig" 22, 15. Ligeledes paalagde David alle Fyrsterne i Israel at hjælpe hans Søn Salomon og at skjønne paa den Rolighed, der var givet dem trindt omkring, saa at de nu hengav deres Hjerte til at søge Herren deres Gud og for hans Navn bygge det Huus, hvor de kunde indføre Herrens Pagtes Ark og Guds hellige Kar 22, 18.

Til Forberedelsen for Tempelbyrkelsen hørte det ogsaa at ordne Leviternes Tjeneste. I denne Hensigt bleve de talte, og Tallet paa Mænd over 30 Aars Alder blev fundet at være 38,000, hvilket giver omtrent det Firedobbelte af hvad

*) De 100,000 Centner Guld og 1,000,000 Centner Sølv, som her nævnes, maae nødvendig reduceres, da en saadan Masse, der var tilstrækkelig til at bygge Templet af massivt Sølv, neppe er tænkelig. Men paa Tallene kan man ikke altid stole i Afskrifterne ligesaalidt som man veed sikker Besked om Vægten af de saakaldte Centner (כִּכָּרִים). Josephus (Oldskr. VII. 14) indskrænker Tallene til en Tiendedeel.

det kan antages at have været ved Folketællingen i 4 Mos. 26. Denne store Mængde inddeeltes nu i Hovedklasser, saa at 24,000 sattes over Gjerningen ved Guds Huus, 6000 udtoges til Skrivere og Dommere i Landet, 4000 til Dørvogtere ved Templet og 4000 til Sangere og Musikere 23, 3—5. Hovedklasserne inddeeltes igjen i Skifter for at dele Forretningerne imellem sig. Med Hensyn til, at Herren havde givet sit Folk Hvile, saa de kunde boe evindelig i Jerusalem uden at flytte med Helligdommen fra Sted til Sted, bleve Leviterne tagne med alt fra det 20de Aar til Arbeidet, der kun bestod i de daglige, sabbatlige og festlige Forretninger ved Skuebrødet, Madofferet, Brændofferet o. s. v. til Tjeneste for deres Brødre, Arons Børn 23, 24—32. Disse, som udførte Præstetjenesten, bestod af to Hovedfamilier, Eleazars, hvortil Præsten Zadok hørte, og Ithamars, hvis øverste Repræsentant paa samme Tid var Abjathar eller Achimelek, som han med Faderens Navn kaldes i Krønikebogen. Den Første var den Talrigste og udgjorde 16 af de 24 fædrene Huse, der efter Lodkastning hver fik sit Skifte til vexelviis at besørge Tjenesten ved Helligdommen 24, 3—19. Hvert Skifte havde sit Hoved, hvorefter det siden bar Navn, og saaledes hørte Johannes den Døbers Fader til Abias Skifte 24, 10 jf. Luc. 1, 5; thi vel var dette Skifte ikke iblandt dem, der kom tilbage fra den babyloniske Landflygtighed s. Esr. 2, 36. Nehem. 7, 39; men man maa antage, at de fire hjemkomne Familier atter ere blevne inddeelte i 24 Skifter med de oprindelige Navne. I ethvert Skifte havde atter de enkelte Lemmer skifteviis deres særegne Bestillinger, og saaledes tilfaldt Røgningen paa Røgelsealteret Præsten Zacharias Luc. 1, 9. Blandt de 4000, som vare udtagne til Sangere og Musikere udgjorde de tre Mestersangere Asaphs, Hemans og Jeduthuns Familier, ialt 288 Personer, den faste Stok, som var oplært i Herrens

Sang 25, 7, og var ligeledes ved Lodkastning inddeelt i 24 Skifter eller Hold, som formodentlig hver for sig maatte tage sig af en Deel af den større, mere uøvede Masse. Dørvogterne vare ligeledes inddeelte i Skifter, og deres Bestemmelse var skifteviis i et vist Antal at besætte Vagtposterne i Templets og dets Gaardes forskjellige Indgange for at holde Orden omkring Helligdommen og bevogte Huset, ligesom ogsaa alle de hellige Skatte vare betroede til nogle af dem som Skatmestere f. 26, 1—28. De levitiske Fogeder og Dommere endelig vare deelte i tre Klasser, af hvilke den Første Jizhariderne havde „de udvendige Forretninger i Israel“ 26, 9, altsaa vel som Dommere i Stridigheder med udenlandske Folk, de to Andre derimod, som alle vare Hebroniter, deelte Forretningerne „i alle Guds og Kongens Sager“ saaledes, at 1700 under Forsæde af Chasabia beklædte Embede i Israel Vesten for Jordan og ikke mindre end 2700 Østen for Jordan blandt Rubens, Gads og den halve Manasses Stammer 26, 32, et Forhold, som stadfæster, at Israels Territorium i Davids Tid maa have strakt sig vidt imod Øst henimod Euphratfloden jf. 5, 9.

Inddelingen af Leviter og Embedsmænd i Skifter er uden Tvivl taget fra den staaende Krigshær, hvis 288,000 Mand ligeledes vare inddeelte i 12 Skifter, saaledes at et Skifte paa 24,000 Mand gjorde Tjeneste i hver Maaned af Aaret hver med sin egen Overbefalingsmand 27, 1 fgd. Foruden denne Hær strakte Folkevæbningen sig i overordentlige Tilfælde til alle Vaabenføre, og ved Siden af de beskikkede Anførere og Embedsmænd var der fødte Stamfyrster, Folkets egentlige Adelsmænd, der, ligesom Stamhøvdingerne blandt Araberne endnu, vistnok ogsaa have havt meget at sige og udøvet stor Indflydelse f. 27, 16—22. Som private Embedsmænd hos Kongen nævnes Een over Kongens

Skatte, en Anden over Forraadene paa Marken, i Stæderne, Landsbyerne og Kastellerne, en Anden over Arbeiderne paa Marken ved Jordens Dyrkning, atter Andre over Viingaardene og Viinlagerne, over Olivenhaverne og Morbærlundene i Lavlandet og Olieforraadene, over Oxerne, som græssede i Saron *) og Oxerne i Dalene, over Kamelerne, Eselinderne og Smaaqvæget 27, 25 fgd. Iblandt de sidste Opsynsmænd anføres en Ismaelit og en Hagarit, og det er rimeligt, at David har havt sine Hjorder paa Græs ogsaa paa

*) Saron er den deilige Slette i Egnen mellem Jaffa og Ramleh, om hvilken allerede Hieronymus siger: Saron kaldes hele Egnen omkring Joppe og Lydda og Jamnia, hvor der gives vide frugtbare Sletter skikkede til Hjorders Græsning. I Høisangen tales om Sarons Rose og Es. 35, 2 om dens Prydelse jf. Es. 33, 9. 65, 10. Blandt nyere Reisende fortæller Chateaubriand: „Vi droge paa Reisen fra Joppe til Ramleh gjennem Sarons Slette, hvis Skjønhed Skriften roser. Blomsterne, som om Foraaret bedække denne berømte Grund, ere hvide og røde Roser, Narcisser, Anemoner, hvide og gule Lilier, Levkøier og et Slags vellugtende Immergrønt." „Endskjøndt ikke en Sjettedeel af Sletten er dyrket", siger Lamartine, „stod Kornet dog meget yppigt, hvor det var Tilfældet. Dens Eensformighed bliver nu og da oplivet af Lunde eller Grupper af gamle og prægtige Oliventræer, som give den ganske Udseendet af en vel anlagt engelsk Park. De fleste af disse Oliventræer maae være Aarhundreder gamle efter deres store Omfang og bekjendte langsomme Vært; de ere sandsynligviis Efterkommere af dem, vi læse om i Davids Tid, og som vare saa mangfoldige paa Sletterne, at Gederiten Baal Hanan blev sat til Opsynsmand over dem." Ogsaa en By ved Navn Saron nævnes tilligemed Lydda Ap. Gjern. 9, 35 jf. 1 Krøn. 27, 29: Saroniten Sitrai. Syd for Joppe, Ramleh og Jamnia slutter sig til Saron Philisternes Kystland. Denne Slette kaldes Sephela og skildres ligesom Saron som meget frugtbar, skjøndt tildeels udyrket. Det var maaskee dette Lavland (שְׁפֵלָה 27, 28), som David ogsaa benyttede (jf. Raumer Palæst. S. 52 fgd.).

de til Sydlandet stødende arabiske Sletter, ligesom hans Jordeiendomme i Landet selv maae have bestaaet i Overdrev, der ikke tilhørte nogen Stamme som Arvelod, men var opdyrket af Kongen til Krongodser, hvoraf han tog sine Indtægter.

Da nu David var gammel og bedaget, kunde han ikke blive varm paa sit Leie, endskjøndt man bedækkede ham med Klæder, og hans Tjenere fandt da paa at holde ham varm ved Hjælp af en ung smuk Pige, Sunamitinden Abisag, der skulde pleie og tjene ham og ligge hos ham, uden at Kongen dog havde Omgang med hende 1 Kong 1, 1—4. Alt tyder nu paa hans nærforestaaende Død, og da det var bekjendt, at han havde bestemt den unge Salomon til sin Efterfølger, blev der endnu gjort eet Forsøg paa at forhindre dette af Adonia, Hagiths Søn, den Ældste efter Absalon jf. 2 Sam. 3, 4. Ligesom denne var han smuk af Skabning og indsmigrende, men herskesyg; han havde allerede længe ymtet om, at han vilde være Konge og til den Ende anskaffet sig Vogne og Ryttere og 50 Løbere, uden at den eftergivende Fader havde tiltalt ham derfor 1 Kong. 1, 5. 6. Nu gjorde han Aftale med Joab og Præsten Abjathar, der formodentlig fandt sig tilsidesat for Zadok, om at de skulde hjælpe ham paa Thronen. I denne Hensigt holdt han et stort Offergilde ved Stenen Sohelet, som ligger ved Rogels Kilde, et Sted i Josaphats Dal, tæt udenfor Jerusalem, som allerede nærmere er omtalt. Hertil indbød han alle Kongens Sønner og alle Judas Mænd, Kongens Tjenere, med Undtagelse af dem, som ikke holdt med ham, hvoriblandt Propheten Nathan, Præsten Zadok, Jojadas Søn Benaja tilligemed Davids øvrige Helte og endelig hans Broder Salomon 1, 10.

Men den tro og kloge Nathan havde faaet Nys om Sagen og henvendte sig til Salomons Moder Bathseba, underrettede hende om, at Hagiths Søn Adonia uden Davids

Vidende nu blev udraabt til Konge og gav hende det Raad for at redde sit og sin Søns Liv, som vist ikke heller vilde være bleven sparet, strax at andrage Sagen for Kongen med Mindelse om hans Løfte angaaende Salomon. Selv lovede Nathan at komme til og stadfæste hendes Ord 1, 14. Bathseba gik nu ind til den gamle Konge i Sønkammeret, hvor han betjentes af Abisag, faldt ned for ham, og da han spurgte, hvad hun fattedes, fortalte hun ham, at skjøndt han havde tilsvoret hende, at Salomon skulde blive Konge efter ham, var Adonia nu allerede bleven Konge og feirede idag sin Udnævnelse af de Sammensvorne, medens al Israels Øine dog endnu vare henvendte paa Kongen, at han skulde udnævne sin Efterfølger. Hun og hendes Søn svævede derimod i den største Fare for ved hans Død at blive ansete som Forbrydere og blive behandlede derefter 1, 21. I samme Øieblik blev Nathan meldt, og da han kom ind, spurgte han strax, om det var med Kongens Vidende og Villie, at Adonia blev udraabt til hans Efterfølger, thi i dette Øieblik holdt han Offergilde med sine Venner, som spiste og drak og raabte: Leve Kong Adonia! men hvem der ikke var indbudt, det var Nathan, Zadok, Benaja og Salomon. Disse Forestillinger satte Oldingen i Bevægelse; han lod Bathseba atter kalde og tilsvor hende paany, at saasandt Herren lever og havde forløst hans Sjæl af al Trængsel, skulde Salomon være Konge efter ham og allerede idag offentlig udnævnes dertil, et Tilsagn, som Bathseba modtog med den ydmygste Taknemlighed 1, 31. Derpaa befalede han Nathan, Zadok og Benaja at sætte Salomon paa Kongens eget Muuldyr, føre ham ned til Gihon *), salve ham til Konge over Israel og under Ba-

*) Der kan nagtet Saulcys ivrige Forsvar for den gamle Cisterne Nord for Jerusalem som Gihons Øvredam (s. Saulcy II. p. 338—351) for mig endnu ikke være nogen Tvivl om, at her

funers Lyd raabe: Leve Kong Salomon! Derpaa skulde de følge ham tilbage til Slottet og sætte ham paa Thronen som Konge i Davids Sted, „thi ham haver jeg budet at være en Fyrste over Israel og Juda“ 1, 35. Benaja priste høit denne Beslutning, og ledsagede af Livvagten udførte de strax hans Befaling. Præsten Zadok tog det hellige Oliehorn fra Teltet d. e. Tabernaklet og salvede Salomon, man stødte i Basunen, og hele Folket raabte: Leve Kong Salomon! og under Fløitespil og Jubelraab, „saa at Jorden maatte revne derved“, gik Toget tilbage til Kongeborgen 1, 40.

Fra Rogels Kilde (nu Nehemias's Brønd) kunde Adonia og hans Tilhængere let høre denne Jubel, og just som Joab sagde: hvad betyder den Støi fra den larmende Stad? kom Præsten Abjathars Søn Jonathan s. 2 Sam. 15, 36 og blev modtaget venligen af Adonia som en brav Mand, der bragte godt Bud 1, 42. Men Jonathan havde kun det Budskab at bringe, at nu var under Folkets almindelige Jubel Salomon salvet til Konge og sat paa Thronen som Davids

---

menes den Gihons Kilde i Nærheden af Øvredammen Vest for Staden, som har givet Gihonsdalen sit Navn, og hvorom vi alt have anført det Fornødne ved Jerusalems Beskrivelse. Robinson bemærker, at Udtrykket ned til Gihon er ganske passende, thi naar man fra Zion gaaer til Gihon mod Vest, stiger man først ned ad en Skraaning og saa igjen jævnt opad en Forhøining, og denne Skraaning var sandsynligviis i gamle Dage betydeligere (Robins. II. S. 165 fgd.). Herfra kunde Kroningsjubelen godt høres hen til Rogels Kilde paa den anden Side af Zion, hvilket vanskeligere vilde have været Tilfældet fra et Sted Nord for Staden. Pladsen imellem denne Kilde og Siloah, bemærker Bäßler S. 86, er den Skjønneste og Frugtbarste ved Jerusalem — en passende Plads til en Kroningsfest og et Maaltid under aaben Himmel, ligesom den endnu saavel som Egnen ved den øvre Gihondam tjener Jerusalems Beboere til Forlystelsesplads.

Efterfølger *), og det var skeet paa den gamle Konges Befaling, som havde modtaget Lykønskning dertil af sine Tjenere og selv paa sit Leie tilbedende Herren, Israels Gud, fordi Han havde ladet hans Dine see den, der skulde sidde paa hans Throne, 1, 48. Ved at høre dette bleve alle Adonias Gjæster forfærdede og gik hver sin Vei, og Adonia selv, som af Salomon frygtede den Skjæbne, han formodentlig havde tiltænkt denne, flygtede til Alteret, hvis Horn han omfavnede og vilde ikke forlade dette Fristed, førend Salomon havde tilsvoret ham, at han ikke vilde dræbe ham 1, 51. Da Salomon fik dette at vide, forsikkrede han, at dersom Adonia vilde blive en brav Mand, skulde ikke et Haar af hans Hoved falde til Jorden, men fandtes der atter onde Anslag hos ham, skulde han døe. Med dette Tilsagn lod Salomon ham hente ned fra Alteret, og efterat han havde kastet sig ned for den nye Konge, bød denne ham at gaae hjem til sit Huus 1, 53.

Endnu en stor Glæde havde David i sine sidste Dage, da han kunde samle i Jerusalem alle Høvdinger i Israel, Stamfyrsterne, Formændene for Skifterne, som tjente Kongen samt alle Heltene og vigtige Mænd ved sit Hof, og idet han fremstillede Salomon for Forsamlingen, tiltale først denne, idet han for „sine Brødre og sit Folk“ gjorde Rede for sin Hensigt „at bygge et Hvilehuus for Herrens Pagts Ark og Guds Fodskammel“ og for Forberedelsen til dette Værk, som

*) Det svarer ganske til den endnu gjældende østerlandske Praxis, at den udvalgte Efterfølger sættes paa Thronen alt i Faderens Levetid. Saaledes fremstillede en af de sidst afdøde Konger i Persien sin næstældste Søn for sit Hof som den tilkommende Konge og det blev anerkjendt af alle undtagen af den ældste Søn, som under selve Høitideligheden erklærede, at han med Sværdet vilde hævde sin Førstefødselsret.

han nu efter Herrens Bestemmelse maatte overlade til sin Søn. Thi ligesom Herren selv havde udvalgt Juda til en Fyrste og af Judas Slægt hans Faders Huus og blandt hans Faders Sønner ham til Konge over Israel, saaledes var nu imellem hans mange Sønner Salomon valgt af Herren baade til Israels Konge og Templets Bygningsmand med Forjættelse om et evigt Rige, dersom han blev fast ved Herrens Bud og Love som paa denne Dag 1 Krøn. 28, 1—7. Derfor formanede han de Forsamlede „for Herrens Menighed, for Israels Øine og Guds Ører" til at holde og adspørge Herrens Bud, for at de kunde besidde dette gode Land og efterlade deres Børn det til Arv efter sig til evig Tid. „Og du, min Søn Salomon", føiede han til, „kjend din Faders Gud og tjen ham af et oprigtigt Hjerte og med villigt Sind, thi Herren randsager alle Hjerter, og han gjennemskuer alle Tankernes Digten og Tragten; søger du ham, vil han findes af dig, men forlader du ham, vil han forskyde dig evindelig. See nu til, thi Herren har udvalgt dig til at bygge et Huus til Helligdommen; vær frimodig, læg Haand paa Værket!" 1 Krøn. 28, 8. 10. 20.

Derpaa gav David sin Søn en Tegning af Helligdommen med alle dens Afdelinger, Kamre, Indretninger og Redskaber, samt Regler for Præsternes og Leviternes Skifter og Tjenestegjerning eftersom Aanden havde givet ham det 1 Kr. 28, 12. Ligeledes overleverede han ham Guldet og Sølvet efter Vægt til allehaande Kar, Lysestagerne, Skuebrødsbordet og andre Borde, Offerskaaler, Kander, Bægere m. m., endvidere udsmeltet Guld til Røgofferalteret og til Tordenenglenes Vogn d. e. Naadestolen over Pagtens Ark, hvilke Ting altsaa nu skulde gjøres fra Nyt af 28, 18. Endelig anbefalede han sin unge Søn saavelsom hans store Værk til Forsamlingens Bistand og opfordrede alle og enhver til at følge

hans eget Exempel med „at fylde sin Haand for Herren“ og skjænke alle Slags Kostbarheder og Materialier til Templets Bygning og Indretning 29, 4. Dette fandt Indgang hos Fyrsterne og Høvdingerne, saa at de gav villig til Herrens Huses Skat ligesom deres Fædre fordum i Ørken til Tabernaklet 2 Mos. 35. 36, og baade Folket og Kongen vare glade, fordi Gaverne bleve givne Herren frivilligt af oprigtige Hjerter 29, 9.

Derfor lovede David ogsaa Herren høit for hele Forsamlingens Øine med en deilig Takkebøn, hvori han kalder ham Fader og Herre, i hvis Haand alene Kraften er til at gjøre Alting stort og stærkt 29, 12. „Thi hvad er jeg, og hvad er mit Folk, at vi skulde have Kraft til at bringe en frivillig Gave som denne? thi fra dig er det Alt, og af din Haand have vi givet dig det! Thi Fremmede ere vi hos dig og Gjæster som alle vore Fædre, som en Skygge er vore Dage paa Jorden, og her er ikke vort Blivested“ 29, 15. Han slutter med at bede Ham, som prøver Hjerterne og har Behag i Oprigtighed, Abrahams, Isaks og Israels Gud, at han vil bevare dette frivillige Sind evindelig i sit Folks Hjerte og give hans Søn Salomon et retskaffent Hjerte til at holde Herrens Bud, Love og Befalinger og nu bygge denne „Borg“, som han havde forberedt 29, 19. Paa Davids Opfordring istemte hele Forsamlingen hans Lovsang og nedbøiede sig for Herren og for Kongen. I to Dage blev der bragt Slagtoffre i Tusindeviis, Brændoffre og Drikoffre, og de spiste og drak for Herrens Ansigt med stor Glæde. Ved denne festlige Leilighed blev Salomon anden Gang i hele Forsamlingens Nærværelse kaaret og salvet til Fyrste 29, 22. Tillige blev Zadok salvet til Præst for Herren med naturlig Tilsidesættelse af Abjathar, der maaskee for at fortrænge sin Medbeiler havde holdt med Adonia, men nu selv blev

fortrængt og senere af Salomon forviist til Anathot, hvor han havde sit Hjem, og saaledes Herrens Ord i Silo mod Elis Huus endelig opfyldt 29, 22 jf. 1 Kong. 2, 26. 27. Alle Fyrsterne og Heltene saavel som Davids Sønner underkastede sig nu Kong Salomon tilligemed hele Folket 29, 23. 24.

Davids Dage stundede imidlertid til, at han skulde døe 1 Kong. 2, 1, og ligesom han offentlig havde formanet Salomon, saaledes gjorde han det endnu engang i Eenrum — nu da han selv „gik al Jordens Vei“, til at være stærk og blive en Mand med Herrens Bud, som de „skrevne stod i Moselov“ og hans Forjættelser om Davids Huus for Øie 2, 2—4. Endnu gav han ham sit Raad angaaende Joab, den dobbelte Snigmorder og tilsidst Oprører imod Kongen selv, saavelsom angaaende en anden Fjende af hans Huus Simei fra Bachurim, der havde forbandet Kongen paa Flugten til Mahanaim. David havde anseet sig forpligtet til at skaane dem, men Salomon maatte derfor ikke holde dem uskyldige og kunde efter sin Viisdom ikke lade saadanne Forbryderes graae Haar fare med Fred til de Dødes Rige 2, 6. 9. Derimod skulde han ikke glemme at vise Kjærlighed imod Gileaditen Barsillais Sønner, som havde holdt sig nær til David, da han flygtede for Absalon 2, 7.

Snart derefter døde David efter 40 Aars Regjering mæt af Dage, Rigdom og Ære 1 Krøn. 29, 28 og kom til at hvile hos sine Fædre, endog han ikke blev begravet i Bethlehem, men i Davids Stad d. e. Jerusalem 1 Kong. 2, 10. Hans Grav, som ogsaa blev Salomons og hans fleste Efterfølgeres Hvilested, var endnu bekjendt i Apostlernes Dage s. Apostl. Gjern. 2, 29, og at den almindelige Mening neppe har Ret i at henlægge den paa Zion, hvor Muhammedanerne vise den Ære, men at den efter al Rimelighed har havt sin Hædersplads i Kongegravene udenfor

Staden, troe vi, som allerede anført i Jerusalems Beskrivelse, godtgjort ved de nyeste Undersøgelser af Saulcy. Josephus beretter, at Salomon lod sin Fader med største Pragt begrave i Jerusalem og foruden de sædvanlige Skikke, der bleve iagttagne ved Kongelige Begravelser, lod han nedlægge i hans Grav uhyre Skatte, hvoraf sildigere Fyrster og sidst Herodes den Store skal ved at aabne Graven have udtaget store Summer uden dog at komme til Kongens Kiste *), der var saa vel skjult, at ingen kunde finde den (s. Oldskr. VII. 15), og Grundtvig siger i Anledning af dette Sagn: „Vist skal det engang komme tilsyne, at de Frommes Been ere et kosteligt Liggendefæ, som gjemmes til Ære, men vel er det muligt ja rimeligt, at og andre Klenodier kan gjemmes derinde, saadanne der ei glimre i Verdens Dine, men straale for de Frommes som en Ihukommelse af den naadefulde Guds Miskundhed og Sandhed og mægtige Gjerninger“ (s. Kort Begr. af Verd. Krøn. S. 395). Vi slutte Davids Levnetsbeskrivelse med følgende Mindevers af Grundtvigs Sangværk:

„Alt til Guds Ære“, han skrev i sin Haand,
Det nynned' han og i sit Hjerte,
Lovsang i Munden ham lagde Guds Aand
Derefter i Fryd og i Smerte.

Hjertelig kjær var i Lyst og i Nød
Ham Skaberen, Gud i det Høie,
Derfor langt mere end Honningen sød
Var Sangen med Taarer i Øie!

---

*) En Sarkophag, funden i den af Saulcy som Davids betegnede Gravhule, gjemmes nu i Museet i Louvre, hvor jeg selv nylig har seet den med den Overbeviisning, at jeg stod ved Kong Davids Kiste.

Aldrig det ganger ad Glemme paa Jord,
Og evig i Himlen det mindes;
David er Fader til Israels Chor,
Hvis Mage i Verden ei findes!

Grov var hans Synd, men hans Sorg var og sand,
Saa dyb som det bundløse Hjerte,
Naaden ham favned' og reiste paa Stand,
Til Trøst den forvandled' hans Smerte!

Himmelsk fra Dybet opstiger i Sky
Hans Tak til den store Forsoner,
Og til hans Sæd i den hellige By
Forgyldte staae evige Throner!

HW N1

